

KAD JŪS SUGEBĒTUMĒT VISUS SUBURTI PRIE SAVO “VARPŪ”!

Monsinjoras KAZIMIERAS VASILIAUSKAS

ISSN 1392-0669

Varpai

**LITERATŪROS
ALMANACHAS
'2014 (31)**

Vyriausiasis redaktorius
LEONAS PELECKIS-KAKTAVIČIUS

Redaktorė
SILVIJA PELECKIENĖ

Dailininkas
BRONISLOVAS RUDYS

Redakcijos kolegija:
VIKTORIJA DAUJOTYTĖ
ALGIRDAS GLUODAS
DONALDAS KAJOKAS
VYTAUTAS MARTINKUS

GENERALINIS RĖMĖJAS:
UAB „RŪTA“ (direktorius Algirdas Gluodas)

PAGRINDINIAI RĖMĖJAI:

SPAUDOS,
RADIJO IR
TELEVIZIJOS
RĖMIMO
FONDAS

Spaudos, radijo ir televizijos rėmimo fondas remia projektą „Kultūros, meno, mokslo procesų atspindėjimas ir analizė „Varpų“ almanache“ (remiamos rubrikos *Mūzos, Debiutai, „Varpų“ svetainė, Literatūrinis palikimas, Kūryba ir gyvenimas, Filosofija, Proza, Esė, Publicistika*; paramos suma 2014 metais – 20 000 Lt).

RĖMĖJAI:

ŠIAULIŲ MIESTO SAVIVALDYBĖ
(meras Justinas Sartauskas, kultūros skyriaus vedėja Patricija Poderytė)

LIETUVOS RESPUBLIKOS SEIMO narys Valerijus Simulik
UAB „Sabalin“ (direktorė Regina Arcišauskaitė)

© VARPai, 2014 (31)

Almanachas sumanytas 1942 metais
Leidžiamas nuo 1943 metų
„Varpų“ sumanytojas – lingvistas prof. Algirdas Julius GREIMAS (1917–1992)
Pirmasis redaktorius – prozininkas Kazys JANKAUSKAS (1906–1996)
Leidimas atnaujintas 1989 metais

VINCAS MYKOLAITIS-PUTINAS	4	Bobų vasara. <i>Senujų „Varpų“ skambesys</i>
VACLOVAS BIRŽIŠKA	5	Nežinomas 1769 metų Donelaičio spaudinys. <i>Kristijonui Donelaičiui – 300</i>
JUSTINAS MARCINKEVIČIUS, GRIGORIJUS KANOVIČIUS	19	Dvi dedikacijos
LEONAS PELECKIS-KAKTAVIČIUS	20	Algimantas Baltakis apie tai, dėl ko skauda širdį. <i>Kūryba ir gyvenimas</i>
VAIVA RYKŠTAITĖ	28	Keturios <i>esė</i>
AIDAS BAUBLYS, TOMAS TAŠKAUSKAS, MINDAUGAS KIRKA	41	<i>Debiutai</i>
	51	MARIJUS GAILIUS: „Rašydamas kuriu savo kartos paveikslą“
LEONARDAS ANDRIEKUS	60	Nespausdinti eilėraščiai. <i>Literatūrinis palikimas</i>
DAINIUS SOBECKIS	65	Lietuvių rašytojų draugija Leonardo Andriekaus pirmininkavimo metu
JAAN TÄTTE	79	Tiltas. Antrasis pjesės veiksmas. <i>Pasaulio literatūros pulsas. Estija</i>
STASYS LIPSKIS	105	Didžiam kely – trys mažos nuodėmės. <i>Dokumentinė noveletė</i>
VILIJA ULINSKYTĖ-BALZIENĖ	125	Šiaulių fotografijos muziejus – tradicijų tšasos ir nuolatinio atsinaujinimo rate. <i>Kultūros istorija</i>
	144	Kronika

VINCAS MYKOLAITIS-PUTINAS

Bobų vasara

*Laukuose voratinkliai
Šilko siūlais draikos,
O krūtinėj nerimą
Kelias mintys paikos.*

*Mėlynakės vasaros
Paskutinės viltys
Ar ne šitą rudenėlį
Man neišsipildys?*

*Kad sužvengtų juodbėris
Po seklyčios langu,
Tai pasveikinčiau, kaip brolių,
Rudenėlį brangų.*

*O kad aukso žiedą man
Ant piršto užmautų,
Ar ne šaunią mergužėlę
Tas bernelis gautų?*

*Draikosi voratinkliai –
Plonos laimės gijos.
Taip svajoja mergužėlė –
Tikisi ir bijos:*

*Baigias bobų vasara,
Neramu krūtinei.
Nušalnojo diemedžiai,
Rūtos ir jurginai.*

*Liūdi vienos paliktos
Klėties sienos pilkos –
Čia ir godos vasarinės
Nušalnojo likos.*

1939.IX.27.

Varpai-1943

VACLOVAS BIRŽIŠKA

NEŽINOMAS 1769 METŲ DONELAIČIO SPAUDINYS

I

Nuo to laiko, kada L. Rėza iš raštininko K. Donelaičio palikimo, pasilikusio Donelaičiui mirus jo našlės (mirusios 1795. III. 10) rankose, ir iš Hohlfeldo nuorašų, Rėzos gautų iš Jono Gotfrido Jordano (1753. VI. 30 – 1822. VIII. 1), 1818 m. išspausdino jo *Metus* (Das Jahr in vier Gesängen) ir 1824 m. jo pasakėčias (*Aisopas arba Pasakos*), tuojau prasidėjo didžiausias susidomėjimas ir paties Donelaičio asmeniu, ir jo kūryba. Tačiau tiek Donelaičio raštų vertėjai į kitas kalbas (vokiečių, latvių, lenkų), tiek naujieji jo raštų leidimų redaktoriai (A. Schleicher 1865 m., G. H. F. Nesselmann 1869 m.) turėjo tenkintis vis ta pačia L. Rėzos paskelbta ar jo literatūriniam palikime Karaliaučiuje saugoma medžiaga. Pirmasis – Louis Passarge knygoje *Aus Baltischen Landen, Studien und Bilder* 1878, p. 310-317, rašydamas apie Tolminkiemį ir Donelaitį, atkreipė dėmesį į naują žinių apie Donelaitį šaltinį, būtent į Tolminkiemio bažnyčios metrikų knygas, kuriose, Donelaičiui ten esant klebonu, atsirado nemažai jo ranka padarytų pastabų ir užrašų, turinčių didelės reikšmės ir Donelaičio asmeniui, ir jo kūrybai nušviesti. Nors pats Passarge nieko ypatingai svarbaus tuose užrašuose nesurado ir nepaskelbė, bet jis nurodė kitiems tinkamą kelią, kuriuo pirmiausia nuėjo dr. Tetzner, per eilę metų, daugiausia Tolminkiemio archyvuose, suradęs daug naujos, įdomios medžiagos. Jis ją paskelbė daugiausia žurnale *Altpreussische Monatschrift: Die Tolminkemischen Taufregister des Christian Donalitus* (Altpr. Mntschr. XXXIII 1896, p. 18-35), *Die Tolminkemischen Kirchenbauakten aus der Zeit des Christian Donalitus* (ten pat, p. 190-201), *Christian Donalitus* (A. M. XXXIV 1896, p. 277-331, 409-441), *Neue Donalitia* (A. M. XXXVI 1899, p. 305-310), *Zur Christian Donalitus* (A. M. XXXIX 1902, p. 138-141), *Zum zweihundertjaerigen Geburtstag der Ostpreussischen Dichters Christian Donalitus* (A. M. LI 1914, p. 171-187, 250) ir kt. Po pirmojo pasaulinio karo

naujus, nežinomus dokumentus buvo dar suradę prof. E. Hermann ir dr. V. Falkenhahn, tačiau jų nauja surasta medžiaga, berods, dar niekur nebuvo paskelbta.

Tetznerio medžiaga ne tik leido išaiškinti daugelį anksčiau nežinomų Donelaičio gyvenimo faktų, ne tik atskleidė daugelį paties Donelaičio ranka rašytų vokiškų raštų ir dokumentų, bet ir nurodė pėdsakus kelių jo raštų, jam gyvam esant ne tik parašytų, bet ir išspausdintų, nors jie ir atrodė vien tiksliai lietuviškais įvairių oficialių įsakymų ar pranešimų vertimais. Ne vienu laiku susipažinęs su visais F. Tetznerio paskelbtais Donelaičio užrašais ir dėl to iš karto negalėjęs jų visų sugretinti ir palyginti, be to, atsirėmęs ir kita medžiaga, savo *Lietuviškojo bibliografijon* (I dalis su papildymais) buvau įnešęs šiuos, daugumoje Tetzneriu besiremdamas, tariamuosius ar tikruosius Donelaičio raštus:

1) N 179a Atnaujinta Gromata kaip tikkray Wargstantieji aprupinami, o isz Iszdikummo ubbagaujantieji Korawojami... tur buti... 23-tą dieną menesio Sultekio mete 1748;

2) N 198 Atnaujintas ir pagerintas Kiema Istatymas, 1754 m.;

3) N 222 Atnaujintas ir pagerintas Palepimas priesz Bastima 17 Grodinnio 1763;

4) N 230a (Palepimas 1769 Okt. 21).

Tačiau pats F. Tetzner savo paskelbtą 1914 m. Donelaičio chronologijoje (A. M. XLI, p. 261-270) nurodo tik du Donelaičio atliktus oficialių raštų vertimus:

1763 Juni 28 D. uebersetz die Separationsvorschlaege der Regierung ins Litauische (data, bet ne turiniu maždaug atitinka mano N 222) ir 1769 Okt. 21 Koenigliche Verordnung, sie den Litauern zugut ins Litauische (atitinka mano N 230a).

Pirmieji du mano apytikriai Donelaičiui priskirti vertimai (1748 m. N 179a ir 1754 m. N 198) Tetznerio dokumentuose visiškai neminimi. 1748 m. Gromatą buvau Donelaičiui priskyres dėl jo gražios formos, 1754 m. – atitinkamai aiškindamas Donelaičio paliktus užrašus.

Bet jei dabar tiksliai patikrinti tuos pačius užrašus ar su jais susietus dokumentus ir Tetznerio komentarus, tai ten galima atžymėti tokias liečiančias Donelaičio raštus pastabas: 1758 m. (A. M. XXXIII, p. 27) prie Donelaičio prisipažinimo, kad „Ich habe sehr oft litauisch schlecht orthographisch geschrieben: denn ich halte mich darum nicht bekuemert. Ich sprach aber gut“ Tetzner pridėdą pastabą: (1773. Ausser den erhaltenen litauischen Gedichten hatte Donalitus u. A. fuer seine Litauischen Landgenossen einen Gumbinner Kammerbefehl ins Litauische uebersetzt).

1769 m. (A. M. XXXIV, p. 288) Tetzner patiekia: Die im 4 Abschnitt angefuehrte litauische Uebersetzung einer Gumbinner Kgl. Verordnung von Nutzen der Separation, die Donalitus in Auftrag des Koenigl. Kriegs-Domaener Kammers, „den Littauern zugut“ besorgte habe ich trotz Suchens nicht finden koennen“. Das T(olmingkehmen) Pfarrarchiv weist sonst eine Menge Verordnungen denoch keine litauische vor und nach Donalitus auf.

1769 (A. M. XXXIV, p. 298; Scopus die gemeinschaftlichen Huetungen des Viehes auf dem Felde aufzuheben vide **Schreiben eines Landwirts an die Bauern** ... Koenigliche Verordnung von anno 1769 den 21 Oktober.

1775. XII. 15 Ruhigo raštas (p. 315): Und selbst die so vielfaeltig ergangene **Koenigl.**

Verordnung und die gedruckte Information von dem Nutzen der Separation, den der hiesige Prediger (t. y. Donelaitis) ins Litauische uebersetzt, solite sie zu einer willigen Annahme derselben animiren... Į ką pats Donelaitis atsako (ten pat, p. 325): Es ist wahr, **ich habe den Vorschlag des sogenannten Landwirthes auf Begehren der Gumbinischen Cammer ins Litthauische uebersetzt**: aber ich habe nirgend in diesen Uebersetzungen gesagt, das Deine- (?), die ich damals noch nicht kannte, gerecht sind. Ir toliau tame pačiame atsakyme (p. 327): Ich denke, **meine Schriften**, Deutsch und Litauisch sind laute Zeugen, dass ich keine Rathgeber noethig habe.

(A. M. LI, p. 173): noch 1763 uebersetzte Donalitus arglos die Separationenvorschlaege der Regierung, ohne zu ahnen dass man ihm damit spaeter einen Strick zu drehen gedachte: (A. M. LI, p. 181) Etliche Jahre hernach (po paskutinio Silezijos karo) kam der Befehl heraus, dass die Gemeinheiten des Ackers und der Huetung sollen abgeschafft werden und Jeder mann solle sein Land bey seiner Wohnung oder Baustelle allein fuer sich nehmen und abmessen lassen. Diese Verordnung habe auf Ersuchen der K. K. und D. Cammer in Gumbinnen den Littauern ins Littauische uebersetzt.

Iš tų visų ištraukų aiškėja: 1) kad Tetzneris tiksliausias Donelaičio vertimų datas (1763 ir 1769 m.) paėmė ne tiesiogiai iš Donelaičio užrašų (Donelaitis niekur jų nenurodo), bet pats jas nustatė; 2) kad Donelaitis savo užrašuose mini tik tokius savo vertimus, kurie buvo atlikti ne anksčiau, kaip praėjus porai metų po paskutiniojo Silezijos karo; 3) kad oficialių, Donelaičio išverstų įsakymų buvo bent du; 4) kad Tetzneris kažkodėl nepastebėjo, kad tos pačios Gumbinės Kameros pavestas Donelaitis, be anų dviejų įsakymų išvertė dar ir knygutę, kuri vadinama ar *gedruckte Information von dem Nutzen der Separation* (Ruhigas aiškiai rašo: „Verordnung und Information“), ar *Schreiben eines Landwirts an die Bauern*, ar *der Vorschlag des sogenannten Landwirthes* (paties Donelaičio apibūdinimas). Visos tos antraštės kalba aiškiai apie kažin kokį raštą apie naudą pasidalijimo (ganyklų), parašytą kažin kokio „gaspadoriaus“. Savaime aišku, kad šis raštas tai jau ne oficialus įsakymas, bet propagandinė brošiūra. Pats Donelaitis pasisako, kad ją išvertęs į lietuvių kalbą, bet lygiai galėjo jį ir savarankiškai parašyti, ir ne tik lietuviškai, bet ir vokiškai, tik tuo momentu, kada šis reikalas iškilo, jis galėjo neprisipažinti, kad jis jos autorius, ne vertėjas, nes pati knygutė buvo pavartota teisme kovai prieš jo paties atstovaujamas bažnytinius interesus.

II

1939 m. pabaigoje p. Elena Horodničiūtė (Samaniūtė) buvo atkreipusi mano dėmesį į vieną defektuotą lietuvišką knygutę iš buv. Vrubliausko bibliotekos Vilniuje, kuri mano *Lietuviškojo bibliografijon* visai nebuvo paminėta. Tai – brošiūra 16,5x19,5 cm didumo, be antraštinio lapo, be pirmųjų bent keturių puslapių, su trūkumais puslapių viduj ir be pabaigos – ji nutrūksta ties 42 puslapiu, bet, be abejonės, turėjo dar kelis puslapius; viduje trūksta 15-16 ir 35-38 puslapių, o p. 39 yra slapypaidė R. D. ir „19 Grodinnio Mėnesio 1769 m.“. Trumpai tą knygutę pavartęs ir ilgiau rankose nelaikęs, buvau priėjęs išvadą, kad tai tas pats mano bibliografijos N 230a Donelaičio vertimas 1769 m. įsakymo, kurį mini ir Tetzneris. Apie tai trumpą žinėlę suskubau

įnešti į baigiamus tuo laiku spausdinti bibliografijos papildymus (p. DXIV-DXV). Pats parašas R. D. atrodė esąs korektūros klaida vietoje K. D., juo labiau, kad šioje knygutėje gotinės R. ir K. yra labai panašios ir menkam korektūriniam atmuše lengvai galėjo būti supainiotos ir korektoriaus nepastebėtos. Po pusantrų metų, 1941 m. vasarą, vėl gavau progos su ta knygute susidurti, su ja smulkiau susipažinti, ir tuomet jau buvo galima padaryti daug platesnes išvadas.

Pirmiausia netenka abejoti, kad tą knygutę lietuviškai rašė Donelaitis, tai sako ne tik būdingas Donelaičiui stilius, bet ir tai, kas išspausdinta p. 13:

Juk žinnot, kaip Lietuwininkai sako: kur Szuds, cze Grud's.

Rods kur Mészlo niera, ten ir menk Grudu bus:

Ar ne žinnai? Kad' Bur's nor grieczną Grudą sulaukti,

Tai pirm to jissai tur grieczną Szudą pakrėsti.

Betgi tos dvi paskutinės eilutės tai jau ne Donelaičio stilius ir kalba, bet pats autentiškas Donelaitis: žodis į žodį, raidė į raidę tos eilutės yra paimtos iš Donelaičio *Metų* (pas Rėzą *Wasaros Darbu* eilutės 227-228, pas Schleicherį, Nesselmaną ir vėlesniuose leidimuose *Vasaros Darbų* eilutės 267-268. Kadangi patys *Metai* buvo išspausdinti tik beveik po penkiasdešimties metų, tai prie autoriaus gyvos galvos ištrauką iš jo rankraščio galėjo duoti pats autorius, juo labiau, kad, kaip matyti iš išlikusių Donelaičio laiškų, jis mėgdavo savo laiškus ir raštus puošti ištraukomis iš savo eilėraščių. Bet kartu tas faktas, kad knygutėje įdėta ištrauka iš jo *Metų*, ir dar tokia jam būdinga, rodo į tai, kad pati knygutė nėra vertimas kokio įsakymo ar įstatymo, kuriame negali būti nei lietuviško eilėraščio, nei nepriimto oficialiame rašte „šūdo“. Susipažinus su knygutės turiniu, kiek jo yra likę, matyti, kad čia turime visai ne ano 1769 m. 21 spalio mėn. įsakymo vertimą, bet populiarią, liaudžiai skiriamą knygutę, kurioje autorius stengiasi paprastais ir aiškiais sakiniais įtikinti lietuvius ūkininkus pasidalinti bendromis ganyklomis, kaip to reikalavo anas „Karaliaus Paliepimas“, nes, esą, toks pasidalijimas jiems patiems bus ypač naudingas.

Dėl tos pačios *Metų* ištraukos, tai jos negalėjo būti ne tik oficialiam įsakyme, bet ir vokiškoje brošiūroje. Ir nors ir pats Donelaitis, ir Ruhigas ir vadina tą brošiūrą vertimu iš vokiečių kalbos, vis dėlto geriausiu atveju tai tik laisvas vertimas, su paties Donelaičio intarpais. Kadangi tačiau visas pasakojimas vedamas autoriaus vardu ir daugumoje vietų mums taip gerai iš *Metų* žinomą donelaitišką tonu ir stiliumi, o pati brošiūra (prieš pabaigoje pridėtą oficialų įsakymą) pasirašyta Donelaičio slapyvardžiu su pakeista dėl korektoriaus neapsižiūrėjimo raide K. į R. (knygutėje korektūros klaidų nemažai, greičiausiai dėl darbo skubumo korektūra buvo atliekama Karaliaučiuje, nebuvo siunčiama autoriui), tai net tuo atveju, jei ir antraštiniame lape ji buvo pavadinta vertimu, ją tenka laikyti Donelaičio savarankišku darbu.

Sugretindami šią brošiūrą su aukščiau pacituotomis ištraukomis iš Donelaičio ir kitų užrašų, įsitikiname, kad jis pats prisipažino išvertęs lietuviškai „den Vorschlag des sogenannten Landwirthes“, kurią jo priešas byloje Ruhigas pavadino „Information von dem Nutzen der Separation“, o kitoj vietoj „Schreiben eines Landwirths an die Bauern“. Nors mes šiame išlikusiame defektuotame egzemplioriuje ir neturime antraštinio lapo, bet kiekviena tų trijų vokiškų antraščių jai pilnai tinka: tai – „Gromata“

(Schreiben, Information, Vorschlag), kaip ją ne kartą savo rašte pats Donelaitis vadina, „gaspadoriaus“ (eines Landwirthes, Landwirts) „burams“ ar ūkininkams“ (an die Bauern) „apie ganyklų perdalijimo naudą“ (von dem Nutzen der Separation). Įvairiais motyvais veikdamas, duodamas įvairių pavyzdžių, tardamas į protą, jausmus, į materialinius sumetimus, knygutės autorius stengiasi įtikinti ūkininkus veikiau tą darbą atlikti. Iš teikiamų knygelėje pavyzdžių aišku, kad autorius labai gerai pažįsta kaimiečių būtį, nors, kita vertus, pats jis nedaro įspūdžio, kad būtų ūkininkas, greičiau – kunigas: jis savo „gromatą“ baigia visai kaip pamokslą – *Diew's te iszlaiko jus wisus sweikus ir linksmus*. Tokiu tonu negalėjo rašyti joks Gumbinės valdininkas, kurių ir menkiausias laikė save kiekvieno ūkininko viršininku, galinčiu tik įsakinėti, bet ne įtikinėti. Netenka abejoti, kad čia yra ana Tetznerio nepastebėta knygutė, o ne įsakymo vertimas. Greičiausia, Donelaitis ir pats įsakymą buvo išvertęs, bet išleido ne kartu su knygute, o atskirai – pirmuose keturiuose stingančiuose puslapiuose įsakymas negalėtų sutilpti, nes veikiausiai du puslapiai (jei ne visi keturi) turėjo sudaryti trūkstantį brošiūros pradžią, kuri prasideda penktam puslapyje nuo antro punkto („Ant antro“) ir bent du puslapius turėjo užimti antraštinis lapas; be to, beveik visi žinomi mums įsakymai buvo tuo laiku spausdinami lapuose, kad juos būtų galima primušti prie bažnyčių durų; o vien karaliaus titulai, spausdinami tokio mažo formato knygutėje, kaip ši, užimtų visą puslapį ir visam įsakymo tekstui visai jau vietos neliktų. Nebent jis galėtų sudaryti trečią knygutės dalį, jos pabaigoje, po antroje dalyje išspausdinto pamokinimo, kaip žalią tvorą sodinti reikia. Tenka bent pirmuosius brošiūros 39 puslapius laikyti anksčiau nei bibliografijai, nei literatūrai nežinomą Donelaičio prozos tekstu.

Yra dar neaiškumo dėl datos. 39 puslapyje, po parašu – *19 Grodinnio menesio 1769*. Jei knygutė buvo užbaigta rašyti 1769 m. gruodžio 19 d., ji galėjo būti išspausdinta tik 1770 m. pradžioje, nes turėjo praeiti bent pora savaitių, kol rankraštis gavo Gumbinės aprobatą ir per Gumbinę nukeliavo į Karaliaučių, kur, greičiausia, ji buvo spausdinama. Tačiau „grodinnis“ nebūtinai turėjo reikšti gruodį – dvyliktą mėnesį. Kaip matyti iš prof. Pr. Skardžiaus santraukos (*Mėnesių pavadinimai lietuvių kalboje*, Archivum Philologicum I, 1930, p. 103-113), XVIII a. pas Ruhigą, Mielkę ir kitus jis reiškė ir lapkritį – vienuoliktą mėnesį. 1793 m. Ankehrmanas Brick greta vokiško November irgi deda lietuvišką „grodinnis“. Kokia prasme pavartojo „grodinnį“ Donelaitis? Jo *Metuose* to pavadinimo neužtinkame. Šioj knygutėj jis mini dar tik mėnesius – sultekį ir gegužinį. Sultekiui visur duodama tik viena – balandžio mėn. – prasmė, tai ir gegužinis, kurs kitiems reiškė ir balandį, čia turi būti imamas gegužio, tai yra taip, kaip priima ir Ruhigas, kuriam tačiau „grodinnis“ yra lapkritis. Galimas daktas, kad ir Donelaitis prisilaikė Ruhigo mėnesių pavadinimų ir tuomet *19 Grodinnio* bus „19 lapkričio“. Ligi metų galo lieka dar pusantrų mėnesio, o per tą laiką jau buvo galima knygutę išspausdinti, ypač, jei, kaip spėjame, korektūra nebuvo siunčiama Donelaičiui į Tolminkiemį. Tuomet ir pati knygutė galėjo būti išspausdinta dar 1769 m.

*

(5) * Ant antro kožnas Ukinink's sawo... kiek tikt galima, bus, ant wienos Wietos ne

*Knygelės tekstai (išlikusi jos dalis) spausdinama raidė į raidę. Skliausteliuose įrašomos tos vietos, kurios knygutėje yra sužalotos, bet atspėjamos; daugtaškiu parodomos sužalotos ir nerestauruotos vietos. V. B.

toli nuo sawo Namu gaus, ir sawo Jawus be Painu kaip, kiek ir kadda noręs, seti gales. O jey tattai del nelygaus Lauko arba Waisummo taip ne gales lygey įdalyt, tai mažausey Wyrausybe gerausį Lauką taip nor perdalyt, kad kiekvien's Ukinink's arti pas Namus sawo Dalį gaus, ir, kaip pats norės aptwertu galės.

Szuodu Dallyku, Prietelei! o ypaczey Perdalijimas Ganyklų taip diddey naudingas bus, kad jus patys vos wierit galesite. Musu Kampe, kur asz gywenu kasdien matau, kaip Ukininkai, kurrie taip persidalijo, dabar taip atsigauna, kad ne tikktay daugiau Galwijų laikyti ir tuos geriaus kawoti gal, bet ir sawo Dirwą geriaus įkrečia, ir daugiau Jawu kas met's suwalo. Trumpay kalbant, ju wissa Gaspadorystė toli daugiau pasiseka kaip pirm to, kaip dar sumiszay gane.

(6) Betgi Kaimynai! jau geray numanau, ką sakysite, Ar ne tiesa? Wienu Balsu szauksitte: ... wël Naujėna! Juk žinnote, kaip Burai daro. Bet dabokities. Jus priesz Diewą sawo maloningiausią Karalu susigriesysite, jey priesz toki naudingą Istatymą ben bisky murmėsite. Wierikit' manim, Wyrausybe taip ne welitu, kad jums naudinga ne butu. Bet bandykit pirma, tai patys matysite, kad ir kittu Wyrausybes Pawelijimu daug jums ne patikko, o potam patys isztyret, kaip geray welita buvo. Klauskit tikktay Senuosus, kaip Lietuwninkai stengesi priesz Kartuppelu Iwaisinimą. Neywien's jes sodit ir walgyt norejo, ikki Wyrausybe juos asztrey priwerte. O dabar jos jums labay gardžios, ir taip naudingos yra, kad daug Duonos Kepalu ir Ketwirczu Rugiu jums skalsina, ir Wargdieniems branguose Czesuose labay daug gelbti. Ar norite, kad wis su Gwoltu jus priwerstu: Su Moru Medžieis ir Szilku Kirmelemis taipjau pasidare.

(7) Nieks nor tai girdėti ir wierit, o taczau man sakyta yra apie wieną Kiemą, kurriame wien's ir kitt's Buras, už deszimtis ikk' dwidreszimtis Doleru Szilku laimėtu, kasmetts parduoda, kurruos Pinnigus jie kassykį szeszosa Nedėlosa be proces, bey Užtrukinnimo Darbo pelno.

Ak, ben Proto imkities! ir bandykit', o ne wis abbejokit'. Klausykite! patys dar sakysit: Durni buwom', kad ne tuojaus wislab wierijom' ir klausem.

Kieme, kur asz gywenu, taipjau buvo kelli Burai, kurrie iszmantyt negalėjo, kad Ganykla geresnį paszarą duoda ir daugiau Naudos atnesza, kad' jos į Kuppelus dalijamos, arba kad kožnas sawo Galwijus skyru gano. Bet Wyrausybe juos ne ilgay klause, bet jie turrėjo Paliepimmo klausyt, ir tą Sklypą Lauko imti, kursai per Burtą jiems teko. O dabar patys matydami, kad geray sekas' gėdisi savo Glupummo, ir, kad' juos klausia, sako: tai amžinay ne butumbim wieriję.

(8) Pasimokikit isz to, mieli Kaimynai! kurrie mano Gromatą skaitysite, ir wierikite, kad dar daugiau žmoniu ant Swieto yra, kurrie daugiau Proto tur, kaip jus. Tai ne sakau jus paniekįti, bet atsimįkite wissada Kartuppelu. Kaip jus diddey rėktumbite, kad' tas dabar jums atimtu, arba jums jes soditi uždraustu. Taip bus kartą, kad' po keliu Metu jums palieptu sumiszay ganyti, kad tikt sykį busite bandę skyru ganyt.

Jau seney iszmintingi Gaspadorei tą Paprotį peike, kad musu Burai tuo isz pirmo Pawasario ikk' Ruddens Galwijus wis ant wienos Piewos ganyti ir je mindžoti duoda, ypaczey, kad, perdaug szlapi Uorai, ir žemė minkšta yra. Ar ne reikėtų cze geriaus pasimislyt.

Juk žinnot patys, kokia yszkada Jawams, kad' Pawasarije Galwijai ant dar labay

minksztu Lauku užaina, ir su sawo Kojomis atželanczius Jawus į žemę įmina. Lyg' taip žolė menkay gal augti kad dar jaunas ir blogas Atžalas Galwijai ant Ganyklu sumindžioja, ir sulaužo.

(9) Rods ir taip žolė augo, bet daugiu ne taip geray, kaip kad' ji taip išizelt gal, ikk, Plasztakos Ilgumma įgyja. Bandykite tikktay ben sykį ir czedykite Pawasarije tokį Sklypą ikk žolė, kaip sakau, užaugė, o paskuy dabokite, bau ne per wissą Wasarą geresnė žolė ant tos Wietos kaip kittur kur užaugš, norint paskuy kažinn' kaip tankey tą nuganykite. Iszrokuota jau yra, kad per pusę žolė prapuola, jey Galwijay perczesu ant Ganyklos waromi yra. Kadangi nunay su szienaujamom's Piewoms taipjau destis, ir jus Galwijus ikki pradžios Gegužinnio Menesio ant tuo ganote, tai jums podraug ir žiemos Paszaro daugel prapuola. Isz stiesos, kone pusę Szieno daugiau laimėtumbite, kad ne wėlay Ruddenije, ir Pawasarije peranksti Piewas Galwijai plikkay nugraužtu ir iszniekintu.

Alle kaypgi dabar issižur galausy Ganyklos minksztos ir klampjos. Czonay tikra Beda yra žiūrėti, kad Galwijai ik Pilwo Dumbluose bey Wandenije klampoja, anną Mažumma pluktžole suieškoti.

(10) Tuomi Ganykla taip sudarko, kad po to, Wandenui nusedus ir žemei iszdžuvus, Wietoje žalos žolės tikt wiena juoda žemė pasiroda. Ak kaip ilgay paskuy turrite laukti, ikki retos žoleles czonay užauga.

Ar tai ne didde Iszkada Gaspadorems, kad jie tokiu Budu Ganyklą saw patys pagadinti duoda? Protingi ir geri Ukininkai rods tą Iszkadą mato ir iszpažysta, irgi labay pagerint noretu, alle ne gal, kadangi kitti netikkę Gaspadorei tiekajau ten gano, ir sawo netikkusį Budą asztrey laiko. Szittaipo jie, ir daug kalbėję, ant paskutinnes tur nutilt', kad wien's arba kitt's szlektas Kaimyn's, kursai rasi sawo Szaudus bey Szieną žiemoje pardawęs, sawo Galwijus diddey anksti Pawasarije iszwaro, ir taip Ganyklą kittiems Draugams ir saw pagadina.

O tokiu Painu wissokiu dar daugiau yra, kodel Kaimynai wienam' Kieme gyvendami ne sutaria.

(11) Kaip daug Naudos Ganyklai pasidarytų, kad, szė ir ten Grabęs kastumbime; arba nederungus Krumus, Usnis, Kurmju Kupstus, ir wisokius tokius Niekus, iszgaisžtumbime, bey Klonus iszlygintumbime, o paskuy žolemis gerom's užsėtumbime. Ale kur yra toksai Sutikkim's tarp Kaimynu? arba kas gal taip daug Galwu po wiena Kepurre sulaikyt? Waidai ir Barnys, žielek Diewe! tankey gana randasi del kittu Niekų; o kad taip, kaip asz welyju, jums reikėtų daryti, dar daugiau Nesandaros pasidarytu.

Sakykite dabar, ar ne tiesą pasakiau? ar ne su Ganykla wissuose Kiemuose taip destis, kur Burai sumiszai gano? Lyg taip buvo ir tamm' Kieme, isz kurrio asz jums sze Gromatą raszau. Burai turrejo diddelę Ganyklą, ant kurrios jie sawo Karwes, Jaučius bey Arklius pagal paprastą Budą gane; bet Awims kone per wissą Wasarą, ta Ganykla perszlapia buwo, del to jes skyru ant Pudimo Ganyti turrejo. Alle szittiems Burams taip pasidare, kad dar Daugybei pasidaro.

(12) Kaczeig Ganykla ju Galwijams plati bey diddele gana buwo tai taczau kellis kartus žolė jiems nepriteko, ir jie turrejo kartais tarp Dirwos Stukkiu, arba kitturkur žolę waringay sujeszkoti, arba Sweres rankiot, kad tikt Wakarais sawo melžamoms

Karwems ką primesti galetu. Sawo Arkliems bey Jaučiams jie turrejo dwi plati aptwertį Nakt-Ganykli arba žardžius, į kurruos jie perdaug nusidirbusus Galwijus Naktį suwarė, kad prisiestu, nesa tokias Wietas, kaip žinnot, Burai labay czedija. Bet daug syk wos kellos Naktys perejo, sztay jau wislab buwo nuėsta, ir bedni Galwijai tuo ant Rytojaus iszalkę, wėley prie Darbo turrejo eiti. Trumpay kalbant: Ganyklos wis ne buwo gana. Retą syk' ir wis tikt ant trumpo Czėso, Galwijai galėjo tikkray prisiest, ir kone per wissą Wasarą jie stokojo ir wargingay issilaikė. Isz to radosi, kad wisi dirbantieji Galwijai labay liesi ir blogi buwo. Karwės tikt maž Pieno dawė, ir Užauginnimas jaunu Galwiju arba Weislė labai menka buwo.

(13) Wierik (it) manim, kad tassai Kiem's su sawo grezna Ganykla daug kittu Kiemu apylinkuy galejo apgauti, o tikt dabar taip diddey skokojo.

Dabar jus, mano Prietelei! kurrie Gaspadorystę iszmanot patys jau galite numanyti, kokią saw Iszkadą tie Burai padare, taip begyvendami. Rods padare! Jus patys juk sakot: be Galwiju Buras tur sugaiszi. Rods kad' Buras menk ką Galwiju tur, o ir tuos pačius iszmaititi ne gal, tur, jis wissas suteszkėti. Nėsa

Ant pirmo: Lauką jis sawo ne gal kaip reik įkrėsti. Juk žinnot, kaip Lietuwninkai sako: kur Szuds, cze Grud's. Rods kur Mėszlo niera, ten ir menk Grudu bus.

Ar ne žinnai: kad' Bur's nor grezną Gr(u)dą sulaukti

Tai pirm to jissai tur grezną Szudą pakrėsti.

(14) Ant antro: Laukas ne gal kaip reik peririamas buti, kad' blogi Jaučiai ir Arkliei isz Bado Sylos ne teko; o tikt taip sunkey tur dirbt. Tikt Duszai gaila žurėt, kad' Buras su tokeis Jaučiais aria. Jis pats dwessoja, Badu kone bemirdam's, o tikt sawo Žagrę dėl Blogummo Jaučiu wis kittap tur prowyt: O Jaučiai Badu kone stipdami, ir swyrinėdami wos rėžo Dirwą. Ar ant tokio Laukpalaikio, taipo sumadaroto, daug kas augti gal? Mislikit patys.

Ant trečio: klausime dėl Pieno, ir ką Buras isz Pieno padaro: Norint Gaspadinne kažinn kaip sawo Piena czedija, ir sawo Waikams Druskos už Swiestą ant Duonos tepa, taczau Pienas Namams wissiemis ne pritenka, dėl ko tulą Dolerį už Swiestą ir Kėžus isz Namų...

Ant ketwiro: Kumelukku bey Werszukku Užauginnimas daug syk' niekam netinka. Tulas Ožys kartais apgauna kone Diddumu treigi...

(*Stinga 15-16 puslapių*).

(17) žemju isz Grabju iszmestu potam kelli Burai Tworą isz Rikriu padare, bet kitti taip daug ne norėjo kasztoditis, bet Grabes iszkasse dar wiena Pėda platesnes ir gilesnes. Ir kittą Ruddenį potam sulaukę kiekvien's kaip galejo arba Czėso turrejo, Glosnius, Beržus, Rėszuttu Lazdas, ir kittus tam tinkanczius Medžius, pas Grabes sodinno. Kaip tai ir jus padaryti galite, Pabaigoje szios Gromatos girdėsite.

Kaip dabar ant kitto Pawasario Galwijus iszginti reikėjo, kožnas Gaspadorus Sluginę arba Waiką kokį nusunte, kurrie Kerdžiui padėti turrejo, kožno Galwijus į sawoKuppelį įwaryti ir Wartus uždaryti. To Truso Porą Nedėlu reikėjo, bet paskuy, kaip jau Galwijai, buwo papratę sawo Wietą rasti, juos daugiaus nieko, kaip tiktay į Wietą nuginti reikėjo, o jie isz sawės tenay susiejo. Dabar tikt Džaugsmas žurėti buwo, kaip Kaimenė ant Ganyklos sawo Wietą pažinno ir rado, ir Kerdžaus sawo lauke, ikk' Wartus kiekwienam

Pulkui atkels. Kerdžus tai atlikkęs Truso daugi(a)us ne tur, kaip tikt pridabot, ar wissi gražey ėda ir sweiki yra, ar paskuy, kad' reik pagirdit, kiekwieną Pulką iszleidžia ir prie Wandens nuguja.

(18) Bet ir mačiau, kad kelli Burai sawo Kuppeliuose saw Prudėlius Galwijus girdit iszkasse. Tokiu Budu kiekwieno Ukininko Galwijai iskyru pasiliekt, ikk' priesz Wakarą Kerdžus žardžius atweria ir Galwijus Namuo waro.

Bet ar norite dar aiszkiaus Naudą szitto naujo Dawadijimo girdėti? Taigi klausikite!

Ant pirmo: Kad tikkras Gaspadorus daug Paszaro ant žiemos sawo Galwijams pastelloja, tai jis juos taip ilgay Stalde laikyti gal, kaip tikt nor. Tamme Tarpe Pawasarije žolė jo Kuppelije czedijama, taip gražey auga, kad jis paskuy sawo Galwijus wienu kartu į pilnną žolę iszginti gal, kad' kitt's menk's Gaspadorus sawo Kuppelį jau plikkay nuganyti dawė. Nes kitto Kaimyno Galwijai minau ne tur į swetimą Kuppelį eiti, ant to tur Kerdžius akylay daboti. Kiekvien's Gaspadorius sawo Wartus, kad' reik, taip ilgay užrakėti arba su Nėgelium užkalti gal, ikk' Galwijus įwarys. Kas tai per Nauda, kad' ne tuo anksti Pawasarije Galwijus ant Ganyklos warai! Isz tiesos daugiaus nekaip kittatiek žolės ant wieno ir to paczio sklypo Ganyklos auga, kad' ji pirma gal tikkray įželt. O kad' ir paskuy tą Wietą nuganyti, tikt ji weikiaus atsigaua, ir potam dar žolė greiczaus auga kaip pirm to. Musu Burai kur asz gyvenu, tikkray tai bande: nes tuo pirmam' Pawasarije po iszdalytu Ganyklu welijo jiems wien's swetim's ir iszminging's Amtmon's, kursai su sawo gera Gaspadoryste labay pralobęs buwo, kad jie Galwijus ne taip Czesu, kaip papratę buwo, iszgitu. Alle mažauses Pulk's jo žodžio atbojo, bet pagal sawo senąjį Budą Galwijus iszGINE, kaip Ganykla dar wos žaloti pradėjo: tikt du Buru, dar nuo žiemos daug Paszaro turredamu, tai pabande, ir kokias tris Nedėlės ilgiaus sawo Galwijus Stalde laikyti galėjo. Ne galiu pasakyt, kokią didę Naudą juodu per wissą Wasarą dėl to turrėjo.

(20) Ju Dweju Kuppelie, per tą Czesą wis czedyti, taip gražey įžėlė buwo, kad žolė kaip Wilna susiwełusi stowėjo, kad ir Ruddenije ję tarp kittu wissu pažiti galejei. Dabar kitti patys mate, kad Amtmon's tiesą buwo kalbėjęs, ir kaip labay jie patys sawę buwo prigawę; todėl sekančioje žiemoje, o dabar wis kitt's kittą nor apgaut, Galwijus ilgay Stalde laikydami.

Tas Dawadas taip diddey naudingas yra, kad musu Burai tokį Iszdaliiją sumiszu Ganyklu diddey garbina. Nėsa dabar kiekwiens ant sawo Dalies gerą Plecu daugiaus gawo, ir ganyti gal, kaip nor. Pirma taip ne galėjo.

Potam ant antro: Kiekvien's dabar primattotą Sklypą taipo saw ant Naudos gal czedyti ir pagerit, kad kittą tiek paszaro gauna kaip pirma.

Tai mano Prietelei ir Kaimynai! rods dar jus wiss' kaip kokią Naujeną girdėsite.

(21) Didžausas Pulk's Buru dar ne moka Piewas arba žardžius pagerinti; norint jie Lauko Darbus ir kittą Gaspadorystę tikkray geray iszmano. Todėl jiems gana, kad kiek žolės isz sawės auga. Jiems diddey gana rodos, kad Grabę kokią, Wandenui nusiunkt' iszkassa, arba kellis Krumus iszskina, Kupstus bey seną žolę iszdegina. Tai atlikkę mislijas' labay daug atlikkę, ir per Mierą geray padarę. Alle ar jau wislab tikkray, atlikko? Kamme Ganyklu tikkray naudingas Pagerinnimas: Isz tiesos tikras Griek's, kad Burai tankey Mylu ilgas Ganyklas kelloms Kaimenėms Galwiju paduoda, ant kurru taczau daug sykiu jos pasisotinti negal, kaczeig' tassai diddis Plotas žemės toli geriaus

panaudojamas buti galėtu. Tikra Tiesa, kad Burai tokią Ganyklą geriaus įtaisytų, ne tiek tiktay, bet dar kittą tiek Galwiju laikyti ir iszpenėti galėtu.

Ak kaip geray dėl to, kad Wyrausybės wissur dabar taip asztrey graudena, senajį Paprotį pamest, ir Laukus su wissu Labbu naudingi dingiaus pilnawoti.

(22) Mano Prietelei! asz dar kartą sakau: Burams didesnė Nauda ne gal pasidaryti, kaip kad' jie taip sawo Ganyklą į Kuppelius dalią, kad kožnas sawo Dali skyru tur. Taip kožnas Perlenkį skyru gawęs, kaip tikt nor, gal pridaboti ir ant sawo Naudos pagerinti; o žemė užmoka jam jo Procę taip, kad dar kittą tiek jis Paszaro gauna, lygey kad butu kittą tiek Lauko ar Ganyklos gawęs. Bet ar nesidžaugtų diddey Burai, kad' Wyrausybė jiems už mažą Ganyklą jų Galwijams daugių didesnę duotu.

Asz jums dabar pasakysiu, kaip Burai musu Kiemo sawo Ganyklą pagerinno. Ruddeniję, kaip Kuppelieji jiems jau uzmatoti buwo, jie tuo Grabes kase, ir dėl to Darbo sawo Užmaczius pagerit dar ne galėjo. Alle sekančiame Ruddeniję iszmingiausi ju pradėjo ir kitti jiems paseke, wissus Krumus tuose stowinčius, kaip antay Beržukkus, Karklus, Reszuttu: Lazdas, ir kas tiems lygu, su Szaknimis iszkasti, ir ant Perkasu aplink sawo Kuppelius sodinti, kaip asz jums jau pirma sakiau.

(23) Tuomi saw dwigubą Naudą jie pasidarė. Krumai tolaus ne kluddina žoles Augimną, o ant Perkasu jie ney kokia graži Twora iszilgay žaluoja, kaip jus paskuy geriaus girdesite. Usnys, Geruoges, Wikszriei ir kitti wissokie Ganyklai nederingi Daiktai prapuolė. Auksztos ne lygios Wietos, Kalnelei ir Kupstai į Lygumą pawirto. Tą Darbą atlikkę, wissas Wietas, kur žemė nuo iszskintu Krumu ir sulygintu Kalneliu nuoga pasidare, su Szieno Sėkla apsėjo, ir taip szam syk' Darbą sawo atlikko. Sekančiame Pawasarijē tikt Džaugsmas buwo tuos Kuppelius žurėti, kaip žolė wissur naujey iszdygo, ir Twora isz žemiu daryta ant Perkasu žaloti pradėjo. Cze buwo Kuppelis pas Kuppelį lygey ir gražey įdalytas, kuriu wien's wis geresnis už kittą buwo, Ypaczey man jau toczes patikko žoles Kuppelis arba žardis wieno Senio, kurs pirm wissu Kaimynu sawo Perlenki dawadney buwo įtaisęs. Nes jo Grabes toli gražiaus pagal Sznurą gillesnes ir kaip reik pažulney iszkvastos buwo. Jissai ant abbieju Szaliu su keturkampemis Wellėnomis žemes isz Grabiū iszmestas apdėjęs, ir į Plyszius tarp Wellėnu dar Szieno Sėklą įbėręs buwo, ydant wiss' gražey pasidrutintu ir pražalotu. Jo žalia Twora ant Wirszaus lygey kaip nupjaustyta, ir su laibais Karklais į kitts kittą surisza buwo, taip kad ji dabar kallis Metus stowėjusi jau kaip Siena tanki yra. Widduryje Kuppelio jis Prudelį issikase, ir aplinkuy keles Kapas aukštu Glosniu sodinno, kad Galwijai, Saulei bekaitinant, Pawėjį ir priesz Lytu bey Wetrą Užweją turretu. Ale dar daugiaus girdėkite, Tassai Senis sawo Kuppelije turrejo ne mažą klampu Ruimą, ant kurrio tikt stambi bey rukszti žolė augo, Ta jam ne patikko. Todėley kiauray per szittą Ruimą, Grabelę iszkasse, kurri ne daugių diddesnė už Skerswagę ant Lauko buwo, per kurrę jis Wandenį isz szitto Ruimo į Grabę aplink sawo Kuppelį iszkasta nuleido. Potam kaip žiemoje taip drutay wislab suszalę buwo, kad jis per tą Balą perwažoti galėjo isz arcžauso Pieskynio Plasztakos auksztas Pieskas ant to Ledo užwežė.

(25) O kaip Pawasarijē ta Wieta wėl atszalo, ir Pieskos pradejo į Rudines nugrimsti, tai jos, ne tikktay tą Balą ney iszmuriyo, bet ir ta wissą Wietą į Juodžemį pawirto, ant kurros dabar Daugummas smulkios bey saldžios žoles auga. Isz tiesos Pagerinnimui

tokiu Wietu labay naudingas Darbas. Sekančioje žiemoje tas Senis tai atkartodawo, kad pirmo karto ne gana budawo. Kas sykį Ruddeniję, kad' jis sawo Grabes iszruimoja, ir sawo žalią Tworą apgenėja, Galwijus į Staldą suwaręs jis wissą Mėszlą, kurį Arklei bey Karwes per Wasarą ant Ganyklos palikko, iszmingingay iszkrato; jam ir ne persunku yra, per žiemą, kad' jis į Miestą wažoja kassykį kallis žakus Pelenu Muilą daranczuju, kuriuos downay gauna, drauge Namuo saw parsiweszti. Szittuos Pelenus surenka jissai ikki Pawasario, ir iszbarsto juos Pawasarijē į sawo Kuppelį kaip pritenka; taip darydamas jissai didey daug geros žolės sulaukia. Kurmjus jis, kad Czėso tur, ypaczey Ruddeniję ir Pawasarijē, ju iszraustus Kupstus Szlėga arba geru Strampu sulygindams isz sawo Kuppelio iszbaido: nesa tokie Kirminai tokio Bildejimo baidos' ir atsitolina. Paskuy, kad jis sawo Jaučius, Karwesw bey Arklius Pawasarijē wėlay, kaip tikt gal iszgena, wėl sawo iszmingingą Budą laiko. Jissai gerą zopostą Rikku ir Kuolų vis gatawą tur, tuos Pawasarij' ant sawo Kuppelio nuweža, ir aptweria treczą Dalį sawo Kuppelio, ant kurrio jissai paskuy sawo Galwijus pirmiaus nuwaro. Kad' jie ant szittos Wietos Porą Nedėlu taipojau plikkay nuganyta yra, tadda paskutinnę trečią Dalį aptweria. Tokiu Budu jissai daboja, kad ne taip daug žolės wienų syk' Galwijai sumindžioja, kaip kad' jie per wissą Kuppelį kaip nor begineja. Taip kožna Dalis kas sykį per ketures Nedėles gal atsigaut, o jo Galwijai wissados pilną bey szwežią Ganyklą tur. Bet wis dabojos, kad sawo Prudelį į kiekwieną Aptwartį Galwijus girdyt aptwertų.

(27) Kad nunay, priesz Galą Wasaros arba Ruddeniję žolė jau daugiaus taip smagey ne auga, ir taczes Jawenu Ganykla jau apganoma, tada Rikkes Namuo parwežęs po Stogu sukrauja, ir duoda Galwijus dabar ant wisso Kuppelio ganyti. Taip gaspadorauja tas Senis su sawo Ganykla, kurrę Iszdalijime ant sawo Perlenkio gawo.

Mislykite dabar patys, mieli Prietelei ir Kaimynai! kiek žolės bey sweiko Paszaro tokia Dalis Ganyklos taip pridabota Galwijams neszti gal. Asz todėley Gaspadorystę szio minėto Senio, kurį Kaimynai wissi girdawo, jums papasakojau, kad ir jus kiekwiens pagal Karalaus Pawėlijimą sawo Ganyklą skyru gawę taip daryti mokitumbities. Kaip tulas iszminging's Ukinink's tarp jusu, taipjau rassi darytu, kad' tikt Wale turretu sawo Dalyką Ganyklos skyru imti, aptwertu ir sawo Galwijus ganyti. O sztay jums dabar Karalus sulo.

Ak todėley! priimkite tą Palepimną su abbiem Rankom, nes jam dekawosite, kad' potam jusu Galwijai ir jusu wissa Gaspadoryste toli geriaus jums pasiseks kaip ikszoley.

(28) Juk žinnot, žielek Diewe! kaip warginga ir bloga pas didžausą Pulką Buru ji yra.

Daug Kiemu tur diddeles bey placzias Ganyklas, diddeles Balas ir Krumus o taczau negal sawo Galwijus tikkray pasotint, bet Galwijai tur alkti, ir menką Naudą todėley duoda. Dabar jus galite tikt Mažumną Galwiju laikyti, ir menką Diewą įkrėsti; dėl to jusu Laukas kudas yra, ir menkus Ruggius nesza, ir todėley wissa jusu Gaspadorystę tikt wiena Ubbagystę. Taigi ar nediddelis Glupummas, kad pasigerit galite, o ne norite: Ak issidalykite todėley ganyklą tarp sawęs, tai matysite, kokią Naudą jus saw padarysite. Jus daugiaus Galwiju laikyti, ir tuos geriaus kawoti galėsite, taipjau ir Mėszlo Daugumną gausite, sawo Laukus geriaus įkrėsti, ir trumpam' Czėse diddey atsigausite.

(29) Až (!sz) musu Kieme, kur gywenu, pasidžaugdams matau, kaip Burai dabar

Bandą bey Arklius Kuppeliuose ganytau, žolės pilnų tur, o tikt pagal Uždraudimą ney Pawasarije ney Ruddenije neywiens Stukis Galwiju i czedijamas Piewas eiti tur. Kas tai per didde Nauda Ukininkui yra, patys iszmanyti galite, kad' tikt bisky pamisysite. Nauda isz to ir tojaus radosi: nesa Piewos prastos ir dėl žemės menkos labay nenaudingos taip atsigawo, kad ne wieną bet du sykiu jes kirsti galėjo. Ak kaip diddey džiaugiasi musu Burai, kad' jie kellis Wežimmas gerausio Atolo nuo Piewos Namuo weža, kurrę pirma wos wieną kart szienaut galėjo. Dabar jie tikray numano kokia Iszkada yra, kad Kiemai Piewas Pawasarije ikki Pradžios Gegužinnio Mėnesio nugano, ir Galwijai iszdygstancią žolę sumindžoja ir pagadina. Szitokiu Budu žmonės ir žiemos Paszaro daugiaus laimeja, kad jie sumiszas Ganyklas pamette.

(30) Dabar girdėkite trečią Naudą, kurrę isz to Itaisimo arba Atėmimmo sumiszu Ganyklu turesite. Toczes, kaip Ganyklas musu Kiemo Ponai tarp Ukininku iszdalijo, kiekwiens gerą Plotą keltu Ketwircziu Dirwos ant sawo Perlenkio netoli nuo sawo Namu gawo, kurrį jissai kaip jis nor pilnawoti galėjo. Tai juk weley Gaspadorui labay naudingas Pramanimas: nesa taip kiekwiens Walę turrėjo, kaip ir kadda sawo Sklypą užsėti, ir kaip Daržą užtwerti, o Lauko idalytu Stukciu, kaip pirma buwo, ne priwale. Bet ir diddeles Tworos ne reikejo: nesa Galwijai jau ant sawo Plecaus papratę, ne beginėdawo taip kaip pirma Ruddenije ant Lauku, Awis, Kiaules, ir žasis tikt reikėdawo pilnawoti, ir kas Wakarą suwaryt. Didžausas Dalyk's Buru tikt mažą Grabelę iszkase, ir Slywus arba kittus waisingus Medžius aplink sawo Sklypą sodinno, kad sawo Kuppelį kiekwiens nuo kitto atskirtu. Alle kaipgi jis tuos naujus sawo Užmaczus įdirbo arba igyweno? Tai dabar girdėsite.

(31) Wissi Užmacziei, arba Wokieczims wadinami Kuppelei taip įdalyti buwo, kad jie isz wieno wissi ikki Kiemo priteko, o tarp Kiemo ir Kuppelu Kelas buwo, per kurri kožnas į sawo Kuppelį įeiti galėjo. Labjausey Burai tuom Idalijimu pasigerejo, sawo kiekwiens Kuppelį arti pas Namus ir gerą žemę turrėdami. Dėl to Ponu Pamokinnimui isz sykio klause, o paskuy gerą Dalį Dobilu apsėjo.

Kadangi, ką asz dabar sakiau, jums dar wiss' kaip dywna Naujiena rodysis, tai man reikia, jums wislab arcziaus iszguldyti.

Kas Dobilas per Daiktas, kaip jis iszžur, ir kaip Galwijai jį rods eda, tai jus wissi jau žinnote. Nes ant geru Piewu, ar užtwertuose žardžiuose, arba ir ant Ežzių Laukuose tankey jis isz sawęs auga, ir ten jusu Galwijai jį taipjau, kaip jus pažystate. Alle tai rassi dar ne žinote wissi, kad ji sėti gali, ir kad jissai tadda ikk Masto Ilgio auksztas auga, kaip žirniai tankus stovi, ir Bandą bey Arklius geriaus nekaip Awizos kawoja. Mokikities dėl to kaip jį sėti turrite.

(32) Skirkities kokį Plecu Lauko wiens Mier(...) (a)r aukszta ar žemą kad' tikt žiemoje n' užtwysta, užarkite tą Lauką welay Ruddenije: užweskite taipjau Ruddenije arba Pawasarije Mėszlą kaip Miežiems darot; užarkite tą Wietą Sultekije Mėnesije Meszlą apkrėstą, ir užakkekite; o dabar laukite ikk priesz Miežiu Seją arba Porą Nedėlu pirm Sekminnu. Tadda apsėkite Lauką su Miežiais, ir užarkite juos paprastu Budu; tiktay turrite Miežius recziaus sėti, kaip jus sėti papratote; tadda Lauką kellis kartus perakkėkite, ikki gražey lygus ir smulkus bus. Dabar imkite Dobilu Sėklą, kurri labay smulki yra, ir sėkite ję kaip Ropes ant szitto lygey akkėto Lauko; tadda apwalkiokite tą

Wietą wieną kart su apwirschomis Akecziomis. Tai dabar atlikkot.

Dabar czonay nieko daugiaus nereik daryti, kaip tikt, kad' isznoko Miežiei, po kurriu Pawesiu jaunas Dobilas gražey augo, Pjuteje jus taipo nukirst, kad Dalgis Dobilą ne užgaus. Po suwalytu Miežiu Dobilas gauna Ruimą, ir kad' Twankas ne gadinna, labay greitay auga taipo kad kadda jau Ruddenije wissur žoles niera, czonay dar Daugybę žalo Paszaro randi ir Galwijams duoti gali.

(33) Ant Dobilu Jawėnu gali welay Ruddenije, kad' jau szalti pradedda, ilgo Mėszlo rettay užkratyti, kurs Dobilą priesz diddi Szalti kawoja. Szittą Mėszlą Pawasarije Czesu wėl nugerėbti reikia.

Szittai po sze dabbar gerausą Piewą rassi, kurrę kožną Wasarą wis ikk keturis kartus gali kirsti, ir rėbjo Dobilu apszczey duoda, kurs dar du sykiu geriaus Galwijus maitina, kaip prasta žolė. Toks Dobilu zopostas patenka keturis Metus tadda pirm žiemos jį wėl aparti, ir ateinanciam Pawasarije su Miežiais apsėti gali, kurrį, kad' Laukas tikt wissay ne menkas, reta syk wėl reikia įkrėsti. Tikt dabotis reikia, kad ukininks kas ketwirtą Wasarą, kaip paskutinnį Metą seno Dobilu, wėl naują Dobilu stukkį pirm sakytu Budu issirinkt ir prisigatawiti tur, kad seną Dobilu Plecu Ruddenije apardams sekančioje Wasaroje tojaus wėl pilnų Dobilu Paszaro turrētu.

(34) Musu Burai Dobilą sėt' jau labay geray iszmoko, o dabar diddę Naudą matydami, kurrę jiems Dobilas duoda, jau kelli ju jį taip labay wertay laiko, kad jie jau daugiaus nekaip Pusę szitto Kuppelio, ant szeszolika Ketwircziu platu saw pasiskyrė ir apsėja. Nesa jie ketures, szeszes ikk' asztuones melžamas Karwes, kaip kožnas Dobilu tur, per wissą Wasarą Stalde szeria. Szitoms Karwėms jie duoda labay įkreikti, ir dėl to taip daug rėbaus Mėszlo gauna, kad jie sawo kittą Lauką dar geriaus įkrėsti gal, ir kaczeig mažiaus pasėja, tikt daugiaus Ruggiu bey Szaudu suwalo kaip pirma. Daugummas Swiesto bey Kežu, kurruos ju Karwės nuo tokio rėbaus Paszaro duoda podraug su grecznu Werszu Užauginnimu tikray diddis Pelnas tiems žmonėms. Procė Galwijus tokiu Buddu Stalde szerti; menka yra, nes Kuppelius taip arti turrėdami weikey kelles Nasztas Dobilu nupjauti ir per Slugines Namuo neszdiiti gal; arba kurs daug Karwju Stalde szeria tassai Jauti kokį arba seną Kuinpalaikį pakinkęs Dobilą gal be Proces Namuo parweszti.

(*Stinga 35-38 puslapių*).

(39) toli geriaus issilaikysite, ir turtingi žmon(ės) busite.

Asz jums tamm' Dalyke isz Szirdies Dugno wissą gerą weliju, ir kaip mano Mislis gera bey wierna buwo kaip asz szę Gromatą raszau, lyg taip isz wissos Szirdies pasidžaugsu, matydams ir girdėdams, kad jus ne kietsprandžiei este, bet rods duodaties pasimokidint, ir gerą Rodą priimat. Atsimikite szittos Gromatos patyskartą isztirdami, kad wislab ką sze skaitot, wis' wiena tiesa buwusi, bet minėkit ir mannės, kad' jums ant mano žodžio geray pasiseks. Diew's te iszlaiko jus wissus sweikus ir linksmus.

R (!K)... D. 19. Grodinnio Mėnesio 1769

(*Vinjetė*)

(40) Pamokinimas, kaip žalią Tworą aplink Ganyklos Kuppelį arba žardį sodinti reikia

I

Gluosnių Tvorą.

Pawasarije, mieli Kaimynai ir Prietelei! jaunus Gluosnius paprastu Budu turrite nukirsti, ir per kelles Dienas su apatiniu Galu į Wandenį įmerkti. Tadda ant Perkasu aplink Ganyklos Kuppelį mažą Grabelę pagal Sznurą dweju Pėdu plačią, pusantros Pėdos gillę įkasti. Į tą Grabę Wandenije įmerktus Gluosnius tiesey istatyti turrite, o tiesa taip pagrata, kad jie daugiau ne, kaip tikt pusantros Pėdos nuo kitts kito stowės. Tadda žemę įmesti ir drutay primindžioti reikia. Sodinnami Gluosniei tur wissi lygus, ir septynių Pėdu ilgi buti, butent pusantros Pėdos žemėje, ir puszesztos Pėdos ant žemės auksztay.

(41) Kadda Gluosniei jau stipprey stowi, tadda stipprę Kartį ant wienos Pussės ploksczey nutasztytą imti ir skersay, bey tris Pėdas nuo žemės auksztay, kaip tikt ji pritenka, prie kiekwieno Gluosnio su Karklais drutay pririszti turrite, taipo sodinti ir pririszti Gluosniei stipprey stowės, ir tiesus augs, kad juos ney Wėjai nei Galwijai iszjudditi ar iszkreipti gallės. Kur wiena Kartis palauja su sawo Galu, ten kitta tur prasidėti, ir taip ikki Galo per wissas jų Szakeles žemay augančias nukirsti reikia, ir tikt wirszunes wienos Pėdos ilgas palikti. Potam juos kaip kittus Wainikką turrinčius Gluosnius kas trečią Metą apgenėti turrite, bet dabotis reikia, kad tas wirszuniu Szakeles, kurros Eilėje Medžiu susiglaudžia, kas Mets arti prie Stomens nukapotumbit ir apgenētumbit, ydant wirszunes nesuaugtu. Gluosniei pus antros Pėdos arti stowėdami, ne perarti stow, kaip kelli rassi mislytu, bet labay geray, kad galausey jie užaugę su sawo Kelmais kone susiglaudžia.

(42) Kelli Gluosnius skerkryžeis sodinna, bet tai ne taipo geray yra, kaip kad iszilgus juos sodinni. Tokia Twora rods stawnyčia ir labay naudinga yra, alle toį isz Prodzios daug Gluosniu priwalo; todeley prie dideliu Kuppeliu kas Metą tikt mažą Eiluttę sodinti gali. Naudingas Gluosnių sodinnimas gal ant Kiemu gywenantiems, taip wartojam's labay diddę Naudą nudalyt.

II

Žalią Tvorą nuo wisokiu Krumu.

Ruddenije, kad' Lapai jau nukritto, wissokius Krumus, kaip antay Beržu, Erszkėčių Reszuttu, Lazdu, Karklu, Buku, Jewos, Guobos, isz wisso kas tam tinka ir kittur kur iszkadingay stow drauge su Szaknimis iszskinti, ir taip juos suplėszyt reikia, kad isz tu, kaip tikt įmanote, wieninteles szakeles padarutumbite, kurriu kiekwiena kelles Szakneles palaikyti tur. Tadda turrite ikk' wienos arba pus antros Pėdos ilgio jes nukapoti, ir Szaknis taip apge (*pabaigos nėra*)

Liet. Mokslų Akad. N 20 3. 203

N 36.504.

Vaclovas BIRŽIŠKA
Varpai-1944

Literatūros klasiko Algimanto BALTAKIO jubiliejaus išvakarėse – du jam paskirti kolegų kūriniai: eilėraštis ir epigrama.

JUSTINAS MARCINKEVIČIUS

SAULĖ IR VYTURIAI

*Saulė virš miegančio šilo
negreit dar išsisir,
o jos pasitikt jau pakilo
ankstyvas vyturys.*

*Nors varnos taip pat suka ratą
ir kranksi įkyriai,
bet saulę pirmiausia pamato
ne varnos – vyturiai.*

1956

Stasio KRASAUSKO draugiškas šaržas

GRIGORIJUS KANOVIČIUS

*

*Išsilaušiu lazda,
Lazda riešutinę.
Ir save išplaksiu,
Motina gimtine.*

*Aš save išplaksiu
Už netikslų rimą,
Už atkaklų ilgą
Sulčių negėrimą.*

*Nusimausiu kelnes,
Sau įkrėsiu dosniai,
Net pravirks prie kelio
Gailestingi gluosniai.*

*Bet garbės tokios aš
Visiškai nevertas –
Lazdos riešutinės
Kritikams sutvertos.*

*Ir todėl tą lazda
Dovanoju drasiai
Vytautui Kubiliui
Arba K. Ambrasui.*

1964

LEONAS PELECKIS-KAKTAVIČIUS

ALGIMANTAS BALTAKIS APIE TAI, DĖL KO SKAUDA ŠIRDĮ

Kai išeina draugai, sunku susitaikyti. Pamenu, kokia širdgėla buvo užgulusi Algimantą Baltakį, kai išėjo Alfonsas Maldonis. O dabar iš trijų neišskiriamų draugų, iš trijų muškietininkų, kaip neretai jie buvo įvardijami, liko tik jis, Algimantas.

Ir mūsų kalba Urbo kalne, ant rašytojų suoliuko šįkart kažkokia kitokia. Ko gero, ją būtų galima apibūdinti pasikalbėjimu apie tai, dėl ko labiausiai skauda širdį. Pokalbiu apie *aštrius kampus*. Jo įžanga tapo vakarykštė mūsų šneka apie vieną Alf. Maldonio eilėraščių – skaudų eilėraščių, skirtą savajai kartai.

– Priklausau pačių vyriausiųjų rašy-

tojų kartai, – gan netikėtas Algimanto pasakymas. Jis tikrai ne iš tų, kurie mėgsta verkšlenti ir save sendinti. Tačiau netrukus jau kiek aiškiau, kodėl jaunatviškiausiam iš klasikų parūpo pakalbėti apie tai. Šiandien – Vacio Reimerio jubiliejus. Ir jam gerokai daugiau nei A. Baltakiui. Algimantas sako, jog Vacys prigrasino atsiųsti į Nidą automobilį, kad tik jis dalyvautų jubiliejiname vakare. Žinoma, tai labai gražus *pagrasinimas*, bet kad jis neišsipildys, abiem buvo aišku. Todėl šiandien savo senąjį draugą pasveikino telefonu. A. Baltakiui smagu, kad ir sulaukęs devyniasdešimties Vacys toks *rašantis, leidžiantis, dalyvaujantis*, kur tik galima. Pavyzdys vyriausiųjų kartai. Pasidžiaugia, kad tarp rašytojų yra ir dar vienas ilgaamžis – Antanas Vengris, kitamet jam šimtas sukaks. Algimantas jį taipogi visada pasveikina. Kai šiemet paskambino, A. Vengris pasakė: „Baltaki, ateik, arielkos išgersim“. Pats nežino, kodėl nenuėjo.

A. Baltakis pasiguodžia, kad paskutiniu metu labai jau dažnai tenka eiti į laidotuves. Neteko ne tik Alfonso, Justino, bet ir kitų pačių artimiausių draugų, nepriklausiusių rašytojų brolijai.

– Net mirdamas Justinas sugebėjo paskutinę Sąjūdžio akciją padaryt, – sako A. Baltakis, kurį tos ypatingo skausmo dienos nukėlė porą dešimtmečių atgal, kai tūkstantines minias filmavo ir pasauliui rodė naujieji metraštininkai. – Visa Lietuva laidojo.

Tomis dienomis daug kas viešai prisiminė Justiną Marcinkevičių. O Algimantas su Sigitą sėdėjo šalia Genutės ir poeto dukrų ir lyg filmo juostoje vėl matė tai, kas atmintyje susikaupė per pusę amžiaus. Nulenkę galvas prie karsto ir kai kurie iš tų, kurie daug šunybių Justinui buvo prikrėtę. Iš pradžių tai atrodė taip neįtikima. O paskui pagalvojo: juk tik

Algimantas Baltakis „Varpų“ redaktorių Silvijos ir Leono draugėje. Urbo kalnas.

taip ir turi būti, juk Justinas visada buvo Santaros žmogus. Gerai, kad tai suvokta nors mirties akivaizdoje. O liūdna senam bičiuliui, kad Santaros žmogus net tomis dienomis vis dėlto tapo savotiška nesantarvės auka: „Lietuvos aide“ pasirodė tekstas, kurio pagrindinė mintis – *sugadino Justinas Marcinkevičius vasario 16-osios šventę. Kodėl mes garbiname kolaborantą?* Ir šitokių žodžių autorius – monsinjoras, deja, niekuo nepanašus į kitą monsinjorą, su kuriuo broliavosi pusė tautos.

Algimantas yra klausęs Justino, kokia didžiausia Lietuvos nelaimė. Draugas jam atsakė: nesusikalbėjimas. Per daug įvairių partijų partijėlių, kurios turėtų ne tarpusavyje kariauti, o tarnauti tai pačiai Lietuvai.

O dėl to pusės amžiaus, kuris įvardijamas sovietmečiu, negalima būti tokiems kategoriškiems, tai jau Algimanto

nuomonė. Aišku, su pagarba reikia žiūrėti į tuos, kurie rizikavo, pateko į sibirą, bet negalėjo gi visi sėdėti kalėjimuose, sako A. Baltakis. Jam itin artimai yra tekę bendrauti su žmonėmis, praėjusiais tuos gulagus – daug metų šalia gyveno su Antanu Miškiniumi ir Girša Ošerovičium. Nei vienas, nei kitas niekada neprikaišiojo, kad Algimantas nesėdėjo. Jų matas buvo vienintelis: *ar tu esi doras žmogus, ar ne?*

– Ir man patinka žodis *doras*. Kur kas gražesnis už davatkišką *padorus*, – sako A. Baltakis. – Reikia saugoti savo žmogiškąjį orumą.

Kad mūsų tautai dar trūksta solidarumo, Algimantas pailiustruoja ganėtinai įdomiu pavyzdžiu apie tris Baltijos valstybes. Neretai su pavydu žvelgiame į Estijos ir Latvijos pusę, o juk lietuviai vieninteliai iš tų šalių turėjo savo valstybę. Taip, latviai ir estai didžiuojasi senosiomis

pilimis, bet juk tai okupantų pilys. O mūsiškės – savos.

Dar – dėl sovietmečio. Tais laikais gyvenusieji pamena, kad Pabaltijo ir Kaukazo tautos buvo *su ypatingu kokybės ženklu*. Lietuva privalėjo Maskvą, Leningradą aprūpinti mėsa, pienu, ir tie produktai buvo nepaprastai gerai vertinami, bet ir visasąjunginės investicijos mums buvo dažnesnės nei kitiems. Be abejo, ne be savos iniciatyvos, kartais ir gana gudrios. Žodžiu, nebuvo gėda būti lietuviu. O dabar kai kas pradėjo gėdytis savo tautybės, savo valstybės. Algimantas sako, kad jam gėda, jog tokių lietuvių yra.

O *tautos išsivaikščiojimą* (ar ne Just. Marcinkevičiaus pradėta naudoti metafora?) A. Baltakis pavadina didžiausia bėda. Taip, nėra nieko baisiau, kai žmogus neturi darbo. Pergyvena dėl šito ir savo šeimoje – iš keturių anūkių tik viena gyvena Lietuvoje. Ačiū Dievui, ir vaikus gražiai augina, ir dar studijuoti pradėjo. Turėdama tris vaikelius, pabaigė vakarinėje paskutinę klasę, gavo gerą atestatą, yra būsimoji psichologė, jau trečiakursė.

Sūnaus, kuris tragiškai pasitraukė iš gyvenimo, viena duktė ištekojo už vokiečio ir gyvena Berlyne. Kita, šiemet gerai baigusi J. Basanavičiaus gimnaziją, išvažiavo dirbti į Londoną. Dar viena – dukros duktė, – Briuselyje.

– Aš už jokių pinigų neišvažiuočiau! Tegu man geriausią gyvenimą siūlytų, – tuos žodžius A. Baltakis pasako taip, kad akivaizdu – ginčytis neverta.

Taip, pripažįsta, anūkė Vokietijoje labai gerai gyvena. Ir atvažiuoja, ir dažnai skambina, neužmiršta nei Lietuvos, nei artimųjų. Bet vis tiek... O viena iš anūkių kitokia: „Cha, o ką man ta Lietuva duoda?“ Čia, žinoma, toks štampos, retorika, tačiau senelis turėjo ką atsakyti: „Lietuva davė tave

pačią“. O dabar, mums besikalbant, pratęsia tą mintį, akcentuodamas lietuvišką kalbą, ypatingą mąstymo būdą, labai daiktišką, daug ką matantį, tai ne šiuolaikinių SMS žinučių kalba.

Vėl grįžtame prie *trijų muškietininkų* temos. Just. Marcinkevičius buvo lyg ir lėčiausias, bet Sąjūdžio mitingų tribūnu tapo jis, o ne A. Baltakis ar Alf. Maldonis. Kodėl?

– Justinas turėjo Dievo dovaną – mokėjo labai įtikinamai kalbėti. Jį kviesdavo kalbėti. Jis visada būdavo pasiruošęs.

– Bet jūsų ta dovana irgi nėra aplenkusi.

– Ne, ne, – ginasi Algimantas. – Aš – ne oratorius. Pradėjęs kalbėti jaudinuosi, mikčioti pradedu. Alfa irgi nelabai kur kalbėdavo. Na taip, jis buvo sąjungos pirmininkas, tačiau kalbėjo tik mažose salėse.

Tačiau, pasirodo, ir A. Baltakiui yra tekę kalbėti dideliuose mitinguose. Tris kartus. Lyg ir mažiau girdėtas faktas.

Mitinginės veiklos pradžia susijusi su tėviške. Vieną tų atmintinų Atgimimo metų dieną pas Baltakius užsuko Saulius ir Arvydas Šalteniai ir pasakė: „Kitur jau trispalvę iškėlė, o Utenoje dar ne. Mes gi uteniškiai. Darom mitingą, kelsim vėliavą“. Dabar Algimantas tiksliai nepamena, ką toje Utenos aikštėje kalbėjo, tačiau kalbėjo (o gal rėkė) iš širdies. O susirinkusieji ir klausėsi, ir suprato.

Kitas kartas susijęs su Lietuvos televizijos užgrobu. Tuomet televizijoje dirbo duktė Eglė, ji pakvietė. Irgi teko kalbėti tūkstančiams, tąsyk dar ir jaučiant svetimos kariuomenės sargybinių automatų šaltį.

Tačiau geriausiai jautęsis, sakė Algimantas, kai kėlė vėliavą Gedimino

kalne. Ne, jis pats tada nekalbėjo, Justinas kalbėjo, tačiau Tomas Vaisieta kelis syk skaitė jo eilėraštį „Trys vietos šventos“, kuriam buvo plojama taip pat audringai, kaip ir tribūnams.

O lygiai prieš dvidešimt metų, 1991 m. rugpjūčio 3 d., buvo trečiasis kartas. Atostogavo, kaip ir kasmet, čia, Nidoje, kai tauta išgirdo apie Medininkų tragediją. Pakviestas į mitingą, A. Baltakis ne tik kalbėjo, bet ir perskaitė tik ką parašytą eilėraštį „Nelaimė“, kurį vėliau pervadino į „Medininkai“. Priešais meriją buvo susirinkę labai daug žmonių, pakviesti ir pasieniečiai. Sukrėtė labai tas Medininkų įvykis. Ir dar iš tos dienos įsiminė tai, kad, kai Lietuvoje įvyksta nelaimė, sugebama kalbėti vienu balsu. Tame mitinge tarp oratorių stovėjo šalia Algimanto Patacko, šiaip jau kitokios nei jis *sanklodos* žmogaus. Tačiau tąkart bendravo kaip broliai.

Kai prasidėjo Atgimimas, daug kam užkliuvo, kad *trys muškietininkai* ne tik turėjo tam tikrus postus, bet ir buvo tapę LTSR liaudies poetais. O tokių tarybų Lietuvoje vos keturi (dar – Eduardas Mieželis).

Anot Algimanto, tai šen, tai ten vis ieškojo, ką tu ne taip parašei, pasakei. Nors ir tie, kurie puolė, buvo visko prirašę.

Kliuvo ne tik jiems, prisiminė A. Baltakis. Kai išėjo Vytauto Kubiliaus „XX amžiaus literatūra“, teko ir jam, – ir iš vienos, ir iš kitos pusės. Nepasitenkinimas kilo pirmiausia todėl, kad profesorius rašė vienas. Gal ir per drąsu buvo vienam tokios atsakomybės imtis. Kaip atsaką tokioms diskusijoms Alf. Maldonis parašė V. Kubiliui skirtą eilėraštį, kuriame yra tokios eilutės: *Apeikite mūsų kartą, / Kaip*

dar nepašalintą kliūtį.

Įdomus A. Baltakio požiūris į Just. Marcinkevičiaus ir Sigito Gedos kūrybą, į kai kurių skaitytojų bandymą juos *pasidalinti*. Vieni, atseit, už vieną, kiti – už kitą.

– Kvailystė, – sako Algimantas. – Niekas netrukdo tau būti to ar kito poeto adoration, bet nereikia jų priešinti. Jie vienas kitą papildo.

A. Baltakis prisipažino daugiausia dėl S. Gedos „Dienoraščių“ perkąs „Šiaurės Atėnus“, laukias paskutiniųjų publikacijų. Sigitą pažinojo nuo jo pirmųjų kūrybos žingsnių, kažkada buvo ir vienos pirmųjų recenzijų apie jo pirmąją knygą autorius. Taip, S. Geda buvo kur kas kitoks nei Just. Marcinkevičius – konfrontuotas, neretai ir pats kentėjo nuo savo gaivališkumo. Gyvenimą matė visiškai iš kito rakurso nei Justinas. Gal tik į gyvenimo pabaigą tapo ramesniu, atlaidesniu. Tuomet, kai su Algimantu teko gulėti po tuo pačiu onkologiniu aparatu.

A. Baltakio manymu, labai svarbu suvokti, kad mūsų literatūra nėra labai jau tokia didelė, ir mūsų literatūros istorija, palyginus su kitom Vakarų literatūrom, nedidelė. Todėl turime branginti kiekvieną talentą ir, vieną girdami, nenaikinti kito.

Na, o koks Algimanto požiūris į amžinąjį klausimą – į asmeninį menininko gyvenimą ir jo kūrybą?

Kad kažkiek asmeninis gyvenimas atspindi, A. Baltakis neabejoja. Kaip ir tuo, kad negalima dėti lygybės ženklo tarp biografijos ir kūrybos. Iš lietuvių literatūros bent keli pavyzdžiai tai akivaizdžiai įrodo. Štai be galo talentingas vaikų poetas, rašęs ypatingo grožio eiles Kostas Kubilinskas buvo patekęs į tokią mėsma, iš kurios išėjo stipriai sukrūvintom rankom. Arba – vagabundiškasis Paulius Širvyss, gyvenęs

nesutvarkytą gyvenimą, bet rašęs be galo švelnius eilėraščius. Iš pasaulinės literatūros panašių pavyzdžių dar daugiau. Kad ir Vijonas, kurį labai mėgo S. Geda.

– Kada ir apie ką su Justinu paskutinįsyk kalbėjot?

– Paskutinį vakarą prieš nelaimę. Buvom įpratę po krepšinio rungtynių susiskambinti. Tąsyk žaidė „Žalgiris“ ir „Lietuvos rytas“. Skambutis buvo vėlyvas, Sigita net išsigando, ar kur kas neatsitiko. „Šį kartą laimėjo Kauno negrai“, – pajuokavo Justinas, kuriam juodaodžių buvimas komandoje neatrodė būtinas.

Niekas nesukėlė įtarimo, kad tai buvo paskutiniai draugo jam ištarti žodžiai.

Visada Algimantui buvo malonu užėti pas Justiną į svečius. Kartais ir kokias rungtynes kartu pažiūrėdavo. Neretai ir visai nekalbėdavo. Tačiau tas buvimas šalia visada veikdavo raminančiai. Iš Just. Marcinkevičiaus dvelkė žodžiais sunkiai nusakoma harmonija. Per keletą dešimtmečių A. Baltakiui neteko matyti Justino, pakėlusio balsą. Jis, Algimantas, karštakošis, ką nors leptelėjęs, paskui gailisi, o Justinas buvo visiškai priešingybė – žmogus, kuris niekada neįžeis kito. Toks charakteris.

– O kai buvo puolamas, neteko apie tai išsikalbėti?

A. Baltakis atviras: yra tekę savo draugą ir verkiantį matyti. Po „Krantų“ užsipuolimų dėl „Pušies, kuri juokėsi“. „Ta istorija bjauri“. Įsitikinęs: jo indėlis į Nepriklausomybės atgavimą – labai didelis. Pakaktų prisiminti vien tik trilogiją, – kaip ji buvo sutinkama. Ypač „Mažvydas“. Ir dabar Algimantas sako matęs jos visas scenas ir kaip publika skanduodavo ir palaikydavo tą nacionalinį orumo jausmą.

Tarp kitko, į mitingą Vingyje Just. Marcinkevičius važiavo iš čia, iš Urbo kalno. Ir garsiąją kalbą apie Ribentropo-Molotovo paktą rašė čia.

Kai neliko Justino, jo geriausias draugas tomis gedulo dienomis nedavė interviu, nekalbėjo jokiose laidose per TV. Buvo tokių, kurie stebėjosi ar net priekaištavo. Ir laidojant valstybinę komisiją prašė tarti žodį, tačiau A. Baltakis atsisakė. Jis aiškino: „Justinas Marcinkevičius man kaip brolis. O kur jūs matėt, kad brolis prie brolio kapo kalbėtų?“ Lygiai taip pat buvo 2007-aisiais, kai mirė Alf. Maldonis. Nei Justinas nekalbėjo, nei Algimantas. Budėjo prie karsto ir tyliai šluostėsi ašaras.

O šįkart buvo dėkingas Genutei, pakvietusiai jį su Sigita ateiti anksčiau – dar iki tol, kol salė buvo tuščia. Kai įnešė karstą, paskutinį sykį pabuvo šalia.

– Kiek suprantu, dar vienas jūsų dienoraštis taps knyga.

– Nežinau. Nežinau...

Algimantas sako, jog dabar jam labiausiai rūpi parengti knygą, skirtą tragiškai mirusiam sūnui. Vis renkas medžiagą. Saulius buvo geras restauratorius. Pirmas svarbesnis darbas – atnaujintos Rašytojų sąjungos durys. Paskutinis labai rimtas darbas susijęs su šv. Kazimiero palaikų perkėlimu iš šv. Petro ir Povilo bažnyčios į Katedrą. Dar buvo padaręs išpuodingą karietą.

1958 metais gimęs Saulius Baltakis buvo hipis. Tiems laikams tai buvo savotiška pasipriešinimo forma. Paskui labai aktyviai dalyvavo Sąjūdžio veikloje. Viename name užaugęs su būsimuoju premjeru Andriumi Kubiliumi, kartu su juo rinko pinigus, skirtus Sąjūdžio reikmėms, budėjo mitinguose ir t. t. O gerokai

anksčiau, kai abiems buvo maždaug po penkiolika, vieną naktį juos teko gelbėti milicijos skyriuje. Norėdami įrodyti, jog yra drąsūs, po vidurnakčio išsiropštė į apleistą požemį netoli Dailės instituto, iškėlė iš ten kaukolę. Gelbėjo Algimanto mokėjimas įtikinti tvarkos sergėtojus, jog tai susiję tik su paauglių noru įtvirtinti vyriškumą.

Saulius pasitraukė iš gyvenimo vos prasidėjus 2000-iesiems. Tie trys nelemti nuliai vis primena ir primena save. Per pastaruosius metus A. Baltakis daug sužinojo apie savižudybės problemą. Vienas skaičius ypatingai pribloškė: per pirmąjį Nepriklausomybės dešimtmetį Lietuvoje nusižudė daugiau žmonių nei pokaryje žuvo miškuose partizanų. Algimantą tie skaudūs dalykai domina dar ir dėl kitko: kas dedasi su tais žmonėmis po jų mirties? Anksčiau juk nusižudžiusius laidodavo už kapinių tvoros.

A. Baltakis būsimai knygai jau turi užrašytą atsiminimą. Jau parašė apie savo geriausią draugą kitas rašytojų – Vytauto Rimkevičiaus ir Vytautės Žilinskaitės – vaikas. Nors jis mokslininkas, o Saulius amatininkas, buvo labai artimi.

– Nepaprastai gražiai apie Saulių parašė, – porąsyk pakartoja A. Baltakis, prisipažindamas, kad jam labai sunkus šis darbas, kuriame tiek įvairių niuansų ir stabdžių. Niekados negalvojęs, kad bus taip sunku. Kiekvieną sausio pirmąją – dieną, kai neteko Sauliaus, dienoraštyje įrašęs: „Šiais metais būtinai padarysiu knygą apie Saulių“. Ir vis nepadaręs.

Vėl sugrįžtam prie poezijos. Vakar Aldona Ruseckaitė papasakojo, jog Algimantas naują eilėraštį parašęs. Ar tiesa?

– Ne, ne... – A. Baltakis kažkodėl moja ranka.

– Apie sulytą poetą, – bandau sufleruoti.
– Ne, ne. Taip sau pajuokavau.

Gal pajuokavo, o gal ir ne. Šįkart Algimantas sunkiai perprantamas. Kad įtikėčiau, greitakalbe bando priminti, ką ta tema jau yra viešai pasižadėjęs:

– Jau vieną kartą buvau sakęs – neberašysiu daugiau eilėraščių. 1979 metais, išleidęs „Strazdiškio elegijas“.

Kai po metų išleido „Maratoną“, rinktinę su Stasio Krasausko iliustracijom, dar pakartojo: „Užtenka“. Po to tik rinktinės ar raštai ir ėjo. O rašyti vėl pradėjo Sąjūdžio metais, po didelės pertraukos. Apie atsisveikinimą su šiuo žanru pakartojo „Antakalnio vigilijose“, 2010-aisiais. Knygos, už kurią buvo apdovanotas Antano Miškinio premija, viršelyje. Taip, patvirtino, tai ne tik rinktinė, joje yra ir visiškai naujų eilėraščių.

A. Baltakis sako, jog jam prieš mėnesį įteikta premija už *aukštaitiškos dvasios puoselėjimą poezijoje* labai brangi. Išskirtinė. Žinoma, ji priminė ir tai, kas susiję su A. Miškinio asmenybe. Poetą Algimantas pažinojo nuo to laiko, kai mokėsi gimnazijoje Kaune, kurioje mokytojavo ir A. Miškinis. Nors jam ir nedėstė, tačiau globojo jų literatų būrelį. O nuo 1958-ųjų su A. Miškiniu gyveno viename name – Antakalnio g. 8. Pirmajame Vilniuje rašytojų name, pastatytame tuometinio Rašytojų sąjungos valdybos sekretoriaus E. Mieželaičio iniciatyva. Dabar gal kam atrodo neįtikėtina, tačiau A. Miškiniui, sugrįžusiam iš gulagų ir pagal tuometinius įstatymus neturėjusiam teisės gyventi sostinėje, ten buvo suteiktas butas. Kaip ir žydų kalba rašiusiam G. Ošerovičiui. Taip, būta visokių kalbų, kai kas, deja, piktinosi, kad tie butai atiteko ne Antano Smetonos laikų revoliucionieriams, o *kažkokiems nacionalistams*.

Kodėl E. Mieželaitis taip rizikavo? Anot A. Baltakio, Eduardas labai gerbė A. Miškinį, jo poezijai buvo neabejingas nuo gimnazistiškų metų. O 1946-aisiais A. Miškinis buvo jo pirmosios knygos „Tėviškės vėjas“, kurią *sudirbo* Kazys Preikšas, redaktorium.

Kodėl vis tik Algimantui toji premija, įteikta gimtuosiuose A. Miškinio Juknėnuose, tokia svarbi?

– Antanas Miškinis mėgo kartoti: „Algimantai, egzistuoja Rytų Lietuvos poetinė mokykla, kurios pagrindus sudaro trys Antanai – Strazdas, Baranauskas, Vienažindis“. Jis visada pabrėždavo, kad tam kraštui būdingas lyrizmas. Ir man dovanotose savo knygoje visada pažymėdavo: *To paties krašto, Broliai* ir panašiai.

Pats A. Baltakis ketvirtuoju įrašytą A. Miškinį. Tai mokyklai, be abejo, priklausio ir Paulius Širvyys, o iš dabartinių uteniškių – Petras Panavas, Vytautas Kaziela. Algimantas ne kartą yra ir spaudoje rašęs, jog, kaip ir daugeliui jo kartos poetų, jo krikšto mama yra Salomėja Nėris, o krikšto tėvas, be abejo, A. Miškinis. Iki šiol prisimena, kokį nepaprastą įspūdį jam, tuometiniam moksleiviui, padarė A. Miškinio „Varnos prie plento“. Varnos – lyg ir tradiciška kaimo aplinka, bet plentas... Tai jau ne iš kaimo. Jis buvo modernistas, mėgdavęs sakyti, jog nieko nėra taip sau. A. Miškinio kūryboje pilna realių, tikro gyvenimo, šiurkštumo, taipogi ir ironijos, sąlytis su gyvenimu – maksimalus. Užtat jis buvo toks mėgiamas.

– Kai buvom studentai, – prisiminė A. Baltakis, – iš lietuvių autorių dažniausiai A. Miškinį deklamuodavom.

O ką iš jaunosios kartos Algimantas išskirtų? Atsako, jog nenorėtų pavardėmis vardinti. Tačiau Rimvydą Stankevičių, kaip *talentingą ir rimtą žmogų*, pamini. Čia pat

pridedamas, jog jis gal jau ir ne toks jaunas. O dėl jaunesnių... Jam susidarė lyg ir spiralės įspūdis – iš pradžių norima labai išdykauti, pasižymėti baisiu originalumu, tik paskui atsigręžiama į realų gyvenimą. Todėl lyg ir nėra pagrindo pykti ant skaitytojų, kad jų neskaito. Įsivaizdavimas, kad, jeigu tave supranta, yra blogai, atseit, suprasti gali tik elitas, – nieko vertas.

– Galvoju, kad ir aš niekuo ypatingai gudresnis nesu už kitą žmogų, – gan netikėti Algimanto žodžiai. – Gal tik kartais esu *jų* balsas ir pasakau tai, ko kiti nepasako. Esu to, *kito žmogaus*, balsas. Tam tikros kartos balsas.

Prisimenam dar porą aukštaičių poetų – Joną Strielkūną ir Paulių Širvį. Anot Algimanto, Jonui per tas visas pervartas niekada niekas nieko neprikaišiojo. Kritikai – tiek dešinieji, tiek kairieji, visada pagarbiai apie jį atsiliepė. O ar kas labai priekaištavo P. Širviui? Kareiviui, liejusiam kraują, praėjusiam pragarą, vertam pagarbos? A. Baltakiui nesuprantamas noras nuo Žaliojo tilto nuversti kareivį. Bent jau taip kažkokia Vilnių aplankiusi amerikietė siūlė. Kuo tas kareivis nusikalto? Juk su tais pačiais amerikiečiais kartu ėjo. Ar jie, tie kareiviai, savo noru buvo įtraukti į baisiąją mėsmales? Tikrai ne. Todėl su pagarba reikia žiūrėti į kiekvieną kareivį.

A. Baltakiui labai patinka Antakalnio kapinėse Ipolito Užkurnio sukurtas paminklas *visiems lietuviams, žuvusiems svetimose armijose*.

Tačiau A. Baltakis neabejoja, kad Lenino, Stalino ir panašių paminklų nereikia. Jų vieta – Grūto parke. Kaip ir eilėraščių, to vertų.

– Politika visada žudo poeziją. Bet kokia politika, – šiuos žodžius Algimantas ištaria taip, kad dėl jų negali kilti jokių abejonių.

A. Baltakiui labai patiko, visam įsiminė kažkada jam monsinjoro Kazimiero Vasiliausko pasakyti žodžiai: „Algimantai, jūs – poetai, mes – kunigai. Mes negalim būti kokios nors partijos kunigais. Ir tu negali būti LDDP ar konservatorių poetas. Arba tu visos Lietuvos poetas, arba...“ Pratešdamas monsinjoro mintį, A. Baltakis sako:

– Kai mane kviečia skaityti eilėraščių, aš neklausiu savo skaitytojų politinės priklausomybės.

Tačiau gyvenimas toli gražu netobulas ir neretai Algimantui norisi pabūti vienam. Kartais net koktu būna.

– Bet jūs šiaip ar taip vis tiek optimistas...

– Koks čia optimistas...

O po pauzės – vėl Baltakis, kokį nuo seno esame įpratę matyti ir girdėti:

– Jeigu tu esi ligotas, jeigu tau dabar blogai arba tu senas, negali savo nuotaika nudažyti pasaulį. Reikia suprasti, kad kiti yra jauni, sveiki ir mato pasaulį visiškai kitaip. Nereikia primesti jiems juodo pesimizmo.

Pastarojo bent perpus mažiau galėtų būti ir mūsų laikraščiuose, televizijose, dar pridėda Algimantas. Juk yra daug dorų žmonių. Deja, dori žmonės dabar niekam neįdomūs. Neigiamas veikėjas visuomet įdomesnis negu teigiamas.

Prieš autografuodamas „Antakalnio vigilijas“, A. Baltakis kažko ieško savo užrašų knygutėje. O paskui perskaito dar niekur nepublikuotą, lygiai prieš metus čia, Nidoje, parašytą eilėraščių „Kopos“.

*Toks tavo amžius –
Nežinai, kas bus rytoj.
Brendi per kopų smėlį,
Vis stabtelėdamas,*

*Pasidairydamas,
Pasigraudendamas,
Kad ir šiuokart
Nepavyko rasti Zundos.
Paskui ilgai ilgai
Žvelgi į jūrą,
Lyg ją matytum
Paskutinį kartą.*

Atvertęs dar vieną užrašų knygelės puslapį, prisipažįsta labai mėgstąs Edvardą Vaitkų. Ir perskaito jo epigramą:

*Apraudoję nukaršusią žagrę,
Mes – pirmoji karta prie viagos.*

Prisiminęs vakar papasakotus anekdotus, kurių pagrindinis herojus – pats A. Baltakis, pasiteirauju, kas kuria juos.

– Kas netingi.

– Ir pats esat sukūręs?

– Ne-e... – atsako ir nusijuokia. Kaip keletu tokių anekdotų autorių pamini skulptorių žentą, regis, taip pat linksmy plaučių žmogų. O paskui bando paaiškinti, kodėl vis dėlto tų anekdotų apie jį gana daug: – Kadangi esu aukštaitis, kartais burbteliu, ko nereikia. Be to, vienu metu su alkoholiu kiek per daug padraugavau, visokių nuotykių būdavo.

– O kaip reaguojat anekdotą apie save išgirdęs?

– Ramiai. Žinau, kad nesu šventasis.

Ir lyg paslaptį pasako, kad niekada nė vieno anekdoto nėra girdėjęs apie Just. Marcinkevičių. Todėl, kad jis buvo *toks* žmogus.

Urbo kalnas, 2011 m. rugpjūčio 3 d.

Leonas PELECKIS-KAKTAVIČIUS

VAIVA RYKŠTAITĖ

Gimiau Kaune, tačiau jau penkti metai gyvenu tarp Londono ir Indijos. Studijos taip pat prasidėjo gimtajame mieste (filosofijos bakalauras), vėliau tęsėsi Londone (filosofijos magistras), o šiuo metu vyksta Indijoje (dažniausiai studijuojau valgiaraštį). Rašau visur, vienur iš įkvėpimo (radikalai.lt), kitur – dėl didelio noro gyventi žaliuojančioje aplinkoje (grynas.lt), dėl pamatytų istorijų (romanai „Plaštakių sindromas“, „Kostiumų Drama“), o dažniausiai, – nes negaliu patylėti (Sofija ant sofos „blogas“).

Autorė

KETURIOS EŠĖ

ILGA DIENA

Buvau dvidešimt šešerių. Tada buvo keliamieji metai, bus daug įvykių, sakė žmonės. Jie kalbėjo apie karus ir meteoritus, vestuves ir laidotuves. Tais metais man po akimi įsirėžė pirma raukšlė. Tais metais pas mane atvyko draugės sesuo. Ta pati, kurią paauglystėje palikdavom bliuanančią už durų ir bėgdavom laukan. Nežinau, kur mes

bėgdavom. Tada baisiai skubėjom, tepėm lūpas raudoniu, akis – juodu, paskubomis krapštėm iš panagių smėlį ir negrabiai taisėmės plaukus, kai pro šalį eidavo kiemo berniokai. Mes juokėmės užvertusios galvas, kaip moterys iš filmų, kurioms vos išsitraukus cigaretę keturi skrybėlėti vyrai iš karto atkiša žiebtuvėlius. Mes juokėmės ir rūkėm pasislėpusios už namo. Ore tirpo pavasariai, o jos sesuo bliovė palikta viena kambary, ant kilimo, tarp kaladėlių ir susivėlusią lėlių. Pati ji buvo lėlė. Bet mes nenorėjom su ja žaisti.

Išlipo ji iš autobuso ir mojavo iš tolo, artėjo pamažu, vikriai dėliodama plonas kojeles. Kaipmat atpažinau! Juk buvo ta pati lėlė – tik su krūtimis. Labas, tarė, taip paprastai, lyg visai nepyktų. Lyg niekada nebūtų pykusi, lyg niekada nebūtų verkusi. Pabučiavo mane. Į lūpas. Jos oda kvepėjo žemuogėm, įraudę skruostai, išsitaršę plaukai, juostelėjusios panagės ir tie plastmasiniai žiedais apmaustyti pirštai. Ir akys. Ir šviežutė rožinė burna, iš kurios pylėsi vaikiški žodžiai. Tokia ji buvo gaivi, kaip žemuogė. Tokia buvo jauna. Aš vis žiūrėjau į jos krūtis.

Žinau, kodėl dabar ją prisimenu. Man gėda, bet žinau. Jis išėjo į tualetą, o aš sėdžiu ant lovos nuoga, lotoso poza sukryžiuojusi kojas, kambaryje tvanku, tiksi laikrodis, bet nematau, kur jis padėtas. Koridoriuje aidi šlepsėjimas, jis grįžta. Įdomu, jis visą gyvenimą eidamas vilko kojas, ar tik senatvėje? Galėtų žmonės senti kaip laikrodžiai, sustotų vieną dieną ir viskas, be jokio kojų vilkimo ir dūsavimo. Kaip jis dūsavė, jis duso, jis negalėjo patikėti! Tu per jauna, kad būtum ragana, sakė, o aš didžiudamasi bakstelėjau sau po akimi. Matai, sakiau, matai? (raukšlė!) O jis turbūt irgi matė tik mano krūtis, nuo karščio išsiplėtusiais speniais, o aš stengiausi kvėpuoti ramiai, tarsi kasdieną nuoga sėdėčiau ant svetimų lovų, sukryžiuojusi kojas, nuo prakaito sulipusiais plaukais. Žinau, kodėl ją dabar prisiminiau.

– Aš ne žemuogė, – pasakiau jam įėjus į kambarį. Jis pabučiavo mane į kaktą. Pravirkau.

– Gailiesi? – paklausė.

– Aš ne žemuogė, – pakartočiau.

Jis nesuprato, jie niekada nesupranta. Mudu sunėrėme pirštus, jo kaulėti sąnariai, gyslotos plaštakos, gelstelėję susigarankščiavę nagai ir mano dar net neįpusėjusi gyvenimo linija delne. Kiekvieną kartą grįžęs į kambarį jis uostinėdavo visus kampus, tada – savo rūbus. „Jau geriau, jau geriau,“ niurnėdavo sukdamas ratus, vis žeme vilkdamas tas kojas. „Jau geriau, tik tu būk čia. Tavo vėjas dar gyvas.“ Jam atrodė, kad kambarys dvokia senatve. Jo senatve. „Atidarau langą, išvaikau. Bet ji mane pasiveja naktį, pataluose. Kai miegu, nemoku būti budrus.“ Lyg senatvė būtų kokia įkyri boba, nuo kurios galėtume pasislėpti.

Jis norėjo, kad jo patalai, jo plaukai ir jo miegas kvepėtų manimi. Kad savo jaunu prakaitu ir pigių cigarečių dūmais trenkiančiu alsavimu užgožčiau jo metus. Kiekvieną

kartą mums sunėrus pirštus jis dusdavo, mirdavo ir prisikeldavo iš naujo. Kaip iš olos išėjęs Kristus, net kojas nustodavo vilkti. Kokiam pusvalandžiui, bet vis tiek...

Jis susiraukia:

– Prinešei smėlio ant paklodės. Kiek kartų sakiau, grįžusi iš pajūrio, nusiplauk bent padus! – piktai dėbso į nešvarias mano kojas.

Juokiuosi, neklausau. Raustu, bet ne iš baimės. Karšta. Palubėje burzgia ventiliatorius.

Pro langines tiesiai ant lovos smenga saulės spindulys. Nežinau, kiek valandų. Jis paslėpęs laikrodžius. Žiūrėdama į pilkas, apdribusių vokų įkalintas jo akis, iš lėto, vieną po kitos ant pagalvės susikeliu įdegušias, smėliu aplipusias kojas.

– Ką tu man padarysi? – klausiu. Slapta tikiuosi, laikiu, kol jam pagaliau trūks kantrybė, jis pasius, riaumodamas čiups tvarkingai prie stalo pristumtą kėdę, iš paskutiniųjų užsimos ir... Kaip jam ant kaklo iššoks mėlynos gyslos, drebės jo senos rankos! Aš noriu, kad jis mane priluptų, apšauktų, išjuoktų. Noriu būti nubasta už savo jaunas akis. Neapleidžia jausmas, kad vieną dieną jis mane užmuš. Aš laikiu.

– Nieko, – sako. Iš lėto prisitraukia kėdę, atsisėda. – Aš nuo tavęs pavargau. Būk gera, nusiplauk kojas.

Pakilusi atsuku čiaupą. Mūsų kambaryje yra viskas – nedidelis apgeltęs praustuvas, nuskilęs veidrodis, siaurutė lova (kartais jis miega ant žemės), stalas, nukrautas jo knygomis, ir ant žemės tvarkingai surikiuoti sausainių pakeliai. Aš išlupu, pritrupinu, jis sutvarko, surikiuoja.

– Prastai valgai, – sako. Ne dėl to, kad jam rūpėtų mano skrandis. Tie sausainiai buvo skirti jo dievams, kiekvieną rytą aukodavo traukdamas keistas giesmes. Kol aš neįžengiau savo smėlėtomis pėdomis ir pasakiau: dabar aš būsiu tavo deivė, tavo mylimoji ir tavo negimusi dukra. Norėjau triaukšti tuos sausainius ir jo paskutinį, suvargusį laiką.

Mudu susipažinome nedideliame mieste prie jūros, tame pačiame viešbutyje, kur dabar žaidžiame namus. Tą rytą kaip visada aš sėdėjau fojė ir be proto daug rūkiau. Rašiau laiškus namo. Jis ėjo, basas, balta paklode apsivyniojęs juosmenį. Pro atvirus langus vidun veržėsi vėjas su jūros dumblių kvapu, vaikų balsai, turgaus prekeivių šūksniai, saulė apšvietė ore kybančias dulkes. „Labas rytas,“ pasakė tada, sustojęs tiesiai prieš langą, mesdamas ilgą šešėlį ant mano laiškų. „Baltas Kristus,“ – pagalvojau, žiūrėdama į ilgus žilus jo plaukus ir lėtai besikilnojančią įdubusią krūtinę. Ir dabar norėčiau jį iškirpti ir įklijuoti į kokį priestvaninį paveikslą. Piligrimas, keistuolis, vyras dykumoje. Galėčiau dėti jį, kur panorėjusi, bet čia jis niekaip netiko – jam nėra vietos šitame amžiuje, šitame viešbutyje, net šitoje istorijoje. Iš karto žinojau, kaip viskas bus... „Labas rytas,“ atsakiau. Kambariuose nebuvo dušų, klozetuose stovėjo rudas vanduo, o man po akimis jau įsirėžė raukšlė. Reikėjo būtinai išsigelbėti. Turėjau būti mylima.

Jis pakvietė mane vakarienės. Aš pasakiau, kad bijau miegoti viena. „Baubų bijau,“ sakiau. Jis supratingai linksėjo.

– Jis ne mano tėvas! – atšoviau padavėjui, vaptelėjusiam, „ar jūsų dukrai čia patinka?“

Abu vyrai kažko išraudo, aš juokiuosi, šiek tiek dirbtinai, šiek tiek per daug atlošusi galvą. Spektaklis baigėsi ir mudu laukėme maisto, aš alkana, jis – piktas. Nepamenu, kaip pradėjome tą pokalbį apie jo dievus ir mano laiką. Jis teigė atradęs prasmę, šviesą, pašaukimą, energiją. „Ji visur!“ – aiškino, kol aš galvojau apie atkeliausiančią lėkštę troškinio. *Va ten tai tikrai energija!* Jis kildavo kiekvieną rytą su aušra, degdavo žvakes, giedojo giesmes (sakė, jų mokytis specialiai keliavo į Tibetą) ir aukodavo keturioms kambario sienoms sausainius, vaisius ir iš vakaro priskintas gėles. „Kam tavo dievui maistas?“ – nesupratau. Senis aiškino, kad dievams maisto nereikia, „tai mes turime nusižeminti ir duoti, duoti...“ Pritardama šiai minčiai pareiškiau, jog sąskaitą už vakarienę apmokės jis. Sutiko. Juk senamadiškas vyras. O kaip jis nustebė, kai atėjusi į jo kambarį išsinėriau iš suknelės! „Karšta,“ – paaiškinau. Jau tada jis visų pirma nuo žemės surinko mano skarmalus ir tvarkingai sukabino ant kėdės atlošo.

Dabar, nusiplovusi kojas, susiriečiu ant žemės. Atrodo, turėtų būti po vidurdienio. Ventiliatorius, musė. Bet jis girdi balsus. Kitaip gi nekalbėtų pats su savimi... „Kur mano akiniai?“ – klausia. Juk aš tai nežinau! Matyt, balsai jam atsako, nes perėjęs kambarį (ir vis vilkdamas tas savo kojas), jis randa akinius ant palangės. O nesidairė. Man raukšlėjasi sėdmenys, jam – smegenys. Dėl to gerai ir sutariam.

– Tu jauna ir kvaila, – sako, o aš nieko kito ir nenoriu girdėti.

– Ar matai? – klausiu, pirštu besdama į nuo nemigos sukritusius savo paakius. Jis nieko nemato. Užsideda akinius. Žiūri. Aš jo truputį bijau. Kaip vyro, kuriam galėjau gimti du kartus. Tiek jis už mane vyresnis.

– Gerai, kad nusiplovei kojas. Šaunuolė, – atsidūsta. Aš laikiu. Kas dar? Kas toliau?

Tiksi paslėptas laikrodis, senis sėda prie savo knygų, o mane vėl ima kamuoti nuobodulio agonija, suvokimas, kad ir baimė – tas paskutinis aštresnis jausmas, greitai dingęs. Vėl imu graudintis, kad nesu ta žemuogė, kuriai visi pirmi kartai dar prieš akis. Apkabinu jį iš nugaros. Nosį kutena išsitaršę plaukai. Tokie balti... Jau žinau, kaip viskas bus: iš pradžių susiraukšlėja snukis, tada nudrimba sėdmenys, pagelsta kojų nagai... O jis geria į save mano kūną, mano odą, mano kvapą. O pats vis tiek kvepia seniu, jis ir yra senis, per jūros druską ir muilą, ir losjoną po skutimosi aš užuodžiu senatvę, užuodžiu laiką, ir man baisu, nes jo akyse matau jauną vyrą. Kalėjimas nukarusioje odoje, atsiminimuose ir nuobodulyje, nes nieko nebėra naujo, tik svetimi kūnai. Tie jauni.

Žinau, kad ten, kažkur visai netoli, jau yra laikas, kai mudu išsiskiriame. Lygiai taip paprastai, kaip ir susitikome. Gal vieną rytą aš išeisiu pasivaikščioti, pirkti vaisių į vietinį turgų, gal sakysiu „kavos“ ar „gryno oro“... Jis nesupras. Tik vakare, jau

temstant, pagaliau išsitrauks tą savo laikrodį, vaikščios po kambarį vilkdamas kojas, vis tikėdamasis, kad netikėtai atsivers durys ir aš prinešiu smėlio, ir paprašysiu sausainių.

- Susitvarkyk nagus, - paliepia susiraukęs. Vakar jam nepatiko mano suknelė. Sakė, nepadori. Mano raudonai lakuoti nagai ir juodos panagės, vadinasi aš jau moku vilioti, bet dar nepamiršau, ką reiškia krapštytis smėlio dėžėje ir rankioti boružes. Juk raudoni nagai jas ir primena! Jis nesupras.

- Man egzistencinė depresija, - teisinuosi. Jis žvilgteli į mane pro akinių viršų.

- Ari žemę, sodini bulves, kasi bulves, lupi bulves, kepi bulves, valgai bulves, sodini bulves. Ir nėra laiko depresijai. Egzistencializmas – tai aristokratų ir namų šeimininkių liga... Tau negresia, - priduria po pauzės. - Ūkininkės nesilakuoja nagų. Aristokratės neprineša į lovą smėlio.

Gūžteliu pečiais. Vis tiek viskas tuoj pasibaigs. Jam greičiau, man – po šimto metų.

- Kad daugiau nematyčiau, - sako. Va, žinau, ką iš jo pasiimsiu. Nuo šiol visada nepriekaištingai lakuosiu nagus. Ir kai pati būsiu jau sena ir jau ragana, ir kai tais raudonais nagais čiupsiu jauno kvailelio šviežią mėsą pašlaunėje, šis galvos: kokios išpuoselėtos jos rankos! O aš tada jau nieko nebegalvosiu, nes bus likę per mažai laiko. Nei būti, nei nerimauti, tik džiaugtis svetimais kūnais. Tais jaunais.

- Temsta, - sakau. Baigiasi šita diena, baigiasi dar vieneri metai. Kiek visko buvo! Karų ir meteoritų, vestuvių ir laidotuvių, pas mane atvyko draugės sesuo, man įsirėžė pirma raukšlė ir aš sutikau vyrą, kuris liepė man persirengti ir susitvarkyti nagus. Žiūriu į jį ir žinau, kaip viskas bus toliau. Net matyti nereikia. Jaučiu.

Naktį, kai atsibudusi kambaryje matau tik juodą tirštumą, vis tiek žinau, kur esu – kur stovi lova, kur stūkso spinta, kurioje šią akimirką gali tilpti visi įsivaizduojami juodi šilkai ir blizgučiai. Arba pasislėpęs baubas. Prie lovos nuspiertos juodos šlepetės, ir pro neįžiūrimą langą (kažkur kairėje) į mūsų namus plūsta miegančio miesto knarkimas. Apgraužomomis susirandu nematomą stiklinę juodo vandens. Atsigeriu. Skonis kaip vandens. Aišku, kaip vandens! Nematomo, tyro, visa sujungiančio ir nuplaunančio vandens. Aš jo nematau, tai kitas jausmas – kai juodas skaidrumas apsemia dantis ir suvilgo liežuvį. (Nematau, nei dantų nei liežuvio. Iš vidaus – niekada.) Man ir nereikia matyti. Aš žinau, kur viskas yra. Kaklu teka juodas šaltukas – vandens lašai. Apsipyliu. Nematau, tik jaučiu. Atgulusi į juodus patalus ištiesiu ranką į jį. Nedidelį, tamsų, alsuojantį kūną. Jis sujuda ir miegančiomis rankomis susiranda nematomą mane. Nebuvau tikra, kad jis čia. Esu tamsiam šiltam glėby, net pajudėti baisu – kad tik nedingtų tas svaigus juodumas. Tegul viskas taip ir lieka – monotonišku užesiu knarkiantis miestas, miegantis vyras, ir šlepetės, kurias, jei reikės – įsispirsiu iš karto, senu papratimu nuleisdama kojas tiesiai į smėlėtą gumą. Tegul taip būna, visada. Mudu galėtume niekada ir nepabusti, jei amžinas miegas iš tiesų būtų va šitoks saldus. Minkštas, tingus, atsargus (nes viską reikia daryti apgraužomomis), ir teisingas – nes viskas čia juoda, mes čia lygūs. Juodi. Nematomi. Liečiam vienas kitą akiai, bet

žinodami – beveik viską! Nedaug reikia žinoti tamsoje. Jo širdies dūžiai – mano nakties sekundininkas. Kiek juodumos mums dar liko? Tiksi nematomas laikrodis, juodas ir gilus jo kvėpavimas, mano skruostas kilnojasi kaskart pakylant jo krūtinei, iš tolumos atskrieja nematomo varpo aidas. Ir su siaubu aš pamatau langą, dar labai neaiškiai, vos išryškėja tiesūs kontūrai ir stiklo blizgesys. Jis verčiasi ant šono. Aš užsimerkiu, paslepiu galvą po antklode, kuri dabar jau tamsiai mėlyna. Naktis nebe tokia tiršta, mums dar liko laiko, jo širdis nesustos, kaip ir nematomas tikėjimas (dešinėje). Greitai aš pamatysiu valandas jo laikrodyje, ir staiga laikas taps apčiuopiamas – tik skaičiai pilkame ciferblate. Diena atneš spalvas ir atspalvius, nuotaikas, užmiegotus veidus ir keistas grimasas, ir vėl viskas bus be proto sudėtinga. Mudu nieko nebežinosim, nes matysim per daug. Aš jį myliu labiau, kai jis būna juodas.

MINČIŲ KAMBARYS

Norėčiau, kad savo mintis būtų galima tvarkyti kaip sujauktą kambarį. Nereikalingas išmesti, abejotinas sukelti į viršutinę spintos lentyną – gal prireiks? Praktiškiausias pasidėti ant naktinio staliuko, o visas kitas sugrūsti į stalčius. Aaaaaaaa!!! Bet mano galva, kaip nesvarumo būklėje atsidūręs prieš dešimt dienų mirusios visų pamirštos pensininkės kambarys. Viskas vienu metu kybo ore. Dulkėtos statulėlės, nešvarūs baltiniai, knygos, nuotraukos, dienoraščiai, filmų nuotrupos, gėlių vazonai, burba visu garsu įjungtas televizorius, išklaipytos šlepetės, apkramtytas sumuštinis, šampano kamštis, būtinų atlikti darbų sąrašas, nebūtinų darbų sąrašas, pirkinių sąrašas, pirkinių maišai, laiškai, balsai, sąskaitos, kurias reikėjo apmokėti, saldinių popieriukai, diplomai, vis dar įjungtas į rozetę ir niekaip negalintis ištrūkti įkaitęs lygintuvas (atsargiai, karštas!). Kniaukdamas ore sklendo alkanos katės, pačios jos niekada neatsidarys tuno konservų dėžutės (mirs badu?). Palubėje pakibęs pietų servizas, aplink šviestuvą raizgosi kaklaraiščiai (kas juos čia paliko?), užia įjungtas virdulys, baltos tabletės lyg snaigės užpildo tarpus tarp šilkinių pėdkelnių, šukų, nertų staltiesėlių ir kompaktinių diskų. Man čia nėra vietos. Aš čia nieko nerandu ir niekur negaliu iš čia dingti. Aš čia gyvenu. Ne tik šito kūno, esu savo minčių belaisvė. Kava dar per karšta. Penkiolika minučių padirbėsiu ir viskas. Jis sakėsi esąs naivus. Apsimeta, senas lapinas. Reikės nupirkti tualetinio popieriaus. Viešpatie, negalvok apie jį! Maudžia skrandį. Jurgita sakė, turbūt valgydama prisiryju oro. Spintelėje yra duonos. Kas pabaigė kiaušinius? Susikaupk. Gera, gelbėjim pasaulį. Informacinė tarša, mokslininkų autoritetas... pamečiau mintį. Esu tikra, vakar buvo keturi kiaušiniai. Išsiųsiu laišką Aistei. Dėl tų studijų, būtinai. Jei noriu pradėti rugsėjį. Rytoj. Tomas Kruzas jau sensta. Įdomu, koks jis vos pabudęs

ryte, kai... Senelis sakė, kad perkopus šešiasdešimt daugėja darbų. „Ir nusiprausti dabar jau darbas...“ Aš niekam tikusi, reikėjo nusiūsti atviruką. Aš juos labai myliu, visus. Filmą be garso netenka prasmės. Muzika suteikia turinį formai. Juodaodė mergaitė, apokalipsė ir džiugios simfonijos. Smagiai tada praleidome vakarą, o kai pagalvoju, kad jų net kavos puodelis su užrašu „Kafka“, cha cha, sumauti intelektualai. Jis neatsako į mano laiškus. Tu jį myli? Joms viską reikia žinoti. Aš jį myliu. Visada. Gerai, kepsim tą vieną likusį kiaušinį. Kava pats tas. Jis tavęs nesupranta. Ji pati nieko nesupranta. Informacinė tarša ne mažiau pavojinga nei... Kažin, aliejaus dar likę? Kažkoks kalkių kvapas. Mokyklos tualetai... Slėpdavausi nesusėjęs į pirmą pamoką. Šlapimo ir rūkalų kvapas. Bet dabar aš nevēluoju. Jau niekada. Kava pats tas. Aš noriu miegoti su juo, tik miegoti, juk tai pats natūraliausias, archajiškiausias buvimo būdas nuo tų laikų, kai kūnai šildydavo vienas kitą urvuose. Būti drauge, šildytis. Nusiskusti pažastis. Gal vakare, kai eisiu maudytis. Turbūt po žinių. Jis tada sakė... Negalvok apie jį, informacinė tarša, aliejaus vienas šaukštas, skrandis gurgia, pusė šešių, dar penkiolika minučių padirbėsiu ir viskas. Susikaupk. Gerai. Susikaupiu. Dirbu. Dabar. Dar penkiolika minučių. Su mano smegenimis jie elgiasi kaip su prostitute. Viskas pagal užsakymą – atitinkamas turinys atitinkamu laiku. Už pinigus. Parašyk tą, papasakok apie juos. Susikaupk. Vis tiek neįmanoma pamiršti, pabėgti nuo dabartyje įkalintos sąmonės. Net sekdamas fantastines pasakas prisimenu, kas esu, kur esu, kaip esu. Moteris, kambaryje, truputį sušalusi. Galvoje nuolatos „vakar“ jungiasi su „rytoj“. Gimimo datą primena veidrodžiai, į dabartį dažniausiai sugrąžina skrandis. Sudėtis: kraujas, šlapimas, ašaros, skrandžio sultys, kas dar? „Gyvenimo prasmė“ įvedu į *google*. Noriu žinoti, „kodėl?“ „Mes gimstame ir gyvename, ir niekas mums nepasako, kodėl. Tada nežinome kaip gyventi, ir pradedame kopijuoti kitus“. Girdžiu balsus. Niekam nesakysiu, nes dar uždarys. „Kaip gyveni?“ - klausia. Na kaip, pabudusi rytą keliuosi iš lovos, einu į vonią, valausi dantis, tada užkaičiu virdulį, paruošiu arbatą, raikau duoną, kramtau duoną, virškinu duoną jau sėdėdama autobuse, žiūrėdama pro langą, atsakydama į atsitiktinius pakeleivių klausimus „kiek valandų?“, „šita vieta laisva?“, dirbu, pamiršusi savo vardą, pasisveikinu su padavėja, užsisakau kavos, išgeriu kavą, virškinu kavą, važiuoju namo, nerandu raktų, neatsimenu, ar namie dar likę duonos? Obuolių? Randu raktus, patikrinu pašto dėžutę, nusiaunu batus, girdžiu balsus, sėdžiu ant sofos ir laukiu, kol vieną dieną prasidės gyvenimas. Aš niekada nevēluoju, netgi spėju greičiau už laiką. Visoje toje maišalynėje, tame chaotiškame minčių kambaryje aš spėju svajoti ir planuoti. Tuos vakarus, kai nenorėsiu sulaukti ryto. Tas dienas, kai nenorėsiu, kad liautųsi snigė. Tuos žmones, prie kurių prisiglausiu. Tuos darbus, už kuriuos gausiu medalius. Man visada atrodo, kad vienuoliai – tai pamišėliai, taip ir nesupratę, koks džiaugsmas yra karštą vasaros dieną nuo mylimojo lūpų laižyti vanilinius ledus. Pagirių rytą mirti iš gėdos ir vėl prisikelti, išvydus prie lovos pastatytą stiklinę šalto vandens. Išleisti paskutinius

pinigus odiniams batams, bilietui į kiną ir porcijai ledų, kuriuos karštą vasaros dieną... Vienuoliai, kurie plikai skutasi galvas ir keliai anksčiau už visus pasaulio kiemsargius. Kurie pajuto pašaukimą iš dangaus. Negi jie nemato drakonų, dramblių ir pilių formų debesyse? Negi jie nemato medaus ant moterų lūpų? Sėdi po medžiu ir kontempliuoja visus mūsų „kodėl“.

Dabar aš suprantu. Visus bepročius ir vienuolius. Vieni nubudę rytą išvydo savo kambario netvarką ir nusprendė gyventi draugiškai su visais ten murmančiais balsais. Kiti pasiryžo tą kambarį susitvarkyti. O mes, tie aistringieji, alkanieji, skubantieji, žemiškieji amžiais gyvensime užmerktomis akimis žiūrėdami spalvotus televizorius, ir kiekvieną rytą vietoje žadintuvo „Pyp-pyp! Pyp-pyp!“ girdėdami visur besivaidenanti „Ko-dėl? Ko-dėl?“ Norėčiau, kad savo mintis būtų galima tvarkyti kaip sujauktą kambarį.

KARTĄ PARSINEŠIAU JUODĄ KATINĄ

Aš esu ragana. Bijok manęs. Kaip senovėje žmonės bijojo žaibo, kaip vakar aš bijojau tatuiruotų besispjaudančių tolimųjų reisų vairuotojų. Bijok manęs. Kaip vaikas bijo baubo, kaip taksistai – čigonų, kaip pėdos – stiklo šukių, kaip vyrai bijo raudonplaukių. Baisu? Perkūnas, dundulis, triukšmingas dangaus dievas, driokst pokšt blykst – senovės žyniai suklumpa prieš švytintį dangų (jie nežino, kas yra elektra). Aplink laužą išsirikiuoja vaidilutės, baltos suknelės, ugnelės rankose, gelės plaukuose. Basos kojos, nuplautos naktinės rasos, dabar šyla prie ugnies. Gal kalta pilnatis, gal kraštą niokojusi sausra, kad į rato vidurį žengia mergaitė. Pati gražiausia, jauniausia, pačiais ilgiausiais, ką tik iššukuotais plaukais, žynių nepaliesta. Ją šiandien paaukos. Ji bijo. Ne žynių, – savęs. Pati kalta, dėl visko... Kodėl žmonės visada kuždasi jai pasirodžius? Moterys spjauna į žemę, kur žengė jos kojos. O vyrai... Šiandien ją paaukos. Jie bijo, ko negali paliesti, ko negali suprasti, negali turėti. Mergaitė užmerkia akis...

Pyp pyyyyy! Greitkelio pralekia sunkvežimis. Šaltas vėjo gūsis, ratai aptaško purvu. Kokia masė metalo, kiek tonų ir jėgos, ir tie baisūs vyrai, sukiojantys pabaisų ant ratų vairs. Man devyniolika. Aš jų bijau. Kaip cukrus bijo vandens, kaip kunigas – paleistuvių, kaip Raudonkepuraitė – pilko vilko. Šalta žiemos diena, sniegu permirkę batai. Reikia grįžti namo. Neturiu pinigų. Ištiesiu ranką. Šalikelėje sustoja sunkvežimis. „Šok vidun,“ - sako, šiepdamas pilkus dantis. „Sušalai?“ Patildo muziką, kasosi nuplikusį pakaušį. Jis mane suvalgys. Ant žemės mėtos tuščios alaus skardinės ir McDonalds popierėliai. Dvokia. Prakaitu, alumi, rūkalais. „Jėzus tave myli,“ - ant veidrodėlio tabaluoja gėlėmis

išpuošta lentelė. Jo nešvarūs nagai, tatuiruotos rankos. „Alkana?“ – iš kišenės ištraukia sugniaužytą šokoladuką. „Aš turiu keturis vaikus“. Valgau iš mandagumo. Nežiūriu jam į akis. „Šešias dienas dirbu, sekmadieniais grįžtu namo. Negerai.“ Atsikrenkštęs nusispjauna pro langą. „Pasiilgstu žmonos. Ir tie snargliai nebežino, kas yra tėvas. Tu aplankai savo tėvus?“

Jis manęs nesuvalgė. Net neišprieivartavo. Degalinėje nupirko kavos, karštą sumuštinį ir bananą. Nuvežė iki miesto centro. Liepė lankyti tėvus. Ir vis tiek galėčiau jį vedžioti už pavadžio kaip pasiutusį šunį, gąsdinti aplinkinius jo tatuiruotėmis ir prarūkytu lojimu. Jie tikrai išsigąstų, nes nepažįsta jo.

Pabudusi ryte matau, kaip ji mano šepečiu šukuojasi plaukus. „Aš suaugusi,“ – prisimenu. „Niekio nebijau.“ Įjungtas radijas, žinios. Už lango giedra, ji jau spėjo atitraukti užuolaidas. „Nelyja“, – noriu pasakyti, bet valandėlę guliu nejudėdama, neišsiduo du nubudusi. Pasakysiu vėliau. Mūsų butas nedidukas, dalinamės miegamuoju, o atėjus svečiams virtuvėje pastatome sulankstomą staliuką. Užtat visur prikabinome veidrodžių – daugiau erdvės ir šviesos. Man labai patinka šalia jų uždegti žvakes. Bet ji nesutiko nakčiai tų veidrodžių uždengti skaromis. Sakiau, – juk juose atsispindi sapnai! O ji metė į mane tą keistą tiriantį žvilgsnį, kurį šiomis dienomis juntų vis dažniau. Štai ir vėl veidrodžio atspindyje matau, kaip ji, išrinkusi iš šepečio plaukus, išmeta juos į šiukšlių kibirėlį.

– Nuleisk į klozetą. Kitaip iš mūsų plaukų varnos susisuks lizdus.

Ji krūpteli.

– Maniau, dar miegi, – taria nusigandusi. – O tu ką... bijai varnų? – vėl tas nepatiklus žvilgsnis. Niekio ji nesupranta. Žiopso išsižiojusi, kai iš vonios į lauką išnešu pagautą vorą. Kai, parbėgusi namo pasiimti skėčio, būtinai pasižiūriu į veidrodį. Kai po pagalve pasidedu gintaro karolius. Iš lovos lipu dešine koja.

– Nelyja, – sakau. Plaukus ji taip ir paliko šiukšliadėžėje.

Kiek vėliau virtuvėje išskleidžiu mūsų mažąjį staliuką. Ji klausiamai pakelia antakius.

– Ateis svečių, – aiškinu. – Kai viriau kavą, ant žemės nukrito šaukštelis...

Pamaiviškai užvertusi akis ji užsidaro miegamajame. Aš laukiu. Netrukus pasigirsta durų skambutis. Kaimynas. Tik užsuko paklausti, ar vakar nepaėmėme jo siuntinio. „Ne, paštininko dar nebuvo. Mes irgi laukiame“, – atsakau. – „Bet netrukus tikrai pasirodys. Juk vakar į langą snapu beldė paukštukas“. Vyras žiūri į mane, matyt, nesuprasdamas, – aš rimtai ar juokais? Tylos pauzė užsitęsia nepatogiai ilgai, tad pasiūlau jam kavos. Atsisako.

– Tu žinojai. Tyčia mane erzini, – taria ji, man jau sugrįžus į virtuvę.

– Juk sakiau, nukrito šaukštelis... Ir kitą kartą nepalik ant spintelės neplautų peilių... Nei žirklių. Jokių aštrių daiktų. Matai, bildukai naktį bėgiodami susipjaustys.

– Netikiu, – atšauna ir pagarsina radiją. Bet vakare matau, kaip nuo stalo susirenka savo smeigtukus ir segtukus plaukams.

– Šiandien lis, – kitą rytą pareiškiu vos nubudusi.

– Vėl tu su savo pranašystėmis... Iš kur žinai?

– Sapnavau numirėlius, – sakau rimtu veidu. – Vadinasi, keisis orai.

Ji prisidega cigaretę. Paprastai mes nerūkome namuose. Matyt, nervinasi. Vis žvilgčioja pro langą, kur padangėse jau kaupiasi pilki debesys. Tikrai lis.

– Tu tikrai kažką žinai... – sako lyg pati sau.

– Aš viską žinau, – atšaunu. Ji neatlaiko mano žvilgsnio. Mane suima juokas.

Susitvardžiusi išeinu į virtuvę. Dabar jau nepamenu, kaip viskas prasidėjo. Gal tada, kai papasakojau jai, kaip Lietuvoje mes renkame grybus? „Negi taip ir eini per miškus maisto ieškoti?“ – stebėjosi moteris, užaugusi dangoraižių džiunglėse. Tada dar nežinojau, kad ji nežino, kas tai pievos, kas tai bičių medus... Ji apskritai nieko nežinojo. Nė baravyko nuo musmirės neatskirtų. Ką jau kalbėti apie žolių rinkimą arbatai ar meilę duonai. Ji sukiojo pirštą prie smilkinio, pamačiusi, kaip aš pabučiuoju nuo žemės pakeltą ruginės riekę, dar tada, kai nemanė mane esant ragana. Dabar ji jau nesišai po. Ji bijo. Nenori tikėti, bet bijo. Kaip musė bijo voro, kaip popierius – lietaus...

– Tfu tfu tfu! – tris sykius per kairį petį, tuk tuk tuk į medį, capt už sagos.

– Padaryk man paslaugą, – prašau. – Aš šiandien labai užsivertusi darbais, be to prasta mano dienos energetika... Gal galėtum iš valyklos parnešti mano paltą? – klausiu. Kalbėdama rankose iš lėto gniaužau jos mėgstamą skarą.

– Atiduok! – atima išsigandusi. Nusijuokiu. Ji dar labiau sunerimsta. – Gerai, parnešiu... – sako. Turbūt pakeliui dar užneš tą skarą į bažnyčią ir apšlakstys šventintu vandeniu.

Vakare ji klausia manęs patarimo. Pagaliau mano raganiškas statusas įtvirtintas. Ji nori, kad jis ją pamiltų. „Ką daryti?“ – klausia, nuolankiai ant lovos dėdama mano švarų paltą. Svarstau, ar smagintis iki galo ir patarti į jo gėrimą įlašinti menstruacijų kraujo, ar pakaks perspėti, kad nedovanotų peilių, laikrodžio ir nosinių? Moteris, kuri aklai tiki „mokslininkų teigimu“ ir sąžiningai kas vakarą žiūri žinias, pamiršo, jog raganos gyvena tik pasakose. „Nepažinau, turtinga būsi!“ – pranašauju atsiliepusi telefonu. „Nedėkok už vaistus, nepasveiksi“, – sakau, duodama vaistų nuo gerklės skausmo. Pati nežinau, kuo tikiu. Šiek tiek Einšteinu (viskas reliatyvu), šiek tiek orų prognozėmis (visada pasižiūriu iš vakaro, kad rytą galėčiau priderinti prie savo neva regėtų sapnų), šiek tiek žmogiška prigimtimi (aną kartą pro langą mačiau kaimyną du kartus einantį prie pašto dėžutės, prieš tai, kai jis nusprendė užsukti pas mus). Tikiu savo žilagalve senele, kuri mane mokė valgyti penkialapius alyvų žiedlapius, dainuoti dainas boružėms, nepešti žilų plaukų (nes išaugs du!), tamsoje vengti veidrodžių ir kuri sakydavo: „gyvų reikia bijoti, ne mirusių“...

– Šiandien prisigersi, – pranašauju. – Apsivilkai išvirkščią palaidinę, – ant rankų jai pašiurpsta plaukai.

Kaip senovės žyniai bijojo žaibo, kaip taksistai bijo čigonų, kaip vyrai bijo raudonplaukių, kaip aš bijojau tolimųjų reisų vairuotojų, taip ji bijo... manęs? Mes bijom tik to, ko negalim suprasti. „Aš esu musė ant tavo kiaušininės saulėtą vasaros rytą. Katė, palikusi pėdas ant automobilio stogo. Elgeta, timptelėjusi už palto skverno. Baisu?“ Raganos nieko nebijo. Jų darbas gąsdinti. Ji bijo! Tos raganos, kurią pati susikūrė savo galvoje, mano atspindyje, savo miegamajame, savo miesčioniškame mąstyme, neaprėpiančiame prietarų gelmės. Moteris, valdanti kompiuterius ir skaičių aibes miesto bankuose, patikėjo mano sapnais.

Šiandien į namus parsinešiau juodą katiną. Šiaip sau, tiesiog pagailo valkatėlės. Ant jos spintelės pastebėjau rožančių. Moteris, dvidešimt pirmojo amžiaus emancipuota diplomuota amazonė, nusprendė gintis kryželiu. Nežinau, kuri iš mūsų kvailesnė. Išvydusi kačiuką, ji vos neparvirto. „Nebijok, – sakiau, – paglostyk...“. Ji paklusniai ištiesė ranką. „Užsimerk, – paprašiau. – Ir sugalvok norą.“ Ant jos skruosto pastebėjau nukritusią blakstieną. Turbūt ji panorėjo, kad išsikraustyčiau į negyvenamą salą. Jei atspės teisingai, galbūt vieną dieną jos norą išpildysiu.

SAPNAI, KURIŲ NEREIKIA AIŠKINTI

Jis man sako:

- Viskas.
- Kodėl? – klausiu.
- Tu pasmerkta. Jie tavęs niekada nesupras.

Saulė pasislepia už kalno ir kaipmat pašiurpsta oda. Motinėle nebešildo. Girdėjau gandus, kad greitai prisirps pilnatis. Sėdime „Vokiečių kepykloje“, kuri yra vienintelė vieta nusipirkti duonos ir pyragų. Dar kartais galima rasti prašalaičių paliktų knygų visomis pasaulio kalbomis. Prisimenu, kaip užpernai Gokarnos knygynėlyje radau knygą lietuvių kalba. Tada atradau ir dar vieną rašytoją. Mano mylimas Murakami rašė apie laukinės avies medžioklę Japonijos sniegynuose. Dabar aš po kalnus vaikauisi indišką ožką, naktimis rankioju fantasmagoriškus kirminus švytinčiomis fosforinėmis galvomis, o ryte kas kartą nesėkmingai bandau įsitaisyti lotoso poza. Pusryčiams pasimėgaudama geriu čai masala arbatą su piene virtu imbieru, pagardintą juodaisiais pipirais.

– Betgi mes visi vienodi, – sakau. – Juokas juk neturi akcento!

O jis juokiasi, taip liūdnei, į arbatą vis berdamasis pipirų, braukdamas ranka per

savo kokosų aliejumi suteptus plaukus.

– Kartą išvažiavusi visada blaškysiesi „tarp“.

Tarp saulėtekio ir vėlyvo vakaro, tarp cukraus ir pipirų, tarp rytų ir vakarų, tarp knygų ir filmų, tarp žmonių, kurie nežino, kas yra „gogel mogel“, ir kaip skanu būdavo užsitemti juodos duonos riekę sviestu, apsibarstyti cukrumi ir valgyti, valgyti, laižant pirštus. Ir užsigerti karštu vandeniu užpilta uogiene.

– O tu žinai, mano močiutė visada omletą tiekavo su trintomis avietėmis. Keista, kaip manai?

– Močiutės čia anūkams duoda šviežių čili pipirų.

* * *

– Mamyte... mamyte... aš valgyti noriu... – lipnios rankutės traukia mane iš sapno.

– Mamyte... – čia man? Man. „Mamytė...“ Aha.

– Mamyte...

Apsiverčiu ant šono.

– Ššššš... – girdžiu. Nuo manęs atsisplėšia šiltas kūnas, pakyla antklodė, jis atsikelia, palikdamas šiltą įdubą čiužinyje.

– Mamytė miega, – sako. Ir nusineša tas lipnias rankutes toli toli, kažkur, kur paraleliniuose mano namuose stovi šaldytuvai.

Pamiršau užtraukti užuolaidas. Saulė spigina rytą. Atsimerkiu, nei vyro, nei vaiko, tik aš. Jų niekada ir nebuvo. Sapnas, brangioji, sapnas, tolimoji. Už mano lango – Himalajai visame gražume. Septynios ryto. Keliuosi, ruošiuosi, ant durų sklendės užkabinu sunkią spyną ir kopiu į savo kalną. Dar viena diena. Hari Om, sakau kalnų asilams. Hari Om, sakau ožkoms.

– Amen, sese, – sako Roza. Ji iš Airijos. Pilvo šokių choreografė. Vakar į nosį įšivėre auskarą. „Kad niekada negrįžčiau į darbą biure!“

Sudėjusios malda rankas pradeda dieną. Jeigu kas nors būtų man papasakojęs prieš dešimtį, kad ir prieš penkerius metus, kad būsiu čia, va šitaip... Įdomiau pati nesugalvočiau! Ir tik neseniai supratau, kad manyje gyvena tokia padori, apsikuitusi namų šeimininkė, kuri kas rytą keliasi gaminti šeimai pusryčių, vakarais žiūri „National Geographic“ laidas, o naktimis sapnuoja košmarus, kad ją kažkas nutrenkė vienui vienutėlę į Indiją. Ir ji neprisimena, kaip grįžti namo. Kokiu vardu ją ten šaukdavo?

Aš sakau jai: „Brangioji, viskas gerai, juk mums čia gerai, saulė, grynas oras, drugiai, vabalai, šamanai, būgnai, knygos. Ko dar?“ – klausiu. – „Brangioji, laisvė!“ – sakau. – „Laisvė!“

O ji vis tiek sapnuoja, kad niekaip neatsibunda.

„Noriu namo...“ – kužda, bet aš negirdžiu, nes būgnai čia muša garsiau. Nutildžiusi

visas mintis, sėdžiu veidu į saulę ir galvoje – tyla. Ramybė. Net ant nosies nutūpusi musė, rodos, iš praeito gyvenimo pasilabinti atlėkusi bičiulė.

– Labas, muse, – sakau. Abejoju, ar supranta. O taip norėčiau papasakoti jai triukšmą, kuris užpuola mane per pilnatį, kai kaukia šunys ir bliauna asilai asilai asilai, y-aaa y-aaa, va taip, ir beeeee beeee avys, naktis, tylu, tik hašišo užrūkęs senas piemuo nesužiūri savo bandos. Aš pati esu kalnų ožka, strikinėju čia tarp akmenų, prašalaičiams skiemenuodama gimtinės vardą, o ji labai toli, ten, kur jie niekad nenukeliaus, net nesapnavo šitie kalnų žmonės, kad ten ežerai, kur naktimis taškosi laumės, sidabro plaukais apraizgančios valtyje užmigusio girtos žvejo irklus. Kad ten kvarkia varlės, dainuojančios lopšinę naktį po lietaus per samanas besistiebiančioms voveruškoms. Ten tiesiai iš sūraus mergiotės delno valydamas žuvų berniokas valgo mėlynės. Lyg žiezirbos į šalis laksto perlamutriniai žvynai. Mėlynos lūpos, mėlyni dantys, mėlynos akys, mėlynės ant rankų ir kojų visą dieną prasikarsčius po medžius. Tenai į juodą žemę, į žalią žolę krenta obuoliai.

O naktimis ten taip tylu ir taip ilgu, ir gera, ir lyg kažko laukiu, lyg ir nenoriu, kad išauštų. Uodų zvimbime vis tiek girdžiu, kaip sirpsta vyšnios. Tokios sodriai raudonos, kad, atrodo, iš to raudonumo suplys ir išsilies saldžiu vasaros krauju pagirdydamos naktį.

Išsimaudžiusios ir gulbių plunksnų prisirinkusios laumės jau brenda į krantą, prieš auštant šlapiais savo plaukais aptaško žolę, kuri iš ryto nuprausia bičių sugeltas pėdas. Gaivus tas pradžios kvapas ryte, kai varlės jau nutilusios, dangus dar nuraudęs, kažko susigėdęs po tvankios nakties, o vėjyje svajingai sau linguoja smilgos, matyt, dar nepamiršusios ką tik regėtų sapnų. Ant jų po pietų versiu žemuoges, iš jų pinsiu vainikus ir kutensiu jomis medžio pavėsyje užsnūdusio kauko nosį.

Vakarop pievose smuikus išsitraukia žiogai, visi kiti suklūsta: boružė tingi lipti mano delnu, smilgos, apsvaigusios nuo savo lingavimo, pakreipia galvas muzikos pusėn, ir net vėjas, matyt, kažkur pasiklydo, nes nebesivaiko debesų. Ir taip ilgu, taip gera, lyg ir nenoriu, kad sutemtų, lyg ir kažko laukiu... Nebetelpu savy, kaip vyšniose nebetelpa raudonis, kaip karštyje netelpa vasaros vynu prisodrintas oras, kaip danguje netelpa lietūs. Debesis, it pirmą kartą pabučiuota moteris, suskysta ir puola žemėn išsiliedamas sunkiais lašais. Vasaros lietus, erotinė pievų ekstazė, žemės apvaisintojas, prakaito druską nuplaunantis šventas pagonių vanduo.

O po to pasaulis dvelkia pačiais skaniausiais kvėpalais, kurie netilps į jokių prabangų buteliuką, į jokių eliksyrą. Taip kvėpia laimė, svaigi ir trumpa, kaip ir vasara baltų krašte. Vakarais čia kvėpia laužu, senu medžiu iškaltais kambariais, priplėkusiomis antklodėmis ir liepų žiedais. Boružės jau užmigusios, kaip ir žvejys, vėl pamiršęs ištraukti tinklus, ir laumės jau tuoj nusimes rūbus – jos laukia, kol užges laužas. Ir akyse darosi mieguistai mėlyna, o lūpose taip vaikiškai saldu, prieš miegą išgėrus šilto pieno su šaukštu vasaros pievų medaus.

Vaiva RYKŠTAITĖ

AIDAS BAUBLYS

Gimiau Vilniuje 1991 metais, mokiausi Užupio gimnazijoje, o dabar ariu Mykolo Romerio universitete. Kūryba man yra ištisas horizontas: nuo savęs paieškų iki pabėgimo nuo keistojo pasaulio, tačiau dažniausiai rašau, nes patinka ir iš ūpo.

Kas valdo pasaulį

*Kad iš tiesų viešpatauti
Užtenka vieno dalyko – – –*

*Valios padaryti tai kam Kitas
Tiesiog negali ryžtis*

*Todėl Dievas toks kietas
O jo meilė tokia keista*

*Tam kad laimėti prieš velnią
Reikia vienintelio dalyko
Ko velnias niekada nepadarys*

Leisti kitam valdyti

Arbata, Palanga, puodukas, pelytė

Arbūzas pievelė paršiukai monstrai
 Išieškojimai skolų ledai medžiagos merginos
 Alus žaibavimas bangų tėveliai ir atžalos
 Vaikinių kurie per daug tylėjo per dažnai mėtydami
 Mintis su sąvokom pelenais padriku vėju
 Karštu šalčiu ir nematomomis substancijomis
 Atgarsiai vis tik išlaisvindavo amžinųjų konfliktų pamokas
 Bet tai trumpam labai labai trumpam
 Smūgis
 Smūgis du ir trys
 Arbata Palanga puodukas pelytė
 Ir pažinimas kad virš visko ne meilė
 O amžina mūsų baimė stumia į kelią
 Miglų bei šešėlių grėsmingų žvaigždžių
 Kad kolasų sukrautume o pailsę užmirštume mirtį
 Naujo darbo naujų krantų iš naujo siekdami
 Ir pagaliau kai laukas tūkstančius metų į visas puses
 Nusėtas vos pūnančių lavonų mūsų prakaito ašarų ir kraujo
 Ką mes kartais iškilmingai vadinam istorija
 Nepaneša nei mūsų nei iškilaus koloso
 Ir smengam mes skęsdami kaip kadais
 Iš gimdos
 Iš šeimos
 Iš namų
 Iš sodo eidami į laisvę neaiškią nepatirtą
 Kurią kažkas kažkaip kažkada žadėjo
 Nėra jau jėgų pakelti besotį agregatą
 Besaikį vilties mechanizmą kuris kaip tiesa byloja
 Miršta paskutinis kai smėlis po kojom skirias
 Ir liepsna pasidavus užgesta
 Iš gimdos
 Iš šeimos
 Iš namų
 Iš sodo šviesai susiliejus su tamsa
 Kuri gundė kaip žemė
 Tūkstantį metų
 Neapykantos už veikas mūsų pilna
 Praryja nenaudotą atsakomybę už laiką
 Dovanai duotą
 Ir erdvę išplėstą mėsomis
 Kol galiausiai nurimus ranka
 Glosto dirvą bei ateinančią juodumą
 Vienodu švelnumu
 Vienodai patikliai

Neužilgo priims atgal
 Mūsų dulkes mūsų širdį

Rinktiniai prieš ją nors identiškai gimę

Arbūzas pievelė paršiukai monstrai
 Išieškojimai skolų ledai medžiagos merginos
 Alus žaibavimas bangų tėveliai ir atžalos
 Vaikinių kurie per daug tylėjo per dažnai mėtydami
 Mintis su sąvokom pelenais padriku vėju
 Karštu šalčiu ir nematomomis substancijomis
 Atgarsiai vis tik išlaisvindavo amžinųjų konfliktų pamokas
 Bet tai trumpam labai labai trumpam

* * *

Kai žodis yra simbolis išplėstinis sakinyss iki nieko nebelieka
 Tarp miško hieroglifų į lauką nesibaigiančios jūros kuri myli
 Tave

Drąsos!

Kapaviečių miestas mirtimi garsus
 Didžiausias miestas iš visų
 Aidi beždžionių planetoje

Pro jį aš, Titas Karitas, žengiu lyg niekur nieko
 Žmona liepė išsikraustyt, mat per mažai veikiu
 Ir nauda mano žodžių įvykiams praėjus per mažą

Suprantu kad dainos ir lengva mano dalia byloja pavydą
 Prakurtus paskutinį šaltą slenkstį mes liekam vieni mąstyt
 Kas gi ką tik įvyko

Ir vaikai rodos svetimi patapo
 Mano paveldo neverti vien vardą
 Nešioja kaip prakeiksmą

Ir žemė ir gyvastis ir dangus prastais paliko
 Ties spalvų kraštais bėgioja įkvėpimas
 Kuris nesugrįš niekad ir patirtis brandžių atminimų

O branda kaip taria išmintis vien šaltumas negyvos širdies
 Kai oracija nuveda į kapaviečių miestą
 Didžiausią miestą iš visų

Vien aidas pralinksmina kiek ironiškai nusiteikęs
 Juk vienas jis neišvaromas
 Kaip ta mintis kad gyveni

Tingumas

Eketės
 Ten gaudau žuvis be pirštinių

*Esu tinginys
Esu tinginys
Eketėj neršto žuvies
Ieškau*

*Ieškau žuvies
Žada ji gerą gyvenimą
Po visko kai nebūsiu tinginys*

*Nors tinginys esu
Ir ieškau žuvies
Tūkstantį metų esu tinginys
Tūkstantį metų ieškau*

*Jos vardo nežinau
Eketė tuščia kaip visad iki tol
Šalta man ežeras nykus
Bet esu tinginys*

*Tinginys nepasitrauks
Nepasiduos tinginys
Nežinojo kad kova vyksta
Darbą pavadino kitu vardu*

*Ir randa vien save
Vanduo skaidrus storžievis
Nuoširdus tinginio abejingumas
Nuoširdi žiema kurioje sėdi*

*Savęs deja nerado prakalbo
Su savimi tinginys eketė išdidi
Rengiasi ledo suknia
Pasiduoda ežeras bylojęs
Ne čia tu ieškai tinginį*

*Ne mano bėda sako žiema
Neatsakinga esu neatsakingas
Ir aš sako kitas tinginys koks dar kitas
Pasirodo atliekamą veikėją sukūrė tinginys
Liūdna jam tūkstantį metų*

*Nerūpi man sako eketė
Nerūpi man sako vanduo
Nerūpi man sako vėjas
Šaltas šaltas vėjas
Be pirštinių jis be pirštinių jis
Tik veika į pabaigą eina
Šildymas užlieja tinginį
Jis kablį bučiuoja žuvimi palaikęs
Ir norai pildos ir eketė užsitraukia
Ir miega tinginys miega tūkstantį metų*

*Vėjas
Žiema
Eketė
Tinginys
Rami ta galva kur viską sugalvojo mąsto žuvis o jos nebėra*

TOMAS TAŠKAUSKAS

Šachmatat

--
*Tuščias butas. Tik baimė,
Baimė meta šešėlį.*

--
Rugpjūtis apsimeta žiemos mėnesiu.

--
*Lietus pasako daugiau
Nei iš pirmo žvilgsnio atrodo.*

--
*„Mūsų“ – šį žodį išmetu
Lyg sudrėkusį paraką.*

--
*Saulė, vėjas, išblukus diena.
Naktys tarytum ašakos.*

--
*Teliko fragmentai – laiškas,
Nuotraukos, pasas.*

--

*Gėriau, gėriau tavo žodžius,
Kol laiškas pavirto į taurę.*

--

*Vienatvės žvėrį savimi maitinau,
Kol pats sužvėrėjau ---*

--

*Žiema. Kabantys sniego sodai.
Laikinas, beprasmiškas grožis.*

--

*Pažinimo medis neišgalvotas.
Jo vaisiai – kartūs.*

--

*Kai tavęs čia nėra, atrodo,
Lyg manęs irgi nebūtų.*

--

*Amžina tik melancholija,
Kuri ryja savo vaikus.*

--

*Meilė sujungia raides į žodžius,
Be tavęs liko tik skiemenys.*

--

*Kaip buvau, taip esu – sužalotas
Nežinau tik, ar mirtinai.*

--

*Lyg stiklinis kareivėlis
Ant stalo krašto ---*

--

*Sekundės, valandos, dienos, mėnesiai, metai –
Pilkasis nevilties sąrašas.*

--

*Partija baigiasi. Visi deriniai išbandyti.
Dabar tik karaliausėjimai parodys, matas ar lygiosios.*

MINDAUGAS KIRKA

1987-aisiais pramerčiau akis. Paskui buvo daug užmaršties. Kuomet suvokiau, jog atmintis ne tik nesaugo, bet ir iškreipia praeitį, vaizdus ir būsenas, pradėjau tai užrašinėti. Dar vėliau suvokiau, jog visa tai galima ne tik įkalinti, bet ir priversti gyventi popieriuje. Gyventi ne tik jaučiant, matant, bet ir mąstant.

Paroduodami

*Vis rečiau trankaisi į savo akvariumo sienes
Kažkaip ir prie lango silpniau ėmė traukti
Tarytum būtų kas pasikeitę –
Perstatę peizažą išpjovę žoles ir medžius
Išardę kelius ir gatves
Tarytum anapus nebūtų likę nieko
Kas verta dėmesio*

*Vis rečiau trankaisi
Dažniau esi nurimęs
Pasodintas prie darbo stalo*

*Mąstymą pakeičia silpni klavišų paspaudimai
Kreivės ant žemėlapių įsirėžia į smegenų vingius
Dar lieka trumpos pietų ir arbatos pertraukėlės
Privalomiems organizmo vystančio kūno poreikiams
Tenkinti*

Važinėjimai pirmyn ir atgal
 Įsiliejus į pilką miesto kraują
 Kasdieniai apsilankymai vietose
 Kurių nebeskaičiuoji
 Nebeįrašinėji atmintin

Bažnyčios paliktos Dievo ir teisiųjų valiai
 Nes tavo tiesa – per daug paprasta

Dar lieka sapnai ir išieginės
 Visą naktį kosėjant spjaudantis pasiteisinimais
 Kad sergi
 Kad dar šiek tiek ir būsi gražintas
 Į prekių vitriną

2013 03 21

Uždarystė

I

Nepadoru miegoti atsimerkus
 Stebėti tavo veidą
 Skruostų linkiais leisti žemyn
 Apsukti žvalgybos ratą
 Aplink lūpas

Pagauti save tyrinėjant
 Kiekvieną plaukelį

II

Nepadoru mylėtis
 Užsimerkus
 Įsivaizduoti svetimą veidą
 Svetimą kūną ir balsą
 Nekeičiant tik scenos
 Ir veiksmo

III

Nepadoru meluoti
 Kad štai –
 Ji –
 Vienintelė tavo

2012 12 28 – 29

Mano laikas atėjo

Ar yra daugiau
 Kas lauktų taip atkakliai
 Kaip laukia mirtis

Tik iš smūgių į kūną
 Iki pat kraujo mušamo būgno
 Tik iš skausmo ir alkio gyvybei
 Iš troškulio žmogui

Pilną burną prisėmus vienatvės
 Pjaustyti maldą po lygiai
 Dievui tėvui
 Motinai
 Sūnui

Ir bijoti jog galėjai
 Iš viso nebūti

2013 02 24 – 2013 05 04

Lėtai

I

tušti buteliai prisipildo tavęs
 keičiasi žmonės matau jų šešėlius
 siluetus išplaukiančius gatvėmis

II

vos pajudėjus
 lėtai ima slinkti kelias po kojom
 sustojus atrodo galėtum aplenkti
 kaip širdies dūžius
 aplenkia skausmas

III

ryto saulei mušant į stiklą
 vis dar įkvepiu
 tik iškvėpti
 kaskart darosi sunkiau

IV

uostai nepalieka savo laivų
uostai nepalieka
manęs

2013 07 01

Medžiai tyliai vaitoja
Vėjo įpūstą aistrą

Sniegkritį šokusios pūgos
Rytą gėsta ir kaista

Tavo tylinčios meilės
Bqlančiuos rūbuos

2013 01 13

bendrystė

Kažkoks prakeiksmas rytai su tavimi
Vos atsikėlęs pradedi kosėti krenkšti
Bizdenti didžiuliai žingsniais po kambarį

Kiekvienas veiksmas ataidi tūkstančiais kitų –
Net nežinojau jog moki groti puodeliais
Šaukštais šakutėm žingsniais ir kvėpavimu
Buvimą ir tą paversti instrumentu
Sugebi iškviesti visą orkestrą
Kad sugrotų man ryto simfoniją

Net šviesos ir tos ima groti –
Tau paliepus erdvę užlieja
Nematomo garso banga

Skambanti buities salė šis kambarys
Iš vidaus mušamas būgnas

Su tavimi trankančiu sieneles
Su manimi besiklausančiu
Bandančiu ištrūkti
Iš šito koncerto

2013 01 14

MARIJUS GAILIUS:

*„Rašydamas
kurin savo
kartos
paveikslą“*

Laisvės vaikai, besinėšantys sunkų sovietmečio bagažą – taip savo kartą apibūdina 2013 m. novelių rinkiniu „Šlapias spalis“ debutavęs Marijus Širvinskas-Gailius. Iš Palangos kilęs ir šiuo metu Vilniuje gyvenantis žurnalistas savo kūrinuose ne tik fiksuoja moralinę sumaištį ir žmonių susvetimėjimą. Kurdamas apokaliptinę ateities viziją, autorius taip pat dalinasi nerimu dėl galimų tragiškų mūsų dabartinio vartojimo pasekmių. Beveik dvi valandas trukusiam pokalbiui su Marijumi susitikome buvusiam Žirmūnų žiemos uoste, kur gamtos apsuptyje kažkieno neatsakingai paliktos šiukšlės priminė, kad mūsų atsakomybė už savo gyvenamąją aplinką nėra vien mokslinės fantastikos klausimas.

Marijau, esi užsiminęs, kad pirmoji knyga atsirado iš poreikio rašyti. Kaip jautais ją išleidęs?

Tai buvo poreikis užpildyti atsivėrusią tuštumą, spragą, terpę, intelektinės veiklos trūkumą gyvenant Paryžiuje. Viskas prasidėjo nuo nedrąsios, kadais gimusios svajonės parašyti knygą. Kaip žurnalistas, publicistas, mėgstu dirbti su informacija, žodžiu, tekstu. Nustojus tai daryti, reikėjo kažko imtis, tad sugalvojau rašyti prozą. Be to, ir patirtis tuo metu buvo gana intensyvi.

O jausmas... Manau, buvau šiek tiek pavargęs. Iš tikrųjų, nustūmiau tą knygą. Sakytum, jausmo nebuvo jokio ir man pačiam bangu apie tai pagalvoti. Žinoma, fizine prasme man patiko – atsiėmiau iš Rašytojų sąjungos 10 vienetų pakuotę, baltą. Patiko tas kubas, knyga kaip fizinis kūnas. Bet emocijų – beveik jokių. Kažkodėl užsklendžiau save nuo pirmosios knygos. Gal tai savikritiškumas?

O kalbant apie skaitytojų reakcijas, gal kas užstrigo?

Tikrai įstrigo pirmosios knygos konkurentų, Vytauto Varaniaus ir Dainiaus Vanago, antirecenzijos su aiškia kritiška nuostata. Buvo sunku vertinti jų tekstus, labiau vertinau pačią konjunktyvinę situaciją. Kilo klausimas, kodėl taip reikėjo daryti? Man tai panašu į pykčio išraišką. Ir aišku, bendros kultūros simptomas. Pats taip nesiryzčiau. Kodėl? Nes kaip žurnalistas esu tam tikrų įgūdžių įgijęs. Be abejo, esu pats taip ne kartą suklydęs, kai publikacija per daug asmeniška. Po to pažūrėjęs iš laiko perspektyvos matai, kad tai buvo klaida!

O kalbant apie kitas reakcijas, svarbiausias yra atsiliepimas apie vieną labai asmenišką novelę. Nusiunčiau ją paskaityti savo broliui. Jis sureagavo į tą tekstą labai jautriai, psichoterapiškai. Pats tada iš naujo įdėmiau perskaičiau kūrinį ir radau jam naują kodą. Pasirodo, jame buvo įdėti

tam tikri psichoanalitiniai elementai – bausmės, atleidimo, draugystės. Panašiai sureagavo ir teta. Kadangi tai buvo vienas asmeniškiausių knygos tekstų, suprantu giminaičių nesugebėjimą išlaikyti atstumą, bet tikiu, kad neblogas tekstas tuo ir pasižymi, kad gali sukelti virpulį širdyje ir turintys panašią ar bendrą patirtį gali atpažinti jame daug. Tą akimirką pajutau pasitenkinimą savo darbu – jis buvo prasmingas.

Ne paslaptis, kad kultūrinėje spaudoje turime sudėtingą situaciją su recenzijomis, ne tik su aršia kritika, kuri dažniausiai būna grįsta ne kūrinio ir jo kokybės analize. Taip pat egzistuoja ir „glostančios recenzijos“, kai pažįstami apie pažįstamus rašo negailėdami liaupsų. Kas padėtų keisti, subalansuoti kultūrinėje spaudoje pasirodančias recenzijas, kad jos įgautų pusiausvyros, būtų ne tik silpnosios ir ne tik teigiamos kūrinio pusės įvardytos, siekiama objektyvumo?

Teko dirbti ne vienoje redakcijoje ir tiesiog stulbina dalies kultūrinės spaudos publikacijų diletantiškumas. Yra daugybė redakcijų, kuriose dirba žmonės iš gatvės, ir nei jie patys iš savęs ko nors reikalauja, nei ko nors iš jų reikalauja vadovybė. Tiesiog tada negali likti redakcijoje, suprasdamas, koks neprofesionalumas ten vyrauja. Be abejo, galbūt skamba pasipūteliškai, bet kai matai elementarias profesionalumo klaidas... Gal ir nuskambės ciniškai, bet jei jau atlieki kokį darbą, būk žmogus – padaryk jį profesionaliai. Kai chirurgas po operacijos žmogaus kūne palieka kokį instrumentą, baisu. O kultūrinėje spaudoje visiškai tas pats. Pacituosiu Vilniaus universiteto žurnalistikos fakulteto dėstytoją Andrių Vaišnį – akivaizdu, kad kultūrinių leidinių redakcijos, ypač savaitraščiai, nesivadovauja žurnalistikos kriterijais. Tiesiog nėra elementarios

naujienų atrankos savivokos. Kodėl? Redaktoriai tam neskiria laiko – tikriausiai ne todėl, kad yra nekompetentingi, bet dėl to, kad turi kitos veiklos, mažai pinigų ir pan. Bet turi būti jaučiamas žurnalistinis impulsas, turi būti nuolatinių autorių kolektyvas, kuriems redaktoriai siūlytų recenzuoti ką tik pasirodžiusias knygas.

Pavyzdžiui, mane iš tikrųjų apstulbino vienas nutikimas, mėnraščio „Metai“ pozicija. Nusiuntęs recenziją, išgirdau, kad ji atidedama į rezervą. Bet negalima sau leisti laikyti rezerve recenziją, parašytą po savaitės-dviejų išėjus knygai. Reagavau operatyviai, o jie deda į rezervą. Tai yra nedovanotina klaida. Todėl nusiunčiau į „Literatūrą ir meną“; savaitraštis mano tekstą išspausdino praėjus trims mėnesiams nuo knygos pasirodymo. Žurnalistinė prasme tai tiesiog nedovanotina.

Kitas pavyzdys – neseniai nuskambėjusi Vlado Gegdaudo recenzija, kurioje paliestas politinis klausimas. Redakcija šiuo atveju tiesiog atsitraukė. Taip nedaroma. Kultūrinė spauda turi angažuotis politinei potekstei ir jausti labai stiprų poreikį reaguoti kuo operatyviau. To šiuo metu tiesiog nėra. Be abejo, yra renginius, muges pristatančios daugiau ar mažiau kokybiškos publicistikos, bet vien jos neužtenka.

Nuo spaudos grįžkim prie literatūros. Ar pats turi autorių, kuriuos galėtum pavadinti savo autoritetais, mokytojais?

Baisiai nemėgstu šio klausimo, nes tai beveik tas pats, kaip klausti žmogų, kokios firmos drabužius jis nešioja, „Zara“ ar „Lindex“. Kaip autorius, klausiamas apie įtakas, tarytum turiu gretintis su kitais. Man atrodo, kad tai labai mažai ką pasako. Be to, kai kas nors pradeda vardinti įtakas, kurias jam kiti padarė, tai skamba kaip rašytojų vertimas stabais. Žinoma, galbūt aš žiūriu kiek snobiškai. Prisimenu, kai gyniausi žurnalistikos bakalauro

diplominį, kūrybiniame darbe pateikiau keletą savo rašytų publicistinių esė, kurios man dabar tiesiog juokingos. Tuo metu tai buvo pastebėjimai iš širdies. Grindžiau savo pasirinkimą pateikti pusiau žurnalistinius darbus Hemingvėjaus ir Tveno biografija, nes jie buvo žurnalistai. Mane labai stipriai sudirbo, kad lyginuosi su jais. Gal mane iki šiol veikia ir ši karti patirtis. Vis dėlto yra keletas rašytojų, iš kurių stengiuosi mokytis, juos lėčiau ir atidžiau skaitau. Savo laiku tai buvo Tomas Manas, Kurtas Vonegutas, kurį atradau gana vėlai – sužinojau apie jį tik po rašytojo mirties. Man tai buvo labai malonus atradimas, nes Vonegutas moka specifiniu būdu pateikti mokslinę fantastiką. Paauglystėje skaičiau daug mokslinės fantastikos veikalų, tam tikrų fantastikos elementų esama ir mano pirmojoje knygoje. Iš prancūzų, be abejo, reikšmingas Sartras. Iš rusų, kaip ir tikriausiai daugumai, Dostojevskis. Jeigu iš britų literatūros, tai „Doriano Grėjaus portretas“ išpūdi padarė. Bet čia mokyklinė knyga. Buvo ir daug kitų. Kalbant apie lietuvių autorius, kuriuos vertinu dėl gebėjimo kurti pasakojimą ir dėlioti sakinių – tai Romualdas Granauskas, Jurgis Kunčinas, Ričardas Gavelis ir Sigitas Parulskis.

Minėjai, kad skaitai lėtai. Kodėl? Ar toks literatūros skaitymo įprotis spontaniškai susiformavo, ar tai yra sąmoningas pasirinkimas, prisitaikant prie teksto specifikos?

Taip pajaučiau kūrinį. Kiek esu pastebėjęs, knygą žmona perskaito greičiau negu aš. Viena iš priežasčių tikriausiai ta, kad pradėjau profesionaliau žiūrėti į literatūrą, labiau gilinuosi į sintaksę, stilių, ne tik mėgaujuosi kūrinio. Antra vertus, kaip Rolandas Barthes'as kažkada pasakė (jo pasakyme atpažinau save), skaitant labai svarbūs tarpai ir ką tu į tuos tarpus sudedi. Galima knygą praryti akimirksniu,

be jokios pauzės, kaip kokį Dano Browno „Da Vinčio kodą“. Bet rimti kūriniai reikalauja pauzių, tarpų, kurie, anot Barthes'o, ir sukuria didžiausią skaitymo malonumą. Pavyzdžiui, važiuodamas traukiniu skaitai knygą, ją užverti ir pabūni su tuo, ką perskaitei. Tai visiškai natūralu, nes skaitymas kelia įtampą, vargina.

Įprastai stengiuosi rinktis rimtesnę prozą. Pavyzdžiui, skaičiau Prousto „Svano pusėje“, kažkada esu skaitęs Umberto Eco „Fuko švytuoklę“ ir James Joyce „Ulisą“ – visų šitų trijų knygų nebaigiau. Kodėl? Pirma, jos visiškai neteikia jokio skaitymo malonumo, kad ir kiek tarpų darytum. Suprantu, kad aš dar prie jų nepriaugau. Prie U. Eco, matyt, negrišiu, nes tai ne literatūra, o daugiau mokslinė kūryba. Kažkas turbūt joje randa malonumą ir aš suprantu, kodėl. Taip pat nežinau, ar yra žmonių, mėgstančių „Ulisą“. Bet Proustą suprantu vien dėl fenomenologijos, jis mane labai traukia, labai norėtusi įveikti minėtą jo knygą.

Kaip manai, ar gera literatūra turi būti sudėtinga?

Ne, tikrai nemanau. Manau, kad šituo pernelyg piktnaudžiaujama. Bet ką reiškia „sudėtinga“? Norisi sukaišioti daugiau paslapčių. Bet nebūtinai tai daryti per sakinio sunkumą ar jakučiūnišką idėjos diktatą, tekstą surenčiant iš galingų prozos betono blokų. Norėtusi, kad būtų kabliukų, paslapčių, bet būtų lengva skaityti, kad jaustum malonumą – mano tokia vizija. Bet aišku – vengti schematiškumo. Kita vertus, tas pats Džoisio „Ulisas“ yra gera knyga, nors man ji yra bloga, nes jos neperskaitau (*juokiasi*). Prisipažįstu.

Užsiminei, kad kai kurie tavo tekstai yra labai asmeniškai. Beskaitant atrodo, kad knygoje daug autobiografinių elementų, pvz., rašoma apie vietas, kur pats gyvenai. Kiek savo kūrybą laikai autobiografiška?

Lengva atsakyti, bet kita vertus, išduočiau kūrybinę paslaptį. Nors... anokia čia paslaptis. Kadangi ši mano knygelė tėra bandymai, dar nežinojau, kaip kurti naratyvą, dariau tai intuityviai. Iš tikrųjų pasirinkau vieną schemą, kuri tuo metu man atrodė naudinga, bet ji demaskuoja pati save. O schema yra tokia – galima net matematiškai ją apskaičiuoti, koks Nastopka tikriausiai taip ir padarytų – trečdalis idėjos, kurią sugalvoji atskleisti, trečdalis tikros medžiagos, kuri yra arba mano asmeninė, arba matyta patirtis, trečdalis išmonės, fantazijos. Mano kūryba pirmojoje knygoje yra šitų trijų dalykų lydinys, schema pritaikyta praktiškai visose novelėse. Žinau viena, jog jei toliau rašysiu – tokios formulės nebetaikysiu.

Dar vienas dalykas: skaitant tavo noveles lieka įspūdis, kad kalba labai švari, rašoma reportažiniu stiliumi. Kadangi pats esi praktikuojantis žurnalistas, kaip sakei, dirbantis su tekstu, ar kurdamas literatūrinius kūrinius pastebėjai, kad žurnalistinio darbo patirtis padeda arba trukdo?

Ir trukdo, ir padeda. Padeda išlaikyti koncentraciją, intrigą sukurti ar palaikyti minties nuoseklumą. O trukdo dėl klišių ir sausumo grėsmės, pagundos naudoti parazitinius žodžius, kaip „pasiutpolkė“ arba „šurmuliavo“. Dėl to save atitinkamai apdorodavau. Stengdavau per dieną pavargti, tiksliau – rašydavau tik vėlais vakarais, kai sąmonė veikia šiek tiek kitokiu režimu ir žodynas pasidaro kitoks. Prieš rašydamas skaitydavau literatūros kūrinius ir kai kuriuose mano tekstuose tą vakarą skaitytų knygų tonacija juntama. Dabar neatseksiu – kurių, bet man save tikrai reikėdavo apdoroti. Pavyzdžiui, prieš rašydamas „Šlapio spalio“ triptiko įžangą pasiskaičiau Šliūpo raštų, kurie ir įkvėpė religingą audros aprašymą.

O iš kur tekste kitos literatūrinės priemonės?

Irgi iš patirties... Iš literatūros mokslo patirties. Pavyzdžiui, turi mintį ir gali ją užrašyti vienaip, bet tiesiog įjungi mąstymą, pergaltvoji, kaip tas sakinyš geriau nuskambėtų, pasirenki retorines figūras. Sakykim, labai mėgstu vartoti chiazmą ir dar porą priemonių. Knygos redaktorė, man atrodo, vieną jų aptiko, nes nuolat kartojo, tai dalį išbraukė ir pataisė. Bet matai, Tomai, vien to neužtenka.

Tikiu, kad kai kuriuose epizoduose pavyko pažadinti tikrą literatūrinę kalbą. Tarkim, kai veikėjas kreipiasi į Matildą laišku. Vienas bičiulis paklausė, ar turiu pažįstamą Matildą. Iš tikrųjų, turiu pažįstamą tokiu vardu, bet tekstas su ja neturi nieko bendro. Manau, kad tekstu priartėjau prie tikros prozos, nes šis knygos paragrafas parašytas paskutinis. Tiesiog pajutau kalbą, nežinau, kaip man tai pavyko. Be abejo – įdirbis. Dirbi, dirbi ir padarai.

Vienas mano kritikas atkreipė dėmesį, kad kūriniuose neatskleidžiu veikėjų charakterių. Turiu pastebėti, kad darau taip specialiai, nes čia ne novelės funkcija; labiau situacijas vaizduoju, o ne veikėjus. Bet veikėjų vardai... Koks pirmasis ateina į galvą – tą ir parašau. Beveik visais atvejais. Man visada kildavo klausimas, kodėl „Proceso“ veikėjas ponas K. yra K.? Ar tai kažkoks alter ego? K. – ir viskas. Žinai, ieškojau savo kelio, kaip sugalvoti veikėjų vardus. Po kurio laiko supratau, kad po teisybei tie vardai – tikroviški, atėję iš tikrovės. Buvo ir taip, kad perskaitęs vieną tekstą atpažinau personažą, kuris iš tikrųjų egzistuoja. Bijau, kad tas personažas gali save pažinti.

Knygon sugulusiose novelėse kuriamas tarytum dviejų lygių pasakojimas – skaitytojas gali likti ir siužetų, situacijų, socialinės realybės

lygmenyje, tačiau tekstai parašyti taip, kad palieka erdvės susimąstyti apie giliausias šiuolaikinio žmogaus patirtis (susvetimėjimą, moralinę sumaištį, skubėjimą gyventi). Ko sieki taip konstruodamas savo pasakojimus?

Yra schemos, ta pati idėja, ir tu stengiesi jos neafišuoti, patirtį ir išmonę lipdai. Tada idėja pasitraukia į antrą planą ir tampa įskaitoma tik norint įskaityti. Arba pajaučiant. Kaip jau minėjau, toks buvo mano kūrybos receptas. Jis schematiškas, jį reikia tobulinti, bet varomoji tekstų jėga yra idėja, kuri užima daugiausia laiko. Ką reiškia, kad užima daugiausia laiko? Reikia ją sugalvoti, išgyventi ir išpildyti. Džiaugiuosi, kad tai pastebėjai. Vadinas, man pavyko.

Tarp kitko, dabar skaitau Milano Kunderos knygelę „Juokingos meilės“. Žinau, jog tai praėjusio amžiaus septintojo dešimtmečio knyga, bet man ir išraiška atrodo panaši, ir kai kurios idėjos, pavyzdžiui, kalbėjimas apie žmogaus polinkį į hedonizmą. Galvoju, M. Kundera gal įtakingesnis, daugiau patirties turi, bet pats pasakojimo būdas man priminė Gailių. Smagu, jog nesu vienas su tokia pasakojimo maniera.

Jei jau kalbam apie idėjas – nors tavo knygoje nėra jokio tiesioginio moralizavimo, bet vis tiek juntamas kritiškas santykis su šiandien įsigalėjusia „laisva morale“. Kuo tu pats grindį savo moralės sampratą? Ar manai, kad yra kažkoks objektyvus moralės kriterijus?

Moralė... Slidi ta moralė, pasirenkama, situacinė. Ir mano paties – aš ją renkuosi, konstruoju. Nors, visų pirma, esu išauklėtas krikščioniškai, antra vertus, patyręs tėvų auklėjimą. Mane auginę tėvai gyveno demoralizuotoje visuomenėje, o tai atsiliepia ir man, ir kitiems mano kartos individams. Kai kurias moralės kodekso dalis esu perėmęs iš krikščionybės, ar

tiesiog bandau intuityviai jų laikytis. Bet sakyčiau, jog aš kaip asmuo esu pokyčių laikmečio žmogus, kaip ir dauguma mano pažįstamų. Knygoje kalbu apie savo ir savo bendraamžių patirtį. Kas yra skaudu, dėl ko jaučiu gėdą... Man iš tikrųjų įdomiausias šiuose kūrybiniuose bandymuose šeimos poveikis. Neatsitiktinai recenzijas rašau būtent tada, kai atpažįstu autorių kūrinuose tą tematiką, apie kurią pats bandau kalbėti: mus, jaunuolius, laisvės vaikus, kurie nešasi sovietmečio bagažą.

Man labai patiko Dainiaus Vanago pastaba, kad psichologines studijas lengviau skaityti nei literatūrą, Gailiaus „Spalį“. Pats domiuosi psichologija, bet ten nepateikiamas išplėtotas žmogaus paveikslas, yra tik faktai – kada pradėti lytinius santykius, kada imi vartoti alkoholį, kuriuose regionuose nusikalstamumas didžiausias. Bet bendrą savo kartos paveikslą aš, kaip ir kiti autoriai, bandau sukurti rašydamas.

Bijau, kad pats vis dėlto esu vaikas, įsuktas į pokyčių laikmetį, traumuotas. Galėčiau kalbėti konkrečiais pavyzdžiais. Tarkim, turėjau vaikystėje du vyresnius draugus, Justiną ir Andrių, su jais žaisdavom kortomis žaidimą „Kent kupė“. Kartą, kai man paauglystė dar nebuvo prasidėjusi, o Andriui jau buvo, jis pasityčiodavo iš mano batelių. Nors ir buvo mano draugas. Kai eidavom pasivaikščioti, jis man duodavo kas antrą sausainį. Jis rodė draugiškumą, bet tas atributas – batai – jau keitė santykius. Suprantu, kad Krėvės ar Biliūno Lietuvoje irgi buvo svarbus prestižas, bet ta visuomenė buvo kiek kitokia, kitoks ir požiūris į vienas kitą. Esu visiškai tikras, kad šiandien mūsų moralę apsprendžia įprekinimas. Ne absoliučiai, be abejo, bet daro didžiulę įtaką. Kaip žmogus gali atsispirti vartojimo pagundai? Tai labai rimtas klausimas. Ieškodami į jį atsakymo, kai kurie mano bičiuliai tampa induistais,

budistais arba didžiais turto kaupėjais, ieško burtininkų ir šamanų.

Pats įvardini moralinės sumaišties situaciją, kuri yra vienas iš pagrindinių tavo giliųjų motyvų rašyti...

Pasakyčiau kelis pavyzdžius, kurie reikšmingi mąstant apie sumaištį ir savo patirtį. Be abejo, esi asmenybė, bet nešiojiesi dalį šeimos kodekso. Taigi, pirmą istoriją, vaikystė. Tėvo žodis būdavo paskutinis, jis buvo moralinis autoritetas, beje, ir tebėra. Jam negalėjai prieštarauti, tiesiog nekyla klausimų, jeigu jis yra griežtas, kartais naudoja smurtą už, pavyzdžiui, nepagarbą maistui. Be abejo, tai puritoniška, gerai, kad taip nebegyvename. Arba mano senolė – imčiau ją kaip pavyzdį, nes vaikystėje žavėjaisi. Sovietmečiu mano močiutė „atsivertė“ ir buvo komunistė. Visą laiką maniau, kad ji buvo nuoširdi komunistė, kuri tiki, jog reikia dalintis bendruoju gėriu. Bet senatvėje ji parodė savo tikrąjį veidą ir man buvo didelis smūgis, kad visas jos komunizmas tebuvo išgalvotas, kylantis iš noro prisitaikyti. Tikiu, kad mano močiutė nėra blogas žmogus, bet kiekvienas iš mūsų susiduriame su visuomenės spaudimu gyventi vienaip arba kitaip. Ir tada bandai sukurti, o gal tiksliau pergaltoti savo pasaulėžiūrą, suprasti, ką veiki visuomenėje ir įvertinti, kiek visuomenė saugo savo moralę, kas apskritai ta moralė yra?

Į šiuos klausimus geriausiai atsakau savo profesinėje veikloje. Turiu žemaitiško stačiokiškumo. Iš žaidimų – tik šachmatai, nepriimu kaip alternatyvos šaškių. Iš sporto domiuosi tik krepšiniu. Tai veikia ir subtilesniuose lygmenyse. Vienokia žurnalistika ar kitokia. Be kompromisų. Tikriausiai tai susiję ir su kažkokios neteisybės patyrimu vaikystėje. Tiesiog elgiesi, kaip esi išmokęs universitete, kaip suprantai sąžinę, savo kaip žurnalisto funkciją – būti teisingam, objektyviam. Tai elementaru. Bet pasirodo, jog ir ši

principingumą labai sunku išlaikyti tam tikrose terpėse. Tai buvo labai skaudi patirtis.

Asmeniniame lygmenyje esu gan padoriai išauklėtas, suprantu, kad už viską reikia mokėti, viskas turi pasekmes. Esu negerų dalykų padaręs, ne visai gražių... Ir žinau, kad tai man atsilies, bet visgi kildavo pagunda nusidėti. O kodėl kildavo – sudėtingas klausimas. Gal per asmenybinį neatsparumą. Kita vertus, mačiau pavyzdžius šalia. Kad ir rūkymas. Nemanau, kad tai moralu, bet imi ir parūkai. Parūkai ir negerai dėl to jautiesi. Tokia smulkmena eina į dar gilesnius klotus, rimtesnius reiškinius – kaip vertini žmones, artimiausius žmones.

Norėčiau pakreipti pokalbį „apokaliptine“ linkme – „Šlapio spalio“ pabaigoje vaizduoji visuomenę, kurioje visi vieni kitais naudojasi – visi bukais žvilgsniais, žiūrintys tik egoistinių interesų. Ar civilizacijos atžvilgiu esi skeptikas? Ar manai, kad būtent tokia dvasiškai, moraliai sunykusi ir taps visuomenė?

Man labai įdomus mokslinės fantastikos elementas. Labiau socialinę fantastiką mėgstu vaizduoti – būtent socialinę, ne technologinę. Galvoju iš savo patirties, numanydamas tai, kas buvo, remdamasis savo, savo genties, šeimos, Lietuvos, Europos ir pasaulio patirtimi. Kai gyvenau Paryžiuje, patyriau tą miestą kiekviena ląstele. Norėdamas bičiuliui padovanoti knygelę, radau tarpukario nuotraukų albumą, kuris mane palietė. Tarpukario Paryžius – tikrai romantiškas... Žiūri ir matai tose nuotraukose tiek laukimo, lėtumo. O ko laukė Europa po Pirmojo pasaulinio karo? Antrojo pasaulinio karo. Ko gero, tai akivaizdžiau negu akivaizdu. Atrodo, jog iš savo amoralumo, žvėriškumo Europa turėjo pasimokyti, bet ne – atėjo dar didesni baisumai. Ir suprantu, ne uraganas,

ne dinosaurai, ne meteoritas ir ne ateiviai, o mes patys, žmonės, buvome abiejų karų priežastis.

Iš tikrųjų, jeigu esi visuomeninė būtybė, bandai suvokti, kaip mūsų visuomenė kito. Toliau gilini, kas yra pokaris. Pas mus sovietmetis, savitas, trauminis. O kas Europoje? Maršalo planas. Kas Amerikoje? Maršalo plano įtaka gyvenimo būdai, turtingumo iliuzija, kurią nuvainikavo ekonomikos krizės, parodžiusios ant kokių trapių pagrindų pastatytas tas mūsų vakarietiškas pasaulėlis. Be abejo, europietiškos vertybės – tolerancija, pagarba žmogiškumui, individui – tai nuostabu. Gyvename pasakiškais laikais, nors esame tapūs po Antrojo pasaulinio karo ir turime saugoti dabartinį *status quo*. Kita vertus, trapumas išlieka kaip kybanti grėsmė. Arba štai, 1968-ųjų studentų sukilimas Paryžiuje, kuris dažnai vaizduojamas kaip pergalė. Praėjusių metų Kino pavasario filmas „Po gegužės sukilimo“, prancūzų juosta, atskleidė, kad jaunuoliai nesuprato, ką daro. Laukiau patvirtinimo, kad ir mes nesuprantame, ką darome pokario Europoje, kur einame Europos Sąjungoje. Be abejo, esame užsitikrinę saugumą – ir ekonominį, ir socialinį, bet atsiranda Dievo klausimas, kurį palikčiau tikintiesiems, ir ekologijos klausimas – viena iš svarbiausių XXI a. žmogaus dilemų. Taip, kaip dabar gyvename, negalime toliau gyventi, negalime to sau leisti, bet leidžiame. Šita mintis man kelia siaubą. Kalbu apie tai ir savo knygoje, nors gal kiek paviršutiniškai, nes tai didelis klausimas, kurio nepavyko sudėti į novelės žanrą. Mes nuolat pamirštame, kad vartodami kaip pakliūva, iš tikrųjų pamažu naikiname save. Naikiname. Yra daugybė regionų, kuriems mūsų patogus gyvenimas reiškia didelius socialinius neramumus, krizes. „Šlapiame spalyje“ esanti aliuzija į ateityje įvyksiantį pasaulinį tvaną yra tarsi mano nuojauta.

Lengva būti pranašu, šliogeriška nuojauta. Visi juokiasi iš Šliogerio apokaliptiškumo, bet dievaži, galėčiau pasirašyti po kiekvienu jo žodžiu.

Ar daug yra žmonių, kurie susimąsto, ką reiškia vairuoti automobilį kasdien? Niekio nereiškia, visi vairuoja, bet iš tikrųjų – reiškia labai daug. Pats apie tai susimąščiau ir nustoju vairuoti automobilį. Būtent tai šiandien ir kuria apokaliptines nuotaikas – nebe karo nuojauta, o ekonominių ir ekologinių katastrofų grėsmė. Nemanau, kad ši situacija be vilties, bet esu tikras, kad amžiaus pabaigoje mūsų laukia nemalonūs atpildas.

Ką tau reiškia ekologinė gyvensena, kodėl ji tau svarbi?

Kaip individai, esame labai priklausomi nuo savo aplinkos. Pats tą asmeniškai labai jaučiu. Savo gimtojoj Palangoj, kad ir kur bebūčiau, galiu puikiai susiorientuoti, visada žinau, kur jūra, kur link eiti. Specifinis potyris. Stebėdamas savo sąmonę gali įžvelgti, jog esi priklausomas nuo aplinkos. Pavyzdžiui, Vilniuje gyvenu prie triukšmingos gatvės. Dar daugiau triukšmo taršos buvo Paryžiuje, kur dalį laiko gyvenau. Visai kitoks jausmas sėdint čia, prie Žirmūnų uosto. Galimybė šiek tiek susikaupti. Žinant, kaip artimai esame susieti su aplinka, labai svarbu ją saugoti ir tausoti, bet dažnai užpildome savo gyvenimą kitais dalykais, atitrūkstame nuo sugyvenimo su ta erdve, kurioje esame. Būtent tai yra svarbiausia priežastis, kodėl man buvo taip sunku pritapti Paryžiuje, *à Paris*, nes ten ekologiškai, jaučiant sąlytį su natūralia aplinka, beveik neįmanoma gyventi. Ten netgi parkai yra visiškai dirbtiniai ir pilni žmonių. Tai prisimindamas, bandai saugoti kiekvieną aplinkos dalelę. Aišku, ne visą laiką labai kruopščiai saugai, bet, pavyzdžiui, ateinu čia ir mane sudirgina, kad prie laužavietės, aplink rąstgalį, ant kurio sėdime, šitiek šiukšlių. Tai vienas iš

labiausiai erzinančių dalykų, nes supranti, kad tie, kurie paliko šiukšles, visiškai apie tai nesusimąsto. Apmaudu.

Kaip manai, iš kur kyla mūsų atsipalaidavimas, nesusimąstymas, nenoras susimąstyti? Gyvenimo tempas dabar didžiulis, gal tiesiog turim mažiau laiko mąstyti?

Beveik pats ir atsakei. Godumas, noras gerai gyventi, savanaudiškumas. Tai daug maloniau negu mąstymas. Mąstymas nėra labai malonus dalykas, kažkuria prasme net sutrikimas. „Dangus“ nemąstantiems. Taigi, nemąstyti patogiu. Jeigu pamąstai – persekioja baimė.

Tai kodėl pats susimąstei? Kas privertė?

Net nežinau. Kaip jau minėjau, esu išugdytas Palangos. Santykis su gimtuoju miestu formavo mane. Ir kai pamatai kontrastą tarp Palangos ir Vilniaus, kai pamatai kontrastą tarp Vilniaus ir Paryžiaus – darai išvadas. Kai gyvenau Paryžiuje, prieš mano langus buvo vaikų ugdymo įstaiga, mokyklėlė jaunesnių klasių mokinukams. Ten ilgos pertraukos, jie žaidžia kieme. Jie žaisdavo keliolikos kvadratinų metrų plote, ant asfalto, ilgai spardydavo kamuolį. Aš žiūrėdavau į juos ir galvodavau, kaip man jų gaila, nes aš turėjau tiek erdvės vaikystėje, tokią prabangą. Tikiu, kad ta erdvė formuoja jų pasaulėvoką. Mes formuojamės didele dalimi savo vaikystėje. Marija, mano žmona, lydėdavo namo iš tos mokyklos mergaitės, nes jas reikėdavo pervesti per gatvę. Tokio amžiaus būdamas pats galėdavau tą padaryti, nes augau natūralioje aplinkoje. O paryžiečiai jaučia grėsmę išleisti savo vaiką vieną grįžti namo, dvylikos metų vaiką. Šie pastebėjimai man padarė įtaką. Turėjau dovaną vaikystėje – gyventi tėviškėje, Lietuvoje, ir galvoju – kas yra jų dovana? Kompiuteriniai žaidimai? *Angry birds*?

Bet visąlaik yra pasirinkimas. Net konclageryje, kai veda sušaudyti – vis tiek yra pasirinkimas...

Be abejo. Nors nežinau, kiek žmonės daro teisingus pasirinkimus, laimingus pasirinkimus. Dažniausiai matau, kad tie pasirinkimai nėra adekvatūs. Kažkokia veidrodžių karalystė. Ir mane tai gąsdina. Tada atsiranda pagunda moralizuoti... Mes su Marija pasirinkome gyventi Paryžiuje ir gyvenome, mums buvo neblogai, bet supratome, kad kažkas ne taip. O grįžus į Lietuvą apėmė tokia laimė... Žinoma, buvo dar galima rizikuoti – pasilikti, adaptuotis, tęsti ilgiau, bet tada prarandi tapatybės dalį, tampa kitokiu žmogum, megapolio gyventoju. Tai kėlė baimę.

Kalbi apie svetimumo jausmą, nepritapimą prie kitos kultūros, bet ar tau neatrodo, kad žmogus pasmerktas jaustis truputį emigrantas, net būdamas gimtinėje, net kai viskas gerai?

Tą akimirką, kai pasižiūriu į Birutės parką Palangoje, kuris yra mano parkas – viešai tai pareiškiu. Ten galiu pabūti ramiai, jausdamas kažkokį praeities alsavimą, tapatumą su savo genties istorija. Su bičiuliu mėgstam ten žaisti šachmatais. To ir užtenka. Tokios smulkmenos, žmogiškos, artimos. Man galbūt ir sunkiau, ir lengviau todėl, kad nekeliu sau užduoties sukaupti turtų, materialinių turtų, nes šis tikslas kelia didžiausią įtampą ir nerimą mūsų visuomenėje. Ir man kelia – reikia turėti sąskaitoje kažkiek pinigų. Bet kuo toliau mąstau, tuo mažiau norėčiau sau palinkėti *turėti*. Turiu apsiriboti. Užtenka susikurti intymų ryšių su savo šeima arba jį išsaugoti. Susikurti ryšį su draugais, rasti sau patinkančią veiklą ir to užtenka. Nors reikia susikurti santykį ir su amžinybe. Buvo laikas, kai, žiūrint į gausų žmonių būrį, mano sąmonė įsitempdavo. Pavyzdžiui, plačiose erdvėse, sakykim, Marso laukuose, Paryžiaus katedros aikštėje. Matai tą

individo brūzgyną ir pajauti, kokie mes trapūs. Mes patys sau ponaičiai, tvirti kaip asmenybės, kaip žmonės, bet tokie mirtingi...

Kad pajustum buvimą savo namuose... Man tai iš dalies pavyksta. Bet aš ir siekiu to. Šalia yra pavyzdžiai, kuriems nepavyksta. Man jie įdomiausi egzemplioriai. Nors aš negyvenu teisingiau, bet esu tikrai laimingesnis už materialistus-merkantilistus.

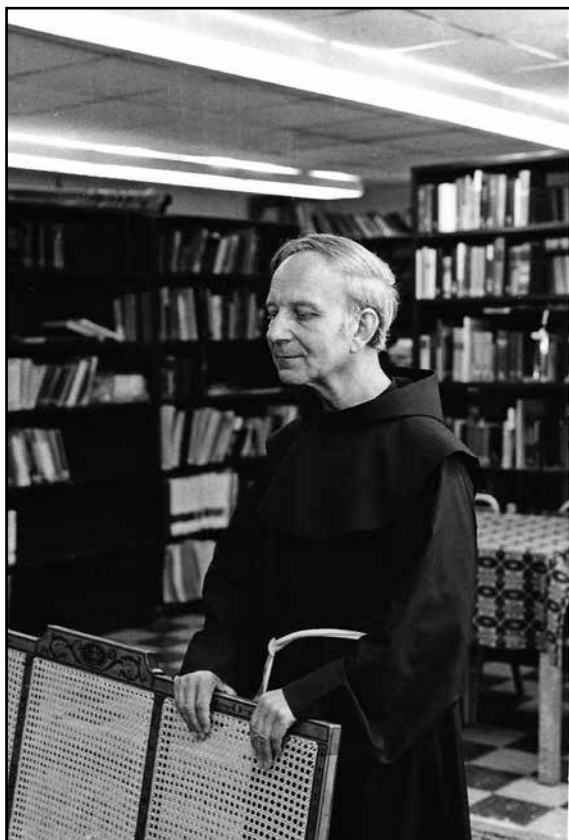
Tavo paryžietiško novelių cikle suformuojamas klausimas, kuris, mano nuomone, yra vienas centrinių knygoje – ką tu čia veiki? Kaip tu atsakytum uždavęs sau tokį klausimą?

Žinoma, ieškau malonumų (*ironiškai nusijuokia*). O kas belieka? Mes taip gyvename. Siekdami patenkinti poreikius. Ne visi. Bet ta pastebimoji arba ryškiausioji dauguma. Įdomesnis klausimas būtų (nes jam atsakymo turbūt nėra) – ką mes veikiame kaip bendruomenė? Kaip mes suprantame vienas kitą, kaip mes vienas kitam padedame, reiškiamo pagarbą? Apskritai, koks mano kaip mažos skruzdėlytės tikslas šitame dideliame skruzdėlyne? Kur link apskritai judame? Ir kiek aš pats tame dalyvauju, kiek aš prisitaikau? Ką aš čia veikiu? Ką tu čia veiki? Ką mes čia veikiame?

Aš tą klausimą užduodu sau, bet nebūtinai turiu prieiti prie atsakymo. Atsakymo ieškojimas ir yra varomoji jėga. Galbūt tai nėra didžiausias malonumas, bet lieka intriga, erdvė smalsumui patenkinti. Galų gale, šis klausimas – ką aš veikiu, ką mes veikiame – tai akstinas kurti.

Kalbėjosi

Tomas TAŠKAUSKAS

LEONARDAS ANDRIEKUS

Leonardas Andriekus – poetas, kunigas, vienuolis, redaktorius, visuomenės veikėjas, žurnalistas, meno kūrinių puoselėtojas. Gimė 1914 m. liepos 15 d. Barstyčių kaime Mažeikių apskrityje, mirė Brooklyne 2003 m. gegužės 20 d.

L. Andriekaus šimtmečio gimimo jubiliejui paminėti parengta jo eilėraščių publikacija. Eilėraščiai anksčiau niekur nespaudinti, rasti asmeniniame poeto archyve, esančiame Kryžių kalno pranciškonų vienuolyne, kur saugomas centrinis Lietuvos OFM archyvas. Spaudai iš autentiškų dokumentų parengė Dainius SOBECKIS.

Iluminatio¹

Mes būsime amžinai palaiminti,
Kad vis tikėjome šventai,
Jog vėl atgausime pirminę atmintį
Ir daiktus jau vadinsime
Tikrais vardais.

Lig šiol gi patys sau melavome,
Kol buvom dar neapšviesti. –
Net ir dabar kitoks jau marių mėlynas,
Kitokia nerimo naktis...

Ne tai, kad ji jau būtų deimantinė,
Ir marios – Fra Andželiko melsvos spalvos –
Ak, nesupras to mūsų džiaugsmo minios
Ir padėkos Te Deum negiedos!

Tik aš ir tu gal tesuprasi,
Kodėl jau žemė kaip giesmė. –
Ne veltui meldėmės į Šventą Dvasią,
Ieškojom nerimui prasmės.

Prie Akropolio

Akropoli, Akropoli,
Visų menų karaliau,
Ar kas yra bučiavęs tavo kolonas?
Ar kas yra dėkojęs tau,
Kad ant pečių laikai
Senolių išmintį,
Jų giesmes ir dainas?

Juk ant tavęs
Dievai per amžius dėjo
Visų poetų ir herojų vainikus,
Kai alpo žmonija,
Lyg atšiauri Medėja,
Išžudžiusi vaikus.

O kad pakeltų kas
Bent vieną laurų lapą,
Kuris nukrito nuo Homero iškilnios galvos
Ir jį pridėtų prie Medėjos kūno –

¹Kitoje vietoje eilėraščio pavadinimas „Iluminatio“ nubrauktas, o ranka virš jo užrašytas naujas – „Neveltui meldėmės“.

Prie durklu atvertos žaizdos,

*Tada galbūt pagytų ji,
Prakeiktų savo pamišimą,
Ramybės slėnyje palaidotų vaikus –
Tada, tiktai tada,
Giedodama gaudžias elegijas,
Ji nuramintų mus.
O tu stovėtum sau
Per amžius nemarus, Akropoli,
Nors laikas graužtų kolonas
Ir verstų mūsų išmintį nesąmone,
Komedijom dramas,
Raudom dainas...*

Pelenų odiseja

Vieno pokalbio variacija

*Kažkas ten pelenus išbarstė
Žmogaus, kuris gyvenimą mylėjo.
Patvinus upė buvo karstas,
Audringa jūra – mauzoliejus.*

*Tuos pelenus linguot norėtų upė,
Bet viesulai po jūrą sklaido. –
Kur tos bučiavusios altorių lūpos,
Tas Kristaus meile dvelkęs veidas?*

*Dabar gi lyg siauresnės upių žiotys,
Gal kiek ramesnis net Atlantas,
Kai laidotuvių raudos išgiedotos
Ir gedulu įlaužtas krantas.*

*Deja, nebeįmanoma jau besusemti
Tų pelenų į gintarinę urną. –
Jiems pailsėt nebuvo lemta. –
Nebuvo, ir tegul nebūna!*

Ieškau žodžio

*Ieškau savo sielvartui žodžio,
Bet jo rasti nesiseka,
Ir mane liūdesy vos beguodžia
Trijų kryžių simbolika.*

*Ieškau žodžio, nors gal ir nerasiu,
Bus to sugaišto laiko negaila.
Eis prie kryžių per rasą
Išsiverkt mano eilės...*

Oi, dar liko daug ko pasakyti

*Mano audros gal neatsibus,
Sielvartinga Baltija nurims.
Jau su vėju ir vilnim kalbu,
Kaip su broliu ir su seserim.*

*Netrukdykit, netrukdykit susimildami
Mūsų dar neužbaigtos kalbos!
Aš tada kartočiau, net ir mirdamas,
Jų kiekvieną žodį vietoje maldos.*

*Oi, dar liko daug ką pasakyti –
Reikia širdžiai iki galo atsiverti.
Jei užspausit dar gyvam akis,
Vėjas pyks, vilnys verks...*

Sūrūs jūrų vandenys

*Sūrūs jūrų vandenys,
Sūrios mano ašaros.
Argi aš priverkt galėjau jūras
Rytmečių blakstienomis?*

*Argi mano ilgesio
Įlankos pritvinkusios? –
Lyg many įdeginusi būtum savo vardą
Baltijos saulėlydžiais.*

*Sūrūs jūrų vandenys,
Kaip ir mano ašaros. –
Argi aš priverkt galėjau jūras
Tavo amžinas stigmas bučiuodamas?*

Kaktusų slėny Arizonoje

Labai nedrąsiai paukštelis gieda,
Lyg kažko vengia, lyg kažko bijo,
Rodos maldauja nejudint žiedo,
Ką tik pripilto saulės žarijų.

Bet ar čia laikas man žiedus skinti,
Kurie nuo karščio žemyn palinko,
Mintis suleidus į slėnio rimtį
Tarp iškilmingų kalnų aplinkui.

O, mano mintys, o, mano šaknys,
Tapau šiandieną kaktusų broliu.
Jau nebe rankos – raupsuotos šakos
Laimina saulėj alpstančią žolę...

Jau nebe akys – nejaukios skylės,
Kur sau gūžtelę suks tyrų paukštis. –
Įsižiūrėkit, argi negilios
Kaktuso akys, smėlio išgraužtos!

Įlėksi, paukšti, į naują medį,
Drąsiau giedosi, supynės lizdą, –
Kaktuso amžius – trys šimtai metų,
Trys šimtai metų ir kankinystės...

Gedulo vainikas

Yra laiko pamąstyt –
Trys minutės liko!
Trys minutės ir mirtis –
Gedulo vainikas.

Nežinau, ar kas jį pins,
Nežinau, ar kas uždės,
Atsiversiu rudenims,
Jie manęs gedės.

Bostonas
1974.X.4

DAINIUS SOBECKIS

LIETUVIŲ RAŠYTOJŲ DRAUGIJA LEONARDO ANDRIEKAUS PIRMININKAVIMO METU

Jau per dvidešimt metų, kai Lietuva yra atgavusi nepriklausomybę. Maždaug tiek laiko egzodo rašytojai išgyveno priverstinėje tremtyje. Per tą nepriklausomybės laiką vieni egzodo rašytojai buvo išpopuliarinti ir išgarsinti, o kiti nepelnytai primiršti. Tarp tų primirštųjų galime priskirti ir poetą, kunigą, vienuolį pranciškoną tėvą Leonardą Andriekų O.F.M. (1914–2003).

L. Andriekus gimė, kaip rašoma Barstyčių bažnyčios krikšto knygos Metrikos ištraukoje¹, 1914 m. liepos 15 d. Barstyčių kaime Mažeikių apskrityje. Mokėsi Sedos pagrindinėje mokykloje, vėliau studijavo Kretingos pranciškonų berniukų gimnazijoje. 1934 m. rugpjūčio 3 d. Telšių vyskupo liudijimo dokumente teigiama, kad Kazimieras Andriekus buvo teisingomis apeigomis pakrikštytas, nėra susietas jokiais kitais įžadais, nėra sudaręs santuokinių ryšių ir pagal kanonus gali būti įvilktas į vienuolio abitą². 1934 metais K. Andriekus įstojo į vienuolių pranciškonų ordiną, kur gavo Leonardo vardą. 1937 m. vasarą būrys klierikų iš Kretingos pranciškonų vienuolyno buvo išsiųsti į užsienį. L. Andriekus pateko į antrąją emigracijos bangą (pagal nusistovėjusią periodizaciją, tai 3–5 XX amžiaus dešimtmetis). L. Andriekui parinkta seminarija Austrijoje. Amžinuosius įžadus davė 1938 m. rugsėjo 26 d. 1937–1939 m. studijavo teologiją Schwaze, Austrijoje, karui prasidėjus ir Hitleriui uždarius seminariją –

¹ Metrikos ištrauka iš krikšto knygų Barstyčių bažnyčioje 1931 m. balandžio 25 d. OFM.

² Episcopus Telšensis, „Litterae Testimoniales“, Telšiai, die 3 Augusti 1934 an. Nr. 1983. OFM.

Jugoslavijoje, paskui Italijoje, kur 1940 m. birželio 29 d. Milane buvo išventintas kunigu. Nuo 1941 m. trejus metus Romoje, Šv. Antano universitete studijavo Bažnyčios teisę ir gavo teologijos daktaro laipsnį už disertaciją „De iure minorennium in iure romano et ecclesiastico“³. Po to jam vienerius metus dar teko studijuoti civilinę teisę ir Bažnyčios administracinę teisę Laterano teisės institute, į kurias gilinosi jau daugiau iš pareigos. Prieš išvykstant į JAV, L. Andriekui Italijoje dar teko beveik pusę metų pabūti Emilijos Redžo stovyklos lietuvių tremtinių kapelionu, kur jis rūpinosi lietuvių pabėgėliais⁴. Į tremtinių stovyklą paskyrimo raštą gavo 1945 m. lapkričio 19 d. Neilgai trukus, 1946 m. kovo 20 d., praėjus keturiems mėnesiams po paskyrimo į kapeliono pareigas, L. Andriekus gavo paskyrimą vykti į Maino valstijoje Greeno kaimelyje, JAV, esantį pranciškonų vienuolyną⁵.

1946 m. apsigyveno JAV. Jam ilgą laiką teko dirbti vadovaujamą darbą lietuvių išeivijos visuomeniniuose-kultūriniuose baruose. Vadovaujamą darbą pradėjo dirbti 1964 m., sulaukęs penkiasdešimties metų amžiaus. L. Andriekus 1964–1970 m. buvo lietuvių pranciškonų provincijolas (katalikų vienuolių ordino provincijos viršininkas, kuriam pavaldūs keli vienuolynai) ir Šv. Antano pranciškonų gimnazijos rektorius Kennebunkporte.

L. Andriekus 1970–1980 m. buvo Lietuvių Rašytojų Draugijos (LRD) pirmininku. LRD būstinė yra Jungtinėse Amerikos Valstijose. Taip yra todėl, kad JAV gyvena daugiausia lietuvių išeivių ar tremtinių rašytojų. Draugija jungia ne tik tremtinius, jos nariais gali būti ir netremtiniai. LRD apjungia visus lietuvių rašytojus visame pasaulyje. L. Andriekaus pirmininkavimas LRD rodo, kad jis įtakojo Draugijos veiklą ir kryptį, per daug nenukrypdamas nuo LRD įstatų. Kontrolavo finansus, paskirstė juo reikiama linkme. Į konfliktines situacijas stengdavosi reaguoti diplomatiškai. Dalyvaudavo įvairiuose renginiuose, kuriuose tardavo sveikinimo žodį. Jo pirmininkavimas atnešė nemažai naudos Lietuvių Rašytojų Draugijai.

1980–1991 m. L. Andriekus buvo žurnalo „Aidai“ vyr. redaktorius. Nuo 1992 m. apsigyveno Kennebunkporto vienuolyne, kuriame gyveno beveik iki pat mirties. Minėtais metais jis baigė savo aktyvią visuomeninę-kultūrinę veiklą, kurią pradėjo 1964 m., tapdamas Kennebunkporto Šv. Antano gimnazijos rektoriumi, o baigė ją, kuomet „Aidus“ sujungė su „Naujuoju židiniu“ ir perdavė juos Lietuvos kultūrininkų globon.

LRD istorija

L. Andriekus niekaip nebuvo susijęs su Lietuvių rašytojų draugija, veikusia Lietuvoje iki Antrojo pasaulinio karo. Tuo metu, norint ištraukti į kokią nors profesionalią kūrybinę organizaciją, reikėjo toje kūrybinėje srityje būti nuveikus ką nors svaraus. Tačiau L. Andriekus dar gyvendamas tėvynėje nebuvo publikavęs periodinėje Lietuvos spaudoje savo kūrybos.

³ Išvertus iš lotynų kalbos – „Nepilnamečių baudimas romėnų ir Bažnyčios teisėje“.

⁴ Mažųjų brolių ordino generolo raštas, Data in Roma, S. Antonio 19 novembre 1945. OFM.

⁵ Mažųjų brolių ordino generolo raštas, Dat. Romae ad S. Antonium Patavinum, die 20 martii 1946. OFM.

Su lietuvių rašytojais Romoje 1987 m. birželio 29 d. Iš kairės: A. Markelis, Č. Grincevičius, Bern. Brazdžionis, L. Andriekus, K. Bradūnas, P. Jurkus, A. Tyruolis.

L. Andriekus, studijuodamas Italijoje (nors anksčiau jau pasitaikė pirmųjų kūrybinių bandymų), savo gyvenimo negalėjo susieti su Lietuvių rašytojų tremtinių draugija, kuri veikė Vokietijoje. Juos skyrė nemažas atstumas ir tai, kad L. Andriekus dar nebuvo publikavęs savo eilėraščių išeivijos periodinėje spaudoje. Atvykęs į Ameriką, jis iš karto netapo Šiaurės Amerikos lietuvių rašytojų draugijos nariu. Kai abi minėtos draugijos išeivijoje susijungė į Lietuvių rašytojų draugiją (LRD), neilgai trukus L. Andriekus buvo į ją priimtas. Jokiuose šaltiniuose ir literatūroje nepavyko aptikti informacijos, kelintais metais tai įvyko. Jo LRD pažymėjime Nr. 14 nurodyta, kad iš pradžių jis galiojo iki 1955 m. gruodžio 31 d., o vėliau buvo pratęstas iki 1958 m. pabaigos⁶. Atsižvelgiant į šiuos faktus būtų galima teigti, kad L. Andriekus į LRD buvo priimtas ne vėliau kaip 1955 m., išleidęs pirmąją knygą (viena iš sąlygų tapti Draugijos nariu – būti išleidus „nors vieną grožinės literatūros veikalą“ ar pasižymėjus „savaiminga kūryba“, ir ne anksčiau kaip 1952 m., išeivijos periodinėje spaudoje jau pasirodžius reikšmingoms poezijos publikacijoms (1946 m. „Šv. Pranciškaus varpelyje“, 1952 m. „Aiduose“), nes antrasis pažymėjimo galiojimo terminas buvo pratęstas trimis metams, vadinasi, ir išdavęs pirmą kartą jis turėjo galioti tiek pat laiko. Pagal LRD įstatus L. Andriekus jau

⁶ Lietuvių rašytojų draugija. Liudijimas Nr. 14, pasirašyta LRD pirmininko Benedikto Babrausko, sekretoriaus Aloyzo Barono.

⁷ Lietuvių rašytojų draugija, 1972 (1972) / Red. L. Andriekus. Brooklyn: Lietuvių rašytojų draugijos valdyba, atspaudė Pranciškonų spaustuvė, p. 4.

1952 m. galėjo būti priimtas į Draugiją kaip „pasižymėjęs savaiminga kūryba“⁸.

Kalbant apie Lietuvos rašytojų draugiją vertėtų pažvelgti į jos ištakas ir istorinę raidą. LRD buvo įkurta Lietuvoje 1932 m. ir veikė iki 1944 m., kol tarybų valdžia ją uždarė. Daug pasitraukusių rašytojų, susibūrę Vokietijoje, Tübingeno mieste, 1946 m. sausio 24–26 d. įkūrė Lietuvos rašytojų tremtinių draugiją, kurios pirmininku išrenkamas Stasys Santvaras. Jis minėtai Draugijai vadovavo iki 1950 m., telkė lietuvių išeivijos rašytojus ir organizuodavo literatūrinius vakarus. S. Santvaras buvo aiškiai suformulavęs Tremtinių draugijos įstatus, kuriais vėliau savo veikloje vadovavosi ir LRD. Šiaurės Amerikos lietuvių rašytojų draugiją 1948 m. įkūrė ir jai vadovavo J. Aistis, kol į JAV iš Europos emigravo dauguma lietuvių rašytojų. Lietuvių rašytojų draugija Jungtinėse Amerikos Valstijose, veikianti nuo 1950 m. gegužės 6 d., sukurta susijungus iki tol išeivijoje veikusioms Lietuvos rašytojų tremtinių draugijai ir Šiaurės Amerikos lietuvių rašytojų draugijai. Pirmuoju susijungusios Draugijos pirmininku buvo išrinktas J. Aistis (1950–1951 m.). Vėliau LRD pirmininkavo Benediktas Babrauskas (1951–1958 m.), Juozas Tysliava (1958–1961 m.), P. Naujokaitis (1961–1962 m., kaip vicepirmininkas užbaigdamas dėl mirties 1961 m. lapkričio 11 d. nutūkusi J. Tysliavos terminą), B. Brazdžionis (1962–1966, 1980–1983 m.), Aloyzas Baronas (1966–1970 m.), Anatolijus Kairys (1983–1986 m.), Česlovas Grincevičius (1986–1988 m.), Paulius Jurkus (1988–1998 m.) ir Stasė Petersonienė (nuo 1998 m.).

L. Andriekus LRD pirmininkavo 1970–1980 m.⁹ 1969 m. viduryje baigęs tvarkyti Šv. Antano gimnazijos uždarymo reikalus, jis turėjo daugiau laisvo laiko užsiimti kita visuomenine veikla ir, nebeslegiamas gimnazijos rūpesčių, galėjo kandidatuoti į LRD valdybą. L. Andriekus Draugijos pirmininku buvo tris kadencijas iš eilės. Tai – nemažas laikotarpis, liudijantis gana didelį rašytojų pasitikėjimą L. Andriekumi. Šis laikotarpis einant minėtas pareigas buvo ilgas jo visuomeninio darbo etapas po vadovavimo gimnazijai.

Nuo LRD veiklos pradžios JAV į jos veiklą – tapdami Draugijos nariais – įsijungė rašytojai, atvykę iš laikinų emigracijos vietų Europoje. Pradedant pirmininkauti L. Andriekui LRD turėjo 87 narius. Jų kasmet sumažėdavo (dažniausiai dėl natūralios priežasties – mirties), bet buvo sulaukiama ir papildymo, kai pasiūlytus asmenis priimti į LRD nusprendavo esami nariai. Savo siūlymą priimti naujų narių LRD pirmininkas L. Andriekus išdėstydamas savo laiško apatinėje dalyje, atskirtoje nuo oficialiosios informacijos, arba atskirame lape, kuriame prašydavo prie kandidatuojančio į LRD pavardės, ties sąvokomis *sutinku* arba *nesutinku*, parašyti kryželį. L. Andriekui baigiant

⁸ *Ten pat*, p. 4

⁹ Literatūrologas Vytautas Martinkus (*Lietuvių literatūros enciklopedija*, 2001, p. 276), vardydamas LRD pirmininkus ir jų vadovavimo laikotarpius, nurodė, kad L. Andriekus pirmininkavo 1970–1976 m., o 1976–1980 m. priskyrė B. Brazdžioniui. Pats L. Andriekus autobiografijoje (Andriekus L. „Tik liepsnelė mažytė: autobiografiniai metmenys“. 1993 m. gegužės 1 d. OFM) nurodė 1960–1970 m., o A. Žalys (Žalys A. (2005). *Žemiškumo ir dieviškumo sąsajos Leonardo Andriekauso poezijoje, jų raiškos problemos*. Tiltai, Nr. 3, p. 107) minėjo 1969–1979 m. Kitur parašyti 1970–1980 m. (Juškaitis J. (1989). *Apie Kazimierą Leonardą Andriekų. Literatūra ir menas*, rugsėjo 9, p. 8; *Visuotinė lietuvių enciklopedija*. (2001). T. 1. Vilnius: Mokslo ir enciklopedijų leidybos institutas, p. 497).

pirmininkauti, LRD turėjo 99 narius. Taigi, per dešimt pirmininkavimo metų jų pagausėjo 12 asmenų.

Lietuvių rašytojų draugiją sudarė Valdyba, Garbės teismas ir Revizijos komisija. Valdybos nariai būdavo pirmininkas, vicepirmininkas, išdininkas, sekretorius ir Valdybos nariai, kurie sprendė organizacinius Draugijos reikalus. Garbės teismas sprendavo tarp rašytojų iškilusius ginčus, o Revizijos komisija atlikdavo Draugijos vidaus auditą. 1969 m. lapkričio 18 d. buvo išrinkta nauja Lietuvos rašytojų draugijos vadovybė, kurią sudarė Valdyba ir Revizijos komisija. Valdyba pareigomis pasiskirstė ir savo veiklą pradėjo 1970 m. vasario 15 d.¹⁰ Išrinktoji Valdyba pareigomis pasiskirstė taip: pirmininkas – L. Andriekus, vicepirmininkas – Algirdas Landsbergis, sekretorius – Leonardas Žitkevičius, išdininkas – Jurgis Jankus, valdybos narė – Nelė Mazalaitė. Prie valdybos buvo priskirti dar du kandidatai, jei reikėtų pakeisti kokį nors valdybos narį – Ona Balčiūnienė-Audronė ir Petras Tarulis.

L. Andriekauso vadovavimo LRD istorija atskleidžia kai kuriuos rašytojų gyvenimo emigracijoje faktus, paties pirmininko žmogiškąsias savybes, jo gebėjimą visuomeninį interesą iškelti virš savų poreikių ir ambicijų. Minėta Valdyba dirbo net tris kadencijas, arba, paties L. Andriekauso žodžiais, net tris „trimečius“, vadovaudamasi S. Santvaro parašytais įstatais, „kurie buvo priimti 1947 metais rašytojų susirinkime Augsburgėje ir kuriais ji tebesitvarko iki šiai dienai“¹¹. Iki 1972 m. LRD įstatai nebuvo išleisti atskiru leidiniu. Tai padarė L. Andriekus, pirmininkaudamas LRD, o „knygelės spausdinimo darbą iš pagarbos rašytojams atliko pranciškonų spaustuvė veltui“¹². Apie trejų metų Valdybos kadenciją Lietuvos rašytojų draugijos įstatų 13 punkte rašoma: „Visuotiniai Draugijos susirinkimai šaukiami kas treji metai ne vėliau kaip birželio 21 d.“ (pataisa priimta 1966 m. visuotiniu narių balsavimu), nes visuotinis Draugijos narių susirinkimas, be kitų veiklos komponentų, atsižvelgiant į 10 punkto f papunktį, „renka Draugijos Valdybą, Garbės Teismą ir Revizijos Komisiją“¹³.

Dar 1972 m. pabaigoje, po pirmojo „trimečio“, pirmininkaujant L. Andriekui, LRD valdyba „nutarė nebekandidatuoti antram trimečiui“¹⁴ ir tikėjosi, kad pavyks rasti norinčių kandidatuoti Čikagoje, Vašingtone, Baltimorėje, Filadelfijoje ar Los Andžele. Tačiau nepavykus ten rasti norinčių, L. Andriekus rašė, kad 1973 m. sausio 13 d. „valdyba nutarė kandidatuoti antram trimečiui“¹⁵. L. Andriekus tų pačių metų sausio 14 d. laiške

¹⁰ *Lietuvių rašytojų draugija. Pranešimas Nr. 4. 1972 m. gruodžio 10 d. MLLM-93499, K. Ostrausko fondas.*

¹¹ Andriekus L. „Stasio Santvaro 70 m. amžiaus sukaktuvių pobūvy Bostone 1972 m. gegužės 27 d. vakarą“. OFM.

¹² *Lietuvių rašytojų draugija. Pranešimas Nr. 4. 1972 m. gruodžio 10 d. MLLM-93499, K. Ostrausko fondas.*

¹³ *Lietuvių rašytojų draugija, 1972 (1972) / Red. L. Andriekus. Brooklyn: Lietuvių rašytojų draugijos valdyba, atspaudė Pranciškonų spaustuvė, p. 5.*

¹⁴ *Lietuvių rašytojų draugija. Pranešimas Nr. 4. 1972 m. gruodžio 10 d. MLLM-93499, K. Ostrausko fondas.*

¹⁵ Andriekus L. 1973 m. sausio 14 d. laiškas K. Ostrauskui. MLLM-93500, K. Ostrausko fondas.

rašytojui Kostui Ostrauskui prašė jo sutikti „pabūti valdybos kandidatu, t. y. asmeniu atsargoje, kad, kam nors iš mūsų numirus, neliktų tuštumos“¹⁶. 1973 m. vasario 14 d. LRD rašte, kurį pasirašė pirmininkas L. Andriekus ir sekretorius L. Žitkevičius, konstatuota:

„<...> atsižvelgus į kliūtis, trukdžiusias sudaryti Lietuvos Rašytojų Draugijos naują vadovybę, dabartinė Draugijos valdyba savo posėdyje š. m. sausio 14 d. vieningai sutiko kandidatuoti antram trimečiui. Čia pateikiame balsuoti Jums dabartinės valdybos asmenų sąrašą, papildytą dviem naujais nariais, ir taip pat revizijos komisijos sąstatą. Balsuojama už paskirus asmenis, nepaisant jų dabartinių titulų. Po balsavimų jie patys pasiskirstys pareigomis. <...> Prie šio laiško prijungiamas balsavimo lapas su kandidatuojančių sąrašu. Apie jų kiekvieną reikia teigiamai arba neigiamai išreikšti nuomonę kryželiu“¹⁷.

Buvo prašoma balsuoti iki kovo 25 d. Jau kovo 31 d. balsų skaičiavimo posėdyje paaiškėjo Valdybos rinkimų rezultatai. K. Ostrauskas atsisakė būti rezervo kandidatu, nes jo tarp gavusiųjų balsų nebuvo. „Visi išrinktieji valdybon balandžio 1 d. posėdyje bendru susitarimu pasiliko ankstesnėse pareigose: Leonardas Andriekus – pirm., Algirdas Landsbergis – vicepirm., Leonardas Žitkevičius – sekr., Jurgis Jankus – išd., Nelė Mazalaitė – valdybos narė. Valdybos nariai kandidatai: Danguolė Sadūnaitė, Albinas Baranauskas, Ona Balčiūnienė-Audronė“¹⁸. L. Andriekus naujos Valdybos rinkimuose gavo 54 balsus, J. Jankus – 53, o A. Landsbergis – 48. Gal tai ir nulėmė, kad L. Andriekus liko pirmininku ir kiti toliau ėjo savo pareigas, nes pastarasis gavo daugiausiai balsų. Balsų skaičiavimo procedūra vyko pagal reglamentą, nes juos kovo 31 d. skaičiavo J. Ambrazevičius-Brazaitis, P. Jurkus ir LB Niujorko apylinkės pirmininkas Aleksandras Vakselis.

L. Andriekui teko ir antrą kadenciją iš eilės organizuoti Draugijos ir Valdybos veiklą. 1976 m. turėjo baigtis LRD Valdybos, kuriai pirmininkavo L. Andriekus, antroji kadencija. Apie tai LRD pirmininkas priminė 1976 m. sausio 1 d. laiške:

„Šiais metais turi įvykti naujos valdybos rinkimas. Dabartinė valdyba rūpinsis perduoti vadovystę kitai rašytojų grupei. Tai nebus lengvas žygis, kai daug kas nėra linkęs įsipareigoti ir imtis sunkesnės atsakomybės. Valdyba iš anksto prašo kolegas rašytojus bei rašytojas nesibaidyti vadovavimo naštos, nes ji būtina. Be valdybos nebus nė Draugijos. Jau dabar viltingai žvelgiame į didesnius rašytojų telkinius kai kuriuose miestuose, kur būtų įmanoma suorganizuoti naują valdybą“¹⁹.

Tačiau tikėjimasis išrinkti kitą Valdybą nelabai pavyko. Pirmiausiai vėlavo rinkimo terminas. Atsižvelgiant į Įstatų 13 punktą, visuotinis Draugijos susirinkimas turėjo būti sušauktas ne vėliau kaip birželio 21 d. Iš esmės tai ir įvyko tų metų sausio 1 d., kai LRD pirmininkas užsiminė apie tais metais turinčius įvykti naujus Valdybos rinkimus.

¹⁶ *Ten pat.*

¹⁷ *Lietuvių rašytojų draugija. Pranešimas, 1973 m. vasario 14 d. MLLM-93501, K. Ostrausko fondas.*

¹⁸ *Lietuvių rašytojų draugija. Pranešimas, 1973 m. balandžio 10 d. MLLM-93502, K. Ostrausko fondas.*

¹⁹ *Lietuvių rašytojų draugija. Pranešimas, 1976 m. sausio 1 d. MLLM-86860, A. Gustaičio fondas.*

Birželio 21 d. nauja Valdyba nebuvo išrinkta. Nebuvo sušauktas ir visuotinis Draugijos susirinkimas. Tai pirmininkas padarė 1976 m. lapkričio 20 d. laiške paskelbdamas „kandidatuojančių asmenų sąrašą naujai valdybai ir revizijos komisijai išsirinkti“²⁰. Tos pačios dienos LRD laiške, skirtame J. Jankui, apačioje, buvo L. Andriekaus prierašas: „(Melskimės, kad nebeišrinktų – L. A.)“²¹.

L. Andriekaus noras, kad jo neberinktų trečiajai kadencijai, visai suprantamas. Jeigu traktuosime, kad Valdybos pirmosios kadencijos pradžia buvo iš karto po išrinkimo 1969 m. lapkričio pabaigoje, antrosios kadencijos pabaigoje vėluojant nauji rinkimai buvo paskelbti tik 1976 m. lapkričio pabaigoje, o patys rinkimų balsavimo rezultatai tapo aiškūs tik 1977 m. sausio 22 d., tuomet galėsime sakyti, kad LRD Valdyba, kuriai pirmininkavo L. Andriekus, jau buvo dirbusi 7 metus ir beveik 2 mėnesius. Tai ištis netrumpas laikotarpis.

Vadovauti organizacijai, kurios nariai yra ne tik lietuvių rašytojai JAV, bet ir visame likusiame laisvame pasaulyje, ribojamame valstybių sienų ir didelių atstumų, ištis nemenkas darbas, reikalaujantis ne tik fizinių, bet ir labai daug dvasinių jėgų. LRD pirmininkas L. Andriekus 1977 m. vasario 22 d. laiške rašytojus informavo, kad sausio 22 d. buvo suskaičiuoti naujos Valdybos rinkimo balsai. Balsavo 59 nariai. L. Andriekus gavo daugiausiai balsų – 53, kaip ir ankstesniuose dvejuose Valdybos rinkimuose. Sausio 28 d. Valdybos pasiskirstymas pareigomis: L. Andriekus – pirmininkas, P. Jurkus – vicepirmininkas, L. Žitkevičius – sekretorius, J. Jankus – išdinininkas, A. Vaičiulaitis ir A. Landsbergis – Valdybos nariai. A. Landsbergiui teko atstovo ryšiams su kitataučiais pareigos. Surinkus daugiausiai balsų, net trečią kadenciją iš eilės L. Andriekui reikėjo pirmininkauti LRD.²²

Pasibaigus trečiajai Valdybos ir pirmininko kadencijai, visi jos nariai jautė nuovargį. Todėl Valdyba vieningai nusprendė, kad ketvirtajai kadencijai tikrai nekels savo kandidatūrų. Darbo patirtis Valdyboje yra labai svarbi, tačiau, išrinkus naują Valdybą, atsirastų daugiau energijos ir naujų idėjų. Taigi, LRD pirmininko L. Andriekaus 1979 m. lapkričio mėn. rašytame laiške siūloma balsuoti už naujos sudėties Valdybą:

Lietuvių Rašytojų Draugijos valdybos trečiasis trimetis baigiasi 1980 m. pradžioje. Į naują valdybą sutiko kandidatuoti Kalifornijos rašytojai, būtent Alė Rūta-Arbienė, Bernardas Brazdžionis, Alfonsas Gričius, Bronys Raila ir Tomas Venclova; į revizijos komisiją – Andrius Mironas-Norimas, dr. Elena Tumienė ir Pranas Visvydas.

Visi LRD nariai yra maloniai prašomi būsimosios valdybos atžvilgiu išreikšti savo nuomonę slapto balsavimu ant šio lapo antrosios dalies. <...> Balsuojama ne už paskirus narius, bet už abu sąrašus, nes juose yra tik tiek kandidatuojančių, kiek reikia valdybai ir revizijos komisijai. Po rinkimų naujoji valdyba pasiskirstys pareigomis²³.

Renkant naują Valdybą balsavo 60 narių. Nauja Valdyba ir Revizijos komisija išrinktos beveik vienbalsiai. Balsai buvo skaičiuojami 1980 m. sausio 8 d., tai atliko

²⁰ *Lietuvių rašytojų draugija. Pranešimas. 1976 m. lapkričio 20 d. MLLM-50344, S. Santvaro fondas.*

²¹ *Ten pat.*

²² *Lietuvių rašytojų draugija. Pranešimas. 1977 m. vasario 22 d. MLLM-50346, S. Santvaro fondas.*

²³ *Lietuvių rašytojų draugija. Pranešimas. 1979 m. lapkritis. MLLM-47391, S. Santvaro fondas.*

senoji Valdyba, kuriai pirmininkavo L. Andriekus. Pastarasis paskutinį kartą kaip LRD pirmininkas 1980 m. sausio 20 d. laiške LRD Valdybos vardu atsisveikino po 10 vadovavimo metų. Taip ilgai Valdyboje išbūta „ne iš noro užimti aukštas pareigas, bet labiau iš reikalo, nes neįmanoma buvo suorganizuoti naujas valdybas“. Jis džiaugėsi, kad „mūsų kolegos iš Kalifornijos pasigailėjo ir sutiko vadovauti LRD“²⁴.

Baigęs savo aktyvią veiklą einant LRD pirmininko pareigas, L. Andriekus ryšių su Draugija nenutraukė – liko LRD narys, be to, 1985 m. tapo tarptautinio PEN klubo tremties rašytojų centro Amerikos filialo nariu. Nuo 1988 m. rudens L. Andriekus buvo išrinktas į naujos Valdybos sudėtį. Ji 1989 m. gegužės 7 d. taip pasiskirstė pareigomis: pirmininkas – P. Jurkus, vicepirmininkas – A. Landsbergis, išdininkas – poetas ir prozininkas Leonas Lėtas, Valdybos narys – L. Andriekus²⁵. Naujoji Valdyba, kaip ir L. Andriekui einant LRD pirmininko pareigas, išbuvo tris kadencijas iš eilės. L. Andriekus nuo 1989 m. iki 1998 m. buvo Valdybos narys. Daugiausia ir aktyviausiai pastarosios Valdybos veikloje dvi kadencijas paeiliui dalyvavo P. Jurkus ir L. Andriekus. Jie ir gyveno netoli „Kultūros židinio“ Bruklino. 1995 m. L. Andriekus iš Bruklino buvo perkeltas į Kennebunkporto vienuolyną atlikti tenyškio viršininko pareigoms. Tačiau išrinkti Valdybos nariai paskirtą misiją atsakingai atliko iki trečiosios kadencijos pabaigos.

Dalyvaudamas Draugijos veikloje kaip Valdybos narys, L. Andriekus du kartus buvo apsilankęs Lietuvoje. Atvykęs pirmą kartą, 1989 m. rudenį, Vilniaus rašytojų ir menininkų namuose dalyvavo autoriniame kūrybiniame vakare, kurį inicijavo Lietuvos rašytojų sąjunga. 1993 m. rudenį jis dalyvavo Lietuvos rašytojų sąjungos susirinkime Vilniuje ir pasakė kalbą, raginančią rašytojus suvokti savo pašaukimą: tai „yra savotiška kunigystė dviem atžvilgiais“²⁶. Anot jo, pirma, retai žmonės tampa kunigais ir rašytojais; antra, ypatingu talentu apdovanoti rašytojai pasiekia giliausias savo skaitytojų sielos gelmes: „Vargu kada gims toks kunigas, kuris savo pamokslu taip pataikytų į žmogaus širdį, kaip rašytojas kūrybiniu žodžiu“²⁷.

Vėliau Lietuvių rašytojų draugijos veikla nenutrūko, nors ir buvo bandymų sujungti Draugiją su Lietuvos rašytojų sąjunga. 1997 m. sausio 30 d. tuometinis Draugijos pirmininkas P. Jurkus įgaliojo B. Brazdžionį dalyvauti pokalbyje su Lietuvos rašytojų sąjungos pirmininku Valentinu Sventicku dėl Lietuvių rašytojų draugijos ir Lietuvos rašytojų sąjungos susijungimo. Tačiau, pasak P. Jurkaus, dėl abiejų organizacijų susijungimo „sprendžiamąjį balsą turi LRD nariai“²⁸. Susijungimui nebuvo pritarta. Nuo 1998 m. Lietuvių rašytojų draugijai vadovavo S. Petersonienė.

²⁴ Lietuvių rašytojų draugija. Pranešimas. 1980 m. sausio 20 d. MLLM-47395, S. Santvaro fondas.

²⁵ Andriekus L., Jurkus P., Landsbergis A. Naujo LRD aplinkraščio Nr. 2 metmenys. 1997 m. gruodžio 1. OFM.

²⁶ Andriekus L. „Rašytojų susirinkime Vilniuje“. 1993 m. lapkričio 24 d. OFM.

²⁷ Ten pat.

²⁸ Lietuvių rašytojų draugija. Įgaliojimas. 1997 m. sausio 30 d. OFM.

LRD veikla

Trys kadencijos einant LRD pirmininko pareigas ir būnant pačios Valdybos nariu – netrumpas laikotarpis, per kurį nuveikta nemažai darbų. L. Andriekus, pradėjęs pirmininkauti Draugijai, siekė išlaikyti ankstesnių LRD pirmininkų veiklos tęstinumą ir kryptingumą. Jis nereformavo Draugijos, tačiau ėmėsi tam tikrų pertvarkų: stengėsi pritraukti daugiau lėšų LRD veiklai, organizuoti rašytojų susitikimus ir susirinkimus įvairiose geografinėse srityse, rengti literatūrinius vakarus.

L. Andriekus tęsė ankstesnių LRD pirmininkų strategiją Draugijos valdybą rinkti susirašinėjant. Jis pirmininkaudamas pasinaudodavo įstatų suteikta teise visuotinio susirinkimo reikalus spręsti laiškais. Šią teisę suteikia Įstatų 16 punkto trečioji dalis: „Negalint sušaukti visuotinio susirinkimo, Draugijos reikalai sprendžiami korespondenciniu būdu balsavusių narių dauguma“²⁹ (papildyta 1956 m.). 17 punkte teigiama, kad „Visuotinis Draugijos susirinkimas iš siūlomų kandidatų išsirenka slaptu balsavimu“³⁰ trejiems metams ne mažiau kaip penkių narių ir dviejų kandidatų Draugijos Valdybą. Draugijos Valdyba išsirenka pirmininką, vicepirmininką, išdininką ir sekretorių. Draugijos Valdyba, Garbės Teismas ir Revizijos Komisija gali būti renkami ir korespondenciniu būdu“³¹. Paskutinio sakinio papildymas priimtas 1952 m. Taip LRD pirmininkas L. Andriekus pasielgė 1973, 1976 ir 1979 m.

L. Andriekus stengėsi, kad LRD nariai Draugijos reikalus tvarkytų ne tik susirašinėdami, bet ir atvykę į visuotinį susirinkimą (tai nutikdavo retai). Svarbu buvo sušaukti visuotinį LRD narių susirinkimą, kadangi korespondentinio bendravimo nepakako tiesioginiam rašytojų santykiui palaikyti. Nors būta gerų ketinimų sukviesti LRD visuotinį susirinkimą iš karto po to, kai buvo išrinkta Valdyba ir paskirtas Draugijos pirmininkas L. Andriekus, tačiau paties visuotinio susirinkimo reikėjo laukti beveik trejus metus. LRD pirmininkas L. Andriekus ir Valdyba norėjo Draugijos narių visuotinį susirinkimą priderinti prie kokio nors svarbaus lietuvių išeivijai renginio, kad šį susirinkimą būtų paprasčiau suorganizuoti. Į vienu metu vykstančius renginius yra daugiau galimybių sukviesti ne tik rašytojus, bet ir kitus visuomeninius veikėjus. Taigi, toks susitikimas prasmingesnis ir turi didesnę rezonansą.

Jei LRD istorijoje pavykdavo suorganizuoti visuotinį Draugijos susirinkimą, tai beveik visi jos rašytojai susitikdavo tiesiogiai. L. Andriekus, būdamas dvasininkas, aiškiai suvokė, kad labiausiai bendraminčių bendrystė atsiskleidžia visiems susitikus. Visus labiau vienijo gyvas bendravimas. Į Draugiją rašytojai ne tik įstodavo, bet ir iš jos išstodavo. 1970 m. taip planavo pasiegti ir K. Barėnas. Naujosios Valdybos išdininkas

²⁹ Lietuvių rašytojų draugija, 1972 (1972) / Red. L. Andriekus. Brooklyn: Lietuvių rašytojų draugijos valdyba, atspaudė Pranciškonų spaustuvė, p. 6.

³⁰ Galima palyginti su Lietuvos rašytojų sąjungos Klaipėdos skyriaus Įstatų 4.3 papunkčio c dalimi, kurioje teigiama, kad Lietuvos rašytojų sąjungos Klaipėdos skyriaus visuotinis narių susirinkimas „atviru balsavimu paprasta balsų dauguma“ renka „skyriaus pirmininką 4 metų laikotarpiui“ (Klaipėdos apskrities viršininko 2001 m. lapkričio 16 d. įsakymas Nr. 2846 „Dėl įstatų įregistavimo“).

³¹ Lietuvių rašytojų draugija, 1972 (1972) / Red. L. Andriekus. Brooklyn: Lietuvių rašytojų draugijos valdyba, atspaudė Pranciškonų spaustuvė, p. 6.

J. Jankus jam parašė ir bandė nuo tokio žingsnio atkalbėti:

„Tiesa, mes esame padriki, gyvename kas sau, bet kažin kaip smagiau, kai ir padrikume jautiesi esąs krūvoje. Tam padrikumui išblaškyti rengiuosi rašyti Andriekui <...>, kad mėgintumėm sušaukti rašytojų suvažiavimą. Visi suvažiuoja, kodėl mes negalėtumėm. Kažin ko nepadarysim, bet gera būtų pažiūrėti vienas kitam į akis iš arčiau. Vis dėl to ir aš jungiuos prie Andriekaus ir būčiau smagus, kad iš Draugijos neskubėtum. Yra ir anksčiau iš Draugijos išstojusių, bet mūsų noras juos atgal sukviesti, o kartu ir jaunuosius mėginti būrin traukti“³².

L. Andriekus stengėsi visus rašytojus suburti Lietuvių rašytojų draugijoje. Jam buvo svarbu, kad profesionaliai rašantys kūrėjai priklausytų LRD ir jai atstovautų ne tik lietuvių išeivijos visuomenėje, bet ir tarptautiniame lygmenyje.

Surengti visuotinį LRD narių susirinkimą buvo nelengva. LRD Valdyba ir jos pirmininkas L. Andriekus jį bandė sukviesti 1973 m. rugsėjo 2 d. Pasaulio lietuvių bendruomenės (toliau – PLB) IV Seimo metu Vašingtone, o ne korespondentiniu būdu. LRD Valdyba tų metų sausio 28 d. laiške prašė leisti surengti literatūros vakarą PLB Seimo programoje. PLB Valdyba tokiam žingsniui pritarė ir pasiūlė jį surengti rugpjūčio 30 d., ketvirtadienį, vakare³³. LRD Valdyba 1973 m. balandžio 10 d. laiške džiaugėsi, kad PLB Valdyba pritarė idėjai surengti LRD literatūros vakarui PLB Seimo metu. Tačiau dar labiau „Valdyba jaustųsi laiminga, jei tuo metu Washingtono būtų galima sukviesti ir visuotinį mūsų Draugijos narių suvažiavimą“³⁴. LRD pageidavo literatūrinį renginį organizuoti rugpjūčio 31 d., penktadienį, vakare³⁵. Ta proga LRD pirmininkas L. Andriekus paprašė K. Ostrausko, kaip bibliotekos darbuotojo, parengti LRD susirinkimui „pranešimą apie mūsų literatūrą Lietuvoje. <...> Mums reikia suglausto vaizdo, kaip rašytojai laikosi Lietuvoje, jų veržimasis laisvėn kūryboje ir statomos kliūtys... <...> Komunistai gi labai nemėgsta, kai kalbama apie jų šunybes“³⁶. 1973 m. birželio 5 d. laiške LRD savo narius kvietė atvažiuoti į Vašingtoną ir dalyvauti Draugijos visuotiniame susirinkime, kuris buvo numatytas rugsėjo 1 d. popiet³⁷. Neaišku, kodėl pasikeitė literatūrinio renginio laikas, o iš PLB 1973 m. birželio 28 d. laiško LRD Valdybai paaiškėjo, kad tai buvo dar ne paskutinis LRD laiko pakeitimas. PLB Valdyba LRD literatūriniam vakarui ir premijos įteikimui norėjo „sudaryti kuo iškilmingiausias sąlygas: siūlo premijos įteikimo iškilmes nukelti į Seimo banketą ir joms čia skiria pusę valandos“³⁸. Seimo banketas įvyko rugsėjo 2 d. vakarą. Jo metu JAV

lietuvių bendruomenės valdyba įteikė premijas kompozitoriams Jeronimui Kačinskui ir Juliui Gaideliui, rašytojams A. Landsbergiui ir Anatolijui Kariui, o Lietuvių fondas, kaip literatūros premijų mecenatas, LRD įteikė 1 000 dolerių premiją. Tačiau PLB metu sušaukti visuotinį LRD susirinkimą nepavyko³⁹, nes užsiregistravo per mažai rašytojų, nesusidarė kvorumas ir neprireikė K. Ostrausko pranešimo apie literatūros situaciją Lietuvoje.

Neišėjus suorganizuoti visuotinio LRD narių susirinkimo, Valdyba ėmė galvoti apie kitokią rašytojų susirinkimų strategiją. Nepavykus PLB Seimo metu surinkti LRD narių kvorumo, Valdyba su L. Andriekumi priešakyje pradėjo mąstyti apie „sritinius narių susirinkimus miestuose, kur gyvena didesni būreliai rašytojų“⁴⁰. Pirmas toks susirinkimas buvo planuojamas Los Andžele 1974 m., dalyvaujant LRD pirmininkui. Tokių susitikimų minėtais metais įvyko net penki – Los Andžele, Čikagoje, Monrealyje, Klyvlende ir Niujorke. Visuose sričių narių susirinkimuose dalyvavo LRD pirmininkas L. Andriekus⁴¹. Jis, anot S. Goštauto, „labai sumaniai mokėjo pasinaudoti savo oficialiomis pareigomis“⁴², rūpindamasis lietuvių poetais, rašytojais, menininkais. L. Andriekaus sumanymas pasinaudoti savo tarnybine padėtimi visiškai nereikšė piktnaudžiavimo suteiktomis galimybėmis. Anaipol, jo sumanymas padėjo produktyviai vadovauti LRD ir nuveikti daug darbų, išleidžiant kuo mažiau Draugijos lėšų. Vykdamas į sričių Draugijos susirinkimus, L. Andriekus naudojo ne LRD lėšas, bet pranciškonų vienuolijos išteklis. Sričių susitikimai buvo galimybė neatitrūkti nuo lietuvių išeivių rašytojų gyvenimo realijų, kurios L. Andriekui rūpėjo.

LRD leidybiniai reikalai

Pirmininkaudamas Draugijai, L. Andriekus stengėsi organizuoti įvairius renginius: literatūros vakarus, sričių susirinkimus, rašytojų jubiliejų paminėjimus ir kt., taip pat renginius, susijusius su organizacijos veikla, rašytojų jubiliejais ir knygų pristatymais. Pradėta rūpintis artėjančiu Draugijos jubiliejumi – trisdešimties metų veikla išeivijoje. Jau 1973 m. pabaigoje LRD pirmininkas L. Andriekus pradėjo galvoti apie Lietuvių rašytojų draugijos atsikūrimo trisdešimtmetį tremtyje, Tūbingene, ir jo iškilmingą paminėjimą. Iki jubiliejaus dar buvo likę šiek tiek daugiau nei dveji metai, tačiau 1974 m. sausio 1 d. metiniame pranešime jis jau minėjo šią sukaktį ir kai kurių narių pasiūlymą „ta proga išleisti metraštį ar almanachą“⁴³. Pirmininkui kilo klausimas, ar kas nors apsiimtų tokį darbą parengti ir ateinančio jubiliejaus proga išsakyti savo nuomonę, kaip jį paminėti. Taip pat LRD trisdešimtmečio paminėjimo klausimas buvo svarstomas 1974 m. Draugijos sričių susirinkimuose Los Andžele, Čikagoje,

A. Vaičiulaičio fondas.

³⁹ Iš LRD istorijos: išlaikant lietuvių literatūros tęstinumą. (1982). Aidai, Nr. 4, p. 291.

⁴⁰ Lietuvių rašytojų draugija. Pranešimas. 1974 m. sausio 1 d. MLLM-86858, A. Gustaičio fondas.

⁴¹ Lietuvių rašytojų draugija. Pranešimas. 1975 m. sausio 1 d. MLLM-41075, J. Jankaus fondas.

⁴² Goštautas S. (2003). Tėvui Leonardui Andriekui iškeliajus (1914–2003). Amerikos lietuvis, Nr. 21 (160), p. 3.

⁴³ Lietuvių rašytojų draugija. Pranešimas. 1974 m. sausio 1 d. MLLM-86858, A. Gustaičio fondas.

³² Peleckis-Kaktavičius L. (2008). Jurgis Jankus: gyvenimas ir kūryba, Šiauliai: Varpai, p. 254.

³³ Barzdukas S. PLB Valdybos pirmininko 1973 m. kovo 22 d. laiškas L. Andriekui. MLLM-P49339, A. Vaičiulaičio fondas.

³⁴ Lietuvių rašytojų draugija. Pranešimas. 1973 m. balandžio 10 d. MLLM-93502, K. Ostrausko fondas.

³⁵ Barzdukas S. PLB Valdybos pirmininko 1973 m. birželio 28 d. laiškas L. Andriekui. MLLM-P49340, A. Vaičiulaičio fondas.

³⁶ Andriekus L. 1973 m. birželio 6 d. laiškas K. Ostrauskui. MLLM-93504, K. Ostrausko fondas.

³⁷ Lietuvių rašytojų draugija. Pranešimas. 1973 m. birželio 5 d. MLLM-78753, A. Vaičiulaičio fondas.

³⁸ Barzdukas S. PLB Valdybos pirmininko 1973 m. birželio 28 d. laiškas L. Andriekui. MLLM-P49340,

Monrealyje, Klyvlende ir Niujorke. Šių susitikimų metų rašytojai galėjo išreikšti savo nuomonę jubiliejaus minėjimo klausimu tiesiogiai organizacijos pirmininkui. Tačiau ir po susitikimų LRD atsikūrimo minėjimas neįgavo aiškios formos. Prieita prie bendros nuomonės „neleisti atskiro literatūrinio almanacho ar antologijos, o pasitenkinti informaciniu leidiniu, kur būtų iškelta Draugija ir apibūdinti rašytojai“⁴⁴. Tačiau dar reikėjo paskirti leidinio redaktorių ir gauti lėšų. LRD pirmininkas, apžvelgdamas Draugijos veiklą 1976 m., pastebėjo, kad jokių LRD jubiliejaus renginių neįvyko, tačiau minėta sukaktis prisiminta išeivijos spaudoje. Apie LRD jubiliejų buvo rašyta leidiniuose „Aidai“, „Darbininkas“, „Draugas“, „Europos lietuvis“, „Keleivis“, „Tėviškės žiburiai“ ir Australijos lietuvių spaudoje. Okupuota Lietuva apie jubiliejų buvo informuota dviem penkių minučių transliacijomis iš Müncheno per Laisvės radiją⁴⁵.

L. Andriekus, vadovaudamas Draugijai, dėmesio skyrė ne tik renginiams, bet ir įvairių leidinių bei rašytojų raštų leidybai. Valdyba pripažino negebanti suorganizuoti Draugijos trisdešimtmečio minėjimą, tačiau, prisiminusi įsipareigojimą išleisti jubiliejinį leidinį apie LRD, nusprendė parengti specialų leidinį apie Lietuvos rašytojų draugiją, kuriame būtų pateikiama visa LRD istorija išeivijoje. Rengiant tokį leidinį kiekvieno Draugijos nario paprašyta atsiųsti dviejų puslapių tekstą „apie savo gyvenimą ir kūrybinį Credo“ bei nepamiršti kokybiškos nuotraukos⁴⁶. Tai prašyta padaryti iki 1977 m. rugsėjo 1 d., tačiau kitame metiniame pranešime LRD pirmininkas L. Andriekus pranešė, kad iki 1978 m. sausio 1 d. į šį prašymą atsiliepė tik apie 10 proc. visų Draugijos narių. Tad prieita prie išvados, kad toks leidinys neaktualus, neįdomus ir nereikalingas, ir nebeprašyta siųsti savo gyvenimo aprašymų ir kūrybinio *credo*, nes leidinys neplanuotas rengti. Vis dėlto buvo laukiama rašytojų asmeninių ir kitokių nuotraukų, susijusių su Draugijos veikla.

Nebesulaukusi rašytojų gyvenimo aprašymų leidiniui LRD trisdešimtmečiui paminėti, Valdyba nusprendė, kad atėjo laikas parašyti išsamią Lietuvos rašytojų draugijos istoriją, apimančią Lietuvos nepriklausomybės ir tremties laikotarpį. Aišku, lengviausia buvo paruošti tik informacinio pobūdžio brošiūrą, tačiau ji nebūtų turėjusi išliekamosios vertės, todėl siekta susitelkti ties rimtu kultūros istorijos veikalu. LRD istorijos laikotarpį nuo jos įsikūrimo Lietuvoje iki tremties laikų galėjo aprašyti S. Santvaras, tačiau buvo neaišku, kas imtųsi aprašyti tremties laikotarpį – galbūt kokie nors kultūros istorikai, susidomėję LRD istorija tremtyje⁴⁷. Vis dėlto 1979 m. sausio 1 d. LRD pirmininkas L. Andriekus Valdybos vardu konstatavo, kad LRD „istorijos rašymas bei išleidimas šiai valdybai nebeįmanomas“⁴⁸. Tai palikta spręsti ir vykdyti naujai Valdybai.

LRD finansai

⁴⁴ Lietuvos rašytojų draugija. Pranešimas. 1975 m. sausio 1 d. MLLM-41075, J. Jankaus fondas.

⁴⁵ Lietuvos rašytojų draugija. Pranešimas. 1977 m. vasario 22 d. MLLM-50346, S. Santvaro fondas.

⁴⁶ Ten pat.

⁴⁷ Lietuvos rašytojų draugija. Pranešimas. 1978 m. sausio 1 d. MLLM-54837, J. A. Jūragio fondas.

⁴⁸ Lietuvos rašytojų draugija. Pranešimas. 1979 m. sausio 1 d. MLLM-54838, J. A. Jūragio fondas.

L. Andriekui pirmininkaujant LRD reikėjo tvarkyti ne tik vidinius ir organizacinius, bet ir buitinius Draugijos reikalus. Draugijai, kaip organizacijai, veikti buvo reikalingi finansiniai ištekliai, be kurių organizacija neišsilaikytų. Draugijos minimaliai veiklai palaikyti buvo renkamas LRD metinis nario mokestis. Nuo 1950 m., kai buvo įkurta LRD, iki 1971 m. pabaigos LRD metinis nario mokestis buvo tik 3 dol., todėl L. Andriekus Valdybos vardu, atsižvelgdamas į per tokį ilgą laikotarpį pasikeitusią dolerio vertę (jis nuvertėjo), paprašė, kad kiekvienas Draugijos narys suprastų esamą situaciją „ir be jokių formalinių atsiklausimų nuo šiol mokėtų 5 dol.“⁴⁹. Nurodyta, jog, padidinus įnašą, būtų galima nuveikti daugiau naudingų reikalų rašytojų labui, pavyzdžiui, išleisti jau mirusių rašytojų raštus. Dar kartą nario mokestis buvo padidintas jau LRD vadovaujant B. Brazdžioniui. Nario mokestis LRD visuotiniame susirinkime 1982 m. pakeltas iki 10 dol. per metus⁵⁰.

L. Andriekaus pirmininkavimo laikotarpiu pagausėjo pačių rašytojų testamentinių palikimų Draugijai. LRD sunkiai vertėsi iš surenkamo nario mokesčio, tačiau pasitaikydavo atvejų, kai, mirus kokiam Draugijos nariui, pastarasis testamentu būdavo palikęs savo turto dalį Draugijai. 1971 m., prieš mirtį, dr. Konstancija Rudaitytė savo testamentu užrašė 12 000 dolerių išeivijos rašytojui, kuris jos mirties metais bus pripažintas geriausiu rašytoju. Testamentu pinigų K. Rudaitytė užrašė Lietuvos fondui, todėl minimas jos palikimas buvo įvardijamas kaip *Lietuvių fondo K. Rudaitytės literatūros premija*. Lietuvos fondas, pats negalėdamas įvykdyti jam iškeltos misijos, pagalbos paprašė Lietuvos rašytojų draugijos. Geriausiu 1971 m. išeivijos rašytoju buvo pripažintas Jonas Aistis, o visi testamente nurodyti palikimo pinigai „skirtini visiems velionio raštams išleisti, kurie sudarytų apie 4–5 tomus“⁵¹. Šį LRD nutarimą patvirtino Lietuvos fondas. LRD, nuo 1972 m., didindama nario mokestį, tikėjosi, kad taip pavyks svariau prisidėti prie rašytojų raštų suredagavimo ir leidybos, literatūrinių knygų vertimo jau po autorių mirties. LRD pirmininkas teigė: „jei turėtume pinigų, galėtume žymiau prisidėti prie Fausto Kiršos pomirtinės kūrybos išleidimo“⁵². LRD buvo įsipareigojusi išleisti F. Kiršos, mirusio 1964 m., raštus. F. Kirša LRD testamentu paliko 1 704 dol.⁵³ 1977 m. sausio 15 d. Pasadenoje, Floridoje, mirė LRD narys Antanas Tulys, kuris savo testamentu LRD paliko 20 tūkst. dol.⁵⁴ 1978 m. sausio 1 d. LRD pirmininkas L. Andriekus pasiūlė pasiturintiems rašytojams nepamiršti A. Tulio ir K. Rudaitytės pavyzdžio, kurie savo turtą testamentais užrašė LRD⁵⁵, arba bent jau kiek gali, patys

⁴⁹ Lietuvos rašytojų draugija. Pranešimas Nr. 3, 1971 m. gruodžio 20 d. MLLM-93498, K. Ostrausko fondas.

⁵⁰ Andriekus L. (1982). Lietuvos Rašytojų Draugijos visuotinis suvažiavimas. Aidai, Nr. 4, p. 287.

⁵¹ Lietuvos rašytojų draugija. Pranešimas. 1974 m. sausio 1 d. MLLM-86858, A. Gustaičio fondas.

⁵² Lietuvos rašytojų draugija. Pranešimas Nr. 3, 1971 m. gruodžio 20 d. MLLM-93498, K. Ostrausko fondas.

⁵³ Mickevičienė G. 1972 m. birželio 5 d. laiškas L. Andriekui. MLLM- P40188, S. Santvaro fondas.

⁵⁴ Lietuvos rašytojų draugija. Pranešimas. 1978 m. sausio 1 d. MLLM-54837, J. A. Jūragio fondas.

⁵⁵ Lietuvos rašytojų draugija. Pranešimas. 1978 m. sausio 1 d. MLLM-54837, J. A. Jūragio fondas; Lietuvos rašytojų draugija. Pranešimas. 1979 m. sausio 1 d. MLLM-54838, J. A. Jūragio fondas.

duotų didesnę, nei nustatytas nario mokestis, įnašą ar paremtų kokia nors auka.

L. Andriekus, pirmininkaudamas LRD, atstovavo krikščioniškosios vertybės: kelionėms apmokėti naudojosi ne LRD, bet pranciškonų vienuolijos lėšomis. Jei tuo metu, kai buvo pradėti organizuoti sričių susitikimai su rašytojais, L. Andriekus būtų vykęs LRD turimomis lėšomis, kažin ar jų būtų pakakę, nes buvo ir kitų reikalų, ne tik kelionės į rašytojų susitikimus: buvo plėtojami ir tarptautiniai ryšiai, leidžiami raštai ir kiti leidiniai. Tad LRD pinigų reikėjo būtent tiems reikalams, todėl L. Andriekus, būdamas doras ir nepiktinaudžiaudamas tarnybine padėtimi, kiek įmanydamas stengėsi neimti pinigų kelionėms iš LRD kasos, kad jų liktų kitiems Draugijos reikalams.

Išvados

L. Andriekus, pirmininkaudamas LRD, turėjo aiškią Draugijos viziją ir kryptingai siekė ją įgyvendinti. Savo darbo metus LRD jis apibūdino kaip įdomius veiklos metus, nes teko rūpintis LRD „literatūrinėmis premijomis, jų finansais ir įteikimo vietomis bei išskilmėmis, naujų narių priėmimu, mirusių rašytojų raštų saugojimu bei išleidimu, metiniais sąjungos narių suvažiavimais, ryšiais su Amerikos bei kitų šalių rašytojais ir t. t.“⁵⁶

Galima teigti, kad kiekvieną savo darbą L. Andriekus vertino kaip pašaukimą ar tarnystę Dievui. L. Andriekus, pirmininkaudamas Valdybai, tęsė ankstesnių LRD Valdybų veiklą, tačiau įnešė ir tam tikrų naujovių: padidino metinį nario mokestį, skatino rašytojus testamentu palikti dalį savo turimų lėšų LDR reikmėms, organizavo ir dalyvavo sričių Draugijos susitikimuose. L. Andriekaus asmenybė darė teigiamą įtaką LRD organizacijos veiklai. Jis siekė, kad glaudžiau bendradarbiautų ir artimiau bendrautų patys rašytojai. Nors per visą pirmininkavimo laikotarpį taip ir nepavyko suorganizuoti LRD visuotinio susirinkimo vienoje vietovėje, tačiau sričių rašytojų susirinkimai suteikė galimybę rašytojams tiesiogiai susitikti ir artimiau bendrauti.

Dainius SOBECKIS

⁵⁶ Andriekus L. „Tik liepsnelė mažytė: autobiografiniai metmenys“. 1993 m. gegužės 1 d. OFM.

JAAN TÄTTE

Dviejų veiksmų pjesė¹

2000 metai

Veikiantieji asmenys:

Mergina vardu Lėlė
Vaikinas
Ebė
Humė
Mara
Armeras
Knautas
Larekas
Remis

II veiksmas

Keista patalpa. O gal čia ne patalpa? Tai toks pasaulis. Pasaulio viduryje stovi didelis keturkampis negrabiai sukaltas stalas, palei stalą – kėdės. Jokių durų nei langų. Apie stalą sėdi šešetas žmonių. Stalo gale sėdi Knautas.

KNAUTAS: (stojasi, pamąsto, užlipa ant kėdės, pamąsto, užlipa ant stalo, pamąsto, užkelia kėdę ant stalo ir užlipa ant kėdės.) Man be galo smagu matyti vėl mus visus drauge. Man be galo smagu, kad jūs reagavote į mano kuklų kvietimą ir...

ARMERAS: Aš visiškai sveikas.

KNAUTAS: ...ir nepatingėjote ateiti į mano surengtą, gerai surengtą susitikimą.

LAREKAS: Ar jis dabar ir kalbės visą laiką?

KNAUTAS: Ne. Netrukus padainuosiu vieną dainą.

MARA: Kam?

KNAUTAS: Kad būtų pakiliau.

MARA: Aa.

KNAUTAS: ...kad reagavote į mano kvietimą ir susirinkote mane aplankyti.

LAREKAS: Ką aplankyti?

KNAUTAS: Mane.

REMIS: Trenkia liga.

KNAUTAS: Man be galo nemalonu, kad tarp mūsų yra žmogus, kurio buvau nusprendęs nekviesti.

REMIS: Manęs irgi nekviest.

KNAUTAS: Debilas.

REMIS: Oi, atsiprašau, dabar supratau (Juokiasi.), aišku aišku.

¹Pirmasis pjesės veiksmas spausdintas VARPAI-2014(30).

MARA: Kodėl nepakviete, būtų buvęs nors vienas gražus vyriškis.
 KNAUTAS: Kaip tik todėl. Bet tiek jau to. Vis tiek viską sugadino. Tad kiek čia mūsų?
 LAREKAS: Penki.
 KNAUTAS: Aš matau šešis.
 LAREKAS: Tu jau esi savaime.
 KNAUTAS: Kodėl savaime! Kodėl manote, jog kažkas būna savaime? Nieko nebūna savaime!
 Aš nenoriu būti savaime.
 REMIS: Ar dar kas ateis?
 KNAUTAS: Ateis. Todėl čia ir susirinkome. Šiandien pasirodys mano... Reikia kartą baigti tą nesąmonę, kad aš būnu savaime. Jeigu visada būnu vietoje, dar nereiškia, kad būnu savaime. Kaip tik tai mane išskiria iš kitų, kad visada būnu vietoje.
 LAREKAS: Ar ateis daugiau moterų?
 MARA: Ne.
 HUMĖ: Ne.
 KNAUTAS: Aš vieną kartą nebeateisiu, kai reikės, va tada jūs... na taip, jūs net nepastebėsite. Aš apie viską turiu savo nuomonę.
 ARMERAS: Ką tu manai apie mane?
 KNAUTAS: Ničnieko.
 LAREKAS: Ką manai apie mane?
 KNAUTAS: Primityvas.
 LAREKAS: Bet patinku moterims.
 KNAUTAS: Patinki. Tu patinki kaip gyvulys. Ne kaip ypatingas žmogus. Nori patikti kaip gyvulys?
 LAREKAS: Vis tiek kaip. Ar tu patinki moterims?
 KNAUTAS: Patinku, labai, bet jos to nerodo.
 LAREKAS: Tada nepatinki.
 KNAUTAS: Gal ir taip.
 LAREKAS: Tvarka.
 REMIS: Darykime jau ką nors.
 HUMĖ: Pašėlęs vyrukas.
 MARA: Aš jį pasiimsiu.
 HUMĖ: Dar nežinia.
 REMIS: Pažiūrėsim.
 MARA: Pažiūrėsim.
 HUMĖ: Nuostabu.
 KNAUTAS: Žodžiu, ateis mano duktė, Lėlė. Pasikviečiau jus visus čia, tuos kuriuos kviečiau, kad pamatytumėt, kaip susitiksiu su savo dukra.
 ARMERAS: Lėlė.
 REMIS: Ar ji ateis?
 KNAUTAS: Ateis ateis.
 HUMĖ: Čionai?
 KNAUTAS: Čionai.
 MARA: Ar ji ateis apskritai, ar ateis čionai?
 KNAUTAS: Ateis čionai.
 REMIS: Tai kas jai nutiko?
 KNAUTAS: Nieko nenutiko. Todėl ir ateis.
 LAREKAS: Ar jai kas nuskilo, ar apskritai nieko neįvyko?
 HUMĖ: Kažkas juk turėjo įvykti, jeigu ji ateis čia.

KNAUTAS: Būtų galėję įvykti, visa kas buvo, bet neįvyko.
 REMIS: Visa kas buvo?
 KNAUTAS: Visa kas buvo, bet neįvyko, neišsirutuliojo, todėl ir ateis.
 MARA: Visa kas buvo.
 HUMĖ: Visa kas buvo. Ir neįvyko.
 MARA: Ir dabar ji ateis čionai.
 KNAUTAS: Ateis ateis. Taigi. O kol kas aš padainuosiu.
 LAREKAS: Ne!
 KNAUTAS: Gerai, nedainuosiu. (*Nulipa nuo kėdės, kėdė lieka ant stalo, atsisėda ant jos.*)
 MARA: Aš stoviu tuštutėliame paplūdimyje. Šilta. Dangus apsiniaukęs. Aš tysojau sekliame vandenyje, leidausi bangų skalaujama. Aš per vasarą tamsiai įdegiau. Stoviu ant kranto ir džiūnu. Žinau, kad prieš laidą saulė išnirs pro plyšį debesyse. Mano kūnas atvėso nuo jūros vandens, bet dar neketinu eiti. Noriu nudžiūti nesidžiovindama ir vėl išvysti saulę. Staiga kažkas iš už nugaros uždeda rankas man ant klubų. Tvirtas rankas. Atlošiu galvą ir jaučiu, kaip kažkas kvėpteli man į plaukus. Aš suimu nežinomojo rankas ir vedžioju jomis po savo kūną, kur panorėjusi. Jis pabučiuoja man į kaklą bei nugarą ir nueina. Aš neatsigrėžiu. Aš niekada nesužinosiu, kas ten buvo.

Pauzė.

KNAUTAS: Ar galiu tave pabučiuoti?
 MARA: Taip. (*Knautas priėjęs bučiuoja ją, juo seka visi vyrai.*)
 HUMĖ: Visada, girdėdama šią istoriją, geidžiu, kad kas nors slapčia apkabintų mane iš už nugaros.

Užsiropščia ant stalo galo ir atsistoja nugara į visą draugę. Remis parodo Larekui, kad tas eity. Larekas padaro ką lieptas, šnupuodamas kaip bulius.

HUMĖ: Eik jau šalin, aš nenoriu žinoti, kas tu toks.
 REMIS: Aš pasakysiu, kas jis toks.
 HUMĖ: Aš žinau, kas jis toks.
 MARA: Rodyk dabar savo dukrą.
 KNAUTAS: Ji dar nespėjo ateiti, bet jau netoliese.
 HUMĖ: Ar ji bijo čia eiti?
 KNAUTAS: Labai.
 REMIS: Ar mes šiandien žaisime?

Tai įvykis. Visa draugė nuščiūva ir susijaudina.

KNAUTAS: Aš tai bijau.
 VISI CHORU: Ateina!

Jie nemato, jie jaučia. Draugė greitai išsiskirsto į savo vietas už stalo ir ima kilniadvasiškai laukti. Įeina Ebė. Atrodo, kad ji atėjo ne iš ten, iš kur buvo laukta. Ebė sustoja šalia stalo galo. Visi įsmeigia į ją akis.

KNAUTAS: Kas ji?
 HUMĖ: Tavo duktė Lėlė.

KNAUTAS: Sveika, Lèle.
 EBĖ: Aš ne tavo duktė Lėlė.
 KNAUTAS: Mat kaip.
 EBĖ: Aš atėjau draugėn. Noriu žaisti. Aš mėgstu žaisti.

Pauzė.

LAREKAS: Pala, tai kaip darysime?
 REMIS: Galėtume vis dėlto pamėginti.
 KNAUTAS: Aš nežinau. Moterys?
 MARA, HUMĖ: Nežinau.
 EBĖ: Aš užtikrinu jums gražų žaidimą.
 HUMĖ: Bet pradėkime taip, kaip visada.
 REMIS: Tada palaukime ir dukters.
 LAREKAS: Ar ji dar toli?
 MARA: Knautas nuėjęs pažiūrės.
 KNAUTAS: Aš? Tenai? Pas dukrą? Ne ne!
 REMIS: Kažkam teks nueiti. Mara!
 MARA: Aš eisiu. Nepradėkite be manęs.

Išeina. Kiti ją palydi.

EBĖ: Kokie tarp jūsų santykiai?
 LAREKAS: Tai nesusiję su žaidimu.
 KNAUTAS: Nekokie.
 EBĖ: Visai prasti ar daugmaž pakenčiami?
 REMIS: Ir kas tada?
 EBĖ: Aš noriu žinoti.

Paminėtas asmuo atsistoja.

KNAUTAS: Aš jaučiu simpatiją Humei. Mudviejų būdai kažkuo panašūs. Mara, toji, kuri išėjo, irgi neblogas žmogus, bet tarp mudviejų nėra lyčių traukos. Ji mano žmona. Remį aš niekinu, itin nemalonus tipas. Su Lareku... kiu...ku... galima šnektelėti. Tarpais mudu dalykiškai pasikalbame.
 LAREKAS: Bet retai.
 KNAUTAS: Bet pasikalbame.
 LAREKAS: Taip.
 KNAUTAS: Larekas nėra blogas, tačiau man jis pernelyg primityvus. Armeras – nežinau, kokie jo reikalai. Trūksta asmeniškėsnių santykių. Aš pats esu šios draugės dvasinis vadas Knautas. Mano dėka visi mes laikomės krūvoj. Esu geras žmogus, mylimas. Ypač šiandien esu pilnės didelę garbę, ateis mano duktė Lėlė.
 EBĖ: Kodėl ji ateis? Čionai?
 KNAUTAS: Taip jau nutiko.
 LAREKAS: Man čia patinka abidvi moterys, viena už kitą gražesnė. Knautas kiek įtartinas veikėjas, netikiu, kad jis toksai geras, kaip pats mano arba sako. Žmogus negali būti geras. Jis tik gali norėti būti geras. Remis, žinoma, šunsnukis, bet man jis nekliūna. Aš jo nedominu. Ir, savaime aišku, jis manęs taip pat nemaž nedomina. Armeras, mano galva, kvailys. Pats

aš esu šaunus žmogelis. Žinau, ko esu vertas ir nenoriu daugiau, nei man priklauso. Aš joks primityvas, kaip sakė Knautas. Mano elgsena yra apgalvota ir išmėginta bendraujant su žmonėmis. Suveikia. Viskas.
 ARMERAS: O kas apie mane?
 LAREKAS: Kas paklausė?
 ARMERAS: Aš.
 LAREKAS: Pala, aš juk pasakiau, kad, mano galva, esi kvailys.
 ARMERAS: Oi, atsiprašau, tikrai pasakei.
 HUMĖ: Visi jie geri diegai. Vien tik aš esu šaunuolė.
 ARMERAS: Aš nei vieno iš jų neišskiriu. Manimi galima pasikliauti, bet aš dar pagalvosiu.
 REMIS: Aš nemyliu nieko iš čia esančių, bet jie man rūpi. Manęs nemėgsta ir žinau, kodėl. Aš skaudinu žmones. Blogąja prasme.
 EBĖ: Apsinuoginusi nebesu tokia graži kaip anksčiau. Aš nenorėčiau jums rodytis nuoga.

Ieina Mara.

MARA: Tai nesirodyk. Aš kaip ir pirma esu geros formos ir į visus žiūriu labai teigiamai. Bent jau stengiuosi tokia atrodyti. Manyje slypi kur kas daugiau, negu aš pati žinau. Vyrų dėl manęs eina iš proto.
 HUMĖ: Oho!
 KNAUTAS: Buvai nuėjusi?
 MARA: Buvau.
 KNAUTAS: Matei?
 MARA: Mačiau.
 KNAUTAS: Kada?
 MARA: Greitai, bet dar ne dabar.
 HUMĖ: Ateis čia?
 MARA: (*pauzė, Mara galvoja*). Atrodo. (*Pauzė.*) Bet nesu tikra.
 KNAUTAS: Tai kodėl?
 MARA: (*juokiasi*) Baisiai juokinga. To negali nusakyti, tai būtina pamatyti.
 KNAUTAS: Verkia?
 MARA: (*vylingai*) Ne.
 REMIS: Dreba?
 MARA: Ne.
 HUMĖ: Valgo?
 MARA: Ne.
 LAREKAS: Tai ką gi ji daro?
 MARA: Kalba.
 KNAUTAS: Kalba?
 MARA: Kalba. Kalba ir kalba, ir kalba, ir kalba.
 REMIS: Su kuo ji kalba? Pati su savimi?
 MARA: Ne.
 ARMERAS: Su kuo?
 MARA: Su vaikinu.

Draugės dėmesys sustiprėja.

KNAUTAS: Su vaikinu? Su koku vaikinu?

MARA: Su šauniu vaikinui.
 KNAUTAS: Va va. Bučiuojasi?
 MARA: Juk sakiau, kad nesibučiuoja.
 LAREKAS: Ko gi tas vaikinys paikioja?
 MARA: Jis klausosi. Jiedu sėdi kaip svetimi.
 KNAUTAS: Ar vaikinys žino, kad mergina išeis?
 MARA: Žino žino.
 EBĖ: O mergina?
 MARA: Turbūt žino.
 LAREKAS: Ko gi jie paikioja? Vaikinui reikia iškart eiti prie reikalo. Aš visada iškart einu prie reikalo, tai moteris varo iš proto.
 MARA: Bijosi, na. Vienas nežino, ką mano kitas.
 LAREKAS: Taip, tiesa.
 EBĖ: Tai nesibaigs kalbomis, sakau jums.
 KNAUTAS: Dar turime laiko?
 MARA: Dar turime laiko. Beje, ten ant suolo laikas slinko lėčiau.
 EBĖ: Vadinasi, dalykas rimtas.
 MARA: Aš ir kalbu, kad rimtas, bet taip velniškai juokinga. Abudu žino, bet nesisako.
 REMIS: Tai ji ateis!
 MARA: Iš visko sprendžiant ateis. Atrodo, kad ateis.
 EBĖ: Tada dar spėsime sužaisti vieną žaidimą. Tiesa?
 ARMERAS: Aš esu visiškai sveikas.
 HUMĖ: Imkime kad ir mane. Apie mane taip mažai šnekėta. Greičiausiai jums knieti daugiau išgirsti apie mane. Manau, kad šiandien mes nežaisime, o surengsime tokį ypatingą mano vakarą, kai visi suksis apie mane ir norės man patikti. O aš kartkartėmis mestelėsiu kokį žodelį ir visi juoksis išgirde, ką pasakiau, arba susimastys. Mes ilgai svarstysime, kodėl aš esu tokia, kokia esu; jūs galėsite iškloti, kokie mano bruožai jums labiausiai patinka, galėsime visi drauge aptarti, kodėl aš esu čia, kur mes visi esame, ar aš galiu tapti laiminga, ar įmanoma, jog aš kada nors išlošiu žaidimą ir dingsiu iš čia, ar apskritai kas nors kada nors laimės tą žaidimą. Tai bus geriausias mūsų susijėjimas, geriausias iš visų, kurie buvo. Nuspręsta! Taip! Aš dabar atsisėsiu stalo gale, o jūs visų pirma tiesiog žiūrėkite į mane. Aš nieko nedarysiu, paprasčiausiai būsiu čia. Tokia būnu įdomiausia. Tada išryškėja tikrasis mano „aš“.

Humė atsisėda. Nusišypso. Draugė žiūri į ją, bet netrukus ima persimetinėti suglumisiais žvilgsniais.

LAREKAS: Ar kam nors tai įdomu? Vargu, kad vien aš toks nesusipratėlis. Vargu, kad vien man stebimas objektas atrodo toksai neišraiškingas.
 KNAUTAS: (*juokiasi*) Na, nesupraskime neteisingai. Šiandien mano vakaras. Supraskime, kad Humė smarkiai prašovė pro šalį. Nemanau, kad turėtume jai atleisti, pasistenkime tiesiog pamiršti tai, kas nutiko. Nieko nebuvo.
 MARA: Aš stoviu tuštutėliame paplūdimyje, šilta...
 REMIS: Mara, mieloji, tai jau buvo...
 MARA: Bet ji...
 EBĖ: Ebė.
 MARA: Ebė irgi nori išgirsti.
 EBĖ: Nenoriu. Aš klausiausi slapčia.
 MARA: Pritrenkianti istorija, tiesa?

EBĖ: Kodėl neatsigręžei?
 MARA: Aš maniau, kad jis nusirengs.
 EBĖ: Tai galėjo būti gelbėtojas.
 MARA: Galėjo.
 HUMĖ: Aš nenoriu žinoti, kas jis.
 LAREKAS: Kaip supratau, jums įdomi mano nuomonė. Visa galėjo būti taip, kaip čia sakote, bet aš manau...
 KNAUTAS: Kas tas žmogus manosi esąs? Jeigu pasaulyje yra bent vienas dalykas, kuris manęs nedomina, tai to žmogaus nuomonė. Ebė. Tu man patinki. Visų pirma kaip moteris. Tavo burnos kontūrai nepakartojami. Noriu, kad jie priklausytų man.
 REMIS: Balsas! Balsas! Balsas! Įsiklausykite į tos moters balsą!
 MARA: Na va. Dabar ims šėlioti. Jeigu būtų pirmą kartą išgirdęs mano balsą, būtų jau seniai ant manęs užšokęs.
 EBĖ: Nebijokit, tetulės! Įdomu visa, kas nauja.
 ARMERAS: Gerai. Aš sutinku žaisti.
 HUMĖ: Juk mes sutarėme, kad šiandien mano vakaras.
 KNAUTAS: Baik vieną sykį!
 REMIS: Šiandien sužaisime. Be kalbų.
 MARA, HUMĖ: Kažin.
 EBĖ: Aš miegu traukinyje. Kupė. Ant apatinio gulto. Ten pat miega įsimylėjėlių porėlė. Mergina miega virš manęs, ant viršutinio gulto, vaikinys – už perėjimo priešais mane, ant apatinio gulto. (Tugudutunk, tugudutunk ir t.t.) Naktį vaikinys nubunda, slapčia atsikelia ir bučiuoja savo mylimąją, miegančią viršum manęs. Aš įkandu vaikinui į koją. Jis bučiuoja savo mylimąją ir stipriai suleidžia pirštus man į plaukus.

Pauzė. Visi atsistoję ploja.

EBĖ: Ačiū! (*Moterys prieina prie Ebės. Humė kuždomis kažko klausia Ebės.*) Taip. (*Mara kuždomis kažko klausia Ebės.*) Ne. Ne. Ne. Ne.
 MARA: Na va.
 LAREKAS: Ebe. Gali mane vadinti Lareku. Larekučiu. Aš tikiu, kad mudu abu čia geriausiai suprantame vienas kitą. Aš žinau, ko tu nori.
 EBĖ: Man patinka...
 REMIS: Remis.
 EBĖ: Taip. Remis.
 KNAUTAS: Jis nėra kviestas ir tuojau iš čia išeis.
 REMIS: Neišeis.
 KNAUTAS: Gaila.
 LAREKAS: Ką turėčiau tarti? Remi, tu tikrai galėtum išeiti. Tada man būtų lengviau su Ebe. Tu patinki Ebei labiau už mane ir tokia būklė manęs netenkina.
 KNAUTAS: Ebe! (*Mojuoja Ebei.*)
 MARA: Aš nusivylusi. Jumis visais. Neįtikėtiną skriaudą dabar gaunu kęsti. Jūs nesuprantate, ką man darote. Ką man padarėte! Viskas turi būti kitaip. Jums nereikia mano meilės. Ir jaučiu, kaip meilė manyje virsta blogiu, pykčiu, pavydu. Remi, gelbėk mane!
 LAREKAS: Aš tarpais irgi galiu tau pagelbėti.
 MARA: Tu verčiau patylėk!
 LAREKAS: Kodėl taip sakai?
 MARA: Tu nesupranti, kas rūpi moterims.

LAREKAS: Remiukėli. Sakyk, kaip tu supranti, kas rūpi moterims?
 REMIS: Aš nesuprantu, kas rūpi moterims.
 LAREKAS: Aš irgi manau, kad tu nesupranti. Kitaip nebūtum čia. O aš štai per daug gerai suprantu, kas joms rūpi, todėl ir esu čia. Aš, deja, žinau, ko nori moterys.
 KNAUTAS: (*sąmokslininkiskai*) Ko joms reikia?
 LAREKAS: Ko joms reikia? Aš nenoriu kalbėti.
 KNAUTAS: Ką turi galvoje, sakydamas, kad iškart eini prie reikalo?
 LAREKAS: Aš nenoriu kalbėti.
 KNAUTAS: Dvasiškai ar fiziškai?
 MOTERYS: Fiziškai!
 LAREKAS: Aš nieko nesakysiu.
 KNAUTAS: Bet juk taip neįdomu ir šlykštu.
 MARA: Tačiau geriau negu visai nieko.
 REMIS: Moterys nori, kad jas užkariautų.
 HUMĖ: (*nenuoširdžiu tonu*) Iš kur jis taip viską žino!
 REMIS: Aš irgi kartais noriu mėginti užkariauti. Kankintis, nertis iš kailio, draskytis plaukus. Verkti.
 MARA: Tai kodėl nemėgini?
 HUMĖ: Taigi?
 REMIS: Kurią turėčiau užkariauti? Užsikarsite man ant sprando visom keturiom. Ką jumyse beužkariausi?
 LAREKAS: Aš patylėsiu.
 EBĖ: Tavo veidas tikrai kiek pagiringas, taip.
 REMIS: Ar kas nors klausė tavo nuomonės? Ar žinai, kodėl tiedu...
 ARMERAS: Trys.
 REMIS:...keturi laizosi tavo matydami?
 EBĖ: Taip. Jie nori mane užkariauti, ir iš pirmo žvilgsnio aš jiems atrodo lengva auka. Tokia ir esu.
 REMIS: (*bendraminčiams*) O toliau mąstykite patys.
 KNAUTAS: Ebe, aš daugiau negaliu. Duok man nors menką viltį!
 EBĖ: Pasiimk.
 KNAUTAS: Ką pasiimti?
 EBĖ: Viltį! Pasiimk viltį. Aš tau duodu viltį. Pasiimk! Vilkis, jog pasikviesiu tave už kampo ir sudraskysiu tavo drabužius į skutus, išgraušiu tau skylę ir įlįsiu tenai gyventi. Vilkis!
 KNAUTAS: Kur tu išgrauši man skylę?
 EBĖ: Šiknoje!!!
 KNAUTAS: Aha. Vėliau aptarsime tai smulkiau.
 EBĖ: Kodėl vėliau?! Aptarkime dabar pat!

Stveria Knautą už krūtų ir parverčia jį ant stalo.

KNAUTAS: Gelbėkit! Ji mane surys!
 LAREKAS: Larekas, šaunuolis, skuba gelbėti. (*Atplėšęs nustumia Ebę šalin. Kreipiasi į Ebę.*) Ko čia šėlsti?
 EBĖ: Aš daviau jam viltį. Nekenčiu vyrų, laukiančių, kol jiems suteiks viltį. Duok jiems viltį! Tegu ateina ir pabando, ar yra vilties! O jie tik laukia ir laukia, ir laukia, ir laukia...

Pravirksta. Draugė susirinkusi guodžia ir glosto Ebę.

KNAUTAS: Oi, vyrai, čia tai bent! Kaip ji priėjo ir...
 LAREKAS: Įprastas dalykas. Man nuolatos taip būna. Matai, Knautuli, tai ir buvoėjimas prie reikalo, jeigu tave dar domina.
 KNAUTAS: Bet juk vyrai taip nedaro!
 MARA: Kai kurie vyrai nedaro, tikrai.
 LAREKAS: (*tyliai Knautui*) Va šit kaip, Knautuli. Tiktai taip.
 ARMERAS: Ebe, ar tu nepyksti ant manęs?
 EBĖ: Kas klausė?
 ARMERAS: Aš.
 EBĖ: Nepykstu.
 ARMERAS: Aišku. Tai ir norėjau išgirsti.
 MARA: Vyrui juk reikia duoti viltį. Kaip kitaip! Užtenka kuklučio oro bučkio ir jis tai pajunta.

Siunčia Remiui oro bučinį.

EBĖ: Veeu!
 REMIS: Aš patinku moterims. Man tai įkyrėjo.
 MOTERYS: Mmmmm!
 REMIS: Ir vyrai man pataikauja.
 KNAUTAS: Kas pataikauja?
 ARMERAS: Tikrai pataikaujam.
 KNAUTAS: (*priešs suduoda Larekui.*) Primityvas.
 HUMĖ: Aš vasarnamyje. Tvanku. (*Pauzė.*) Uodai zyzia. Vyras pasikvietė darbininką šiltnamio pamatams nulieti. Mano antrasis vyras. Pats išvyko atgal į miestą. Žiūriu pro langą, kaip vargšas darbininkas kiaurą dieną į maišytuvą žeria smėlį. Įsitempęs. Kloju jam gultą viršuje, ant čiužinio, patiesto ant grindų. Baltos išlygintos paklodės. Vėlai vakare sumanau nunešti jam atsigerti – vargšelis plūkėsi visą dieną. Nusipraususi po dušu prileidžiu sklidiną semtuvą vandens. Tyliai užkopiui laiptais. Vyrškis miega. Užklotas nusmukęs, pagalvė glėbyje. Pro langą šviečia pilnatis. Einu ir bučiuoju... ką tik supiltus pamatus darže. Pilnatis. Pamatuose dar dabar žymu duobutė nuo mano nosies.
 MARA: Baisu, kai šitai užėina jau vidurdienį.
 EBĖ: Reikėjo kostelėti ar ką.
 HUMĖ: Et.
 REMIS: Ak, moterys moterys.
 LAREKAS: (*atsistoja*) Gal šiandien pamąstytume apie tai, ką mums veikti su Knautu. Tas vyras man jau įsiėdė. Visiems mums matant jis virsta pabaisa.
 KNAUTAS: Atleisk, bičiuli!
 LAREKAS: Ar tu pasakei „bičiuli“?
 KNAUTAS: Taip.
 LAREKAS: Ar tu mano draugas?
 KNAUTAS: Taip, bičiuli.
 LAREKAS: Tai aš esu tavo bičiulis. Eik čia!

Abu su Knautu apsikabina ir atrodo gana ašaringi bei sentimentalūs.

LAREKAS: Bičiuli!
 KNAUTAS: Bičiuli!
 REMIS: Susiglauskite nugaromis (*Remis juodu matuoja.*) Išiest pėdas! Nuleist kulnus! Knautas

mažumėlę aukštesnis.

LAREKAS: Aš dar augsiu. (*Vėl apsikabina su Knautu.*) Bičiuli.

Ebė kuždomis kažko pasiklausia moterų.

HUMĖ, MARA: Ne ne ne.

Armeras kažką veikinėja šalia Knauto ir Lareko ir stebi, ar moterų mato, kad jis pats aukščiausias. Vėl atsisėda savo vieton. Ebė su Remiu suglaudžia nugaras ir lieka taip stovėti.

LAREKAS: Imkime šokinėti nuo stalo!

KNAUTAS: Imkime! (*Abu užsiropščia ant stalo.*) Ligi kelių tu suskaičiuoji šokdamas?

Nušoka, šokdami skaičiuoja.

LAREKAS: Pamėgink užsimerkti!

Panyra į smagų žaidimo siautulį.

HUMĖ: Mūsų vyrai.

MARA: Mūsų vyrai. Maniškis lyg ir ilgiau išsilaiko ore.

HUMĖ: Maniškio juk didžiulė mėsos masė, kiek su tokia sklandysi.

MARA: Lašiniai.

EBĖ: Kur?

HUMĖ: Eik pačiupinėk!

MARA: Aš jį pakankamai prisičiupinėjau.

HUMĖ: Tada neplaukšk. Och, matėt, koksai šuolis!

MARA: Vis dėlto jis lašininis.

HUMĖ: Koks gi vyras be lašinių?

MARA: Gražus vyras.

Armeras užlipęs ant stalo rengiasi šokti.

KNAUTAS: Aš laimėjau – aš laimėjau!

LAREKAS: Ar visi girdėjot – jis laimėjo! Cha cha chaa!

KNAUTAS: Aš laimėjau – aš laimėjau!

LAREKAS: Tarkite galų gale ką nors tam pamišėliui.

KNAUTAS: Aš laimėjau – aš laimėjau!

LAREKAS: Nebegaliu to pakelti! Ar tu nutilsi, ožkabarzd!

ARMERAS (*kartkartėmis šūkčioja*) Aš šoku!

Susidaro tartum koks ratas. Visi atsistoja. Draugė virsta tylia ir baikščia. Armeras lieka stovėti ant stalo.

EBĖ: Žaiskime. Kas žaidžia? Visi? Kokios jūsų taisyklės?

ARMERAS: Tu nemoki mūsų žaidimo.

EBĖ: Aš mokausi greit ir tiksliai. Principas?

Pauzė.

KNAUTAS: Tu nemoki mūsų žaidimo.

EBĖ: Kodėl?

HUMĖ: Mes patys dar mokomės jį žaisti.

EBĖ: Principas?

LAREKAS: Principas! Principas!

ARMERAS: Ar tu, Ebe, priklausai mūsų draugei?

EBĖ: Nežinau.

ARMERAS: Aišku. Tai ir norėjau sužinoti.

KNAUTAS: Matai. Mes čia... kaip pasakius...

MARA: Sakyk kaip yra.

KNAUTAS: Mes čia... nieko neišmanome apie meilę.

ARMERAS: Panašiai.

KNAUTAS: Visi mes, žinoma, savaip mylėjome...

ARMERAS: Panašiai.

KNAUTAS:...bet...

LAREKAS: Bet bet!

KNAUTAS: Bet mes niekada niekam to nesakėme.

ARMERAS: Panašiai.

KNAUTAS: Ir mes nežinome, ar mus kas nors mylėjo. Mes to nežinome. (*Pauzė.*) Mes to nežinome. Taip jau nutiko. Mes neišėjome...

ARMERAS: ...laimingi ir ramūs.

KNAUTAS: ...Panašiai. Bet mes turėjome galimybę. Tenai. (*Tenai, aname gyvenime.*) Mes nepajėgėme ištarti.

ARMERAS: Mes nepajėgėme ištarti.

LAREKAS: Ką privalėjom.

MARA: Kol tebebuvo galimybė.

HUMĖ: Buvo galimybė.

REMIS: Aš tai ištariau. (*Pauzė.*) Labai daug kartų. Labai daug. Pernelyg daug. Aš nuolatos meluodavau. Bet...

EBĖ: Bet?

REMIS: Aš turėjau galimybę tarti tiesą.

EBĖ: Aš tai žinau.

REMIS: Tu tai žinai.

EBĖ: Aš priklausau jūsų pasauliui. Deja. Turėjau galimybę. Turėjau. O tavo duktė Lėlė?

KNAUTAS: Ateis vos saulei patekėjus.

EBĖ: Čionai?

MARA: Ji dar turi galimybę.

KNAUTAS: Na, žinai, mes visi ją turėjom.

EBĖ: O jūsų žaidimas?

KNAUTAS: Aš maniau...

ARMERAS: Mes...

KNAUTAS: Mes manėme, gal... jeigu iš naujo, tai gal... tada... čia... galbūt.

EBĖ: Aš irgi noriu žaisti. Priimkite mane žaisti. Prašom!

ARMERAS: Pradėkime.

Humė priėjusi atsistoja priešais Ebę su Remiu ir lengvais šokio judesiais stengiasi suvilioti Remį.

Pora išyra. Mara ima niūniuoti, Ebė kartoja savąjį traukinio mėgdžiojimą „tugudutunk“. Visi ima skleisti kažkokius garsus, pritardami Ebės ritmui. Išsiplėtoja bendras šokis, kurio metu kiekvienas šoka tik sau. Egošokis. Tai žaidimo įžanga.

1 žaidimas

LAREKAS: Humi! Humi! Humi! Humi!
 HUMĖ: (*ateina*) Ką?
 LAREKAS: Kuri valanda?
 HUMĖ: ...Septyniasdešimta.
 LAREKAS: Jau septyniasdešimta. Tai jie jau greit bus čia?
 HUMĖ: Netrukus pamatysime naująją Knauto žmoną.
 LAREKAS: Kiek netikėta. Tai bent Knautas!
 HUMĖ: Sako, ji tikra ponია.
 LAREKAS: Humyte.
 HUMĖ: Taip?
 LAREKAS: Aš vakar už lango padėjau zylėms lašinukų.
 HUMĖ: Šaunuolis.
 LAREKAS: O šiandien tų lašinukų nebėra.
 HUMĖ: Va kaip?
 LAREKAS: Kur tie lašiniai galėjo dingti?
 HUMĖ: Zylės sulesė.
 LAREKAS: Žinai, ką aš manau? Kaimynė iš priešinio namo sušveičia mūsiškius zylių lašinukus. Atėjusi naktį išvaiko paukščius ir nugvelbia lašinius. Spirgina juos namie su bulvėmis.
 HUMĖ: Netaukšk nesąmonių! Iš kur tai ištraukei?
 LAREKAS: Lašinių gi nėra! O kaimynė iš priešinio namo parduotuvėje niekada neperka aliejaus. Jai nereikia aliejaus, mat žino, kur nemokamai lašinių gauti.
 HUMĖ: Ar matei pėdsakus?
 LAREKAS: Aš ir suku galvą, gal ji moka kokį triuką, kad nepalieka pėdsakų. Ko gero, ji užsiropščia ant mūsų stogo, pasitelsi kokį ilgą kablį?
 HUMĖ: Galimas dalykas. Ar padėsi man užtiesti staltieses?
 LAREKAS: Paskui visur pilna dėmių. Kam jas tiesti. Juk Knautui nuo barzdos viskas nuvarva ant stalo. (*Abu tiesia staltieses. Armeras stengiasi kilnoti kojas, kad jiems neužkliūtų.*) Aš pasakiau ir tam Remiui, kad užsuktų, jeigu turės laiko.
 HUMĖ: Kokiam Remiui?
 LAREKAS: Juk žinai, tas baisus mergišius, kuris mums davė anteną.
 HUMĖ: Ak tas! Tai jisai Remis. Kodėl jis mergišius?
 LAREKAS: Juk sakiau. Tris žmonas turėjo.
 HUMĖ: Na ir kas? Tu iki manęs net daugiau nei tris turėjai.
 LAREKAS: Bet aš nebuvau jų vedęs.
 HUMĖ: Ar vedybos paverčia vyrą mergišiumi?
 LAREKAS: Aš nenoriu kalbėti.
 HUMĖ: Vadinasi, nerado tinkamos.
 LAREKAS: Visos moterys tinkamos. Su visomis apsipranti.
 HUMĖ: Taigi, mudu gerai apsipratome.
 LAREKAS: Apsipratome. (*Pauzė.*) Humi.
 HUMĖ: Ką?

LAREKAS: Nieko. Humi. Mudu ilgai nugyvenome kartu.
 HUMĖ: Dvidešimt trys metai.
 LAREKAS: Taip. Mudu apsipratome? (*Pauzė.*) Palikai dėl manęs savo vyrą?
 HUMĖ: Aš nenorėjau už jo tekėti. Taip išėjo.
 LAREKAS: Taip išėjo. (*Pauzė.*) Ar ir mudviem „taip išėjo“, Humi?
 HUMĖ: Mudviem buvo kitaip. Visos geidė tavęs.
 LAREKAS: Kažin.
 HUMĖ: Visos geidė. Aš irgi mėginau laimę.
 LAREKAS: Tu neišėjai ryte.
 HUMĖ: Kai nubudau, tu jau buvai išėjęs.
 LAREKAS: Aš tave žadinau. Tu nepabudai.
 HUMĖ: Aišku, nepabudau kiaurą naktį nemiegojusi.
 LAREKAS: Vakare laukė šiltas valgis. Kai parėjau. (*Pauzė.*) Marškiniai buvo išskalbti, išlyginti.
 HUMĖ: Nebuvo iš ko gaminti. Šį bei tą padariau.
 LAREKAS: Kitą vakarą radau nuvalytus langus.
 HUMĖ: Na, kai stiklai nepraleidžia šviesos! (*Pauzė.*) Kai kada nakčia tu negrįždavai.
 LAREKAS: Paskui vėl pargrįždavau. (*Pauzė.*) Humi. Kodėl tu neišėjai? Juk nelaikiau tavęs užrakinęs.
 HUMĖ: Parėjęs namo tu visada būdavai linksmas.
 LAREKAS: Būdavau linksmas?
 HUMĖ: Maniau, kad tu nenori, jog išeičiau. O gal norėjai?
 LAREKAS: Nebepamenu, ką tada galvojau. Ar tu laukdavai, kad pareičiau namo?
 HUMĖ: Taip, laukdavau. Rymodavau prie lango.
 LAREKAS: Norėjai, kad aš greičiau pareičiau?
 HUMĖ: Matyt, norėjau.
 LAREKAS: Kodėl tu manęs laukdavai? Humi? Kodėl?
 HUMĖ: Kodėl tu manęs nepavarei? Kodėl?
 LAREKAS: Kodėl? Humi?
 HUMĖ: Kodėl?
 LAREKAS: Ar tu dabar dar kartais rymai prie lango?
 HUMĖ: Retkarčiais.
 LAREKAS: Retkarčiais. (*Pauzė.*) Kodėl? Kodėl, Humi? (*Pauzė.*) Humi. Aš noriu tavęs kai ko paklausti. Ketinau jau seniai paklausti. Kodėl tas svetimas vyriškis stovi ant mūsų stalo? Vidury mūsų stalo. Ne, aš nepykstu ant tavęs, man paprasčiausiai įdomu, kodėl jis čia stovi.
 HUMĖ: ...Jis...atėjo pakeisti elektros lemputę.
 LAREKAS: Ir ją pakeitė?
 HUMĖ: Juk matai, kad pakeitė.
 LAREKAS: Puiku. (*Pauzė.*) O kodėl jis neišeina?
 HUMĖ: Jis labai serga.
 LAREKAS: Ko čia dėta liga?
 HUMĖ: Jis negali nultipti.
 LAREKAS: Užlipti galėjo?
 HUMĖ: Juk matai.
 LAREKAS: O nultipti negali?
 HUMĖ: Juk matai.
 LAREKAS: Kodėl aš savo namuose nekeičiu elektros lempučių?
 HUMĖ: Tu tikrai sugebėtum. Tu tik nemėginai.
 LAREKAS: Juk jos su sriegiais. Tiesa?

ARMERAS: Su sriegiais.
 LAREKAS: Sraigto dėsnis. Humi. Jisai šneka.
 HUMĖ: Žinoma, šneka. Jis gi žmogus. Jis ne koks simbolis.
 LAREKAS: Aš nebuvau girdėjęs jo šnekant.
 HUMĖ: Jis tau girdint ir nešneka.
 LAREKAS: Ar jis su tavim šnekasi?
 HUMĖ: Kartais paprašo valgyti.
 LAREKAS: Ką jisai valgo?
 HUMĖ: Verdu jam kiaušinius. Labai mėgsta keksą. Gėrimą iš uogienės. Visokiausius traškučius, mėgsta žalią morką krimsti.
 ARMERAS: Sūrį.
 HUMĖ: Skanauja ir sūrį..
 LAREKAS: Kada tu jį maitini, ne karto nesu matęs.
 HUMĖ: Jis valgo naktį. Kai tu jau miegi.
 LAREKAS: Aišku. Tada žinoma.
 ARMERAS: Humi. Aš noriu...
 HUMĖ: Luktelėk minutėlę. (*Larekui.*) Ar tu šiandien vedžiojai Pontį?
 LAREKAS: O tu nevedžiojai?
 HUMĖ: Aš ne.
 LAREKAS: Eisiu, apsuksiu kokį ratą. Paskui nebebus laiko. (*Išeina.*)
 ARMERAS: Humi, aš noriu vandens.
 HUMĖ: Taip, taip.
 ARMERAS: Humi, aš noriu atsigerti vandens.
 HUMĖ: Aš dabar neturiu vandens.
 ARMERAS: Humi! Humi! Humi!
 HUMĖ: Ak, dievulėli.
 ARMERAS: Humi!

Humė labai tyliai užlipa ant stalo, žvelgia į Armerą, galynėjasi su pagunda, prisėlinusi prie jo, glostinėja šen ir ten, suvelia plaukus, apkabina, atsiklaupia ir apglėbia Armerui kojas.

HUMĖ: Tu toksai stiprus. Toksai gražus, toksai blizgantis, tavo tvirtos rankos, paliesk mano tvinksinčią odą, liesk mane ir suprasi, kad viduje esu tuščia, aš pasirengusi, aš noriu, noriu. Aš esu tavo salonas, pripildyk mane cemento...

2 žaidimas

Mara su Knautu eina pasisvečiuoti pas Lareką ir Humę. Mara staiga sustoja. Knautas žengteli žingsnį kitą ir stabteli šalia „monumento“, ieško prie „monumento“ lentelės su aiškinimu.

KNAUTAS: Marute! Eime! Ar žinai, kieno čia paminklas? Gal kokio karvedžio? Marute! Mūsų laukia. Larekas mėgsta tikslumą.
 MARA: (*sustingusi*) Palauk. (*Atsisėda ant „suolo parke“.*) Palauk! Leisk pagaltoti.
 KNAUTAS: Galvok, galvok, Marute. (*Sėdasi šalia Maros.*) Apie ką tu galvoji, Marute?
 MARA: Taip! Taigi taip! Kaip tik taip! Taip ir padarysim! Klausyk!
 KNAUTAS: Na?
 MARA: Jau susipainiojau. Ne. Klausyk! Stalą visiškai pakeisim. Arba laikinai iškelsim į virtuvę.

Sofą pastatysime vidury kambario, o palei langą bus gėlių lentyna. Už sofos stovės mažas baro staliukas, kur galėsime pasidėti visokias smulkmenas, į senąją sofą vietą pastatysime televizorių. Šalia durų galėtų stovėti koks įdomus veidrodis. Jis praplėstų erdvę. Tu sakei, jog kadaise turėjai praėjusio šimtmečio veidrodį. Ar jis dar kur bėra?
 KNAUTAS: Oi, nė pats nežinau, kur jis dabar gyvena.
 MARA: Nieko baisaus. O ką manai apie baldų perstatymą?
 KNAUTAS: Tu grynas auksas.
 MARA: Ar pameni, kokie buvo tavo namai prieš savaitę?
 KNAUTAS: Nepamenu.
 MARA: Aš laiminga, kad tau įtinku.
 KNAUTAS: Ar žinai, kad tu naktį knarkai!
 MARA: Ar tau tai trukdo?
 KNAUTAS: Ne, tai juk miela.
 MARA: Kai pavargstu, truputėlį murkuoju, na.
 KNAUTAS: Tu neprivalai taip baisiai plūktis visą dieną. Pakaktų vakare žodeliu persimesti.
 MARA: Dar prisišnekėsime, kai namuose bus tvarka.
 KNAUTAS: Aš, būna, pagalvoju, ar tu nesigaili, kad mudu šitaip... Dar dabar...
 MARA: Ne, ką tu! O tu pats?
 KNAUTAS: Ką čia aš! Manau, kad ten, kelionės metu, buvau gal linksmesnis ir tau padariau geresnį išpūdį. Gi dabar tu matai, jog ne toks jau aš...
 MARA: O aš pagalvoju, kad jei ryte nesidažyčiau veido, tu pamatytum, kokia esu iš tikrųjų.
 KNAUTAS: (*draugiškai*) Nieko aš nematyčiau.
 MARA: Senesnė.
 KNAUTAS: Senesnė. Mielesnė.
 MARA: Miela sena moteris?
 KNAUTAS: Miela moteris.
 MARA: Dar tinku?
 KNAUTAS: Tinki. Ar aš turėčiau tvarkyti savo barzdą? Man regis, nusiskutęs barzdą atrodyčiau gal jaunesnis.
 MARA: Ne. Nesiskusk. Tegu būna. Ar žinai, kad mano plaukai dažyti?
 KNAUTAS: Mat kaip.
 MARA: Ar žinai, kad turiu tik devynis nuosavus dantis? Ar žinai, kad...
 KNAUTAS: Man išplovė apendiksą. Ir kai nenešioju akinių, matau tik tavo miglotą pavidalą.
 MARA: (*susirūpinusi*) Ar... aš dabar esu miglotas pavidalas?
 KNAUTAS: Taip, bet aš jau pratęs, kad visi aplink tėra migloti pavidalai. Ir žvelgdamas į veidrodį tematau miglotą pavidalą.
 MARA: O kelionės metu?
 KNAUTAS: Aš nespėjau atsiimti akinių iš taisyklos. Sekmadienis. O pirmadienio ryte mes juk startavome. Po to nebuvo laiko nueiti atsiimti. Bet aš jau pratęs.
 MARA: Tai tu manęs nematei?
 KNAUTAS: Bet aš jau pratęs.
 MARA: Tu net nežinai, ką esi vedęs?
 KNAUTAS: Tikrai žinau. Netgi geriau. Aš iškart pajutau tenai tvirtovėje, kad tu labai geras žmogus. Kai mes pasiklydome.
 MARA: Pajutai?
 KNAUTAS: Ir tavo balsas skardėjo tvirtovės rūsyje. Kai šaukėmės pagalbos.
 MARA: Help! Help!
 KNAUTAS: Help! Help!

MARA, KNAUTAS: Help! Help! (*Juokiasi.*)
 KNAUTAS: O tu? Ką nors jutai?
 MARA: Aš juk matau. Nešioju lėšius.
 KNAUTAS: Bet ar tu ką nors jutai?
 MARA: Jutau. Kad tu buvai labai dėmesingas man.
 KNAUTAS: Ir daugiau nieko?
 MARA: Bet juk tai svarbiausia. Mūsų amžiuje. kažkas tau rodo dėmesį. Ne, aš jutau.
 KNAUTAS: Pasakyk, ką tu jutai, tada ir aš pasakysiu.
 MARA: Kokie tavo stiklai?
 KNAUTAS: Minus penki su puse. O kas?

Pauzė.

MARA: Ar nori mane pamatyti? Aš visada nešiojuosi rankinėje atsarginius akinius. Minus keturi su puse. Aš noriu, kad tu mane išvystum.

Išima iš rankinės akinius, nuvalo stiklus, paduoda akinius Knautui. Knautas dedasi akinius.

MARA: Luktelėk minutėlę.

Išsiėmusi iš rankinės šukas brūkšteli jomis sau per plaukus.

MARA: Na.

Knautas užsideda akinius ir žiūri. Jam patinka tai, ką regi.

MARA: Ar labai baisi? Daug raukšlių? Neturėjau žalių šešėlių vokams. Šiaip pasidažau žaliai. O gal antakiai per tamsūs? Tas lūpdažis man pačiai labai patinka. O gal manai, kad netinka? Galiu pamėginti kokį kitą. Ir plaukus galiu šukuotis su kirpčiukais, bet galiu ir ant šono. Kirpčiukai turbūt geriau. Bus matyti mažiau raukšlių. Ar šukuotis ant šono?
 KNAUTAS: Aš dar niekada nesu matęs...
 MARA: ... tokios baidyklės, tiesa?
 KNAUTAS: Aš dar niekada nesu matęs tokių gražių akių.

Marai ašaros gniaužia gerklę, jai sunku kalbėti.

MARA: Sakyk, ar tu...
 KNAUTAS: (*irgi kiek ašaringai*) O tu, nors truputėlį?
 MARA: O tu?
 KNAUTAS: Aš... aš... Aš padarysiu tavo nuotrauką! Va čia, šalia paminklo! Tokią, kokia dabar esi. Būk gera, atsistok čia, iš krašto! Aš tau padėsiu!

Knautas padeda Marai užlipti ant stalo krašto, nužiūri ją visais rakursais, Mara kiek sutrikusi, bet mėgina šypsotis.

KNAUTAS: Taip! Stovėk va taip! Oi! Aš bėgu namo atnešti aparatą.

Knautas jaunatviškai išeina. Mara lieka stovėti ant stalo krašto. Armeras ima lėtai judėti Maros

pusėn, iš už nugaros uždeda jai rankas ant klubų.

ARMERAS: Mamut!
 MARA: Ne, prašau!
 ARMERAS: Mamut, eime maudytis.
 MARA: Aš nenoriu maudytis. Prašau!
 ARMERAS: Mamut! Mamut! Mamut! Eime maudytis.

Mara nusiima Armero rankas nuo klubų ir vedžioja jomis sau apie bambą.

MARA: Suspausk mane, imk mane savo glėbin ir nešk į bangas; jauti, kokia aš lengva; jauti, kaip aš slystu tavo oda; jauti, kaip mudu vėsina jūrą; būk jūros banga, nusirisk manimi!

3 žaidimas

Lareko ir Humės namai. Ką tik įžengė Mara su Knautu.

KNAUTAS: Ar galėčiau nusiplauti rankas?
 LAREKAS: Jūs kiek pavėlavote.
 HUMĖ: Eik nusiprausk vonioje. Muilas mėlyname buteliuke.
 KNAUTAS: Muilas buteliuke?
 HUMĖ: Skystas muilas.
 KNAUTAS: Aa! Žinau žinau! (*Išeina.*)
 HUMĖ: Humė.
 MARA: Mara.
 HUMĖ: Labai malonu.
 MARA: Labai malonu.
 LAREKAS: Nusiauk batus, tada pajusi!
 HUMĖ: Įsirengėm šildomas grindis.

Grįžta Knautas.

MARA: Juk nesišluostei į kelnes?
 LAREKAS: Na, Knautuli! Parodyk mums savo žmoną.
 KNAUTAS: Tik nepradėk!
 LAREKAS: Kaip nepradėti? Būtinai pradėsiu. Na?
 KNAUTAS: Ana, toji ten! (*Rodo į Marą.*)
 LAREKAS: Manau, kad ne šioji čia! (*Rodo į Humę.*)
 MARA: Tik pažiūrėkite, kokie gražūs namai! Šiek tiek perstačius baldus būtų dieviškas būstas.
 KNAUTAS: Kokia proga šiandien susirinkome?
 HUMĖ: Larekas turi staigmeną.
 MARA: Kam jūs paliksite visą tą gerą?
 HUMĖ: Dar anksti galvoti apie tokius dalykus.
 MARA: Aš tvirtai prisizadėjau Knautui, kad jo palaikai bus kremuoti.
 LAREKAS: Kodėl?
 KNAUTAS: Nereiks kasti duobės.
 HUMĖ: Urnai irgi reikia duobės.
 KNAUTAS: Bet ne tokios didelės!

LAREKAS: Na, būk sveika, Knauto žmonele!
 MARA: Mes, atrodo, buvome susitikę.
 HUMĖ: Kur?
 LAREKAS: STOP! *Stratocumulus translucidus*. Jų padangėje kybojo *stratocumulus translucidus*.
 MARA: Ar tu buvai... ten?
 LAREKAS: Ką tik sugrįžau.
 MARA: Stop! Na, pasakok!
 KNAUTAS: Kaip jai klojasi?
 HUMĖ: Ateis, neateis?
 LAREKAS: Prisipažįstu, kad dabar viską supratau. Yra dvi galimybės. Pirmoji: duktė ateis čia. Antroji: duktė neateis čia. Abidvi galimos. Tačiau iš ten ji išeis ir nesu tikras, ar bematys brėkstant rytą.
 MARA: Kas tenai vyksta?
 LAREKAS: Vaikinas klausio, mergina kalba.
 MARA: Ko jis, po velnių, klausio!
 LAREKAS: Matai, jam sunkoka. Jis juk žino, kad merginai nedaug beliko... Ir nesigauo, kokį turėtų žengti žingsnį. Aš juos sustūmiau truputį artėliau. Gal padės.
 HUMĖ: Kaipgi jie galų gale nesugeba!
 MARA: Dar yra laiko. Matysime.
 LAREKAS: Taigi! Tęskime. Turi ateiti Remis. Remi!

Jėina Remis. Moterys žiūri į jį, netekusios žado.

REMIS: Na, seni! Kaip laikaisi?
 LAREKAS: Remi! Vis dėlto atėjai.
 REMIS: Trumpam. Manęs laukia dar vienas susitikimas.
 LAREKAS: Gerai, kad atėjai. Norėjau supažindinti tave su savo draugais.
 REMIS: Remis, Remis, Remis, Remis, Remis. Sveikas, Armerai. Ką veiki?
 ARMERAS: Negaliu nultipti.
 REMIS: Kas nutiko?
 ARMERAS: Keliai nesilanksto.
 REMIS: Turiu tau vieną darbelį.
 ARMERAS: Kokį?
 REMIS: Pakirpti gyvatvorę. Žmonai per aukšta, nepasiekia.
 ARMERAS: Pažiūrėsim. Galbūt rytoj.
 REMIS: Gerai. Kaip antena? Telikas rodo?
 LAREKAS: Rodo vieną kanalą, kiti vis mirga.
 REMIS: Iškart pasakiau, kad greičiausiai dar teks pasukti anteną.
 ARMERAS: Remi, padėk man nultipti, aš pavargau.
 REMIS: Vėliau. Įjunkite teliką, aš šuktelėsiu užlipęs ant stogo, tada pasakysit, koks jo vaizdas, mėginsiu pasukti.

Remis išeina.

ARMERAS: Padėkite man nultipti.
 KAUTAS: Ar gali pritūpti?
 ARMERAS: Negaliu. Mano keliai nesilanksto.
 LAREKAS: Pamėginsim?

KNAUTAS: Mėginkim kaip galim.

Larekas su Knautu nukelia Armerą nuo stalo. Tuo pat metu:

MARA: Kas jis?
 HUMĖ: Remis. Lareko geras pažįstamas. Atnešė mums anteną.
 MARA: Vedęs?
 HUMĖ: Jau trečią kartą.
 MARA: Pamanykit, kaip įdomu! Tiek vestuvių! Geri valgiai. Tris kartus gali tarti „taip“.
 HUMĖ: Ir tai toli gražu ne paskutinė santuoka.
 MARA: Žinoma! Juk jis dar jaunas. O kokia ta Lareko staigmena?
 HUMĖ: Aš negaliu sakyti.

Knautas su Lareku stato Armerą ant grindų.

LAREKAS: Dabar mėgink žengti.
 ARMERAS: Žengti aš galiu, bet tik tiesiais keliais.
 KNAUTAS: Jau gana neblogai išeina.
 LAREKAS: Tada visi į kitą kambarį, prie teliko, Remis greičiausiai jau ant stogo. Moterys irgi!
 KNAUTAS: Televizorius daugiau nebestreikuoja?
 LAREKAS: Ne. Ačiū tau. Gal kiek per garsiai užia.
 KNAUTAS: Senas daiktas, kaip nebirzgės.
 LAREKAS: Na, kada nors nusipirksiu naują.
 ARMERAS: Eikime lėčiau.

*Draugė išnyksta „kitame kambaryje“.
 „Stogas“. Remis užlipa ant stogo, kur jau yra Ebė.*

REMIS: (*šaukia žemyn*) Aš jau ant stogo! (*Išvysta Ebę. Taip išsigąsta, kad vos nenukrenta. Abu įsimyli iš pirmo žvilgsnio.*)

EBĖ: Ebė.
 REMIS: Tu... tu ant stogo.
 EBĖ: Taip.
 REMIS: Ar žinai, kad stovi ant stogo?
 EBĖ: Žinau.
 REMIS: O gal tu miegi ir nežinai, kad stovi ant stogo?
 EBĖ: Ne, aš nemiegu. (*Pauzė.*) Ar tu žinai, kad ir tu ant stogo?
 REMIS: Taip, aš čionai užsiropščiau.
 EBĖ: (*ironiškai*) O aš čionai atskridau.
 REMIS: Ar tu Lareko giminaitė?
 EBĖ: Kas tas Larekas?
 REMIS: Čia Lareko namas.
 EBĖ: Aa, taip, aš jį žinau. Tik nežinojau, kad jis Larekas. Mes nepažįstami.
 REMIS: Dažai stogą?
 EBĖ: Nedažau.
 REMIS: Vaikštinėjai stogais?
 EBĖ: Ne. Vien šituo. Pastaruoju metu.

REMIS: Ar ant stogo smagu? Tau patinka būti ant stogo?

EBĖ: Nepatinka.

REMIS: Taip taip. Aš čia atėjau pasukioti anteną.

EBĖ: Tai kodėl nesukioji? Sukiok tą savo anteną!

REMIS: Paikiodama užlipai ant stogo ir negali nultipti?

EBĖ: Galiu, bet man nevalia nultipti, kol šviesu. Aš čia slapstausi.

REMIS: Nuo ko slapstaisi?

EBĖ: Nuo tų, kurie čia gyvena.

REMIS: Jie nežino, kad tu ant jų stogo?

EBĖ: Ne.

REMIS: Ar darai čia ką blogo?

EBĖ: Taip. Ne. Aš nežinau.

REMIS: Tokios tokelės.

EBĖ: Taip nyku ir aš labai liūdna.

REMIS: Kodėl?

EBĖ: Labai nyku taip ilgai būti ant stogo. Čia nėra kas veikti. Ir man gaila savęs, kad turiu čia stypsoti. Tai va.

REMIS: Ar tu neturi namų?

EBĖ: Ana ten mano namas. Viršutinis aukštas.

REMIS: Tu ant kaimynų stogo?

EBĖ: Taip.

REMIS: Norėjai pamatyti, kas čia vyksta?

EBĖ: Ne.

Iš apačios atsklinda Lareko šūksnis.

LAREKAS: Dar nesusitvarkė!

REMIS: Taip, pamėginkite dabar! (*Remis nė nepaliečia antenos. Jis paima Ebės ranką.*) Ar galiu paklausti?

EBĖ: Klausk.

REMIS: Ką tu čia veiki?

EBĖ: Laukiu, kol...

REMIS: Na, aišku, bet kodėl čia užlipai?

EBĖ: Aš lašinių vagilė.

REMIS: Kas, kaip?

EBĖ: Lašinių vagilė. Aš vagiliauju iš lesyklos lašinukus.

REMIS: Aš suprantu, kad tu nenori vogti, bet kažkas tave verčia taip daryti?

EBĖ: Ne, ne, ne. Visai ne taip. Ta mintis man šovė prieš porą metų. Vos neplyšau iš juoko. Ir nuo tada nebegalėjau nurimti. Pažvelgiu pro langą, matau – lašinukai. Ir taip kasdien. Žiemą nevagiliauju. Juk paukščiams žiemą sunkus metas. Bet vasarą tie lašinukai čia niekam nereikalingi.

REMIS: Ir koks... tų lašinukų likimas?

EBĖ: Iš pradžių juos išmesdavau, bet vėliau ėmiau spirginti su bulvėmis ir makaronais... Su jais gali gaminti viską.

LAREKAS: (*šaukia iš apačios*) Pradėjo rodyti lyg ir geriau!

REMIS: Pamėginkite dabar! (*Deda galvą Ebei ant kelių.*)

EBĖ: Kas tu toks? Ne. Vis tiek.

Pauzė.

REMIS: (*tyliai*) Gelbėkit.

EBĖ: (*tyliai*) Taip. Gelbėkit.

REMIS: (*tyliai*) Tram tararaa, tram tararaa...

EBĖ – REMIS: (*tyliai*) Tram tararaa, tram tararaa...

LAREKAS: (*šaukia iš apačios*) Atsirado Suomija!

KNAUTAS: (*šaukia iš apačios*) Švediją visai aiškiai matyti!

REMIS: (*skruostu priglusta prie Ebės skruosto*) Ar apie tai kuriamos dainos?

EBĖ: Man nerūpi, apie ką tos dainos. Aš tuojau mirsiu.

REMIS: Ai ai ai ai ai ai ai ai...

LAREKAS: (*šaukia iš apačios*) Latviją rodo, Lietuvą!

KNAUTAS: (*šaukia iš apačios*) Lenkiją!

REMIS: Nejudėk.

EBĖ: Prašau, prašau.

MARA – HUMĖ: (*šaukia iš apačios*) Gana, Remi! Gana! Daugiau nebereikia! Remi, lipk žemyn! Remi! Jau užteks!

EBĖ: Kas dabar bus?

REMIS: Lipkim žemyn.

EBĖ: Palauk. Dar nelipk.

REMIS: Eime kartu.

EBĖ: Ne, aš negaliu.

REMIS: Aš gi ką nors sugalvosiu.

EBĖ: Sugalvosi?

REMIS: Pasikliauk manimi!

EBĖ: Palauk! Pakalbėkim!

REMIS: Nereikia.

EBĖ: Nereikia. Nereikia. Bet...

REMIS: Eikš. Aš lipsiu pirmas. Oi, galva sukasi...

EBĖ: Aš nupulsiau.

REMIS: Atsargiai.

EBĖ: Padėk man!

REMIS: Eikš eikš.

Nulipa nuo stogo.

Draugė smagiai nusiteikusi ateina iš „kito kambario“ į „svetainę“.

LAREKAS: Šešiasdešimt keturi kanalai su paprasčiausia stogo antena!

KNAUTAS: Turbūt tai labai gera antena.

HUMĖ: Remis atnešė. Remis žino, ką daro.

ARMERAS: Aš tai nuo ryto ligi vakaro žiūrėčiau tą technikos kanalą!

MARA: O kokios spalvos!

KNAUTAS: Labai geros spalvos kaip juodo - balto televizoriaus. Ar vaizdas ryškus?

LAREKAS: Tartum krištolas.

Įeina Remis su Ebe, laikydamiesi už rankų. Vyras stebeilija Ebę netekę žado.

MARA: Bravo, Remi!

HUMĖ: Bravo!
 MARA: Kas ji?
 REMIS: Mano damos ir ponai! Leiskite jums pristatyti...
 EBĖ: (*susidrovėjusi*) Ne taip pakiliai.
 REMIS: Leiskite jums pristatyti... lašinių vagilę. Lašinių vagilė Ebė!

Ebė išbąla, ima virpėti ir sėdasi ant artimiausios kėdės. Remis išmuša iš po jos kėdę. Ebė klesteli ant grindų. Ją supykina.

LAREKAS: (*pergalingai Humei*) Aš patylėsiu.
 REMIS: Tupėjo ant stogo. Laukė, kol sutems, kad galėtų nusliūkinti šalin. Įsikandusi lašinius.
 HUMĖ: (*Ebei*) Ir kad rytoj ant šio stalo gulėtų penki kilogramai lašinių su kumpeliu.
 LAREKAS: (*švelniai*) Nerūstauk taip. Matai, kaip ji bijo. Sveika, kaimynėle. Ak, tu vardu Ebė. Na, nedrebėk. Visiems nutinka. Tie lašiniai nebuvo skirti paukščiams.
 ARMERAS: STOP! Skelbiu: stop! Ar neturėtume sutikdami Lėlę parengti kokios ceremonijos?
 EBĖ: Manai, jog turėtume jai pasivaidentti?

Larekas nuduoda parodomąjį vaiduoklį.

KNAUTAS; Primityvas!
 REMIS: Tai vis dėlto ji ateis?
 ARMERAS: Eisiu pasižvalgyti.
 VISI: Tu neisi.
 ARMERAS: Kodėl?
 LAREKAS: Tu gi jiems pakiši bombą.
 ARMERAS: Kodėl?
 KNAUTAS: Mums juk pakišai!
 ARMERAS: Aš daugiau nebeturiu bombų. Tą vieną teturėjau.
 REMIS: Aš eisiu.
 EBĖ: Ne pats geriausias sumanymas.
 LAREKAS: Tegu eina. Kas žino.
 REMIS: Manęs jau nėra.

Remis išeina.

LAREKAS: Žaidžiame toliau. Visi į kitą kambarį! Prasideda žinios.

Visi išeina išskyrus Lareką ir Ebę.

LAREKAS: Ebe. Ebe. Viskas gerai. Ebyte. Tu visai nekalta. Sakiau, kad tie lašinukai buvo skirti ne paukščiams, ir mane siutino, kai paukščiai juos lesinėjo. Aš atmenu, kaip tu čia atsikraustei prieš ketvirtą metų. Žiūrėjau, kaip nešiojo baldus. Mačiau, kaip tu atėjai. Žmona pasakė, girdi, priešiniame name dabar gyvena tokia paukštytė, mašinos naktimis sustoja priešais namą. Tegu jos sau stoja, aš irgi mačiau, kad sustoja. Tegu jos sau stoja. Ir tada, prieš porą metų man šovė mintis - gal taip prisiviliočiau tave su lašiniais, nutvėręs tave tarčiau: va, dabar laikau tave saujoj. Ir tu muistydama si mēgintum ištrūkti, o aš pasakyčiau, jog niekur tu neisi. Ir tada... na taip. Psichiatras pasakė, kad aš visiškai sveikas. Dėdavau vis didesnius ir gražesnius gabalus, kad tu matytum.

EBĖ: Palauk, aš nesuprantu! Tu norėjai MANE prisivilioti lašiniais! Na, žinai! Dievulėli švenčiausias! (*Pauzė.*) O aš ir susigundžiau lašiniais. Ar nebūtų buvę paprasčiau atėjus pasibelsti.
 LAREKAS: Kokia prasme? Nieku gyvu! Aš dar neišprotėjęs. Juk tu nedavei jokio ženklų.
 EBĖ: Eikit jūs visi šikti su savo ženklais!

Į patalpą įrieda kamuolys iš pirmojo veiksmo.

LAREKAS: (*išpuolęs iš patalpos*) Nudėsiu aš tuos vaikėzus!

Patalpoje pasirodo Armeras.

ARMERAS: Ebe! Nori kramtomos? Matau, kad tau dabar viena praverstų. Ir aš paimčiau vieną, jeigu turėčiau. Man pasirodė, kad tu pirma žvilgtelėjai į mane. Aišku, juk nederėjo kitiems matant spoksoti vienam į kitą. Bet aš pajutau, kad tave lyg ir nukrėtė. Mane irgi nukrėtė. Pamaniau, jog apsigyvensime pas tave. Mano butelis per mažas. Kambarys su virykle. Išvietė koridoriuje, bendra su kaimynais. Ir šilto vandens nėra. Jau seniai norėjau palikti tą skylę. Tu juk gyveni ten, name priešais? Žinau aš tave. Ten padorus namas. Aš nebenoriu pats gamintis valgyti. Aš visą gyvenimą pats gaminausi valgyti. Pusryčiams galėsi gaminti ką nors lengvesnio, bet vakarienė turi būti kaip reikia. Ir nesirūpink, ar bus prėska, ar sūri, aš vis tiek pasisūdysiu. Turi su tuo apsiprasti, negali dėl to įsižeisti. Mano valgis turi būti kartus nuo druskos. Tik tada jaučiu tikrą skonį.

EBĖ: Ar tu kalbi su manim?

ARMERAS: Su tavim, Ebe, su tavim. Tu turi, žinoma porą trūkumų, kurie iš pirmo žvilgsnio man nepatinka, bet mudu juos įveiksime drauge. Man nepatinka, kad visi vyrai sprogina į tave akis, bet tau nebereikės dažnai išeidinėti iš namų. Parduotuvėn galėsi eiti anksti ryte, kai būna mažiau žmonių. Ir turėtum šiek tiek sulieknėti. Man patinka lieknos moterys. Plaukus nusidažyk juodai. Man patinka juodbruvos.

Ebė eina prie Knauto su Hume, įkanda Knautui į koją. Po to priėjusi įkanda ir Larekui į koją.

ARMERAS: Aš irgi turiu vieną mažą ydelę. Pats sau dorai prisipažįstu. Aš graužiu nagus. Tačiau visai normalu, jeigu papusryčiavus tai virs mudviejų bendra miela ceremonija. Taigi tikiuosi, kad mano menkas trūkumas mums taps užsiėmimu, kuris dar labiau pririš mudu vieną prie kito. O apie savo nosį neišmanau nieko. Manau, kad mano nosis man tinka.

KNAUTAS: Mat kaip.

HUMĖ: Daug laimės tau susituokus!

KNAUTAS: Ačiū.

HUMĖ: Graži tavo žmona, Knautai.

KNAUTAS: Ak, jau! Kaip visos.

HUMĖ: Ar mane irgi būtum kvietęs į vestuves?

KNAUTAS: Galvojau apie tai.

HUMĖ: Kas gi taip daro, veda ir nepasikviečia draugų.

KNAUTAS: Pamiškime.

HUMĖ: Įsivaizduoji, kaip būčiau atėjusi ir kaip būčiau į judu žiūrėjusi! Knautas veda! Mano Knautas turi žmoną!

KNAUTAS: Viskas nutiko taip staiga ir netikėtai! Atleisk! Mudviem su tavimi tai neturi jokios reikšmės!

HUMĖ: Tai kodėl ją vedei?

KNAUTAS: Ji panoro! Man ne itin rūpėjo.

HUMĖ: Ji tiesiog paėmė Knautą. Įsikišo kišenėn. Juk Knautas pats nieko nesugeba spręsti.
 ARMERAS: Ebe. Rytoj ryte aš ateisiu pas tave ir pažiūrėsim, ar mums pavyks įrengti man atskirą kampelį. Aš įpratęs gyventi vienas ir pradžia būtų neblogai, kad prireikus galėčiau pabūti vienas. Dieną padėsiu Remiui karpyti gyvatvorę, o vakare tu galėtum surasti mašiną ir atsivešime mano daiktus. Aš truputį domiuosi technika ir moku šį bei tą gaminti. Lituojamosios pastos kvapo mūsų namuose nestigs. Matai, (išsiima iš kišenės savadarbę bombą) ją užsakė Remis. Remis šaunus vaikiną. Remis sako, jog tikras vyras užantyje turi nešiotis bombą.
 LAREKAS: Prisipažįstu, tai man buvo staigmena.
 MARA: Kai išgirdau Knautą tariant tavo vardą, buvau tikra, jog tai tu. Tik pamanykit, kaip gyvenime nutinka!
 LAREKAS: Ir kad Knautulis mudu vėl suves draugėn!
 MARA: Ar mudu vėl drauge?
 LAREKAS: Matysim, kas bus.
 MARA: Ar tu to norėtum?
 LAREKAS: Žinoma, kad norėčiau.
 MARA: Ar tu matai mane? Ar matai vien miglotą pavidalą?
 LAAREKAS: Matau puikiai.
 MARA: Ar aš pasenau?
 LAREKAS: Kokia prasme?
 MARA: Na, manyčiau apskritai.
 LAREKAS: Juk mudviem anuomet nebuvo nė trisdešimt.
 MARA: Taigi esu senesnė?
 LAREKAS: Savaimė aišku.
 MARA: Aš visaip stengiausi išsilaikyti.
 LAREKAS: O aš?
 MARA: Tu vis toks pat.
 ARMERAS: Ebe. Turiu dar vieną rūpestėlį. Tu negalėsi sėdėti man ant kelių kada panorėjusi. Ne todėl, jog man tai nepatinka, tik mano kojos kažko nusilpo ir bijau, kad negalėsiu tavęs ilgai laikyti ant kelių. Aa! Dar vienas svarbus dalykas. Virtuvėje turim rasti vietą, kur pastatysim manąją vaistų spintelę. Vėliau duosiu tau tikslų sąrašą, kokius vaistus kada turiu gerti. Ir parodysiu, kaip leisti adatas, jeigu mane ištiktų priepuolis. Tada įkiši man tarp dantų medinį šaukštą arba šepetio kotą, ar tai, kas bus po ranka. Aš pats naudoju musmušio kotą. Dėl visa ko nuolatos jį laikau rankoje. Mano namuose kažkodėl daugybė musių. Jos ropinėja ant maisto ir neleidžia ryte nusnūsti. Lenda į ausis ir nosį. Suprantu, Ebe, kad tu jau kuris laikas manęs nebeklausai. O aš sudėjau į tave visas viltis. Matau, jog niekas manęs neklauso. Aišku, kam manęs klausyti. Aš juk niekas. Kažin, ar kas nors kada nors pažvelgęs į mane pagalvojo: įdomu, kas dedasi to žmogaus sieloje. Kodėl jis toksai, koks yra, ir kodėl ne kitoks.
 KNAUTAS: Atleisk man.
 HUMĖ: O jeigu tarsiu – galas, Knautuli, man gana?
 KNAUTAS: Ne.
 HUMĖ: Dabar tai „ne“! Kur, tavo manymu, mes susitikinėsime?
 KNAUTAS: Nežinau. Kur nors viešbutyje, pigesniame.
 HUMĖ: Viešbutyje imsiu gaminti tau balandėlius?
 KNAUTAS: Balandėlius galima pagaminti namie ir paskui pasiimti su savim.
 HUMĖ: Kurgi juos viešbutyje šildysi?
 KNAUTAS: Gal ant elektrinės viryklės?
 HUMĖ: Nueisime valandėlei į viešbutį su elektrine virykle po pažastim?
 KNAUTAS: Nežinau, Humi, kas bus.

HUMĖ: Aš žinau. Balandėlius gali pamiršti.
 KNAUTAS: Ai, ai, ai. O tave?
 HUMĖ: Jei būsi geras berniukas, manęs gali dar nepamiršti.
 KNAUTAS: Pasižadu būti geras berniukas!
 MARA: Viskas atgijo atmintyje.
 LAREKAS: Balsas tavo toks pat.
 MARA: Gal kiek storesnis?
 LAREKAS: Tu ir pati kiek storesnė.
 MARA: Aš juk stengiausi išsilaikyti. Ar atrodau stora?
 LAREKAS: Kodėl stora? Nestora. Pati ta.
 MARA: Patinku tau?
 LAREKAS: Patinki.
 MARA: Ar mudu tarpais susitiksime?
 LAREKAS: Aš artimai bendrauju su Knautu.
 MARA: O vien tik mudu? Mudu abu.
 LAREKAS: Galėtume kartais susieiti.
 MARA: Norėtum?
 LAREKAS: Aš tai tikrai norėčiau.
 ARMERAS: (Ir mes čia žaidžiame, vis žaidžiame ir stengiamės pakeisti tai, kas liko nepakeista „tenai“, stengiamės daryti tai, ko nepadarėme „tenai“, bet mes žinome, kad taip ir liksime žaisti. Ir vienintelė mūsų galimybė laimėti liko su tais, kurie yra „tenai“ ir kurie nepateks čia, kuriems nereikės būti čia, nes „tenai“ jie savo žaidimą žais ligi galo.)²
 HUMĖ: Ar tu bučiavaisi su ja? Atsakyk!
 KNAUTAS: Taip. Ne per daugiausia.
 HUMĖ: Ir kaip patiko?
 KNAUTAS: Nepatiko. Neįprasta.
 MARA: O tavo žmona?
 LAREKAS: Aš nenoriu kalbėti.
 MARA: Tu visai nepasikeitęs. Taigi aš laukiau.
 HUMĖ: Ar žinai, kokia yra Lareko staigmena?
 KNAUTAS: Ne.
 LAREKAS: Šiandien pranešiu jums vieną staigmeną.
 MARA: Naa?
 HUMĖ: Tu turi dukterį. Jis norėjo tai viešai paskelbti.
 LAREKAS: Sutikau vieną žmogų ir sužinojau, kad mūsų Knautulis turi dukterį.
 KNAUTAS: Aš turiu dukterį! Dieve!
 MARA: Knautas turi dukterį? Jis man nesakė.
 HUMĖ: Iškart, kai baigė mokyklą.
 LAREKAS: Staigmena tokia, kad jis pats to nežino.
 KNAUTAS: Aš turiu dukterį! Dieve mano! Tai neįmanoma.
 MARA: Knautas turi dukterį?
 HUMĖ: Toji moteris, su kuria tu gyveni, pati pasisakė Larekui.
 LAREKAS: Jau didelė mergaitė. Arba tikriau moteris. Jauna moteris.
 KNAUTAS: Aš turiu dukterį! Aš turiu dukterį! Valioo!
 MARA: Knautai, Knautai! Tu turi dukterį! Jauną moterį!
 KNAUTAS: Aš turiu dukterį! Jauną moterį! Valioo!
 Visos trys moterys ilgai susispausė ir klausė jo kalbos, pritardamos: mmm, aaa,

² Tekstas skliaustuose gali būti praleistas.

uuu ir t.t.

REMIS: Aš jau čia! Vaikinas kalba. Kas sutvarkė? Remis sutvarkė! Mergina kalba ir vaikinas kalba. O toliau mąstykite patys. Ir Remis tai sutvarkė! Nes Remis veikia! Remis netyko, Remis nelaukia! Remis veikia! Remis neklausia, Remis neprašo! Remis ima! Niekas nemylė Remio, bet visi Remio nori, nes Remis nebijo! Remis siaubingas, bet Remis duoda, nes Remis turi! Remis visiems gali duoti, nes Remis nieko nepasilieka! Ateikite pas jį drauge ir jūs nesigailėsite, jūs norėsite dar, nes žinote, kad visada gausite! Čia yra kas duoda! Čia veikiama!

Visos draugės dėmesys nukrypsta į Armerą.

ARMERAS: Ebe, tu neišklausi manęs ligi galo. Gerai. Galiu ir vienas kalbėti. Aš įpratęs kalbėti vienas. Manęs nereikia klausytis, nes aš esu „niekas“. Norėjau tau parodyti, Ebe, koks paprastas tas daikčiukas čionai. Manoma, kad bomba – tai kažkas ypatingo. Ne! Paprasčiausias daikčiukas. Tose štai lazdelėse yra daug jėgos. Be galo daug saulės į jas suslėgta. Štai čia baterija. Baterija įžiebia kibirkštį. Gali būti ilgesni laidai, kai nori, kad bomba sprogtų toliau nuo tavęs, bet šiosios laidai trumpi. Raudonas ir žalias. Juos sudūrus baterija įžiebia kibirkštį ir iš lazdelių prasiveržia marios saulės. Ebe. Nori, aš parodysiu tau, kaip ji veikia. O gal nori pamėginti pati? Tiesa, tu manęs neklausai. Matai! Imam į vieną ranką raudoną laidą, į kitą – žalią ir tuoju... driokstelės... baisingas... sproginas...

VISI: Stop!

Matome ir girdime arba vien girdime paskutiniuosius Lėlės žodžius.

LĖLĖ: Stenai. Stenai. Pabusk. Stenai. Pabusk, Stenai! Kelkis! (*Pauzė.*) Miegok, miegok. Tu gražiai miegi. Kvėpuoji. Ramiai. Kvėpuoji. Aš jau išeinu. (*Nusišypso.*) Išeinu. Gaila išeiti. Bet esu laiminga. Man baisu, vis dėlto baisu. Tai lyg ir normalu. Ir liksiu laiminga. Visur. To iš manęs niekas neatims. Tos laimės. Kuri mudu aplankė. Mudu. Abu. Keista. Jaučiuosi tartum būčiau kažko išvengusi, kažko baisaus. Viskas taip juokinga. Kai tu mane čia rasi, dar tebebūsiu arti. Žvelgsiu į tave. Bet aš nežinau. Nežinau, kaip visa tat būna. Todėl ir kalbu. Man atrodo, kad pasiimsiu dalelę tavęs. Tik nežinau kur. Norėčiau tau pasakyti... (*Pauzė.*) Maniau, jog pats nuostabiausias dalykas – išgirsti, kaip tu būtum taręs man, kad myli mane. Tačiau nežinojau, kad pats nuostabiausias dalykas yra sakyti, kad aš myliu tave. Aš myliu tave.

Pabaiga

Iš estų kalbos vertė Danutė Sirijos GIRAITĖ

Estų literatūros vertimus VARPAI-2014(30) ir VARPAI-2014(31) rėmė Estijos fondas *Kultūros kapitalas*

STASYS LIPSKIS

Didžiam kely – trys mažos nuodėmės

Vytautas Kubilius (1926–2004) – viena talentingiausių ir ryškiausių asmenybių lietuvių literatūrologijoje bei kritikoje. Habilituotas mokslų daktaras, profesorius keturis dešimtmečius dirbo Lietuvių literatūros institute, išleido apie penkiasdešimt solidžių studijų, monografijų, mokslinių veikalų. Jo kūrybinė veikla tęsėsi daugiau nei penkis dešimtmečius. Ir giriamas, ir peikiamas jis pusę amžiaus neabejotinai buvo literatūros zenite.

Bet šįkart kalba ne apie jo veiklą, ne apie kūrybą. Į šitą asmenybę pažvelkime iš arčiau. Jo dienoraščiai, laiškai, atsiminimai atskleidžia talentingo žmogaus ieškojimus, jausmus, nuotaikas, netgi nuo daugelio slėptas paslaptis.

Ieškok savojo Dievo

Prieš gerus metus jis įrašė savo paskutinius žodžius dienoraštin. Ar tikrai paskutinius? Dabar jis nenorėjo teigiamai atsakyti į tokį tiesmukišką klausimą. Savo dienoraščius jis pradėjo rašyti beveik prieš šešis dešimtmečius. Pradžioje rašė į pusstorius, vėliau į storesnius pokario sąsiuvinius, dar vėliau – į bloknotus. Dar paskui, ypač po netikėto saugumiečių apsilankymo namuose, rašydavo ant paprasčiausių baltų lapelių. Juos vėliau dėdavo į batų dėžes ar kitokias erdves ir slėpdavo tarp paprasčiausių buities rakandų.

Tiesą sakant, jis bijojo, kad tų dienoraščių lapelių neaptiktų neprašyti svečiai...

O per tuos dešimtmečius jis susigyveno su savo užrašais, jie atstojo jam gerą Motiną, su kuria galima pasitarti, išsakyti savo sielvartą ar abejonę. Dienoraščiui, kaip ir Motinai, jis buvo atviras, nuoširdus, todėl ir niekada nemanė jų rodyti svetimoms akims...

Knygos jau seniai atiduotos universitetui, korespondencija – institutui. „Pasiliko tik Mamos laišakai ir dienoraštis, – rašo jis 1998-ųjų liepos 6-ąją. – Bet ir tuos reiks sunaikinti, kad neliktų pėdsako.“

Bet juk jis dar nesiruošia mirti? Ne, tik vis dažniau sielą užplūsta nykuma ir menkystė.

Dar prieš metus rašydamas dienoraštį jis tebebuvo jam toks pat atviras ir nuoširdus, kaip ir atsivertęs užrašų sąsiuvinį 1946-aisiais...

O ko tada gyvenime ieškojo Vytautas Kubilius? To paties, kaip ir daugelis jo bendraamžių. Ieškojo gyvenimo prasmės, tikslo, esminių būties vertybių.

Dvasinį jaudulį sukeldavo kiekvienas apsilankymas bažnyčioje. „Buvau išpažinties“, – rašo jis 1945-ųjų spalio pirmąjį sekmadienį. Nuo paskutinės išpažinties jau buvo praėję keturi mėnesiai, tad nuo pat ryto pradėjo galvoti apie savo nuodėmes. Galvojo, galvojo, ir vis... nerado. „Arba aš darausi šventas, arba tiek smukęs, kad nežinau nieko, – rašo vaikinukas sąsiuvinin. – Tikrai, Viešpatie, netobulėju aš.“ Jis save prilygina stuobiui, kyšančiam rudens naktį, o juk gimnazijoje visi jį laiko rimtu abiturientu...

Kitą sekmadienį jis vėl bažnyčioje. Tenai, vargonų aukštybėje, Marijos giesmę gieda mokytoja Vainauskaitė: *Maria mater gratia, mater misericordiae*... „Tik ta giesmė, tik skliautai, ir per veidą eina šurpuliai.“

Ir paskutinįjį tų pačių, keturiasdešimt penktųjų, vakarą jam „norėjosi atsiklaupiti ir gražiai, gražiai, kaip darydavau prieš egzaminus, paprašyti Dievą, kad jis mano našta palengvintų...“

Kitų metų pavasarį ir vėl: „Šiandien (1946 04 07) aš buvau pas Dievą. Seniai su juo bekalbėjau. Buvau išdidus ir jaunas“. Su kunigu jis dalijasi savo dvejonėmis – kodėl vis atsiranda žmonių, neigiančių religiją? Sielų ganytojas jam nuoširdžiai aiškina: kai religija nesutampa su žmonių gyvenimais, šie imasi ne gyvenimą remontuoti, o Bažnyčią griauti. Ir vis dėlto religija jau devyniolika amžių egzistuoja ir klesti. Kunigas vaikinukui liepia sugretinti lietuvį–kataliką ir rusą–bolševiką.

– Kieno moralė aukštesnė? – klausia dvasiškis ir mato supratingą abituriento žvilgsnį...

Atgailai jaunuolis turės sukalbėti Jėzaus širdies litaniją. Vytautas atsiklaupia.

„Sudegsiu kaip žvakė prieš jį, – rašo jis grįžęs iš bažnyčios. – Kaip vanduo nuplauksiu žemyn. O norėjosi, suprantat, dideliu vandeniu, ištisom bangom nuūžti per žemę...“

Jauno žmogaus idealai visada nori pralenkti realybę. Pakilti virš kasdienybės pelėsių ir purvo. Tokią euforinę palaimą Vytautas visada patirdavo bažnyčioje. „Šiandien giedojo „Te Deum laudamus“, ir man per nugarą ėjo šiurpas, aš buvau nutirpęs ir nustebeęs tuose iškilminguose kaip Mozės įstatymų raidė ir griausminguose kaip perkūnai tonuose...“

Brandos egzaminų išvakarėse Vytautas vėl susiruošia išpažinties: „Aš einu į Dievą. Po ilgų vargų, kelionių, mokslo periodo, kurį baigiu, einu jam pasakyti ačiū, kad mano keliuko nenutraukė pačioje pradžioje, kad leido jam vingiuotis linksmam ir nesustojamam tarp tų didžiųjų mūsų epochos kelių.“

Ir taip būdavo ne kartą. Kai bažnyčios choras užtraukia „Te deum“, drėgmė mušasi į vaikinuko akis, nugara perbėga vėsus drebulys. Arba štai nepakartojamas vėlykinių mišių

rytmetys: „Vargonų muzika liejasi didžiulėmis bangomis. Rodos, ir mane tos bangos iškelia aukštai, aukštai, rodos, aš jaučiu to pavasarinio Kristaus gaivumą, džiaugsmą...“

Ir dar vienas pavasarinis išpuolis. Jis šiltai žiūrėjo į Kristų su raudonu apdaru, greta regėjo du auksinius angelus. „Buvo gera klausytis tylių, švelnių litanijos žodžių, – rašo Vytautas. – Tai tarytum vaikystė, kai pro langą krisdavo tiršta rytmetinės saulės šviesa, kai būdavo giedra, giedra. Jokios minties, jokio jausmo, tik vien giedruma.“

Tai buvo gražu ir išpuodinga. Napakartojama. Bet vaikystės ir jaunystės išpuoliai pamažu blėso. Sulaukęs septyniadešimties Vytautas jau galėjo pirmą kartą rašyti tikrą ir nesumeluotą savo biografiją. Jis atvirai prisipažino gimnazijoje, kaip klasės seniūnas, garsiai kalbėdavęs maldą, klebonijoje lankęs religijos pamokas, kas sekmadienį būdavo pamaldose. „Man buvo gražu ir gera bažnyčioje, bet niekada nepajutau Dievo iš arti. Materialistinė pasaulio algebra buvo nyki be dieviškosios paslapties. Norėjosi tikėti kažkuo aukštesniu, išvysti pasaulio beribiškumą, pajusti nepaaiškinamą grožio dvelksmą. Tik jokiū būdu nesusitaikyti su kasdienybe kaip galutine tiesa. Šitą tikėjimo ilgesį aš, regis, būsiu perkėlęs į literatūrą.“

Į literatūrą jį kreipė ir visa gyvenimo aplinka. Jau gimnazijoje visi jį vadino rašytoju. Mokytojai stebėjosi jo rašiniiais, gyrė jų kūrybiškumą. Kai reikėdavo rengti literatūrinį montažą, niekam nebuvo galvosūkiu, kam patikėti šį darbą. Aišku – Kubiliui.

„Vakar ganiau karves, – rašė jis 1946-ųjų vasarą. – Suvarau į krūvą ir, atsitūpęs ant griovio ar kupsto, skaitau Čechovą“. Literatūra jam tampa „kategoriniu imperatyvu“, ji – tikroji gyvenimo prasmė: „Ji išstūmė iš mano širdies meilę ir laimės troškimus.“ Jo dienoraščiuose ne kartą mirga išsireiškimai „aš knygoje gyvenu“, „knygoje praleidžiu laiką“, „likau užkeiktas knygoje...“ Tikraisiais jo namais tampa knygos, prie kurių praleidžia beveik visas dienas. Jam gera gyventi, kai „su visa siela gali įeiti į knygą.“

Pasirinkęs knygą ir literatūrą, Vytautas nesunkiai apsisprendžia dėl universitetinių mokslų – tik liuanisto profesija. Įstoja, puikiai mokosi, daug skaito, bet pokario ideologinės girtos sutraiško jaunuolio svajas – jis pašalinamas.

Grįžęs į Biržus, įsidarbina miesto bibliotekoje. Vėl prasideda puikios dienos. „Tyliai, jaukiai groja ruporas, aš skaitau. Kambarys šiltas. Ir taip gera eiti tomis knygomis, eiti niekur neskubant, eiti be rūpesčio. Aš čia tik pajutau visą skaitymo džiaugsmą.“

Uolaus skaitytojo sieloje gimsta ir kūrybinis polėkis: vienai kitai klasės draugei surimuoja ir pasiunčia eilėraščio posmą, parašo keletą novelių. Kūryba, jo giliu įsitikinimu, panaši į Kristaus kančią ant Kalvarijos kalno. Netgi daugiau: „čia pats nukryžiuoji save, prikali rankas ir kojas, pats perveri sau šoną, tik turi ne vanduo, bet kraujas tekėti.“

Meno hidra pasiglemžia jo sielą ir svajas. Aistringų apmąstymų apie gyvenimo prasmę ir idealus kupini ne tik dienoraščio puslapiai. Rašydamas laiškus klasės draugams ar jaunystės bičiuliams, jis tarsi pasikelia virš buitinių smulkmenų, virš kasdienybės mažmožių – kiekviename tekste rasi kūrybinių temų, filosofinių samprotavimų apie meno esmę ar asmenybės brandą...

Jaunatviškos vizijos brėžia įvairiausius kontūrus, bet galutinis nuosprendis jau priimtas ir 1946 m. rugsėjo pradžioje be svyravimų dienoraštyje užrašytas: „Aš pasirinkau literatūrą. Ji – mano gyvenimas.“

Pridurtume – ir Dievas...

Tas pražūtingas epochos dvelkšmas

Su savo tėvu – Steponu Kubiliumi – Vytautas išsiskyrė, galima sakyti, dar pačioje kūdikystėje. Tėvas buvo nušautas 1928 m. gruodžio 4 d. vakarą. Tikroji Vytauto gimimo data – 1926-iejį. (Baigiantis karui, 1944-aisiais, Vilkijos gimnazijos raštvedžiai patarė jam dviem metais „pavėlinti“ gimimo datą – kad vokiečiai nepačiuptų kariuomenėn – ir vėliau Vytautas turėjo daug baimės ir vargo dėl suklustoto dokumento, tik Nepriklausomybės metais tiesa buvo atstatyta).

Vienas tėvo brolis – Viktoras Kubilius – steigė tarybų valdžią Kvetkuose ir 1919 metais buvo sušaudytas Palaidžios krūmuose. Priešingu keliu pasuko Steponas. Jis 1919 metais persikėlė į Kijevą, po to kovojo Denikino savanorių armijoje, buvo apdovanotas trimis Georgijaus kryžiais. Bolševikai jį nuteisė myriop, bet jam pavyko pasprukti ir sėkmingai grįžti į Lietuvą. Vertėsi gyvulių supirkinėjimu, spekuliuavo prekėmis. Skolindavo pinigų. Vytautas buvo įsitikinęs, jog vienas iš skolininkų pasalomis ir nužudė jo tėvą.

Po metų užsiliepsnojo senelių namai Kvetkuose.

Tai – pirmieji Vytauto vaikystės įspūdžiai. Augdamas jis dažnai jautė nerimą dėl baltagvardietiško saitų jo tėvo biografijoje. Laimei, motina netrukus ištekėjo už jo brolio – Stepo Kubiliaus. O šis – demobilizuotas sovietinės armijos kareivis, miškų kirtėjas, statybininkas – žodžiu, proletaras. Gal tai ir apsaugojo Vytautą nuo gulagų?

Proletariška pasaulėjauta nebuvo svetima bręstančiam jaunuoliui. „Reikia ne nuo gyvenimo reformos pradėti, bet nuo žmogaus reforminimo“, – tokią savo poziciją dar 1944 m. laiške jis išdėsto savo bičiuliui Kaziui Grigui. Ir dienoraščiuose neretai mirga mintis – svarbiausia, ne griauti, o statyti. „Aš gi su tais, kurie stato ir kuria“, – ne kartą kartojamas jo devizas.

Dar po ketverių metų laiške tam pačiam bičiuliui jis su pasigėrėjimu kalba apie Renesanso epochos žmogų, kuris nutrenkė nuo savęs egzistencijos rūpesčius, šalinosi kasdienės buities naštos. Juk būtent Renesansas norėjo gyvenimą padaryti nuolatinio džiaugsmu, skatino mąstymo bei minties giedrumą.

Tačiau gyvenimas, aplinka ima koreguoti jaunatviškus idealus.

„Galit jo nerašyti. Nebelankys!“ – vis dažniau ir dažniau klasėje prabyta tvarkdarys. Vienus moksleivius areštuoja saugumiečiai, kiti – su tėvais išvežami Sibiran, treči – pasirenka miško brolius.

„Šiandien su Uoga apžiūrėjom šešis nušautus, – rašo jis 1946-ųjų kovo 19-ąją. – Aš maniau, kad man silpna pasidarys ir turėsiu Uogos rankos nusitverti. Bet nieko. Tik negera žiūrėti į sustingusius jaunos vyrus – sukrūvintus, apiplėšytus, be batų. Vienam kulka krūtinėn įsarius. Vienas geltonplaukis guli kruvina galva. Kitam ant pilvo didelė bala sukrešėjusio kraujo...“

Parėjęs namo Vytautas sėda prie pamokų. Atsiverčia Majakovskio poeziją. Bet negali skaityti, nesugeba susikaupti. Tai pro „O“ raidę išlenda sukrūvintas pilvas, tai žodis *мерзавей* sudrėksta krauju.

Po trijų mėnesių – birželio 17-ąją – vėl skaudus – įrašas: „Sunki diena. Vakar per naktį šaudėsi apie Pabiržę...“ Tąkart jis išgirdo sukrečiančią istoriją – viename kieme nušauti du arkliai. Keršydami sribai visą šeimyną išvežė. O paryčiais, po atlaidų grįžo šiek tiek įkaušę gaspadorius. Rado tuščius namus. Atėjo prie geležinkelio, persižegnojo ir puolė po

ateinančiu traukiniu. Sudarkytą kūną vėlgi, atvežę į Biržus, numetė aikštėje

Vytauto bendraklasė Elena Pauliukaitė laikraštyje „Septintokų kūryba“ parašo eilėraštį, kuris bemat sudomina... saugumiečius. Kas belieka mergaitei? Sprukti iš namų. Kaimynams paskleidžiama versija – tėvai vertė tekėti už nemylimo, todėl mergaitė pabėgo... Tačiau per sumanių gimnazistų rankas Vytauto susirašinėjimas su klasioko tęsėsi. Ir kai viename laiške Vytautas palinkėjo Elenai linksmai praleisti šventas Kalėdas, mergina kitame laiške sušuko: „Dievulėliau brangus, argi galėjo būti linksmos šventės man, atskirtai nuo savo šeimos, nuo draugių, pažįstamų?“

Žiauri tikrovė sutraiskė jos šventines nuotaikas: „Bažnyčioje mirgėjo žvakės, kilo smilkalų ir vaško kvapas. Vargonai gaudė kažką taip švento ir graudaus. O gatve slinko rogės, prikrautos lavonų, ir ant sniego krito sunkūs kraujo lašai. Aš paslėpiau veidą delnuose ir verkiau gaudžiai gaudžiai...“

Sužinojusi, kad tėvo rūsyje slėpėsi partizanai, iš namų pabėga klasės draugė Janina Morkvėnaitė. Eugeniją Pilkauskaitę nuteisia dešimčiai metų kalėjimo už tai, kad draugavo su miškan pasitraukusiu abiturientu Kudukiu (beje, būsimoju savo vyru). „Vėl savo užrašų knygutėje turėsiu išbraukti dvi pavardes“, – netrukus laiške Elenai Pauliukaitei konstatuoja Vytautas. Kaimynai jam pasakojo, kaip įsimylėjęlius vedė gatve. „Ji – išbalusi, mažytė, o jis – aukštas, tvirtas, bet sudaužytu, mėlynu veidu.“ Argi apie tokį pasimatymą svajojo gimnazistai? „Ir užtat labai graudu, kad negali nei mokytis, nei mylėti, nei gyventi, – rašo Vytautas dienoraštyje. – Kad šitaip žmonės miršta ir guli suspardyti ir kruvini ant gatvės...“

Nuo tokių pasibaisėtinų vaizdų Vytautą gelbsti knygos. „Nors ir prašyk Dievą, kad kurią nors naktį pasnigtų knygom, – atvirauja laiške klasės draugei Juditai Cibulskaitėi. Kuo labiau artėja brandos egzaminai, tuo labiau stiprėja viltys ir svajos apie aukštuosius mokslus: „Aš dabar nuolat svajoju apie universitetą“, – išpažįsta jis savo dienoraščiui. Jis jau girdi profesorių pašnekesius, įsivaizduoja nepažįstamus studentų veidus, regi save tarp pirmaujančių. „Nuvažiuosiu į Kauną ir ten išknisiu, išrausiu sau vietą“, – jau kategoriškai tvirtina Vytautas.

Ir štai 1946-ųjų rugsėjo 11-osios įrašas: „Pagaliau aš studentas...“ Lekia paskaitų karuselė, ilgas valandas prasėdi bibliotekoje. Skaito Šopenhauerį ir Hegelį, Kantą ir Gėtę, Černyševskį ir Marksą. „Kad nors širdis plaktų ne pagal Marksą, o originaliai, savo taktu ir savo melodija“, – neslepia savo minčių Vytautas. Ne visada užtenka duonos, bet... „Buvau pasiryžęs gyventi nevalgęs, kol gausiu stipendiją.“

Svarbiausia buvo knygos. Jis uoliai skaitė vokiečių profesorių veikalus jų gimtąja kalba. Dažnokai pavartydavo dar Vaclovo Biržiškos universitetui parūpintas angliškas bei lenkiškas enciklopedijas. Budrūs ideologiniai cerberiai tuoj pat sunerimo, ir netrukus visi užsieniniai leidiniai buvo perkelti į specfondus. Komjaunimo aktyvistų pyktį Kubilius užsitraukė, pasakydamas kritišką nuomonę apie P. Cvirkos „Brolybės sėklą“, K. Korsako karo metų poeziją.

Didžiausias konfliktas įvyko aptariant literatų konkurso rezultatus. Žiuri pirmininkas A. Churginas visai auditorijai atskleidė vokuose įrašytas autorių tikrąsias pavardes ir ėmė kandžiai tyčiotis. Vytautas pašiurpsta: juk pažeidžiamos konkurso taisyklės.

– Iš kur, tamsta, ištraukėte tokias taisykles? – išpučia akis A. Churginas.

Vytautas atšauna:

– Tokių taisyklių laikėsi žurnalas „Savaitė“ vokiečių metais.

A. Churginas įsiunta ne juokais: visą pusvalandį rėkė auditorijai: tarybiniame universitete propaguojama fašistinė ideologija.

Vytauto pavardė netrukus ima šmėžuoti tuometinėje spaudoje. Pasipila šiurpūs kaltinimai:

„Literatų būrelio valdyboje atsiranda tokių, kaip Kubilius, kuris studijuoja Eretą ir kitus panašius filosofus“ (A. Majauskaitė, *Komjaunimo tiesa*). Sustiprinti mokymo auklėjimo darbą inteligentijos tarpe reikalauja Gabdanka, pasipiktinęs Kubiliaus skaitoma smetoninio laikotarpio lektūra (laikraštis *Tarybų Lietuva*). „Kubilius mūsų fakultetui pridarė nemaža gėdos – užėmė dekadentų gynimo poziciją, nesupranta marksizmo-leninizmo pagrindų“, – tvirtina D. Judelevičius laikraštyje *Tarybų Lietuva*. Docentas Ariskinas, pasipiktinęs Kubiliaus skaitomais veikalais, reikalauja ryžtingai pagerinti Kauno universiteto darbą (*Komjaunimo tiesa*).

Įtampa pasiekia kulminaciją. 1948-ųjų kovo 20 d. V. Kubilius iškviečiamas į universiteto mandatų komisiją. Ant stalo – nemaža krūvelė Vytauto skaitytų vokiškų knygų. Kaltinamąją kalbą sako bendrakursis komjaunuolis Zacharijus Grigoraitis. Jo verdiktas rūstus: Kubilius neigias socialistinį realizmą.

Vytautas bando gintis, bet... Kitą dieną jis gauna mandatų komisijos sprendimą – pašalinti Vytautą Kubilių iš universiteto „dėl antitarybinio laikymosi fakultete“, „už platinimą studentų tarpe buržuazinės literatūros ir jos atvirą propagandą.“

Universiteto durys trinkelėjo. Ilgametė svajonė subiro į šipulius. Dar porą mėnesių pagyvena motinos sesers vyro Braco namuose (pagyvena ne už dyką: talkininkauja, šienauja, dirba įvairiausius darbus).

1948-ųjų gegužės pabaigoje palieka Kauną, nes čia atsivėrė tikras pragaras: „Per naktis dundėjo mašinos, kad net grindinys, net pablyškusi naktis drebėjo. Palemone mums mojavo vežamieji. Toks skurdus, liūdnas vaizdas, kurio aš niekad nepamiršiu: į vagoną padėta siaura balta lenta, greta stovi čekistas su nuogu durtuvu...“

Grįžta į namus, o ir čia nelinksmos naujienos – išdraskyta netoliese gyvenusio Rodišio šeima. O juk buvo puikus gaspadorius, kiek kartų Vytautas talkino jam, mokėjusiam visus pritraukti savo nuotaika: „Sudiev, Rodiški! Tu buvai man baisiai geras, Tu lyg tėvas mokėjai su manimi kalbėti...“

Grįžęs namo, Vytautas vėl atsiverčia savo dienoraštį ir įrašo: „Užslinko Lietuvai didysis sutriuškinimas. Aš sėdžiu, aš galvoju, kad galbūt mes galime neišbristi šitos peklos...“

Nykuma.

Ar neatsiras joje bent mažytis šviesos spindulėlis?

Kada išblės mėlynos akys?

Tas šviesos spindulėlis, jo pasaulyje išžiebęs dramatiškais pokario metais, buvo jo mėlynakė klasiokė Danguolė Šepetytė. Ir jis, ir visi gimnazistai ją vadino tuo pačiu vardu – Danga.

Ar tik ne šeši dešimtmečiai prabėgo nuo pirmųjų dienoraščio įrašų? O jis tą pavakarę ryškiai mena, tarsi tai būtų įvykę vakar, gal net šiandien...

Vieną kitą praeivį tąkart sutiko. Biržų miesto gatvė ėjo vaikigalis išdrikusiais plaukais

ir rūkstančiu popirosu. Pražingsniavo kareivis, žvangindamas medaliais. Kaulėtomis kojomis nusvyravo sulinkusi, vargana moteris – visa jos povyza bylojo, kaip jai sunku gyventi.

O jos, Dangos, nebuvo – kaip tyčia. Suirzęs parėjo namo, atsivertė sąsiuvinį ir pradėjo rašyti.

Kai prieš gerus metus sužinojo apie Dangos mirtį, tuoj pat parašė laišką jos vyrui: „Liūdžiu kartu su jumis Dangos laidotuvių dieną. Jaučiuosi labai prastai. Nenoriu matyti jos mirusios. Net negaliu įsivaizduoti jos karste.“

Su Danga ir Vytautu Aleksynais jis daug metų palaikė draugiškus ryšius: keitėsi laiškais, naujienomis. Tąkart našliu likusiam bendravardžiui rašė: „Danga buvo šviesos spindulys. Manau, ir Jūsų šeimos gyvenime. Ji saugojo nuo nevilties. Sunku bus gyventi be jos giedrumos, džiaugsmo, subtilaus intelegentiškumo.“

Tąkart, parašęs laišką, jis susirado savo pirmąjį dienoraščio sąsiuvinį, perskaitė ir pats nustebė paskutiniu pradžią pradžios sakiniu: „Ateis senatvė, ir išblės mėlynos akys.“

Taip, senatvė jau ateina, atidunda. Bet ar išblės mėlynos akys?

Daug dienų jie ėjo tuo pačiu vieškelio, priprato vienas prie kito. Jaunuolių širdyje įsiplieskė meilė. Ne bet kokia – gimnazistiška. Nedrąsūs pirštų susilietimai, švelnūs plaukų sruogos paglostymai, priglundimai prie skruosto, jaunatviški bučiniai... Visa tai bus, visa tai neišvengiamai ateis. Bet kai Vytautą ir kitus jo klasiokus pakviečia kaimynai į rudeninio kūlimo talką, jis atsisako, o sėdęs prie dienoraščio (1945 metų lapkričio 3 dienos šeštadienio pavakarę) rašo atvirą išpažintį:

„Aš Dangą myliu. Bet važiuoti nenoriu. Jie bus linksmi, dainuos ir šoks. O aš jausiuos toks nereikalingas, mažytis prie to užiančio stalo. Septintokai apsikabins mergiotes ir gal bučiuos jas. Aš gi nedrįsiu Dangos rankos paimti ir sklaidyti, gniaužyti jos pirštus. Mat myliu ją. Dangai sunku su manimi. Juk aš nei šoku, nei dainuoju, nei alų geriu. Aš mat toks senis. Nepalinksminsiu mergaitės. O ji nori paužti, nes, anot mamos, jai vėjai dar galvoj. Ir galbūt nori būti bučiuojama. Aš gi neišdrįstu. Aš virpu, drebu širdyje ir tik ranką suspaudžiu. Kurią ir vėl, įėjus jos motinai, paleidžiu.“

– Ką jūs dirbat? Uždavinius šitaip? – ne kartą klausdavo Dangos motina, įėjusi į kambarį, kuriame susiglaudę ant sofos sėdėdavo Danga ir Vytautas. „Kaip mūkelės sėdi“, – pasišaipydavo klasiokės, užtikusios greta susiglaudusius įsimylėjęlius.

„Jie galbūt į mane kaip į žentą jau žiūri“, – konstatuoja Dangos tėvų reakciją Vytautas. Ir vėlgi – Dangos motinos žodžiai – „Vyrai mokslininkai – baisiausiai neįdomūs. Tokiems nėra ko vesti...“

Tad iki žento lygmens dar buvo labai toli. Dabar – gražių, jausmingų pasimatymų metas. Jeigu kas kada nors skaitys jo dienoraščius, gal ir stebėsisi vienu refrenu – bučiavau Dangą... Bučiavausi su Danga...

Gal tikrai reikės sunaikinti dienoraščius? Juk be jokių skrupulų ir širdies gailėsčio per paskutinį kraustymąsi šiukšlių sunkvežimiu išmetė keturis maišus įvairiausių popierių, laiškų, užrašų ir vokelių. Knygas, tiesa, dovanojo Vytauto Didžiojo universitetui, laiškus – Literatūros institutui. Ko gero, dienoraščius reikės išmesti.

O dabar, prisiminimų akimirkomis, jį šildė anų dienų vaizdai, gimnazistiškos meilės akimirkos.

Jų daug būta. Štai kad ir ana šeštadieninė kūlimo talka – dabar Vytautas važiuo.

Klasiokai šauniai dirbo, o vakare visi solidarčiai linksminosi – dainavo, šoko, gėrė alų („Geriu alų, bet nepasigeriu“, – įrašys Vytautas). O po to visi draugiškai sugulė ant šieno.

„Su paltais apsilvilkę, – konstatuoja dienoraštyje Vytautas. – Dangą taip nepatogu apkabinti. Prašau visą naktį, kad ji pasigrižtų šonu. Bet ne. Toks jos nusistatymas. Aš pykstu, nors dar kalbu su humoru. Paskui suprantu dalyką ir pasidaro graudu. Danga bijo manęs. Bijo atsigręžti į mane veidu. O gyvenimo realybe ir tas vaikiškas naivumas! Man graudu todėl, kad aš noriu ją tik apsikabinti, tik jausti jos plaukų ir veido šilumą, o Danga čia bijo, galvoja kažką...“

– Susitaukykim, Danga. Tu pabučiuok! Gal moki tyliai, kad kiti negirdėtų! Moki? – tai Vytauto žodžiai.

– Miegok tu! – atsako Danga.

Vytautas tą naktį nemiegojo. Jis suprato, kad jo (o gal ir pačios Dangos) inteligentiškumas nepataiko į pokario kaimo ritmą, kuriame dvasinį grožį nustelbia kitos vertybės: jėga, vyriškumas, jei norite – ir grubumas.

Tokią kaimo nuotaiką Vytautas nupiešė kitame dienoraščio sąsiuvinyje: „Kaime, ocho, kaime – mes vyrai! Ten nereikia su liežuviu ilgai blatinis. Nepasakysi, kad tave myliu... Į glėbį, į lūpas, paskui kamaron – štai, meilė. Tai tokią mergos supranta...“

Kai klasiokės Vytautui primena Dangą, kaip jo žmoną, jis pikta atrėžia:

– Danga yra miesčionka... Aš gi nenoriu miesčionkos, kuri dažytųsi, eitų su skrybėle. Būsiu vienišas...

Bet iki vienvakės dar labai toli. Dabar jo kompanijoje vis dažniau atsiranda kita klasiokė – Uoga. Tai – Eugenija Žolungytė, vėliau tapusi istorijos studente, bet taip ir nebaigusia mokslų – ją palaidojo dvidešimtmetė...

„Saulė virpa Uogos plaukuose, – rašo Vytautas 1946 metų kovo 6-ąją. – Vakar tuos plaukus ties smilkiniu suvirpino mano lūpos. Aš ją bučiavau...“

Bet ką dabar pasakyti Dangai? Kaip, kokiais žodžiais pranešti, kad jo pirmoji meilė „išseko, baigėsi, nudžiūvo ir ištuštėjo, kaip didelis sodas rudenį...“

Vieną pavakarę jis pasikviečia Dangą pokalbiui. Jie eina palei geležinkelio pylimą, ant kurio vaikai strimgalviais žaidžia vaikystę – ak, kaip gera jiems, jie dar nežino „pasiutėlės žiaurios meilės“ kančių.

„– Žinai, Danga? – ir aš nutylu. Tylu Danga. Aš matau jos akyse išgastį ir baimę. Ui – kaip bloga man. Aš apkabinčiau dabar ją, nuraminčiau, bet širdy nėra tokio virpesio.

– Aš myliu Uogą, – po didelės atvangos baigiu.

– Gerai! Tu būsi laimingas!

– Bet kaip Tu?

Ji tyli. Tylu mano liekana mergaitė, kurios galvą aš laikydamas savo rankose bučiuodavau savo pirmutiniais bučiniais. Nuleistos jos rankos. Judrios, baltos rankos, kurios man plaukus ištaršydavo ir apkabindavo – pirmą bernioką šioje žemėje.

Žiūrėk, kaip miršta meilė! Pirmoji meilė!“

Vytautas dar ilgai kalba, ieško švelnesnių žodžių, rikiuoja postringavimus, kodėl jis negalėsias jos vesti. O paskui paklausia:

– Juk mylėjai?

– Mylėjau, – neslapukauja Danga. – Na tai kas! Ir toliau galėsiu mylėti.

– Bet ar tu nepysi? Ar man būsi tokia pat gera?

– Būsiu!

Atsisveikinant Danga nebesileidžia pabučiuojama – skubiai atitraukia skruostą.

Bet ar tai jau viskas? Neskubėkim laidoti pirmosios meilės. „Traukiniai nueina ir grįžta. Meilė taip pat grįžta. Ji kursuoja tarp širdžių“, – tokia Vytauto logika, kurią jis atvirai ir ne kartą išdėsto Dangai.

Netrukus dienoraštyje vėl atsiranda pakilūs pirmosios meilės atbalsiai: „Aš sėdžiu prie Dangos. Aš vėl taip prisiglaudžiau prie jos, ji žaidžia mano pirštais, ir aš nežinau – ar kada buvau nustojęs ją mylėti...“

O likimo ironija – kokia ji negailestinga! Dabar reikia susikaupti ir skaudžius žodžius pasakyti Uogai.

Jie, Vytautas ir Uoga, lipa laiptais. Vytautas, skubėdamas pas Dangą, dabar prisiglaudžia prie Uogos, apkabina ją ir ryžtingai pasako:

– Tu žinai, kur aš einu?

– Žinau, – atsako Uoga.

„Man taip paliko gaila jos, taip gaila, kad į akis subėgo ašaros, ir aš nubėgau laiptais.“

Uoga pavymui sulaukė jo ranką ir sušuko:

– Taip negalima, Vytautai...

Gal ir negalima, bet širdžiai juk neįsakys.

Vytauto ir Dangos keliai dar ne kartą kryžiuososi painiuose pokario labirintuose. Susitikdavo jie ir Kaune, kai Vytautas pradėjo studijuoti. O pašalintas iš universiteto, jis vėl sugrįžo į gimtuosius Kvetkus. Ir čia vėl susitiko su Danga. Tą kartą jis dienoraščiui atvirai prisipažins:

„Mes sėdėjome vienu du sofoje visą pavakarę (...). Aš jaučiau, kaip mane užplūsta senas, šiltas jausmas, kaip virpa kažkas viduje. Tai yra kažkoks specifinis jausmas, kurį patiriu, būdamas su Danga. Taip norisi apkabinti, paliesti jos lygią, švelnią, aristokratiškę ranką, būti jai geru, geru. Tokiu metu, rodos, tirpsti, nyksti toje erdvėje. Viskas iš tavęs išplaukia be pastangų, lengvai ir giedrai. Danga irgi tokia šneki, jauki. (...) Tokiame išsiliejime esi stiprus, galingas. Tai yra tikra meilė.“

Tokia ji ir liko – tikra pirmoji meilė. Daug vėliau jie abu sukūrė savas šeimas, bet laiškais ir naujienomis apsieisdavo.

„Dangai – vėžys“, – liūdnei konstatuoja Vytautas 2002 metų birželio septintąją.

Kai prieš gerus metus Vytautas sužinojo apie Dangos mirtį, dienoraštį įrašė šiuos žodžius:

„Mirė Danga. Mano jaunystės šviesus spindulys, pirmas potraukis dar visai nekaltas, poetiškas. Jos lengvumas, lakumas – tai viliojo ir buvo ten gera. Ant Biržų nukrito juoda uždanga, viską palaidojo. Taip greitai viskas praeina – jau nebėra to laiko ir artimo žmogaus.“

Ta juoda uždanga ant jo gimtųjų Biržų jau anksčiau buvo nukritusi. Prieš ketvertą metų jis aplankė Kvetkų kapines – ten guli seneliai, tėvai. „Kaip nyku čia ateiti be maldos, – įrašys jis tąkart dienoraštyje. – Nėra ką pasakyti. Ar jie matė, kad atėjau. Ir kam tai reikalinga.“

Dabar, po Dangos mirties, jis visą naktį blaškėsi – buvo sunku ir pikta. „Lauk savo išėjimo“, – užrašė dienoraštyje.

Bet kas gi pasakys, kada sulauksi?..

Trys mažos nuodėmės

Pašalintas iš universiteto Vytautas grįžta į gimtuosius Kvetkus. Atsiverčia prancūzų kalbos vadovėlių: kasdien mintinai iškala po keletą puslapių. Skaito daug knygų.

1948-ųjų vasaros pabaigoje gauna kolegos Vlado Žuko kvietimą – atvažiuoti Kaunan ir laikyti baigiamuosius Mokytojų seminarijos bibliotekininkystės skyriaus egzaminus.

Nuvažiuoja, sėkmingai išlaiko, grįžęs įsidarbina Biržų bibliotekoje.

Galima sakyti, žuvis paleidžiama į vandenį. Čia, bibliotekoje, tūkstančiai knygų, visi literatūros lobiai ranka pasiekiami.

Ir vis dėlto iki tikrosios laimės dar gana toli. „Sėdžiu bibliotekoje, ateina skaitytojas, prašo knygos, – atvirauja dienoraštyje. – Vieninteliai žodžiai, kuriuos aš jam pasakau – prašau, sudie. Kartais aš net į veidą jam nepažiūriu. Būna taip, kad net nekenčiu. Jie taip svetimi, taip toli nuo manęs, ir kiekvienas skaudina, skaudina mane.“

Ir to skausmo priežastis neslepia: užtrenktos universiteto durys. Uždarytas kelias į viso gyvenimo svajonę. Apie žlugusias aukštojo mokslo svajas jis ne kartą užsimena dienoraštyje, o 1948-ųjų pabaigoje kategoriškai pareiškia: „arba universitetas, arba nieko.“

Svajojant apie auditorijas jam ne kartą šmėkšteli jo likimą sulaužiusių partiečių ir komjaunuolių veidai.

Kokia likimo ironija!.. Tas pats komjaunuolis Z. Grigoraitis, išpyškinęs ne vieną kaltinamąją kalbą, dabar... ištisia pagalbos ranką. Į gimtuosius Kvetkus ateina jo trumputis laiškėlis, kuriame Vytautas kviečiamas Kaunan – jam leisią eksternu laikyti egzaminus, o po to grąžins į studentų gretas.

Dvejoti nebėra ko: Kaunan tai Kaunan. Pirmiausia apie tai pasako kartu dirbusiai bibliotekininkei Danutei: jie gražiai sutardavo, juos suartino panašūs požiūriai į meną ir knygas. Naujiena sukrečia kolegę. „Ji spoksojo į mane tarsi perkūno trenkta, – rašo Vytautas dienoraštyje. – Akys prisipildė ašarų ir ji išgąstingu balsu klausinėjo: „Argi gali būti?“ Ir vis netikėjo, vis negalėjo suprasti. Ji tokia gera, gera...“

Taip, ji buvo gera ir švelni. Vytauto asmenybėje ji atrado puikų bičiulį, žavų pašnekovą ir, kas be ko, galbūt būsimą gyvenimo draugą.

– Ponybe, man norisi verksti, kad jūs išvažiuojat, – pasakė Danutė po kelių dienų. Ji savyje jautė skaudų situacijos dualizmą. Jai tikrai buvo smagu Vytauto draugijoje, ji jau kūrė gražiausius ateities planus, bet turėjo savyje išminties ir suprato, kad vaikiną ateitis literatūroje.

Vieną sekmadienio pavakarę jie susitiko paskutiniam pasimatymui. Vytautas ją vaišina riestainiais ir saldainiais, Danutė ilgai ir švelniai laiko jo rankas. Paskui išeina pasivaikščioti.

Jie susiima už parankių ir ima skaičiuoti danguje išsibčiusias žvaigždes. Danutė prisimena tą Naujųjų metų išvakarių pokalbį, kai Vytautas pirmąsyk jai prabilo apie išvažiavimą. „Tada pajutusi, kad krenta kažkur į prarają, kad su ja viskas baigta, – prisimena dienoraštyje Vytautas. – Verkusi daug. Ir šį sekmadienį ji meldėsi, kad galėtų viską užmiršti. Ir niekad jai taip nėra buvę. Taip sunku, taip liūdna ir baisu. Ir bijanti, kad aš išvažiuoju, ir norinti, kad išvažiuočiau...“

Temo. Pūtė vėjas. Snigo. Danutė skruostu prigludo prie Vytauto, ir ant to skruosto jis pajuto mažas šaltas snieguoles. Jis tyliai pabučiavo jos smilkinį ir pajuto švelnų virpanį

antakį. „Kartais sustodavom, ir aš, virpėdamas iš džiaugsmo, bučiavau ir glosčiau jos apsnigtus plaukus. Tokia nuostabi, stebuklinga naktis. Argi ne pasaka?“

Buvo tikrai gražu, bet visa esybe Vytautas juto, kad tai – tik lyrinė meilė, kurią „išgainios kiti vėjai.“ Būdamas greta Danutės, jis suteikė jai džiaugsmo ženklą, o dabar, palikdamas ją mažytėje gyvenimo celėje, sukėlė jai didelį sielvartą. Atsisveikindamas su Danute, Vytautas dovanavo jai knygą „Ana Karenina“.

Prieš išvažiuodamas jis nueina ir į bažnyčią – atsisveikinimui. Bet jaučia: kažkas nebe taip. Kiek kartų čia stovėta ir giedota, kažkur ten stovėta jo mylimo žmogaus. Ir visi tuomet buvę patenkinti, linksmi, kaip tas pavasarinis Kristus. Ir Vytautas jaučia, kad pas tą Kristų jis jau nebeateis toks „džiugus ir giedras, kaip anais laikais.“ Išdraskytos sodybos, išvežamų žmonių ašaros negalėjo neįtakoti jautraus Vytauto pasaulėjautos. Dabar ir atėjo jis atsisveikinti su tuo pavasariu Kristumi: „Mes gal nebesusitiksim, aš vis labiau tolsiu nuo pavasarinės gaivios gyvenimo prasmės, nuo džiaugsmo, vadinasi, ir nuo Kristaus...“

Kas tai – baisi nuojauta ar klaidingi jaunatviškų spėlojimų orientyrai? Ateitis parodys. O dabar – greičiau į Kauną. Gal pavyks atverti užtrenktas universiteto duris?

Atvažiuavęs į Kauną, jis vėl apsistojo savo dėdės Braco namuose. Sparčiai surenka visą krūvą egzaminų lapų su dėstytojų parašais. Deja, į studentų sąrašus niekas neskuba jo grąžinti. Vis dėlto Vytautas rankų nenuleidžia. Per pažintis porą kartų apsilanko tuomet garsios daktarės Elenos Kutorgienės namuose. Ši apie nepelnytai nuskriaustą jauną literatą praneša neseniai iš Maskvos grįžusiam Kauno miesto kompartijos sekretoriui K. Gabdankui. Pastarasis jaučia moralinę pareigą padėti klystančiam varguomenės vaikui, aiškina jau humanistinę socializmo esmę, duoda paskaityti keletą A. Lunačarskio knygų.

1949-ųjų gegužę įsidarbina stilistu dienraščio *Tarybų Lietuva* redakcijoje. Stropus vaikinukas ne tik brauko ir perrašinėja mažaraščių autorių korespondenciją, o ir pats bando žurnalistinę plunksną – rašo knygų recenzijas, rengia informacijas apie miesto kultūrinį gyvenimą. Gerą išpūdį jaunas literatas paliko redaktoriui I. Gurvičiui. Tų metų rudenį prasidėjus plačiai politinei kampanijai prieš kosmopolitizmą, jis buvo priverstas palikti redaktoriaus postą. Prieš išeidamas iš darbo, jis pasikviečia Vytautą ir paklausia jo, ką gero jis galėtų padaryti darbščiam stilistui.

– Noriu studijuoti, – nė nemirktelėjęs atsako Vytautas. Jis sutinka parašyti atgailaujančią autobiografiją, kurioje pasmerkia savo ideologines klaidas, prisipažįsta studijuojantis Lenino ir Stalino veikalus, lankantis vakarinį marksizmo-leninizmo universitetą. Netrukus įstoja į komjaunimą. I. Gurvičiaus įtikintas Kauno universiteto rektorius V. Kupčinskas parašo laišką ir pasiunčia savo kolegai J. Bučiui į Vilnių (istorijos-filologijos fakultetas tuo metu jau persikėlė iš Kauno į Vilnių). Tame rašte konstatuojama, kad V. Kubilius „iš pagrindų pagerino savo politinį išsilavinimą, bendradarbiauja tarybinėje spaudoje“, akcentuojama, jog „Kauno valstybinio universiteto mandatų komisija V. Kubiliaus tolimesniam mokymuisi nedaro kliūčių.“

Taip Vytautui atsiveria durys į išsvajotą universitetą. Betgi I. Gurvičiaus „tėviškas“ gerumas tuo nesibaigia. Jis rūpinasi, ar turės Vytautas iš ko gyventi Vilniuje. Tad kaip stropų stilistą rekomenduoja *Literatūros ir meno* redakcijai.

Ir štai Vytautas jau Vilniuje, universitete pradeda lankyti paskaitas, įsidarbina *Literatūros ir meno* redakcijoje. Bet kaip savo jau Atgimimo metais atvirai rašytoje autobiografijoje prisipažino kritikas, „sovietmečio sąvokos ir stilistiniai šampai iš

taisomų rankraščių nepastebimai persimetė į mano paties rašymus.“

Po penkerių metų Vytautas perverčia visus *Literatūros ir meno* komplektus ir pats nejuokais nustemba: prirašyta krūva straipsnelių, vedamųjų, o paguodos nėra. Laiške žmonai Janinai tiesiai prisipažįsta: „Kaip graudu – iš tos krūvos tik 3-4 straipsniai pakenčiami, o dėl kitų – gėda ir nesmagu. Štai tau ir literatūrinio darbo balansas už penkmetį...“

Tuo pačiu Vytautas skausmingai ima ieškoti išeities, intuityviai jaučia esant kažkur netoliese dideles dvasines vertybes, žmogiškumo reliktus. Bet kaip juos pasiekti? „Aš vis dar negaliu susigaudyti, kuria kryptimi einu, – prisipažįsta jis 1949-ųjų dienoraštyje. – Man vis dar migla prieš akis.“ Kiek anksčiau, dar prieš grįžtant į universitetą, jis jautėsi kažką sutraikęs savyje, „kažkur subyrėjo moralė...“ Palaipsniui jis suvoks, jog „būtinybė prisitaikyti prie viešpataujančių pažiūrų ir reikalavimų užmuša žmogiškumą.“ Bet tai bus, deja, jau kur kas vėliau.

Naujus pasaulio supratimo klotus jam atveria Eugenijaus Meškausko paskaitos. Jau Atgimimo metais jis nuoširdžiai prisipažins patikėjęs dėstytojo tiesomis: „Koks aiškus pasaulis, perskrostant marksistinės dialektikos! Kokie tvirti istorijos dėsniai, pagrįsti ekonominių formacijų ir klasių kovos logika! Kokia humaniška yra mokslinio socializmo esmė, atmetanti žmogaus išnaudojimą, socialinę nelygybę ir karus!“

Panašią proletariškos kilmės padiktuotą pasaulėjautą jis deklaravo ir 1950-ųjų dienoraštyje: „Piktai nekenčiu buožės, buržuazijos, pykstu ant kiekvieno šunsnukio imperialisto. Bet su pozityvia programa – neaišku. Už ką, dėl ko – visa tai dar nesuprantama.“

Grazūs idealistiniai siekiai ir rūsti gyvenimo aplinka – visa tai kažkaip sunkiai dera jaunuolio pasaulėjautoje. Todėl atkakliai ieškoma tikrojo kelio, klasės draugams ir bičiuliams rašomi jau nebe laiškai, o ištisi minčių pliūpsniai, savotiškos novelės. Pokarinių dienų užrašuose Vytautas paatvirauja apie tai, ko jam reikėtų: „reikia, kad į tavo dienas įsisprastų pušų kvapas, kad sušlamėtų upė, kad pasigirstų garsus lietaus šniokštimas, paukščio giesmė, kad birtų kalno smiltis ir riedėtų akmuo...“

Daug ko reikėtų.

1948 m. rugpjūčio 3-ios laiške savo artimam bičiuliui Kaziui Grigui jis užsimena apie tai, kad jie abu šauniai išjojo su Don Kichoto ietimis rankose. Jie jau mato septynias didžiąsias ir septynias mažąsias nuodėmes. „Mes turėtume būti neatlaidūs, negailestingi toms nuodėmėms, jų neturėtume pateisinti žmogaus silpnumo filosofija“, – rašė Vytautas. Taip, siela, anot vaikinio, yra pagauta ir čiulpiama didžiulio rutinos voro, gyvenimas kaip su volu rieda per žmonių galvas. „Reikėtų, – kolegai prisipažįsta Vytautas, – kad ir prigludusioj žolelėj, ir tame upelio nešamame šapely būtų stiprus individualios sielos šauksmas.“

Bet apie kokią individualybę gali kalbėti jaunas literatas, įmestas tarp šiurkščių pokario girnų? Persunktas kovingo radikalizmo jis buvo net gavęs „revoliucijos kareivio“ pravardę. Būtent trys nueinančios epochos poelgiai ir tapo jautrausia, skausmingiausia biografijos dėme. Tie faktai ne tokie jau milžiniški, bet tyros sielos asmenybėje jie ilgai, ilgai vaidenosi juodžiausiu velniu. Metų metus tos trys mažos „nuodėmės“ keliavo jo dienoraštyje iš puslapių į puslapį...

„Kaip purvina ir šlykštu! Ir ko su mumis neišdarinėjo epocha“ (1964). „Negaliu pasakyti, kad perėjau švarus tą laikotarpį“ (1974). „Slegia ir slegia mane 3 dalykai. Kasdien

mąstau jau seniai. Galima būtų tik sudeginti save, kitaip neapsivalysi. Tai str. apie Čiurlį, kalba Stalino laidotuvių dieną, su Bieliausku pasirašytas raštas apie u-to paskaitas. Tai tie trys dalykai, kurių aš gėdijausi. Ir viskas, ką po to dariau, subyra į juos pažiūrėjus. Kaip nebuvo savos galvosenos, kaip gėdingai tapdavai įrankiu, kaip nežinojai tiesos“ (1989). Tos trys mažos nuodėmės – tai akmenys, „kuriuos velku savyje ir negaliu išmesti“ (1990). Dėl šių dalykų jis nuolat jaučias panieką sau, „tai nuolat mane graužia“ (1992). Dažniausiai trys „nuodėmės“ dienoraštyje įvardinamos trumpai: Stalinas, Čiurlys, katedra. Kokie gi iš tiesų poelgiai slypėjo po šiais „kodais“?

Mokslų Akademijos įprašytas jis pasakė kalbą Stalino laidotuvių dieną. 1950 m. gegužės 7 d. *Literatūroje ir mene* J. Tamulio slapyvardžiu paskelbė straipsnį „Už bolševikišką literatūros dėstymą“, kuriame dėstytojas Čiurlys kaltinamas bolševikinės kritikos baime, apolitiškumu, „vieningosios srovės“ propagavimu. 1952 m. Vytautas paklūsta Rašytojų sąjungos reikalavimams ir kartu su kolega Alf. Bieliausku LKP Centro komitetui parašo kritišką universiteto lietuvių literatūros katedros darbo apžvalgą. Joje konstatuojama žema mokslo tiriamoji veikla, katedroje vyraujanti painiava literatūros klausimais, dėstytoja V. Zaborskaitė mistifikuojanti Vydūno kūrybą, o M. Lukšienė nesugebanti vadovauti kolektyvui.

Štai tos trys „mažos nuodėmės“ Vytauto biografijoje ir tampa tiksinčiomis bombomis, jo dienoraščiuose dažnai fiksuojama baimė, kad bet kada ir bet kas gali iš archyvų iškrapštyti jų kopijas ir trenkti smūgi. Ypač tokios nuotaikos sustiprėja Atgimimo laikotarpiu ir kai jis tampa Piliečių chartijos vadovu.

Laikas užgludina daugybę detalių ir faktų. Kalba Stalino laidotuvių dieną greit pasimiršo. P. Čiurlys netrukus pats dėl sveikatos išeina iš darbo. Partinė valdžia kažkaip nesureaguoja į tą kritišką katedros darbo apžvalgą.

Ir vis dėlto Vytauto širdis nerami. Jis, tiesa, pamažu įsitikina, kad pirmosios dvi „nuodėmės“ tikrai pasimiršo. O trečiąją – skundą dėl katedros – jis pasiliks paskutinei išpažinčiai: atgaila jam nesvetima, o nešiotis širdyje skausmingą, tegul ir pokarinį, skaudulį sunku.

Bet likimas iškrečia išdaigą. Vienas žurnalas 1996-ųjų pradžioje paskelbia tą archyvinę pažymą dėl katedros darbo (tiesa, apdairiai nutylėdamas kitą pažymos autoriaus pavardę). Smūgis pritrenkiantis. „Esu prismeigtas kaip driežas prie žemės, tik uodega viksi, – prisipažįsta jis 1996 m. vasario 12 d. dienoraštyje. – Geriau būtų buvę ligi tos dienos neišgyventi. Vien tik gilią panieką jaučiu sau...“

Net apie savižudybę kyla mintis. Bet tai juk pirmiausia kančia saviems: motina susirgusi, sūnus Andrius – politikos viršūnėse. Jis pradeda galvoti apie visišką pasitraukimą iš literatūros.

Netikėtą pagalbos ranką ištisia anuomet kaltintosios – Meilės Lukšienės, Vanda Zaborskaitės. Jos spaudoje paskelbia viešus pareiškimus, siela ir kūnu ne tik užstoja Vytautą, o ir beapeliaciškai jam atleidžia jaunystės klaidas. Šias pastangas Viktorija Daujotytė įvertins ne tik kaip didžiadvasiškumo faktą, bet ir kaip sąmoningą norą apsaugoti Kubilių, užkirsti kelią tolesnėms manipuliacijoms.

Po šio įvykio V. Daujotytė dažnai pagalvoja, jog dvidešimties ar keturiasdešimties metų žmogus nėra vienas ir tas pats – tapatybė keičiasi, bet, antra vertus, „nieko iš savo gyvenimo nėra galimybės atsisakyti.“ Todėl ir Vytautui, niekada nepavydėjusiam

tariamiems teisuoliams ar sezono didvyriams, iki paskutinių dienų teko graužtis „dėl savo klaidžiojimų, išgąsčių, kvailysčių ir kompromisų...“

Net 2002 m. jis su liūdesiu dienoraštyje teigė, jos „mano biografijoje visada išliks Universiteto epizodas – jis trauks kaip akmuo...“

Skaudžios talento mįslės

1955 m. rudenį Vytautas pradeda dirbti Lietuvių literatūros ir tautosakos institute. „Stojau baudžiavon“, – paaiškina dienoraštyje naujo darbo pradžią. Tokį kategorišką vertinimą kritikas pagrindžia epitetais, atseit, būdingais Institutui: nuodinga atmosfera, pataikavimas, kūrybinių planų trukdymas ir žlugdymas.

„Tai va, ir pabaiga. Išėjau iš instituto“, – tai 2001 m. lapkričio 14-osios įrašas.

Tarp šių dviejų datų – keturiasdešimt šešerių metų atkarpa. Tiek laiko Vytautas praleido lituanistikos mokslo šventovėje. Būta visko. Ir garbingo pripažinimo, ir valstybinių premijų, ir aukščiausių apdovanojimų. Parašyta kelios dešimtys solidžiausių veikalų, monografijų, mokslinių tyrinėjimų.

Bet būta ir visai priešingų dalykų: paprasčiausio nesusikalbėjimo, nesusipratimų, jautraus reagavimo į kritiką. Atidžiai skaitant tų keturiasdešimties metų įrašus greičiau gali susidaryti įspūdis apie labai jautrų, dažniausiai nelaimingą žmogų, kurio nesupranta nei artimiausi bičiuliai, nei profesionalūs literatūros vertintojai.

Štai vienas, trumputis, vienos pastraipos įrašas, kuriame autorius bando apžvelgti ir įvertinti visą gyvenimą! Taip Vytautas rašė 2001 m. balandžio 3-įją: „Siaubingas prisiplakėlis, be jokių įsitikinimų, be dvasios fundamentalumo. Iš pradžios – Smet. (Smetonos – S. L.) mokyklos auklėtinis–patriotas; paskui komjaunuolis, revoliucijos garbintojas; paskui tautiškumo ir konservatizmo gynėjas. Visur niekingas prisiplakėlis, giedas iš laiko natų. Tik panieką gali jausti tokiam tipui. Todėl ir norisi pabaigos – tie rašymai tolesni beprasmiški – vidus išdegintas, ištuštėjęs, galėtum pyktį išreikti tai epochai, kuriai tarnavai, bet ar turi teisę. Iš viso mano buvimo liks tik raštas apie u-tą kaip vizitinę kortelę, o visi tie rašymai bus nupūsti kaip pernykščiai lapai. Tokia yra nuolatinė savijauta...“

Tokių savikritiškų gyvenimo apmąstymus galėjo parašyti tik labai stipri asmenybė, kelianti didelius reikalavimus ir sau, ir pasauliui. Taip, jis jautriai reaguodavo į kiekvieną kritikos mažmožį, pikta vertindavo net savo artimiausių bičiulių poelgius.

Liūdniausia, jog kartais tokie bičiulių išpuoliai būdavo niekuo nepagrįsti, turėdavo akivaizdų nesusipratimo akcentą. Antai jaunas mokslininkas Vincas Kuzmickas po jo mirties paskelbtame dienoraštyje ne tik išliejo pagiežą ir neapykantą Kubiliui (kiekvienas gali turėti savo nuomonę!), bet ir apkaltino vyresnįjį kritiką nebūtais dalykais: atseit, Kubilius užgrobes savo reikalams instituto „Volgą“ ir vilą...

Jaunas, talentingas kritikas Valdas Kukulas spaudoje apkaltino V. Kubilių tuo, jog šis esą iš Korsako dienoraščių „išrankiojo viską, kas idėjiškai išteisintų ne Korsaką, o Kubilių.“ Ir vėl netiesa! Tuos Korsako dienoraščius aprobavo pati H. Korsakienė, juos redagavo V. Galinis, o jam susirgus baigė tuos tekstus rengti V. Kubilius, bet absoliučiai nieko nekupiūravo! Vytautas parašo laišką ir recenzijos autoriui, ir žurnalistų etikos

inspektoriui Danieliui Mušinskui. Jokios reakcijos.

Du atvejai, kai kritiko oponentai akivaizdžiai prasilenkė su tiesa. Kur kas daugiau ir dažniau būta atvejų, kai oponentai reiškė piktas emocijas ar kritinius priekaištus tarsi ir neprasilenkdami su tiesa, bet vis dėlto įskaudindami autorių. Ypač nepalankiais atsiliepimais sutiktas Vytauto stambiausias veikalas „XX amžiaus lietuvių literatūros istorija.“ Šį didžiulės apimties kapitalinį darbą rašė vienas Vytautas, stengdamasis kaip galima greičiau užpildyti spragą – pirmą kartą nepriklausomoje Lietuvoje išleisti amžiaus literatūrinę apžvalgą. Su šia istorija „kol kas nemalonumai, – liūdnai konstatuoja Vytautas jau 1995 m. rudenį. – Lankauskas siautėja – kaip drįsau jį padėti greta Bieliausko; jis disidentas, o Bieliauskas partietis, nėra Dautarto.“ Netrukus *Lietuvos ryte* iš šios Istorijos pasityčioja Sigita Geda. Jis prisipažįsta neperskaitęs ir nė nemanęs skaityti kaip iš gausybės rago pridrygusių leidyklų produkcijos, bet priekaištauja, kad Kubiliaus knygose daug „nutylėjimų, lengvos publicistikos, toks ilgas šleifas, besivelkantis iš ankstesnių, „korsakinių“ literatūros istorijų rašymo šablonų...“

A. Samalavičius Kubiliaus Istorijoje randa tik... atiduodamą duoklę ideologijai.

Sutikęs poetę Juditą Vaičiūnaitę Vytautas maloniai su ja pasikalba: poetė prisipažįsta neperskaičiusi tos Istorijos, bet čia pat pažeria gražiausių komplimentų ir šilčiausių padėkos žodžių kritikui. O už kelių savaitių *Literatūroje ir mene* pasirodo Kubiliaus Istoriją neistoriškumu kaltinantis kolektyvinis laiškas, kurį greta S. Gedos, J. Juškaičio, R. Lankausko pasirašo ir... Judita Vaičiūnaitė.

Tuoju po Naujųjų žurnale *Metai* (1996, Nr. 1) Albertas Zalatorius paskelbia „Atvirą laišką Vytautui Kubiliui.“ Jame po politinių kaltinimų seka audringas išpuolis prieš Vytauto asmenybę: „Tu visą laiką bandei laviruoti taip, kad iš valdžios pasiimtum kiek galima daugiau (honorarai, automobilis, butas, kelionės), o visuomenėje turėtum populiarumą ir maištininko statusą...“

Dar smagiau Kubiliaus Istoriją vertina poetas Aidas Marčėnas: atseit, čia ir karalius nuogas, ir blynas prisvilęs, o politika visu bjaurumu – čia pat...

Pasityčiojimai pylėsi kaip iš gausybės rago. Vytautas vėl ima į rankas tą nelemtąją Istoriją, dar kartą atidžiai perverčia ir negali atsistebėti: juk čia yra labai daug palankių atsiliepimų, teigiamų vertinimų. O iki šiol iš pagirtų autorių – nė vieno padėkos žodžio. Tik pyktis.

Bet tokia jau kritiko dalia: „tau spjauna į veidą, tu nusišluostai ir vėl šypsaisi (1996 02 03).

Ir vis dėlto kontraversiškas „XX amžiaus lietuvių literatūros“ vertinimas – niekai, palyginus jį su anuomet plačiai nuskambėjusiu tikru skandalu, pasirodžius *Nemune* Vytauto straipsniui „Talento mįslės“ (1972, Nr. 2).

Likimo ironija – skandalui postumų davė vėlgi... nesusipratimas. O buvę taip. *Nemune* perskaitę straipsnį partiniai funkcionieriai viename Kubiliaus sakinyje įžvelgė kritiko priekaištus tuo metu garsiam lietuvių tarybiniam poetui Kostui Kubilinskui. Tą sakinių pabraukę, nunešę Antanui Sniečkui, o šis... trinkelėjo kumščiu: užteks terliotis su Kubiliumi (visi dar gerai atsiminė, kaip Kubilius buvo triuškinamas diskusijoje apie lietuviško romano vidinį monologą).

O tas sakinyss skambėjo taip: „Meno depersonalizavimo teorija išsprendžia paradoksalų uždavinį – kodėl rašytojas gyvenime gali būti baisus intrigantas, alkoholikas,

o kūryboje – dorovingumo ir tobulumo apaštalas, kaip jis sugeba tuo pat metu dirbti informatoriumi, prokuroru ar net žudiku ir rašyti švelniausius eilėraščius vaikams.“

Tuomet dramatiška Kubilinsko istorija visuomenėje nebuvo plačiai žinoma (ji atsiskleidė tik Atgimimo metais), todėl aliuzijos į vaikų poeto biografiją sukėlė tikrą partinių funkcionierių audrą.

Nesusipratimo tragikomedija ta, jog šis sakinytis turėjo bibliografinę nuorodą – į čekų mokslininko M. Majerovo straipsnį, 1963 metais išspausdintą žurnale *Voprosy literatury*. Taigi, už šio sakinio stovėjo ne Vytautas Kubilius, o čekų mokslininkas. Bet ar taupydamas vietą ar kitais sumetimais žurnalo redakcija tą išnašą nubraukė.

Jau kovo 20 d. Rašytojų sąjungoje įvyksta partinės organizacijos susirinkimas, kuriame Antanas Jonynas, Juozas Baltušis apkaltina Kubilių beprasmišku talento mistifikavimu, piktinasi dėl nebe pirmą kartą pasireiškiančių kritiko tendencijų visuomenėn plėsti pikantiškas paskalas apie pokario rašytojus.

Po kelių mėnesių tas nelaimingas straipsnis jau triuškinamas LKP CK plenumė. Kompartijos sekretorius A. Barkauskas pasmerkia straipsnį, kuriame akivaizdi anarchistinė kūrėjo samprata, kompromituojama visa pokarinės rašytojų kartos kūryba.

Kubilių smerkianti kritika neliko kabėti beorėje erdvėje. Nebespausdinami Vytauto straipsniai, sulaikomos jo knygos, jo rankraščiai braukiami iš leidyklų planų. 1975 m. pabaigoje jis liūdnai konstatuoja: „Beveik 4 metai nuo mano „talento“. Ir padėtis nė kiek nepasikeitė. Esu izoliuotas. Esu uždarytas rate. Pažiūra į mane kaip į nusikaltėlį, raupsuotąjį...“

Bet ir tai dar ne viskas. Prieš pat šio straipsnio pasirodymą *Nemune* Vytautas buvo apgynęs daktaro disertaciją „XX amžiaus lietuvių lyrika.“ Apgynė sėkmingai, smagiai aplaistė šampanu. Kovo 9 d. Vytautas disertacijos tekstą ir jos gynimo dokumentus išsiuntė į Maskvą, Aukščiausiajai Atestacinei komisijai. O kilus triukšmui, LKP Centro komitetas tai Maskvos komisijai pasiunčia oficialų raštą – sustabdyti disertacijos tvirtinimą. Raštą netrukus palydi ir konkretūs darbai – išsiunčiama J. Zinkaus recenzija. Joje – net 170 puslapių, ir juose pasibaisėtina stalininės epochos lygio kritika: Kubilius neva atmeta marksizmą ir socialistinį realizmą, neigia tarybų valdžią...

Visa laimė, jog Maskvoje daug kas pasiūlo iš tokios gremėzdiškos recenzijos – jos net neskaito! Bet spaudimas prieš Kubilių vyksta smarkiu tempu. Kyla grėsmė būti atleistam iš Instituto, kai kas jau ima rinkti parašus, kad Kubilius būtų pašalintas iš Rašytojų sąjungos narių.

Bėga metai, o disertacija nejudą. Pagaliau ta dramatiška istorija papasakojama „Laisvosios Europos“ radijo laidoje, apie ją parašo Povilo Pečeliūno redaguojamas pagrindinio laikraštis. Pagalbos ranką Kubiliui ištisia M. Gorkio Pasaulinės literatūros instituto mokslininkai, atsiuntę teigiamą atsiliepimą.

Praejus beveik septyneriems metams audringos tylos, 1978 m. rugpjūtyje Kubiliaus disertacija patvirtinama. Bet tie metai nepraėjo be pėdsako. „Buvo savijauta: išrauto, išmesto, suplėšyto medžio“, – prisipažįsta Vytautas dienoraštyje.

O bene pats skaudžiausias momentas jam – Rašytojų sąjungos valdybos posėdis, vykęs 1972 m. balandžio 25 d. Jo išvakarėse V. Radaitis, atėjęs į namus, kone šešias valandas agitavo pasakyti posėdyje atgailos kalbą – kitu atveju Vytautas būsiąs sugniuždytas, bus uždaryti visi keliai į spaudą. J. Bielinis irgi tiesiai šviesiai pasakė: neatsiprašysi, būsi

pašalintas ir iš instituto, ir iš Rašytojų sąjungos.

Po ilgų įkalbinėjimų, pagaliau – po skausmingų apmąstymų, Vytautas pasakė kelis Atgailos žodžius. Pasakė, ir širdyje tapo dar bjauriau. „Juk savo atgaila aš užmušiau savo kritikos moralinį autoritetą, – rašė jis dienoraštyje. – Tai, ką stačiau per keliolika metų, sugrioviau per vieną dieną.“

Jis dar ilgai jautėsi išdavęs kažką. Paniekinęs save. „Pats apspjaudei sau veidą – tai baisiausia pažeminimo rūšis.“

O bene skaudžiausia Vytautui buvo ta akimirka, kai jau daug vėliau po valdybos posėdžio jį sugėdino Paulius Širvytis. Vytautas žavėjosi krikščionišku liaudies talento poetu, pripažino, kad mažai kas galėtų atiduoti save literatūrai taip, kaip Paulius. Vytautui visuomet atrodė, jog jis, skaitydamas literatūrą nuo ryto iki vakaro, yra gerokai nuo jos toliau nei Paulius.

– Tegul mane sukapoja, bet aš neatsiprašyčiau... – sodriu, prikimysiu balsu sakė tada jam Paulius.

Tie žodžiai skaudžiai nudilgė Vytauto širdį.

Prisiminimų oazės

Išaušo 2004-ųjų vasario 17-oji.

Tą rytmetį, vos prabudęs, jis prisiminė tokią juokingą istoriją apie... kaliošus. Nutiko ji ar tik ne prieš pusšimtį metų. Yra pasakojęs ją ir artimiesiems, net laiške žmonai Janinai aprašęs.

Buvo speiguotas 1956-ųjų gruodžio rytmetis. Tąkart jis ir išvežė žmonelę į ligoninę už geležinkelio stoties. O po kelių dienų laiške Janiokui (taip laiškuose vadino žmoną Janiną Žekaitę) rašė: „Aš jau iš ryto žinau, kad Tu atnešei į svetą sūnų. Labai džiaugiuosi, esu laimingas, ir bučiuoju Tavo iškankintą veidą.“ Laimingas tėtis, pagaliau sulaukęs sūnaus, džiaugėsi, skubėjo „mušti“ telegramas mamai, tetai, visiems artimiesiems ir... šventiesiems. Laiške pažadėjo rytoj pat nueiti į specfondą, susirinkti visus įmanomus kalendorius. „4 kilogramų piliečiui vardas turi būti svarus, ne šiaip sau koks Barabančiukas. Manau, kad tiktų ir krikščioniškas. Vakar vakare pasipainiojo galvoje Andrius, gana patrauklus vardelis.“ Taip į pasaulį atėjo Andrius Kubilius.

Kitame tos dienos laiške jis smulkiai aprašo jų pirmąją Rūtą – kaip miegojo, ką valgė. Tuomet ir įterpia tą juokingą nuotykių su kaliošu.

O buvę taip. Bėgo skersai gatvę, skubėjo darban, vengdamas susidūrimo su mašina, nepastebėjo, kaip nukrito kaliošas. Mašina bematant jį pervažiavo. Ir koks buvo jo nustebimas, kai kitą dieną, dėl priedury įtrūkusio vamzdžio nuskubėjęs į namų ūkio valdybą, ant kontoros laiptelių išvydo... tą patį savo kaliošą.

Ką gi tai galėtų reikšti? – šyptelėjo Vytautas, prisiminęs juokingą vaizdelį iš pusamžės patirties. Papusryčiavo, apsirengė ir trumpam prisėdo. Šiandien jo laisvoje dienotvarkėje tik vienas punktas: Literatūros instituto skyriuje svarstomas Dalios Striogaitės parengtos knygos „Kazio Borutos *Baltaragio malūnas* ir jo byla“ rankraštis. Pakviestas ir jis, kaip bene geriausias K. Borutos kūrybos žinovas. Taip, jis yra parašęs monografiją apie šį rašytoją, o ir kolektyviniuose veikaluose parengęs ne vieną publikaciją. Tik kūrėjo asmenybė buvo

nekasdieniška – šakota, prieštaraujanti, pilna dyglių. Nuo jų ir pats Kubilius kadaise yra nukentėjęs. Apie vieną konfliktą tarp rašytojo ir kritiko, kilusį Filharmonijos rūbinėje, vos ne pusė Vilniaus šnekėjo – tuomet už parašytą vidinę recenziją Boruta necenzūriniais žodžiais išplūdo Kubilių. O kai Boruta mirė, Institutas privertė jį sakyti atsisveikinimo kalbą. Ta priverstinė pareiga pribloškė Vytautą, bet jis, tąkart dėl sumaišties praleidęs bemiegę naktį, kalbą vis dėlto pasakė.

Iki to knygos aptarimo Institute dar nemaža laiko, galima pamąstyti apie būsimus darbus. Tik kažkodėl niekas nebetraukia, nebežavi. Neseniai išėjo monografija apie Birutę Pūkelevičiūtę. O kas toliau? Imtis didelių darbų nedrąsu ir jėgos jau apsilpusios. Vilioja Kudirkos asmenybė, bet literatūros čia mažiau nei publicistikos, o asmenybei atkurti ar pajęgs jis surasti dar nežinomų archyvų? Lakstyti paskui šiandienos autorius? Nebepritinka. Tiesa, yra dar išeivijos rašytojai, bet kaip iki jų archyvų prisikapstyti?

Ar ne praėjusių metų pabaigoje tą patį mąstė? Gerai mena – tuomet ir parašė dienoraštį savo dabartinę diagnozę: ištuštėjimas. Nebejaucias savyje vidinio branduolio, uždegančios esmės. Tuomet, Naujųjų išvakarėse, berods, ir rašė, jog jaučiasi atsilikęs, kažko nebesuprantantis, pagaliau – juk yra daug geriau rašančiųjų.

Iki pokalbio Institute Vytautas atsiverčia dienoraštį – gal kils kokia mintis? Paskutinis įrašas padarytas lygiai prieš pusantro mėnesio. Jis ima skaityti.

„Baigėsi vieni metai. Ar priroposime prie kitų metų slenksčio?

Jaučiu, kaip trūkinėja siūlai, laiką prie kasdieniškos būties.

Vis labiau esi nereikalingas. Esi iššokęs iš tų darbų darbelių karštligės. Nėra kur skubėti.

Toks atkritimo, atriectos riekės jausmas.

Vis prisimenu Kvetkus, Mamą, Rimą. Nuėjo ir nuėjo, tarsi ir nebūtų buvę. Tik mano vieno atmintyje jie atgyja – vaikšto. Su manimi išnyks ir jų šešėliai.

Taip ir matai – senatvę atslinkusią. Ji nieko nebesiūlo, tik siurbia iš tavęs jėgas ir norą gyventi. Kartais galvoji – kad tik greičiau.

Dar vis skaitau, kažką bandau rašyti, bet žinau, kad tai nebereikalinga. Jau nebeatitinku šitam laikui, kažko esmingo neturiu, o tik išskaitytas idėjas.

Janės nemigos. Mano menkystė. Viskas į galą slenka...“

Praėjo pusantro mėnesio, o jis tarsi ir nebeturi ką naujo įrašyti dienoraštin. Nebent pakartotų tą patį?

Jis užverčia, apsiirengia ir išeina į gatvę. Važiuos į kolegės knygos aptarimą. Išlipęs prie šv. Petro ir Povilo bažnyčios, neskubiai žingsniuoja į Institutą. Beveik penkis dešimtmečius tie Vileišio rūmai buvo įaugę į jo kūną ir kraują. Kiek čia būta gražių akimirų, reikšmingų pokalbių. Ir, žinoma, konfliktų, barnių, nesusipratimų. O štai priešais esanti bažnyčia žadina kur kas gražesnius prisiminimus.

Prisiminimai, niekieno neprašomi, užplūsta sąmonę. Atėjo 1950-ųjų pavakare į tą šventovę abu – jis, Vytautas, ir jo artimiausia draugė Janina Žekaitė. Buvo prietema. Vos vos matėsi statulos. Janina susikaupusi meldėsi, jis vaikščiojo apžiūrinėdamas barokiško grožio statulas, maloniai stebėjosi virš jų atsiveriančia begaline erdve, stipriu aukštybių įspūdžiu.

O kitą dieną abu išvažiavo. Kelionėje Vytautas pajuto gyvenęs pačias tikriausias, pilniausias gyvenimo minutes, todėl kalbėjo ir kalbėjo iš pačios širdies, iš pačios gelmės.

O paskui Janina, padėjusi galvą ant Vytauto rankų, užsnūdo, ir jam buvo be galo gera jausti jos šilkinus plaukus, jos švelnią būtybę. „O kartais ji taip tyliai sušneka – vos vos, o akys būna geros, minkštos, o jos kriticizmas ir realizmas būna sutirpęs, tada aš kažkaip gerte geriu jos sielą, tada aš žinau, kad dabar ji tikrai alsuoja savimi. Ir kokia puiki ta jos siela, ta jos individualybės šiluma“ (iš dienoraščio).

Tada ir prasidėjo jų romantiškos meilės metas. Tiesa, iš pradžių Janinai dar meilinosi Zacharijus, taip, taip, tas pats Zacharijus Grigoraitis, kadaise universitete sakęs pagrindines kaltinamąsias kalbas Vytautui už nepagarbą socialistiniam realizmui, o vėliau netikėtai ištisęs pagalbos ranką. Bet netrukus pati Janina atstumia Zacharijaus draugystę ir lieka su Vytautu.

Viena išvyka prie Žaliųjų ežerų: „Mes lėkėme krantu, krykštavome. Ir aš nešiau ją ant rankų į vandenį. Ir skardėjo toli jos juokas.“

Kita išvyka į Valakampių pušyną: „Mane apėmė toks džiaugsmas, kad aš norėjau šokinėti, krykštauti greta jos, džiūgauti ir siausti. Mes bėgome laukais – ir ko mums nebėgti, mes plepėjome – ir kas uždraus.“

Kitas pasimatymas senamiesty, lyjant: „Aš toks be galo laimingas, kad, rodos, galiu bučiuoti visus pakelės medžius ir sienas. Juk taip gera nors ranką laikyti, taip gera tarytum jausti, kad turi artimą žmogų.“

Tos dvi artimos sielos susituokė 1951 m. spalį. Nekėlė jokio įprastinio tradicinio baliaus. Ir ta povestuvinė kelionė buvo imponantiška: traukiniu nusigabeno dviračius iki Švenčionėlių, o iš čia, sugaišdami dvi nepilnas paras, per Tauragnus, Rokiškį, numynė iki Vytauto gimtųjų Kvetkų. Prisistatė namiškiams.

Apsigyveno Janinos nedideliame butelyje Kalvarijų gatvėje, medinio namo antrame aukšte, be patogumų, su pečiuku kambaryje ir krosnele miniatiūrinėje virtuvėje. Vėliau, gimus dukrai, persikėlė į panašų butuką Antakalnyje.

Dabar, žvelgdamas į Institutą, jis akį užmetė ir į kaimynystėje esantį daugiabutį, rašytojų buveinę. Čia išgyventa keliolika metų, buto sąlygos gal ir geresnės, bet bendroje virtuvėje kilęs ne vienas konfliktas. O juk kai kas iš kolegų priekaištavo, esą Kubilius tik dėl buto stengiasi. Prisiminus tai, širdyje skaudžiai dilgteli: apaugok, Viešpatie, nuo tokių „gėrybių“. Kiek kartų ėjo pas Rašytojų sąjungos vadovus, prašė geresnių sąlygų. Niekio nepešė – juk tuo metu jis buvo tarp pažemintųjų.

Pokalbis Institute praėjo puikiai. Jaunos mokslininkės susižavėjusios sekė Vytauto kalbą, jo profesionalius patarimus bei vertinimus. „Ir ką mes be jo darytume“, – sušnibždėjo Dalia Mitaitė greta sėdinčiai Daliai Satkauskytei.

Apie antrą aptarimą baigėsi. Vytautas įsimetė jam adresuotą laišką ir išskubėjo į gatvę. Išeidamas tarpduryje sutiko Gytį Vaškėlį, pasisveikino, persimetė vienu kitu žodžiu apie artėjančią knygų mugę. Su apsitrynusia odine striuke, pasikišęs portfeliuką po pažastimi pasuko Antakalnio gatve, žiedo link.

Dar kartą akį užmetė į šv. Petro ir Povilo bažnyčią. Netikėtai prisiminė savo pokarinių metų atsisveikinimą su pavasariu Kristumi Biržų bažnyčioje. Gal jau nebesusitiksime? – galvojo tuomet dvidešimtmetis jaunuolis. „O gal tik tada, kai reikės mirti, aš darysiu kryžiaus ženklą ir jausiu Kristų – šviesų ir pavasarinį, kylantį baltame danguj.“

Tą dienoraščio vietą, tą atsiveikinimą jis prisimena kaip vakarykštį įvykį.

Gal jau metas daryti kryžiaus ženklą?

„Ką aš čia, dar anksti apie tai galvoti“, – sudraudžia save Vytautas. Ir skubėdamas žengia per gatvę: anapus jau atrieda troleibusas.

Žengia ir...

Smūgis į nugarą buvo toks stiprus, kad visas pasaulis akimirksniu paniro tamsoje---

* * *

Netrukus į nelaimės vietą Kosciuškos gatvėje atskubėjo policijos ir greitosios pagalbos ekipažai. Medikai iškart konstatavo mirtį, policija ėmė ieškoti dokumentų žuvusiojo tapatybei nustatyti. Rado laišką, kurį prieš keliolika minučių Institute buvo pasiėmęs V. Kubilius. Policininkai pradėjo skambinti telefonu Institutan, o šio darbuotojai nieko nesuprasdami patys ėmė klausinėti – kas gi nutiko. Pareigūnai nieko nekonkretizavo, kalbėjo apie eismo įvykį ir prašė žuvusiojo artimųjų adreso ar telefonų.

Žinia apie tragišką Vytauto Kubiliaus žūtį bemat apskriejo Vilnių. Vienas dienraštis, save vadinantis gyvybiškai svarbiu, pirmame puslapyje įdėjo nelaimės nuotrauką, dėl kurios kilo nemažas triukšmas – rašyti protestai, prakalbta apie žurnalistų etiką.

O po kelių dienų Vytautas surado amžiną ramybę Antakalnio kapinių Menininkų kalnelyje.

Per porą metų našlė Janina parengė spaudai Vytauto dienoraščius bei laiškus. Rengė kruopščiai ir sąžiningai – nekoreguodama kritiko tekstų. Vos spėjusi parengti, ir pati užgeso. Jo bendradarbiai parengė ir išleido atsiminimų knygą „Nepaklūsęs laikui“, kurios paskutiniajame sakinyje išreikšta visa esmė – tai asmenybė, kurią Lietuva gerbė, gerbia ir gerbs.

Stasys LIPSKIS

VILIJA ULINSKYTĖ-BALZIENĖ

ŠIAULIŲ FOTOGRAFIJOS MUZIEJUS – TRADICIJŲ TĄSOS IR NUOLATINIO ATSINAUJINIMO RATE

Po penkerių metų rekonstrukcijos lankytojus į parodų sales vėl kviečia atnaujintas Šiaulių Fotografijos muziejus, patyręs neabejotinai didžiausią infrastruktūros pertvarką po to, kai beveik prieš 4 dešimtmečius, 1976–aisias, atrado nuolatinį prieglobstį Šiaulių senamiesčio centre, Vilniaus gatvėje. Atidarymui parengta paroda iš muziejaus fotografijos rinkinių, apžvelgianti XX a. II pusėje susiformavusios lietuviškosios fotomeno mokyklos ištakas ir kūrybinių pasiekimų erdves. Kaip tik tuo fotografijos profesionalų ir mėgėjų didžiulio kūrybinio entuziazmo ir susitelkimo laikmečiu kilo ir Lietuvos fotografijos muziejaus idėja, kurią subrandino ir įgyvendino anuomet jaunas fotožurnalistas, Lietuvos telegramų agentūros ELTA fotokorespondentas ir Šiaulių fotoklubo vadovas, o šiandien kone legendinė asmenybė, tituluotas Lietuvos fotografas, žinomas filokartistas, Lietuvos fotomenininkų sąjungos garbės narys Antanas Dilys.

Kokia buvo Fotografijos muziejaus pradžia, kokį kelią nuėjo jo kūrėjai nuo idėjos iki jos įgyvendinimo? Be keleto apžvalginių žinučių ar prisiminimų interviu spaudoje muziejaus kūrimosi chronologija, juolab šaltiniai iki šiol nėra išsamiai nagrinėti, todėl, atrodo, visai netolimos praeities įvykiai šiandien žinomi gana paviršutiniškai, pasitaiko ir netikslios informacijos. Šį kartą apžvelgiant muziejaus raidą, stengtasi remtis daugiausia dokumentais, saugomais Šiaulių „Aušros“ muziejaus archyve, ano meto spaudos pranešimais, o dokumentinių šaltinių informacijos spragas užpildė ir papildė pokalbis su muziejaus įkūrėju A. Diliu.¹

Įprasta Fotografijos muziejaus gimtadieniu laikyti pirmosios laikinos ekspozicijos

¹Autorės interviu su A. Diliu, Šiauliai, 2014-06-16.

*Fotografijos muziejaus įkūrėjas A. Dilys,
XX a. 8 deš. Aut. R. Dailidė. ŠAM F-SF
2944.*

atidarymą 1973 m. gegužės 25-ąją. Tačiau muziejaus kūrimo žygiai pradėti daug anksčiau, iki šio atidarymo momento nuveiktas didžiulis organizacinis darbas, apgalvota muziejaus struktūra, surinkta daug vertingų eksponatų. Muziejaus pradžia susijusi su svarbiu Lietuvos fotografijos raidos etapu, kai subrendo fotomėgėjų judėjimas, prasidėjo organizuota fotomenininkų veikla, nuklojusi kelią tuo metu vienintelei kūrybinei fotografų sąjungai buvusioje SSRS – Lietuvos fotografijos meno draugijai – pirmajai Fotografijos muziejaus globėjai ir iki šiol neatskiriama partnerei muziejaus darbuose. Fotografijos muziejaus ištakos – Šiaulių fotoklubo veikloje, kurios pradžia vėlgi susieta su A. Dilio vardu. Atvykęs į Šiaulius 1963 m. iš Anykščių, kur metus dirbo rajono laikraščio „Kolektyvinis darbas“ fotokorespondentu ir lygiagrečiai 1962–63 m. gilino fotoreportažo meno įgūdžius Maskvos centriniuose žurnalistikos namuose, šis energingas fotografijos entuziastas 1966–aisiais subūrė Šiaulių fotografų bendruomenę į Šiaulių fotoklubą, aktyviai įsiliejusį į Lietuvos fotoklubų judėjimą.² Tais pačiais metais Šiauliuose susitikusi šalies fotoklubų taryba paskelbė programą, kurios vienas iš punktų numatė

rinkti medžiagą apie Lietuvos fotografiją praeityje ir dabar, rūpintis jos išsaugojimu.³ Kaip teigė A. Dilys, tada apie Fotografijos muziejų dar negalvota – šiauliečiai užsibrėžė sukaupti viską, kas susiję su Šiaulių fotoklubo veikla⁴ – klubo narių kūrinius, parodų katalogus, įvairius dokumentus, klubų ženklelius. Be abejonės, fotografijos entuziastų dėmesys neaplenkė ir Šiaulių miesto bei Lietuvos fotografijos praeities relikvijų. A. Dilys, fotokorespondento profesijos blaškomas po visą Lietuvą, iš komandiruočių dažnai parsiveždavo ir senųjų fotografijos meistrų palikimo – stiklo negatyvų, fotografijų, fototechnikos. Neilgai trukus fotografijos paveldo vertybės nebetilpo fotografo namuose, o mintyse jau brendo idėja kurti pirmąjį Lietuvoje fotografijos muziejų. Anuomet tokių specializuotų fotografijos paveldo muziejų nebuvo ir visoje Sovietų Sąjungoje, o pasaulyje jų veikė tik apie 20–30, dažnai palaikomi tik keleto žmonių iniciatyvos, dalis iš jų buvo privatūs, kiti įkurti kaip didesnių muziejų skyriai ar filialai.⁵ Tiesa, retų mėginimų kurti fotografijos muziejus būta ir sovietinėse respublikose, pirmasis iš jų – apie 1965–1967 m. Odesoje baigėsi nesėkme, tik maždaug po penkiolikos metų muziejus įkurtas Taline (1980 m.), vėliau dar daugiau kaip dešimtmetį užtruko fotografijos muziejaus kūrimas Rygoje (1993 m.). Taigi, A. Dilys su bendraminčiais ėjo nepramintais takais, o nesėkmingi ar ilgai užtrukę kitų bandymai kurti muziejus svetur parodo, kad sumanymas buvo tikrai ambicingas ir nelengvai įgyvendinamas iššūkis. Tačiau muziejaus įkūrėjui A. Diliui pavyko sutelkti bendražygius ir įtikinti valdžios atstovus Fotografijos muziejaus reikalingumu ir, svarbiausia, užteko ryžto ir talento šiam grandioziniam sumanymui įgyvendinti. Kryptingas muziejaus kūrimo darbas pradėtas 1967 m. – ši data nurodoma pirmųjų oficialios muziejaus veiklos metų apžvalgoje.⁶ Apie Šiaulių fotoklubo kuriamą Fotografijos muziejų rašoma ir 1968 m. lapkričio 30 d. A. Dilio laiške žurnalistui, fotografui ir fotografijos istorikui Virgilijui Juodakiui, kuriame be kita ko užsimenama apie numatomą jo atidarymą 1969 m. rudenį, kartu su klubo organizuojama pirmąja Lietuvos fotoklubų meninės fotografijos paroda-konkursu.⁷ Plačiau kuriamo muziejaus viziją A. Dilys aprašo 1969 m. vasario 10 d. apžvelgdamas artimiausius Šiaulių fotoklubo darbus. Nurodoma, kad muziejuje numatoma surinkti geriausius Lietuvos, Sovietų Sąjungos bei užsienio šalių fotomeno kūrinius, fotografijos istorijos skyriuje kaupti dokumentus apie fotografiją, parodų katalogus, medalius, įvairiu laiku leistus ir leidžiamus foto žurnalus, fototechniką, planuota įsteigti ir fotografijos leidinių biblioteką.⁸ Bibliotekos kaupimo pradžia ir šaltinius iliustruoja Fotografijos muziejaus archyve saugomas 1969

³ Lietuvos fotoklubų tarybos posėdžio protokolas, Lietuvos fotoklubų federacijos programa (protokolo priedas), Kaunas, 1969-07-02, ŠAM archyvas.

⁴ Paskočinys J. Muziejaus adresas – Šiauliai. Pokalbis su Fotografijos muziejaus visuomeniniu direktoriumi A. Diliu, Raudonoji vėliava, 1973 rugpjūčio 4 d.

⁵ Blėda S. Adresas: fotografijos muziejus..., Tiesa, 1981 balandžio 8 d.

⁶ Pažyma apie Lietuvos TSR Fotografijos meno draugijos fotografijos visuomeninio muziejaus veiklą, pasirašyta visuomeninio direktoriaus A. Dilio, 1974-06-15, ŠAM archyvas.

⁷ A. Dilio laiškas V. Juodakiui, Šiauliai, 1968-11-30. ŠAM archyvas.

⁸ Pažyma apie Šiaulių fotoklubo darbą bei artimiausius uždavinius, pasirašyta Šiaulių foto klubo tarybos pirmininko A. Dilio, 1969-02-10, ŠAM archyvas.

² Antano Dilio biografinių duomenų anketa, Šiaulių „Aušros“ muziejaus (toliau – ŠAM) archyvas.

Šiauliečiai V. Černiauskas, A. Puodžiūnas ir A. Musneckis atrenka fotografijas Šiaulių fotoklubo parodai, 1970-04-20. Aut. A. Dilys. ŠAM F-MF 7583.

m. gruodžio 5 d. A. Dilio raštas Spaudos platinimo valdybos „Sąjunginė spauda“ viršininkui M. Kliukui, kuriame prašoma per valdybos Šiaulių skyrių padėti muziejui įsigyti užsieninių fotografijos žurnalų⁹. Akivaizdu, kad šiame etape jau nebeapsiribota vien tik atsitiktinai gaunamų vertybių kaupimu – žengti pirmieji nuoseklios būsimojo muziejaus eksponatų paieškos žingsniai. Visgi, kaip buvo planuota, per Pirmąją respublikinę fotoklubų meninės fotografijos parodą, pradėjusią veikti Šiauliuose 1970 m. sausio 10 d., Fotografijos muziejaus atidaryti neteko.¹⁰ Tačiau šios parodos aptarime miesto Kultūros namuose susirinkusiai fotografų bendruomenei A. Dilys paskelbė apie tai, kad toks muziejus Šiauliuose jau yra kuriamas.¹¹ Idėją muziejuje sukaupti ir išsaugoti Lietuvos fotografijos paveldą entuziastingai sutiko kolegų fotografai, ją parėmė ir ką tik – 1969–aisiais – susikūrusi LTSR Fotografijos meno draugija, kurios vienu iš organizacinio komiteto narių buvo ir A. Dilys. Žinomas fotomenininkas ir pedagogas Povilas Karpavičius, žurnalistas Sigitas Krivickas patarė energingai skleisti žinią apie kuriamą muziejų, kad kuo daugiau rėmėjų prisidėtų prie idėjos įgyvendinimo.¹² Netrukus

skelbimai apie kuriamą Fotografijos muziejų pasirodė Lietuvos ir net Amerikos lietuvių spaudoje, apie tai informavo ir pagrindinis SSRS fotografinis žurnalas „Sovetskoje foto“. Dauguma žinučių buvo parengtos paties muziejaus kūrėjo A. Dilio, turint tikslą informuoti visuomenę apie šią prasmingą iniciatyvą ir pakviesti visus kas kuo gali prisidėti prie jos įgyvendinimo, dovanoti kuriamam muziejui eksponatus. Iš šių skelbimų matyti ir kuriamo muziejaus pradinė struktūra. Muziejuje buvo numatyti 4 skyriai. Viename iš jų kauptos geriausios, visų pirma Lietuvos autorių fotografijos, pelniusios apdovanojimus respublikinėse ir tarptautinėse parodose. Lietuvos fotografijos istorijos skyriuje planuota saugoti dokumentus, straipsnius, senas fotografijas ir negatyvus, parodų medalius, prizus, diplomus, katalogus ir plakatus. Atskiras skyrius buvo numatytas fotoaparatus ir kitiems fotografijų reikmenims. Ketvirtasis skyrius buvo skirtas fotografinei literatūrai, jame planuota kaupti knygas, brošiūras, fotografijos albumus ir žurnalus. Minima ir negatyvų fototeka, kurioje tuo metu jau saugota šimtai negatyvų iš fotografų susitikimų, parodų atidarymų, fiksuoti žymiausių fotomeistrų portretai.¹³ Vėliau ši struktūra dar buvo papildyta kino ir televizijos skyriais, tačiau netrukus šių rinkinių formavimo kryptį buvo atsisakyta. Kuriamo muziejaus skyriuose sparčiai daugėjo eksponatų ir spaudos leidinių. 1967–1968 m. buvo įsigytos 292 vertybės, 1970 m. jų sukaupta per 1850, o 1972–1973 m. net 4308.¹⁴ Pirmieji eksponatai atrado kelią į muziejų įvairiausiais būdais. Daug jų iš įvairiausių šalies vietovių surinko pats muziejaus iniciatorius A. Dilys, nemažai vertybių sunešė fotografijos istorija besidomintys kolegos fotografai. Antai, pirmąjį fotoaparatą fotografijos technikos kolekcijai A. Dilys gavo iš šiauliečio fotografo, Šiaulių fotoklubo aktyvisto, Lietuvos fotografijos meno draugijos Šiaulių skyriaus pirmininko (išrinktas 1972 m.) Algirdo Musneckio.¹⁵ Savo kūrinių besikuriančiam muziejui padovanojo pripažinti Lietuvos fotografijos meistrai Aleksandras Macijauskas, Romualdas Rakauskas, Antanas Sutkus, Liudas Ruikas, rygiečiai Gunaras Bindė, Egonas Spuris ir kt. Dokumentų, straipsnių, senų fotografijų ir negatyvų daugiausia perdavė V. Juodakis, dėstytojas Viktoras Gulmanas iš Kapsuko (dabar – Marijampolė), Kelmės rajono laikraščio „Komunistinis žodis“ redakcijos fotokorespondentas Algimantas Bitvinskas.¹⁶ Kai kurios vertybės įsigytos iš kolekcininkų, dalis eksponatų iš Lietuvos ir užsienio atkeliavo į muziejų paštu, A. Dilio namų adresu Šiauliuose, kur ir glaudėsi vis didėjanti Fotografijos muziejaus kolekcija. Iki tapimo tikru muziejumi buvo belikęs vienintelis žingsnis – surasti pastovų ir pakankamą finansavimą ir tinkamas patalpas muziejaus veiklai. Pirmuosius penkerius kūrimosi metus Fotografijos muziejaus idėją palaikė tik A.

¹³ Dilys A. Kuriamas fotomeno muziejus, Raudonoji vėliava, 1970 birželio 13 d.; Apie fotomeno muziejų, Raudonoji vėliava, 1970 rugsėjo 9 d.; Dilys A. Kuriamas fotomeno muziejus, Vilnis, Čikaga, 1970 rugpjūčio 15 d.; Dilys A. Fotografijos muziejus Šiauliuose, Tiesa, 1971 liepos 4 d.; Rimkus V. Pirmasis Tarybų Sąjungoje, Raudonoji vėliava, 1972 rugpjūčio 30 d.

¹⁴ Pažyma apie Lietuvos TSR Fotografijos meno draugijos fotografijos visuomeninio muziejaus veiklą, pasirašyta visuomeninio direktoriaus A. Dilio, 1974-06-15, ŠAM archyvas.

¹⁵ Paskočinys J. Muziejaus adresas – Šiauliai. Pokalbis su Fotografijos muziejaus visuomeninio direktoriumi A. Diliu, Raudonoji vėliava, 1973 rugpjūčio 4 d.

¹⁶ Kuriamas fotomeno muziejus, Vilnis, Čikaga, 1970 rugpjūčio 15 d.; Dilys A. Kur fotomeno muziejus?, Raudonoji vėliava, 1971 gegužės 14 d.

⁹ Eltos fotokorespondento A. Dilio raštas Spaudos platinimo valdybos „Sąjunginė spauda“ viršininkui M. Kliukui, 1969-12-05, ŠAM archyvas.

¹⁰ Šiaulių fotoklubo tarybos skelbimas apie Pirmosios respublikinės fotoklubų meninės fotografijos parodos atidarymą ir susitikimą su Maskvos, Rygos, Vilniaus ir Kauno foto meistras, Raudonoji vėliava, 1970 sausio 9 d.

¹¹ Nekrašius J. Pokalbis su muziejaus pradininku, Žiemgala, 1993, Nr. 10.

¹² T. Tomkutės-Vaičiulienės interviu su A. Diliu, 2010-03-23, ŠAM archyvas.

Pirmoji visuomeninio Fotografijos meno draugijos Fotografijos muziejaus ekspozicija, 1973-05-25. Aut. St. Žvirgždas. ŠAM F-FN 8241.

Dilio ir bendraminčių asmeninė iniciatyva ir skiriamos daugiausia asmeninės lėšos. Patalpomis pagelbėjo Šiaulių namų valdyba Nr. 3, skyrusi nediduką kambarėlį kolekcijai saugoti jos biure Ežero gatvėje ir Šiaulių „Aušros“ istorijos-etnografijos muziejus (dabar – Šiaulių „Aušros“ muziejus), laikinai užleidęs 2 sales Aušros alėjoje. 1973 m. gegužės 25 d. čia buvo atidaryta pirmoji visuomeninio Fotografijos meno draugijos Fotografijos muziejaus ekspozicija (aut. A. Dilys).¹⁷ Šią ekspozicijos atidarymo dieną ir sutarta laikyti muziejaus įkūrimo data. Į šventinius atidarymo renginius, vykusius Šiauliuose net 2 dienas, susirinko fotografai iš visos Lietuvos, taip pat svečiai iš Maskvos, Talino,

Krasnogorsko, apie naują išskirtinį muziejų daug rašė Lietuvos, SSRS spauda.¹⁸ Ilgai laukta Fotografijos muziejaus ekspozicija rengta skubant, užtrukta vos 10 parų. Galimybės buvo labai ribotos – ekspozicinius baldus paskolino „Aušros“ muziejus, ekspoziciją rengė pats A. Dilys su talkininkais – dailininkė, 3–4 padėjėjai fotografai iš Fotografijos meno draugijos iki išnaktų dažė, komponavo, rėmino, kabino eksponatus, tvirtino stiklus, ruošė aprašus.¹⁹ Dėl ribotos erdvės pirmojoje ekspozicijoje buvo eksponuojama apie 400 eksponatų. Išliko sąsiuvinis, kuriame šie eksponatai suregistruoti ir aprašyti²⁰, yra ir keletas šios ekspozicijos fotografijų, iš kurių pakankamai išsamiai sužinome apie pirmosios ekspozicijos turinį, kurios tema – Lietuvos fotografijos istorija. Dėl ankštų ekspozicijos patalpų ekspozicinis pasakojimas buvo pateiktas labai koncentruotai, neišskiriant atskirų potemių, ribota erdvė ir turimų eksponatų trūkumas lėmė jo fragmentiškumą. Visgi šioje ekspozicijoje jau matome itin vertingų, išskirtinių eksponatų, kurie bus pristatomi ir vėliau sukurtose naujose Fotografijos muziejaus ekspozicijose. Ir šiandien muziejaus rinkinyje vieni iš vertingiausių eksponatų yra tada eksponuotos prieskario fotografų Juozo Daubaro iš Vabalninko, biržiečio Petro Ločerio, Kauno studijinės fotografijos meistro Karlo Baulo paviljoninės kameros, senųjų fotografijos meistrų Aleksandro Jurašaičio, Jano Bulhako, Balio Buračo, Juozo Daubaro kūriniai, „Putpelės“ draugijos 1933 m. organizuotos grupinės fotomėgėjų parodos bei 1936 m. įvykusios I-osios Lietuvos matininkų ir kultūrtechnikų sąjungos fotosekcijos parodos vaizdai. Tarp šios ekspozicijos eksponatų yra ir pirmieji lietuviški fotografijos leidiniai: „Fotografuoti gali kiekvienas“ (aut. K. Laucius, Kaunas, 1933 m.), brošiūra „Greitojo aparato rankvedys arba receptai ir pamokymai kaip į 10 minučių viską nufotografuoti“ (paruošė L. Jakavičius, Šiauliai, 1926 m.), „Fotografijos vadovėlis. Patarimai visiems fotografijos mėgėjams“ (aut. dr. E. Vogelis, Kaunas, 1938 m.), tarpukario periodiniai fotografijos leidiniai, parodų katalogai: žurnalas „Fotomėgėjas“, 1933 m. kilnojamosios „Putpelės“ foto parodos katalogas, II fotomėgėjų parodos katalogas (1935 m.), Lietuvos matininkų ir kultūrtechnikų foto parodos katalogas (1936 m.) ir kt. Eksponuoti pirmųjų lietuviškų fotografijos plokštelių pavyzdžiai: „Rasa“ (J. Gintautas, Pandėlys), „Ultrachrom“ (Volfo fabrikas, Kaunas), „Aušra“ (P. Ločeris, Biržai), daug kitokių vertingų fotografijos reikmenų. Anuometinę fotografiją ekspozicijoje reprezentavo pripažintų fotografijos meistrų Jono Kalvelio, P. Karpavičiaus, A. Dilio, A. Sutkaus, A. Macijausko, R. Rakausko, L. Ruiko ir kitų meistrų kūriniai, kuriuos šiandien laikome Lietuvos fotografijos aukso fondu.

Netradicinio profilio ekspoziciją per pirmuosius metus aplankė arti 10 tūkstančių

¹⁸ Atidaromas Fotografijos muziejus, Raudonoji vėliava, 1973 gegužės 24 d.; Fotografijos muziejus, Vakarinės naujienos, 1973 gegužės 24 d.; Antanas Dilys: Kviečiam į fotomuziejų, Literatūra ir menas, 1973 gegužės 26 d.; Šiauliuose atidarytas fotografijos meno draugijos visuomeninis muziejus, Komjaunimo tiesa, 1973 gegužės 26 d.; Fotografų svečiai, Raudonoji vėliava, 1973 gegužės 26 d.; Kviečiame į fotomuziejų, Raudonoji vėliava, 1973 gegužės 30 d.; Šiauliuose praėjusių savaitę atidarytas Lietuvos Fotomeno draugijos visuomeninis muziejus, Gimtasis kraštas, 1973 gegužės 31 d.; Дайлиде Р. Все о фотографии, Известия, 6 июля, 1973.; Селезнев И. Музей фотографии в Шяуляй, „Советское фото“ о Литовской фотографии, Вильнюс, 1981, с. 85–87.

¹⁹ T. Tomkutės-Vaičiulienės interviu su A. Diliu, 2010-03-23, ŠAM archyvas.

²⁰ Fotografijos muziejaus pirmosios ekspozicijos daiktų sąrašas, ŠAM archyvas.

¹⁷ Antanas Dilys: Kviečiam į fotomuziejų, Literatūra ir menas, 1973 gegužės 26 d.

Fotografijos muziejaus pastatas XX a. 4 deš. Aut. G. Bagdonavičius. ŠAM F-FN 8340.

pavienių lankytojų ir ekskursantų iš Lietuvos ir SSRS miestų.²¹ Po ekspozicijos atidarymo dar energingiau imtasi anksčiau pradėtų darbų. Buvo tęsiama prie muziejaus veikiančio pirmojo Lietuvoje Liaudies universiteto foto meno ir istorijos fakulteto veikla (fakultetas įkurtas 1972 m. pabaigoje bendradarbiaujant Fotografijos muziejui ir „Žinijos“ draugijai, veikė iki 1987 m.²²). Fakultete skaitė paskaitas ir vedė užsiėmimus žurnalistai, žinomi fotografai P. Karpavičius, S. Valiulis, G. Bindė iš Rygos, prof. Jofis iš Maskvos, V. Legatovas iš Leningrado (dabar – Sankt Peterburgas). Fakulteto klausytojams, kurių tuo metu buvo apie 60–90, organizuoti parodų aptarimai, kino ir skaidrių peržiūros, jie savo ruožtu prisidėjo prie muziejaus veiklos, padėjo rinkti medžiagą.

Muziejus teikė metodinę pagalbą fotografijos klubams, būreliams, studentams, į muziejų studijuoti čia sukauptos medžiagos kreipėsi mokslininkai, žurnalistai, fotomenininkai. Pradėta planuoti mokslinė konferencija fotografijos istorijos išsaugojimo klausimais. Toliau ieškota vertybių muziejaus kolekcijai. 1975 m. jų buvo sukaupta daugiau kaip 7000.²³ Dovanotų ar iš kolekcininkų įsigytų eksponatų gausą papildė iš pradėtų rengti ekspedicijų parsivežtos vertybės.

Visus pagrindinius muziejinės veiklos klausimus sprendė 11 žmonių taryba, o muziejaus veiklai vadovavo jo įkūrėjas ir visuomeninis direktorius A. Dilys. Išskirtinis

A. Dilio veiklos bruožas – apgalvota ir nuosekli darbo metodika bei labai aktyvi komunikacija, bendravimas su kitomis panašaus pobūdžio ir profilio institucijomis bei atskirais žmonėmis. Jau pačioje gyvavimo pradžioje buvo užmegzti kontaktai su daugiau kaip 340 mokslo įstaigų, muziejų, redakcijų, fotoklubų, fotografų, kolekcininkų, fotografijos mėgėjų ir tyrinėtojų. Bendrauta, keistasi informacija ir leidiniais su Stokholmo, Helsinkio, Drezdeno, Prahos, Budapešto, Paryžiaus, Turino, Tokijo ir kitais pasaulio fotografijos muziejais, semtasi iš jų patirties.²⁴ Patarimais, kaip organizuoti muziejinę veiklą talkino ir kolegės iš „Aušros“ muziejaus. Šiuo pradiniu Fotografijos muziejaus darbo laikotarpiu didžiausia problema išliko patalpų ir veiklos finansavimo dalykai. Ekspوناتai nebetilpo jiems skirtame ankštame kambarėlyje, dalis jų buvo laikoma netinkamomis sąlygomis rūsyje, Fotografijos meno draugija nepajėgė skirti pakankamai lėšų išsiplėtusiai muziejaus veiklai finansuoti bei muziejininkų etatams išlaikyti. O ir muziejinė ekspozicija buvo priglausta „Aušros“ muziejuje laikinai, kol šis sutvarkys savo fondus. Prabilta apie muziejaus pavaldumo pasikeitimus. Akcentuota, kad fotografijos istorijos kaupimo klausimas yra valstybinės svarbos reikalas, todėl visas išskylančias problemas gali išspręsti tik valstybinis muziejus.²⁵ Buvo svarstoma, kuriam valstybiniam muziejui jis galėtų būti perduotas, dairytasi ir į Vilnių, tačiau neapibrėžtumą išsklaidė Šiaulių miesto vadovai, 1975 m. gegužės 26 d. priėmę sprendimą suteikti patalpas muziejaus nuolatinei buveinei dabartinėje Fotografijos muziejaus vietoje. Muziejui buvo skirtas vienas (trečiasis) pastato aukštas, kurio bendras plotas – 304 kv. m., tačiau numatyta, kad per trejus metus jos bus praplėstos ir bus perduotas muziejui to paties pastato 286 kv. m. ploto II aukštas.²⁶ Tų pačių metų spalio 14 d. šios patalpos perduotos į valstybinio Šiaulių „Aušros“ muziejaus balansą.²⁷ Buvo kreiptasi į Kultūros ministeriją ir dėl Fotografijos muziejaus pavaldumo²⁸, 1976 m. jis buvo oficialiai prijungtas prie Šiaulių „Aušros“ muziejaus ir tapo šio muziejaus Fotografijos skyriumi. A. Dilys buvo paskirtas skyriaus vedėju ir ryžtingai pradėjo patalpų pritaikymo muziejaus reikmėms darbus. Kuriamo muziejaus viziją anuomet aprašė vienas iš pagrindinių sovietų kultūros periodinių leidinių „Sovietskaja kultura“: „Po kojomis statybinis laužas, nuo lubų karo elektros laidai – patalpų remontas ką tik prasidėjęs“. Laipiodami per

²⁴ Pažyma apie Lietuvos TSR Fotografijos meno draugijos fotografijos visuomeninio muziejaus veiklą, pasirašyta visuomeninio direktoriaus A. Dilio, 1974-06-15; Pažyma apie Lietuvos TSR Fotografijos meno draugijos fotografijos visuomeninio muziejaus veiklą, pasirašyta visuomeninio direktoriaus A. Dilio, 1975-03-04, ŠAM archyvas.

²⁵ Pažyma apie Lietuvos TSR Fotografijos meno draugijos fotografijos visuomeninio muziejaus veiklą, pasirašyta visuomeninio direktoriaus A. Dilio, 1975-03-04, ŠAM archyvas.

²⁶ Šiaulių miesto darbo žmonių deputatų tarybos vykdomojo komiteto sprendimas „Dėl dalinio Šiaulių miesto Tarybos vykdomojo komiteto 1973 m. gegužės 21 d. sprendimo Nr. 224 pakeitimo“, 1975-05-26, Nr. 246, ŠAM archyvas.

²⁷ Šiaulių miesto darbo žmonių deputatų tarybos vykdomojo komiteto potvarkis, 1975-10-14, Nr. 155, ŠAM archyvas.

²⁸ Dėl Fotografijos meno draugijos Fotografijos muziejaus perdavimo Šiaulių „Aušros“ muziejui Šiaulių miesto darbo žmonių deputatų tarybos vykdomojo komiteto pirmininkas V. Kazanavičius ir Lietuvos KP Šiaulių MK sekretorius V. Jurgelevičius 1974 m. birželio 13 d. raštu Nr. 4/434 kreipėsi į Lietuvos TSR kultūros ministrą L. Šepetį. Muziejui tuomet buvo numatytos patalpos Vilniaus g. 245, vėliau ministras buvo informuotas apie kitų patalpų skyrimą (atsakymas į Lietuvos TSR kultūros ministro 1974-07-12 raštą Nr. 7-2191), ŠAM archyvas.

²¹ Pažyma apie Lietuvos TSR Fotografijos meno draugijos fotografijos visuomeninio muziejaus veiklą, pasirašyta visuomeninio direktoriaus A. Dilio, 1974-06-15, ŠAM archyvas.

²² Naujas fakultetas, Raudonoji vėliava, 1972 gruodžio 26 d.; Muziejaus istorija, prieiga per internetą <http://www.ausrosmuziejus.lt/Ekspozicijos/Fotografijos-muziejus/Muziejaus-istorija>, žiūrėta 2014-06-16.

²³ Skaičiuoti ir eksponatai, ir bibliotekos spaudiniai.

grindis dengiančias statybines medžiagas, A. Dilys su laikraščio korespondentu bandė įsivaizduoti būsimą muziejaus vaizdą: „čia – salonas, čia bus saugomi seni negatyvai, čia bus parduodami katalogai ir fotografijos literatūra, o čia įsikurs fondai.[...] Netikite, atvažiuokite po pusmečio, pamatysite, kokią veiklą čia „įsuksime...“ – žadėjo tąkart muziejaus kūrėjas.²⁹ Intensyviai ruošiantis įkurtuvėms naujuosiuose muziejaus namuose Fotografijos muziejaus kolektyvui netrūko ir kitos veiklos. Antai, 1977–1979 m. kasmet buvo suorganizuota po 9–10 Lietuvos, Estijos, Latvijos ir kitų šalių autorių personalinių ir grupinių fotografijų parodų (iki tol muziejus kasmet surengdavo vidutiniškai 4 fotografijų parodas, daugiausia vietinių regiono ir respublikos autorių). Toliau buvo organizuojami Šiaulių zonos fotografų užsiėmimai, susitikimai su parodų autoriais, rengtos paskaitos Liaudies universiteto Fotografijos fakultete.³⁰ Pažymėtina, kad šiuo laikotarpiu daug darbų nuveikta bendradarbiaujant su Fotografijos meno draugija ir jos Šiaulių skyriumi, kurios aktyviu atsakinguoju sekretoriumi tuo laiku buvo fotografas Vladas Mikalauskas. Kartu su LTSR Fotografijos meno draugija, Žurnalistų sąjunga ir Vilniaus universiteto Žurnalistikos katedra buvo surengtas ir 1977 m. gruodį Šiaulius sudrebinęs išskirtinio masto įvykis – sąjunginis fotografijos meno festivalis. Dvi dienas mieste vykusio fotografijos šventė pradėta vėliau tradicija tapusia mokslinė-praktine konferencija „Fotografija ir dabartis“, į kurią fotografijos meno aktualijų aptarti susirinko žymiausi mokslininkai, fotografijos meistrai ir kritikai, buvo išleistos konferencijos tezės.³¹ Antroji diena buvo skirta parodoms: ryte miesto 12-oje vidurinėje mokykloje, kurioje fotografijos moksleivius mokė vienas iš muziejaus aktyvistų Vaclovas Adomavičius, eksponuota A. Dilio iniciatyva surengta Respublikinė moksleivių fotografijos paroda³². Fotografijos muziejuje buvo pristatyta Latvijos fotografijos meistro G. Bindės personalinė paroda, o vakare „Aušros“ muziejaus Parodų rūmuose (dabar – Šiaulių dailės galerija) atidaryta tradicinė Pabaltijo ir Baltarusijos meninės fotografijos paroda „Gintaro kraštas-77“, kurioje eksponuotos 114 autorių 267 fotografijos.³³ Festivalio renginiai persikėlė ir į miesto Kultūros rūmus. Ten susirinkę festivalio dalyviai apžiūrėjo vieni kitų atsineštus kūrinius, aptarinėjo rūpimas kūrybines problemas. Neformalioje atmosferoje įvyko susitikimas su iš Maskvos atvykusiais „Žurnalisto“ redakcijos fotopresklubo nariais, demonstruotas estų režisieriaus ir fotografo Peterio Tomingo fotofilmas. Išskirtinį sąjunginio masto įvykį aprašiusio žurnalo „Sovietskoje foto“ žurnalistę nustebino miesto vadovų ir šiauliečių dėmesys fotografijai: „Likus pusvalandžiui iki „Gintaro krašto“ atidarymo, didžiulis žmonių srautas patraukė vieną kryptimi – atrodė, kad į parodą eina visas miestas... O

Antrosios ekspozicijos atidarymas Fotografijos muziejuje Vilniaus g. Centre – Fotografijos meno draugijos pirmininko pavaduotojas A. Sutkus, 1979-12-19. Aut. A. Dilys. ŠAM F-MF 7573.

parodos lankytojų gausa įrodė, kad panašiai ir buvo...[...] Ir dar. Virš pagrindinių Šiaulių gatvių kabojo transparantai „Sveikiname fotomeno festivalio dalyvius!“ Kaip tai malonu! Mes turėjome galimybę įsitikinti, kokį dėmesį miesto vadovai rodo fotografams ir fotografijai. O tai reiškia, ne tik jai, bet ir miesto žmonių kultūrai, auklėjimui, poilsiui ir pomėgiams.“³⁴ Verta paminėti, kad šis dėmesys fotografijai nebuvo atsitiktinis – tuo metu Šiauliai buvo miestas, kuriame jau buvo susiformavusi fotografijos parodų ir renginių, novatoriškų iniciatyvų tradicija, fotografija turėjo savo žiūrovą, o parodų erdvės – nuolatinį fotografijos meno parodų lankytoją. Tos tradicijos užuomazgos siekė 7 dešimtmečio vidurį, Šiaulių fotoklubo ir iš jo išaugusio Fotografijos muziejaus pradžią ir sietinos su A. Dilio ir jo bendražygių aktyvia organizacine ir kūrybine veikla. Simboliška, kad jau tada užsimezgė glaudus bendradarbiavimas su Šiaulių „Aušros“ muziejumi, kurio parodų salės, dar nuo Šiaulių fotosekcijos, susikūrusios 1959 m., laikų, buvo visada atviros fotografijai, muziejiniškai dažnai gelbėjo fotomėgėjams skolindami įrangą parodoms ar kitaip bendradarbiaudami.³⁵ Tai pastebėjo ir V. Juodakis, kuris 1968 m. apžvelgdamas Lietuvos fotomėgėjų reikalus, rašė, kad „ne visur fotomėgėjų entuziazmas susilaukia tokio šilto atgarsio, kaip Šiauliuose. Tai, beje, vienintelis miestas, kuris nešykšti geriausių

³⁴ Бальтерманц И. Ф. Фестиваль в Шяуляй, „Советское фото“ о Литовской фотографии, Вильнюс, 1981, с. 124.

³⁵ Šiaulių miesto fotosekcijos žurnalas, 1959–1962 m., ŠAM archyvas.

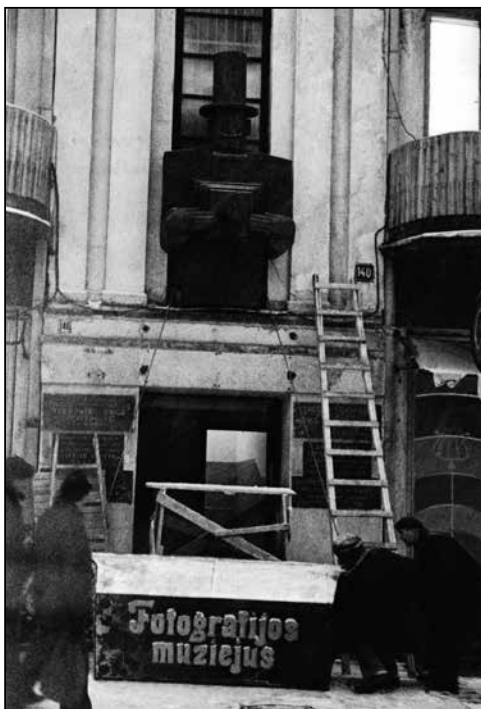
²⁹ Филиппов Н. Инициатива увлеченных. Как был создан музей фотографии, Советская культура, 9 декабря, 1977.

³⁰ Lietuvos TSR Fotografijos meno draugijos kronika (II-jo Lietuvos TSR Fotografijos meno draugijos suvažiavimo delegatams), Vilnius, 1980, p. 23–27.

³¹ Mokslinės-praktinės konferencijos „Fotografija ir dabartis“ tezės, sud. A. Dilys, red. V. Juodakis, Šiauliai, 1977, 55 p.

³² Respublikinės moksleivių fotoparodos, skirtos Didžiojo spalio 60-mečiui, katalogas (lankstinis), sud. A. Dilys, red. I. Ročytė, Šiauliai, 1977-12-03.

³³ Meninės fotografijos paroda „Gintaro kraštas-77“ (katalogas), sud. A. Dilys, teksto aut. S. Valiulis, Šiauliai, 1977.

„Fotografijos muziejaus įvaizdis gerėja“, 1979 m. gruodis. Aut. A. Dilys. ŠAM MF 7550.

savo parodinių salių fotografijai. Šis nuopelnas priklauso miesto kraštotyros muziejui “(dabar – Šiaulių „Aušros“ muziejus).³⁶ Taigi, neatsitiktinai Fotografijos muziejus galiausiai perėjo šio vieno iš didžiausių Lietuvos valstybinio muziejaus globon. Šio muziejaus Fotografijos skyriaus statusas suteikė naujojo muziejaus veiklai pakankamą ir pastovų materialinį pagrindą, metodinę pagalbą saugant kultūros vertybes bei naujas parodinės veiklos galimybes, kurias sudarė naujosios Fotografijos muziejaus patalpos.

1979 m. gruodžio 19 d. galutinai užbaigti remonto darbai ir atšvęstos įkurtuvės nuolatinėje Fotografijos muziejaus buveinėje Vilniaus g. Tądien pastato trečiajame aukšte buvo atidaryta nauja fotografijos istorijos ekspozicija (autoriai – tuometinis Fotografijos skyriaus vedėjas Vaidotas Kisielis³⁷, muziejininkė Irena Ročytė, architektas Fridrikas Samukas), o naujojoje muziejaus parodų salėje atverta Romualdo Rakausko fotografijų paroda „Žydėjimas“.³⁸ Muziejinėje ekspozicijoje buvo eksponuojama 700 iš maždaug 2000 oficialiai muziejaus fonduose registruotų eksponatų. Ekspoziciją sudarė 5 skyriai, chronologiškai pasakojantys fotografijos istoriją nuo jos išradimo, iki ekspozicijos

atidarymo momento. Į naujosios ekspozicijos pasakojimą įsipynė dauguma pirmosios muziejaus ekspozicijos vertingiausių eksponatų, surinkta ir eksponuota nemažai naujų vertybių, tad anksčiau tik fragmentiškai paliesti svarbiausi fotografijos raidos momentai šį kartą buvo perteikti išsamiau ir nuosekliau. Ekspozicijoje jau atsispindėjo ir Lietuvos fotografijos mokyklos suklestėjimas, mūsų fotografijos meistrų tarptautinis pripažinimas ir 8 dešimtmečio laimėjimai.³⁹

Fotografijos muziejui suradus nuolatinį namus, muziejinei veiklai atsivėrė kur kas daugiau erdvės ir naujų galimybių. Kasmet surengiamų parodų skaičius šoktelėjo iki 15–20. Bendradarbiaujant su Lietuvos Fotografijos meno draugija, žurnalo „Sovetskoje foto“ redakcija, kitais partneriais, viena po kitos rengtos teminės sąjunginio ir respublikinio masto fotografijos parodos, kurių atidarymus lydėjo mokslinės-praktinės konferencijos, parodų katalogai ir konferencijų tezių leidiniai: tarprespublikinė paroda „Kolegos“ (1980, 1986 m., išleisti katalogai⁴⁰), tarprespublikinė meninės fotografijos paroda „Amžininko portretas“ ir konferencija (1981 m., išleistas katalogas, konferencijos tezės⁴¹), Pabaltijo respublikų meninės fotografijos paroda „Gintaro kraštas“ (1977, 1983 m., išleisti katalogai⁴²), meninės fotografijos paroda „Dviratis – sportas, sveikata, transportas“ (1984, 1986 m., išleisti katalogai⁴³) respublikinė fotografijos paroda „Press-foto“ ir mokslinės-praktinė konferencija „Spaudos fotografija“ (1985 m., išleistas katalogas, konferencijos tezės⁴⁴). 1986 m. Šiauliuose įvyko ir antrasis fotografijos festivalis, kurio ašimi tapusioje jau minėtoje parodoje „Kolegos“ fotografai atskleidė savo profesijos kasdienybę ir kūrybinę virtuvę. Paroda sulaukė didžiulio dėmesio ir telkė profesijos bendražygius. Šiaulietis fotografas Ričardas Dailidė prisiminė ir idėjos pradžią, kai per pirmąjį fotografijos festivalį Šiauliuose 1977-aisiais miesto Kultūros rūmuose buvo surengta parodėlė, kurioje fotografai įamžino fotografus. Ši improvizuota ekspozicija-pokštas ir davė pradžią tarprespublikinės parodos „Kolegos“ tradicijai.⁴⁵ Antrajame fotografijos festivalyje taip pat eksponuota Vitalijaus Butyrino personalinė paroda, maskviečio A. Garanino karo metų fotografijos, įvyko susitikimas su autoriais, kitų parodų aptarimai, pokalbiai, diskusijos.⁴⁶

³⁹ Fotografijos muziejaus ekspozicijos aprašymas (sąsiuvinis), R. Kalonaičio(?) rankraštis, ŠAM archyvas.

⁴⁰ Kolegos. Sąjunginės fotografijos parodos katalogas, sud. A. Bareišis, Šiauliai, 1981; Tarprespublikinė fotografijos paroda „Kolegos“. Katalogas, sud. A. Dilys, Šiauliai, 1986.

⁴¹ Amžininko portretas. Tarprespublikinės meninės fotografijos parodos katalogas, sud. A. Dilys, Šiauliai, 1981; Mokslinės-praktinės konferencijos „Amžininko portretas“ tezės, Šiauliai, 1981, 46 p.

⁴² Meninės fotografijos paroda „Gintaro kraštas-77“ (katalogas), sud. A. Dilys, teksto aut. S. Valiulis, Šiauliai, 1977; Gintaro kraštas. Pabaltijo respublikų meninės fotografijos parodos katalogas, Šiauliai, 1983.

⁴³ Respublikinės meninės fotografijos parodos „Dviratis – sportas, sveikata, transportas“ katalogas, sud. A. Dilys, Šiauliai, 1984, 16 p.; Tarprespublikinės fotografijų parodos „Dviratis – sportas, sveikata, transportas“ katalogas, sud. A. Dilys, Šiauliai, 1986.

⁴⁴ Respublikinės fotografijos parodos „Press-foto“ katalogas, sud. A. Dilys, Šiauliai, 1985; Mokslinės-praktinės konferencijos „Spaudos fotografija“ tezės, sud. A. Dilys, Šiauliai, 1985, 26 p.; Juodakis V. Spaudos fotografija rajono laikraštyje sausio mėnesį (pranešimas diskusijai), Šiauliai, 1985, 32 p.

⁴⁵ Dailidė R. Raiški gyvenimo panorama. Šiandien Šiauliuose prasideda Fotografijos festivalis, Raudonoji vėliava, 1986 gruodžio 5 d.

⁴⁶ Fotografijos skyriaus darbo ataskaita už 1986 m., surašė V. Kisielis, 1986-12-31, ŠAM archyvas.

³⁶ Juodakis V. Saviveikla be vadovų, Švyturys, 1968 spalio mėn.

³⁷ V. Kisielis pakeitė A. Dilį Fotografijos skyriaus vedėjo pareigose 1977-03-01 ir dirbo jose iki 1990 m. A. Dilys dalyvavo muziejaus veikloje visuomeniniais pagrindais, išskyrus trumpas atkarpas 1984-05-14–1985-12-25 ir 2000-11-02–2001-04-30, kai buvo laikinai įdarbintas muziejuje. 1990–2000 m. – Fotografijos skyriui vadovavo R. Šulskytė, nuo 2000 m. – V. Ulinskytė-Balzienė.

³⁸ Šilinis R. Nauja fotografijos istorijos ekspozicija, Raudonoji vėliava, 1979 gruodžio 13 d.; Šilinis R. Duris atveria fotografijos ekspozicija, Raudonoji vėliava, 1979 gruodžio 22 d.

Tarprespublikinės fotografijų parodos „Kolegos“ vertinimo komisija: V. Kisielis, R. Daidė, A. Vileikis, A. Dilys, V. Rimkus, A. Macijauskas, M. Leontjevas (Maskva), J. Vasiljevas (Minskas), 1986 m. Aut. A. Dilys. ŠAM F-MF 7566.

Šiuo įtemptu muziejinės veiklos laikotarpiu buvo pertvarkomos ir muziejaus patalpos. 1983 m. Šiaulių miesto valdžia muziejui perdavė II pastato aukštą, kuriame netrukus pradėti remonto darbai, suplanuota kurti ir naują muziejaus ilgalaikę ekspoziciją, kurią ketinta atidaryti 1989 m. švenčiant fotografijos išradimo paskelbimo pasauliui 150-mečį.⁴⁷ Tačiau numatyti datai užbaigti ekspozicijos įrengimo nespėta, buvo tik išleistos mokslinės konferencijos, skirtos fotografijos 150-mečiui tezės.⁴⁸ Pati konferencija kartu su Fotografijos muziejaus naujosios ekspozicijos atidarymu įvyko 1990 m. kovo 1 d. Tąkart rekonstruoto muziejaus lankytojams pristatyta ir kauniečio fotografo Romualdo Požerskio fotografijų paroda „Atlaidai“ bei Lietuvos fotografijos „maestro“ P. Karpavičiaus fotografijų, atvirukų bei dokumentų ilgalaikė paroda.⁴⁹ Muziejaus keičiamų parodų ekspozicijoms ir renginiams atiduotos dvi salės antrajame pastato aukšte, o trečiajame buvo išplėsta ir pertvarkyta ilgalaikė muziejaus ekspozicija (autoriai – muziejininkas V. Kisielis, architektas F. Samukas). Šį kartą ekspozicijoje ryškiau derinti chronologinis ir teminis principai, kiekviename fotografijos raidos laikotarpyje išskirti svarbiausi jį charakterizuojantys momentai, eksponatai, kurių ekspozicijoje pateikta per 1500, grupuoti

⁴⁷ Šiaulių „Aušros“ muziejus, teksto autorė ir sud. B. Salatkienė, Šiauliai, 1993, p. 19; Raštas Šiaulių m. LDT VK Kultūros skyriui apie Fotografijos muziejaus veiklą, pasirašo Fotografijos muziejaus vedėjas V. Kisielis, 1987-03-12, ŠAM archyvas.

⁴⁸ Mokslinės konferencijos, skirtos fotografijos 150-mečiui, tezės, sud. V. Kisielis, Šiauliai, 1989, 52 p.

⁴⁹ Maižius V. Tai, ką jūs darote – puiku, Šiaulių naujienos, 1990 kovo 7 d.

Fotografijos muziejaus trečioji ekspozicija, 1990-06-26. Aut. A. Dilys. ŠAM T-F 7995.

į atskirus teminius pasakojimus, pakankamai išsamiai atskleidžiančius fotografijos amato ir meno raišką Lietuvoje nuo išradimo iki 1990 m., joje trumpai pristatyta ir išeivijos fotografų kūryba. Ekspozicijoje atsispindėjo ir muziejaus rinkinių plėtra, pristatytos papildytos P. Karpavičiaus, B. Buračo ir kitų fotografijos meistrų kūrinių ir memorialinių daiktų, spaudinių ir dokumentų kolekcijos. Renkant medžiagą ir eksponatus ekspozicijai, bendradarbiauta su fotomenininkais, senųjų fotografijos meistrų artimaisiais. Nemažai eksponatų ekspozicijai skolino Lietuvos fotografijos meno draugija, vėliau tas vertybes perdavusi nuolat saugoti muziejui.⁵⁰

Praplėstose muziejaus erdvėse 1993 m., švenčiant muziejaus 20-ąjį gimtadienį, surengta mokslinė konferencija „Fotografija. Paveldas ir dabartis“, kurioje buvo perskaityti 5 fotografijos tyrinėtojų iš Lietuvos pranešimai.⁵¹ Vėliau tokiu pavadinimu suorganizuotos dar 2 mokslinės konferencijos. 1995 m. įvykusi antroji konferencija jau buvo tarptautinė, joje dalyvavo pranešėjai iš Lietuvos, Rusijos ir Latvijos, perskaityta per 40 pranešimų. Pranešėjai pristatė fotografijos istorijos tyrinėjimus, nagrinėjo šiuolaikinio fotografijos meno kūrybinius, socialinius, filosofinius ir kitus aspektus, konferencijoje buvo aptartos ir fotografijos paveldo išsaugojimo, konservavimo ir restauravimo problemos.⁵² Trečioji konferencija (1998 m.) buvo skirta fotografijos istorijos ir postmodernizmo temoms. Joje dalyvavo per 100 fotografų, fotografijos istorikų, menotyrininkų, muziejininkų,

⁵⁰ Fotografijos muziejaus (Vilniaus g. 140, Šiauliai) nuolatinės ekspozicijos eksponatų sąrašas, ŠAM archyvas.

⁵¹ Fotografija. Paveldas ir dabartis (mokslinės konferencijos tezės), sud. R. Šulskytė, Šiauliai, 1993, 14 p.

⁵² Fotografija. Paveldas ir dabartis. II (konferencijos tezės), sud. R. Šulskytė, Šiauliai, 1995, 82 p.

Konferencijos „Fotografija. Paveldas ir dabartis III. Fotografijos istorija ir postmodernizmas“ dalyviai prie Fotografijos muziejaus, 1998 m. Aut. J. Siliūnaitė. ŠAM archyvas.

restauratorių, pranešimus atsiuntė ir konferencijoje skaitė 31 pranešėjas iš Lietuvos, Latvijos, Estijos, Suomijos, Lenkijos, Rusijos, Ukrainos, Prancūzijos ir Italijos.⁵³ Šie tradiciniai fotografų ir fotografijos tyrinėtojų forumai ir aktyvi parodinė veikla, taip pat šiuo laikotarpiu išsiplėtojęs intensyvus bendravimas su išeivijos fotografais ir muziejaus rinkinių papildymas žymiausių išeivijos fotografų Kazio Daugėlos, Algimanto Kezio kūrinių ir archyvais yra ryškiausi 10 dešimtmečio Fotografijos muziejaus veiklos bruožai.

Nesumažinus muziejuje surengiamų Lietuvos ir užsienio autorių bei istorinių fotografijos parodų tempo įžengta ir į XXI amžių. Dinamiškas ir besikeičiantis laikmetis padiktavo naujų veiklos formų muziejaus ekspozicijoje, parodose ir išvykose. Nuo 2001 m. pradėtos rengti interaktyvios edukacinės programos: lankytojai fotografavosi „Fotografijos muziejaus retrofotoateljė“, mokėsi patys pasigaminti fotoaparatus iš įvairių daiktų ir jais fotografuoti, atlikdami įvairius eksperimentus bandė suvokti šviesos savybes, fotoaparato veikimo principus, įminti kitas fotografijos paslaptis.⁵⁴ Bendradarbiaujant su Šiaulių regiono televizija „Splus“, 2003–2005 m. įgyvendintas novatoriškas edukacinis televizijos projektas „Įdomioji Šiaulių istorija“, kuriame visuomenė televizijos ekrane išvydo didžiulius kiekius iki tol tik fonduose saugotų Šiaulių „Aušros“ muziejaus eksponatų, daugiausia fotografijų, vaizdžiai ir įtaigiai pasakojančių apie Šiaulių miesto gatvių ir pastatų bei jų gyventojų praeitį.⁵⁵

⁵³ *Fotografija. Paveldas ir dabartis III. Fotografijos istorija ir postmodernizmas (konferencijos medžiaga)*, Šiauliai, 1998, ŠAM archyvas.

⁵⁴ *Fotografijos skyriaus 2001–2007 m. veiklos ataskaitos*, surašė V. Ulinskytė, ŠAM archyvas.

⁵⁵ Ulinskytė V. *Edukacinis televizijos projektas „Įdomioji Šiaulių istorija“*, Šiaulių „Aušros“ muziejaus metraštis 1992–2004 (straipsnių rinkinys), Šiauliai, 2008, p.168–169.

Šiuo laikotarpiu ypač daug dėmesio skirta muziejaus eksponatų rinkinių apskaitai, sisteminimui ir pertvarkai bei papildymui. 2000 m. Fotografijos muziejaus apskaitoje buvo 30 030 registruotų eksponatų, o 2005 m. – jau 98 071 registruotų muziejinių vertybių ir eksponatų, rinkinius papildė įsigytos vertingos tarpukario Viekšnių miestelio fotografo Jono Kinčino, žurnalisto, publicisto, fotografo ir keliautojo Vinco Uždavinio, fotomenininkų Vito Luckaus, A. Sutkaus kūrinių kolekcijos, pasipildė P. Karpavičiaus palikimas muziejuje, muziejaus įkūrėjas A. Dilys dovanavo muziejui 50 000 savo negatyvų archyvą. 2006–2013 m. pertvarkant „Šiaulių „Aušros“ muziejaus rinkinius ir į Fotografijos skyrių perkėlus visas muziejuje saugomas fotografijas ir negatyvus, skyriuje saugomų eksponatų ir muziejinių vertybių skaičius šiandien jau pasiekė beveik 150 000.⁵⁶ Šio sukaupto fotografijos paveldo prieinamumas visuomenei – vienas iš prioritetinių Fotografijos muziejaus veiklos siekių šiandien. 2007 m. pradėtas nuoseklus fotografijų ir negatyvų rinkinių skaitmeninimas, o 2013 m. įdiegus Lietuvos integralią muziejų informacinę sistemą LIMIS, jau beveik 4000 muziejaus eksponatų informacija ir vaizdai yra prieinami kiekvienam vartotojui internete, LIMIS portale⁵⁷, daugumą iš jų yra pateikti į svarbiausią Europos kultūros paveldo portalą „Europeana“ (www.europeana.eu). Aktyviai dalyvaujama tarptautiniuose skaitmeninimo ir skaitmeninto paveldo sklaidos projektuose, tad greitai dar daugiau muziejinių vertybių bus galima išvysti šiuolaikiškose virtualiose parodose „Europenoje“ ir kituose interneto puslapiuose.

Vertingiausių autentiškų Fotografijos muziejaus eksponatų ekspozicija bus pristatyta visuomenei 2015 m. viduryje. Vyksta intensyvūs ekspozicijos projektavimo ir įrengimo darbai, baigiama Fotografijos muziejaus pastato rekonstrukcija ir rengiamasi muziejaus keičiamų parodų ir edukacinių užsiėmimų salių atidarymui. Lankytojams duris atvers neatpažįstamai pasikeitusi, praplėsta ir atnaujinta muziejaus erdvė, kurios estetika ir viso pastato architektūra atskleidžia statinio istoriškumą ir jo architektūros vertę bei ypatybes.⁵⁸ Nors rekonstruojant 1935 m. pastatytą modernistinės architektūros pastatą buvo pristatytas ketvirtas aukštas, dėl funkcinių poreikių užmūrytos langų angos, o langai imituoti, tačiau buvo išsaugota bendra architektūrinė pastato išraiška. Architektūriniai pastato sprendimai ir medžiagos išlaiko ir pabrėžia tarpukario moderniosios architektūros pastato stilistinį charakterį ir vientisumą, organiškai dera su architektūrine aplinkuma. Istoriniai ženklai išsaugoti ir eksponuojami pastato interjere, kuriame yra palikta senojo mūro atodangų, ant vestibulio sienos atidengtas tarpukario užrašas „APTIEKA“, žymintis ankstesniąją pastato funkciją, dalinai restauruotos autentiškos laiptinių mozaikinio betono grindų dangos, laiptų turėklai.

Formuojant muziejaus interjero erdvę, vengta uždarų, neapžvelgiamų zonų, visur siekta maksimalaus atvirumo – netgi tarnybinių patalpų, kabinetų durys yra stiklinės, atviras pats muziejinio darbo procesas. Interjere sukurtos atskiros betarpiško ir neformalaus bendravimo erdvės, susitikimų vietos, pažintinės ir kūrybinės veiklos zonos, atviros muziejaus lankytojams, kuriose siūlomas su fotografija susijęs prasmingas laisvalaikis: fotografijos leidinių skaitykla, edukacinis centras „Studija“ su fotolaboratorija, lauko

⁵⁶ *Fotografijos skyriaus 2000–2013 m. veiklos ataskaitos*, surašė V. Ulinskytė, J. Sokienė, ŠAM archyvas.

⁵⁷ *Lietuvos integrali muziejų informacinė sistema*, prieiga per internetą <http://www.limis.lt>, žiūrėta 2014-06-16.

⁵⁸ *Fotografijos muziejaus pastato rekonstrukcijos projekto autorius architektas Šarūnas Sabaliauskas.*

*Fotografijos muziejaus vaizdas po rekonstrukcijos (vizualizacija).
Arch. Š. Sabaliauskas, 2009 m.*

stogo terasa. Tai erdvės, kuriose bus skatinama sutelkti bendraminčius ir užsiimti aktyvia, bendruomenę buriančia veikla. Planuojant funkcines muziejaus erdves, siekta kuo racionaliau išnaudoti santykinai nedideles patalpas, prioritetas skirtas lankytojų poreikiams pritaikytoms erdvėms. Iki rekonstrukcijos ilgalaikės ekspozicijos ir keičiamų parodų salių plotas buvo apie 360 m² be vestibulio, kurio funkcija apsiribojo bilietų kasa ir rūbina. Po rekonstrukcijos ekspozicinis plotas padidintas kone dvigubai, iki 520 m², be to, praplėstos paslaugos lankytojams kitose erdvėse. Vestibulis taps daugiafunkcine lankytojų aptarnavimo zona. Čia be bilietų kasos numatyta suvenyrų ir leidinių prekybos vieta, kuri yra sujungta su lankytojų poilsio zona. Šiek tiek atskirta nuo vestibulio, bet vizualiai atvira fotografijos leidinių skaitykla – informacijos centras, kuriame prieinami muziejaus bibliotekos leidiniai, lankytojams skirti duomenų katalogai, pateikiama išsami ir išplėta muziejinės ekspozicijos turinio informacija. Anksčiau tarnybine buvusi Fotografijos muziejaus biblioteka, kurioje yra per 10 tūkstančių specialiųjų fotografijos leidinių, dabar bus atvira visiems, besidomintiems fotografijos istorija, fotografijos menu ir klasikinėmis senosiomis fotografijos technikomis. Čia bus pristatyti ir naujausi fotografijos albumai, žurnalai ir kiti leidiniai.

Edukacinį centrą „Studija“ sudaro edukacinių programų patalpa, fotolaboratorija ir mažoji parodų bei vaizdo peržiūrų salė, kuri prireikus gali būti transformuota į fotostudiją. Šios erdvės pavadinimas ir vieta muziejaus lankytojų maršruto pabaigoje atskiria ją nuo pagrindinės parodų salės, nurodo neformalų, eksperimentinį, edukacinį joje vykdomų projektų pobūdį. Parodų ir vaizdo peržiūrų salė skirta neprofesionalių, pradedančių

autorių, moksleivių, studentų kūriniams eksponuoti, eksperimentiniams projektams. Tai demokratiška ir atvira erdvė, kurioje kūrybinius sumanymus galės įgyvendinti kiekvienas panorėjęs, pagrindiniai kriterijai – idėjos originalumas, aktualumas, edukacinis projekto tikslingumas.

Greta yra įrengta edukacinė erdvė, kurioje bus galima organizuoti edukacines programas grupėms iki 40 asmenų, taip pat kursus, paskaitas vaikams, jaunimui ir suaugusiems. Numatoma pagrindinė edukacinių programų kryptis – fotografijos procesų istorija, o kadangi patalpa įrengta greta fotolaboratorijos, čia bus galima vesti pratybas ir realiai išbandyti ar stebėti demonstruojamus senuosius fotografijos procesus. Numatoma plėtoti ir kitas edukacinių programų temas, susietas su nuolatinės ekspozicijos turiniu, organizuoti seminarus, akademinius renginius, diskusijas.

Pristatytame ketvirtajame aukšte įrengta moderni pagrindinė muziejaus keičiamų parodų salė, pavadinta „Galerija“, o iš jos patenkama į netradicinę erdvę – atvirą stogo terasą, neabejotinai padiktuosiančią idėjų originaliems lauko renginiams ir suteikiančią atokvėpio galimybes lauko kavinukėje po intensyvaus ekspozicijos maršruto. Lauko terasos akcentas – bokštelyje įrengta „camera obscura“, kuri leis lankytojams pasijusti patekus į fotoaparato vidų ir patiems patirti, kaip atsiranda fotografinis vaizdas. Tai muziejinei ekspozicijai priskiriamas ir ją užbaigiantis įrenginys, interaktyvus ir kūrybinis eksperimentams pritaikytas objektas.

Kūrybiškumui ir dalyvavimui ypač daug dėmesio skirta visoje muziejaus ilgalaikės ekspozicijos erdvėje. Čia numatyta daug interaktyvių taškų ir erdvių, leidiančių ekspozicijos lankytojams įsijausti ir gyvai išgyventi įvairių istorinių laikotarpių fotografojančių ir besifotografojančių žmonių patirtis, siekius ir potyrius. Lankytojai nejučia patys taps ekspozicijos dalimi, ekspozicijos veiksmo dalyviais. Be to, kiekvienas, elektroniniu būdu davęs sutikimą naudoti viešai vaizdinę informaciją, susijusią su jo dalyvavimu interaktyvioje ekspozicijos priemonėse, taps būsimų muziejaus meninių akcijų dalyviu ir kūrėju, muziejinės ekspozicijos galimo papildymo bendraautoriumi. Netgi nebūdami muziejuje, lankytojai galės internetu daryti įtaką tam tikrai ekspozicijos turinio daliai ar muziejaus interneto svetainėje stebėti iš ekspozicijos tiesiogiai transliuojamą vyksmą.⁵⁹

Naujojoje ekspozicijoje derinami įvairūs eksponavimo principai, tikslingai naudojamos šiuolaikinės informacinės technologijos. Nors pasakojimai ekspozicijoje rikiuojami laikantis chronologinio nuoseklumo, tačiau čia pat pateikiami šiuolaikiniai atskirų temų atspindžiai, netikėti ekskursai, iškeliamos problemos ar analizuojami įvairūs fotografijos istorijos procesai. Čia bus galima išvysti nemažai anksčiau eksponuotų vertingų eksponatų, tačiau pateikti kituose ekspozicinio pasakojimo kontekstuose jie atskleis lankytojui dar nepasakotas naujas fotografijos istorijas, o iš autentiškų eksponatų sudėliotos praeities siužetų rekonstrukcijos žadins gyvus praeities vaizdinius ir pojūčius. Įvairiomis išradingomis priemonėmis visoje muziejaus erdvėje siekiama įgyvendinti atviro, gyvo, nuolat atsinaujinančio, dinamiško ir aktualaus muziejaus viziją. Muziejų, į kurį traukia sugrįžti vėl ir vėl.

Vilija ULINSKYTĖ-BALZIENĖ

⁵⁹ Ulinskytė-Balzienė V. Fotografijos muziejaus rekonstrukcija. Naujos veiklos galimybės, XVI konferencija „Muziejų daugiafunkciškumas: galimybės ir problemos“, Lietuvos muziejų rinkiniai, Šiauliai, 2013, Nr. 12, p. 33-38.

ROŽĖS „VARPU“ SUKAKČIAI

SOFIJA KANIAUKAITĖ

Spaudos atgavimo, kalbos ir knygos dieną Rašytojų klube paminėta triguba „Varpu“ sukaktis. Profesinės šventės proga sveikindamas ištikimiausius varpininkus, literatūros almanacho vyriausiasis redaktorius Leonas Peleckis-Kaktavičius pažymėjo, jog šios sutiktuvės galėtų turėti ir tokį pavadinimą: 30, 25, 20. Skaičiai iššifruojami taip: išleistas 30-asis „Varpu“ numeris, almanacho leidyba atnaujinta prieš 25 metus, literatūrinės „Varpu“ premijos įteikiamos 20 kartą. Ta proga į Vilnių atvežti trys nauji leidiniai – jau minėtas jubiliejinis almanacho numeris, epistoliniam palikimui skirtasis tomas ir L. Peleckio-Kaktavičiaus knyga „Bernardas Brazdžionis. Nuo „Kelionės mirazų“ iki „... už visų galaktikų“.

„Negalėjau neatvykti čia pirmiausia kaip ministras, o antra – kaip šiaulietis“, – kalbėjo Kultūros ministras Šarūnas Birutis, įteikdamas apdovanojimą „Varpu“ vyriausiajam redaktoriui Leonui Peleckiui-Kaktavičiui.

Pirmasis naujausias leidinys aptarė Valentinas Sventickas, prieš porą dešimtmečių „palaiminęs“ pirmąjį „Varpu“ vakarą. „Svarbiausius „Varpu“ kaip leidinio apibūdinimus, kryptis, komplimentus lengvai rastume tame almanacho tome, kur publikuojami autorių laišakai, ir tai yra įspūdinga, – pažymėjo literatūros kritikas, savo pasisakymą pradėjęs citata iš „Varpuose“ spausdinamo pasikalbėjimo su Romualdu Granausku ir rašytojo linkėjimų „Varpams“, perduotų rytą Antakalnio ligoninėje. – Šiuos R. Granausko svarstymus apie kultūrą apskritai noriu pateikti kaip metonimiją, vienaip ar kitaip liečiančią ir „Varpus“. Jie išgyvena visa tai, ką čia R. Granauskas yra pasakęs“. Iš naujausio almanacho numerio V.

Sventickas išskyrė L. Peleckio-Kaktavičiaus esė apie Marytę Kontrimaitę, pastebėdamas, jog iš šito teksto apie kolegę sužinojo nemažai naujo. Apie įdomiausius „Varpu“ autorių laiškus, per 25 m. sukauptus redakcijos archyve ir atsidūrusius specialiame leidinyje, pasakė: „Tas tomas svarbus kaip autentika. Tai – laiko piešinys, niekaip kitaip nepaskleistų žinių šaltinis“. O L. Peleckį-Kaktavičių, kaip „visų šitų reikalų sukėją“, apibūdino: „Mano supratimu, jis yra vienas pavojingiausių žmonių Lietuvos rašytojų sąjungoje. Kai reikia – mandagus, kai reikia – įkyrus, kai reikia – pedantiškas, visada darbštus, daro ir padaro. Pavojingas, reikalingas ir visai palaikytinas žmogus“.

Akademikas, rašytojas Vytautas Martinkus prisiminė 1989-uosius, kai, vadovaudamas Rašytojų sąjungai, tapo „Varpu“ krikštatėviu. Pasidžiaugė, kad „Varpams“ tie 25 metai buvo įstabūs, kasmet jie vis įvairesni, daugiaveidžiai. Laiškų tomą kalbėtojas pavadino didele vertybe, o knygą „Bernardas Brazdžionis“ – solidžia, joje užfiksuotos detalės – istorinės, svarbios, vertingos.

Už autorių kūrybos sklaidą – Aukso žvaigždė. Ją įteikia LATGA-A direktorius Jonas Liniauskas.

Netikėtai sutiktuvėse pasirodęs kultūros ministras Šarūnas Birutis pažymėjo, jog „Varpu“ almanachas jį lydėjo nuo vaikystės, nes tos uždraustos knygos buvo tėvų bibliotekoje. Pasidžiaugė, kad prieš ketvirtį amžiaus jo gimtuosiuose Šiauliuose atgaivinta almanacho leidyba. Įteikdamas L. Peleckiui-Kaktavičiui padėkos raštą ir įspūdingą glėbį rožių, ministras vardijo didelius redaktoriaus ir rašytojo nuopelnus Lietuvos kultūrai, linkėjo kūrybinės išminties ir stiprios sveikatos.

Sveikinimus pratęsė LATGA-A direktorius Jonas Liniauskas, L. Peleckiui-Kaktavičiui įteikęs Aukso žvaigždę – aukščiausią Lietuvos autorių teisių gynimo agentūros apdovanojimą.

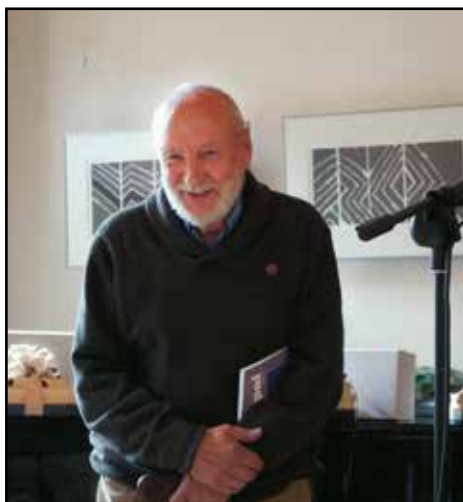
Iš Kauno 27 rožės (kiekvieniems metams po vieną plus dvi avansu) ir Mūzų saugotoją Angelą atvežusi Lietuvos žurnalistų draugijos pirmininkė Gražina Viktorija Petrošienė naujausią „Varpu“ numerį įvardijo kaip tobulą, linkėjo ir ateityje tokių derlingų metų – kad kiekvienąkart šalia almanacho būtų ir nauja knyga.

„Varpų“ redakcijos kolegijos narys, savo pastabomis, vertinimais, o kartais padėsinimais bei realia pagalba daug nusipelnęs „Varpams“ Vytautas Martinkus (kairėje): „Leonas pirmasis iki smulkmenų aprašė ir pirmąjį susitikimą su grįžusiu į Lietuvą Brazdžioniu čia, Rašytojų namų salėje“.

Algimantas Baltakis: „Pakanka žvilgtelti į pavardžių rodyklę, kad pamatytum, ko tik Leonas nekalbino, kas tik jam laiškų nerašė. Ir Lietuvoj, ir Anglijoj, ir Amerikoje, ir Kanadoj, ir Australijoje. Ačiū Dievui, kad yra tokių žmonių, kurie nepaleidžia tavęs, laiko ant trumpo pavardžio ir tu privalai jam kažką padaryti“.

Kęstutis Nastopka šįkart almanachui pasufleravo jauną stiprų autorių – Paulių Javą. Profesorius atkreipė dėmesį į labai puikų estų „desantą“, ypatingo švarumo teksta pavadino Antano Šimkaus eilėraščius. O laiškų tomą pavadino įspūdingu, parodančiu, „koks rimtas tinklas užmestas“.

Nepriklausomybės akto signataras Romas Gudaitis linkėjo, kad ir ateityje „Varpai“ skambėtų kaip daugiabalsis mūsų literatūros gyvavimo liudijimas.

„Varpų“ debutantei Patricijai Drobyltei įteiktas saldusis „Rūtos“ prizas.

Daug gražių žodžių apie naujuosius leidinius pasakė poetas Algimantas Baltakis: 30-ajame numeryje ypač stipri publicistika, puikus Estijos kūrėjų pristatymas, itin įdomus laiškų tomas ir knyga apie Bernardą Brazdžionį, kurioje ir jis veikia.

„Tauta gyva, kol yra tokių žmonių, kaip jūs“, – linkėdama varpininkams Silvijai ir Leonui gražios, kūrybingos ateities ir įteikdama Šiaulių miesto mero Justino Sartausko padėkos raštus, sakė mero patarėja Regina Kvedarienė.

Literatūrologas Kęstutis Nastopka „Varpus“ vadino ypatingu žurnalu, turinčiu mistinę pradžią, prisiminė almanacho sumanytoją Algirdą Julijų Greimą, pasidžiaugė naujausiais leidiniais. „Visi žinom, kad Leonas yra puikus pokalbininkas, žodžio meistras, bet jis yra ir puikus portretistas“, – sakė profesorius. Knygoje „Bernardas Brazdžionis“ kaip įdomiausią detalę išskyrė skyrelį apie neįvykusį B. Brazdžionio ir Eduardo Mieželaičio susitikimą.

Nepriklausomybės akto signataras Romas Gudaitis sakė, kad jį ypač žavi „Varpų“ stiliaus įvairovė, tai, kad juose nėra kokių nors grupių dominavimo, kad stengiamasi aprėpti visą spalvingą mūsų literatūros pasaulį. Kalbėtojo manymu, vyriausiasis redaktorius vertas ne tik padėkos rašto, bet ir aukščiausio Kultūros ministerijos apdovanojimo – garbės ženklų „Neškas savo šviesą ir tikėk“, nes jo atkaklus darbas šviečia mums visiems.

Lietuvos rašytojų sąjungos pirmininkas Antanas A. Jonynas pažymėjo, jog „Varpų“ almanachas – visos mūsų literatūros reiškiny, linkėjo jo leidėjams sėkmės.

Sutiktuvės užbaigtos geriausių publikacijų autorių apdovanojimu. 2014 m. literatūrinės „Varpų“ premijos prizininkais tapo Danutė Sirijos Giraitė (vertimai), Paulius Javsa (literatūros mokslas), Ieva Rudžianskaitė (debiutas), Juozas Šikšnelis (esė). Jiems įteikti diplomai ir rėmėjų UAB „Sabalin“ bei „Rūta“ – dovanos.

„NEMUNAS“, 2014 m. gegužės 15 d., Nr.18(912)

Varpai-2014 (31): Literatūros almanachas / Vyr. red. L. Peleckis-Kaktavičius.
Leidžiamas nuo 1943. Leidimas atnaujintas 1989.
2014. – 152 p.: 25 iliustr. Bibliogr. išnašose.

ISSN 1392-0669

Nuotraukos ir reprodukcijos:

Martyno AMBRAZO (144),
Sigitos BALTAKIENĖS (21),
Ronaldo BUROKO (47),
Evos GRIN (28),
Danutės VAKARĖS (60),
Sauliaus VASILIAUSKO (145–147),
iš Šiaulių „Aušros“ muziejaus fondų (126, 128, 130, 132, 135, 136, 138–140, 142),
iš Aido BAUBLIO asmeninio archyvo (41),
iš Mariaus GAILIAUS asmeninio archyvo (51),
iš Tomo TAŠKAUSKO asmeninio archyvo (45).

Maketavo Rasa ŠEIKUVIENĖ.

Pirmajame viršelyje – Leonardas GUTAUSKAS. Vario rikis. Akvarelė. 210 x 295. 2000.

Ketvirtajame viršelyje – Jonas DANILIAUSKAS. Raudonas damos namelis. Drobė, aliejus. 81 x 65. 2012.

F. 70x100 1/16. 9,5 sp.l. Išleido Literatūros almanacho „Varpai“ redakcija. Rankraščių, pasiūlymų, atsiliepimų laukiame adresu: **Dainų g. 98-45, LT-78270 Šiauliai. Tel. 8-41 45 41 71.** El. p.: varpai@splius.lt Internetinis psl.: www.mpeleckis.eu/varpai Autorių nuomonė nebūtinai sutampa su redakcijos nuomone. Už savo teiginius atsako autorius. Spausdino UAB „Neoprintas“, Šarūno g. 12, Šiauliai. Už spausdinimo kokybę atsako spaustuvė.

VARPAI-2014 (31). Literary almanac in Lithuanian appearing since 1943. Editor-in-chief Leonas Peleckis-Kaktavičius.

Norėtumėte, kad Jūsų šventė taptų dar
įspūdingesnė ir ypatingesnė?

Saldainių fabrikas „Rūta“ siūlo pagal individualius užsakymus pagaminti produktų, skirtų tik Jums ir Jūsų šventei. Pas mus galite užsisakyti Jums patinkančio skonio saldainių ir saldainių rinkinių, įvairaus dydžio šokolado plytelių su Jūsų pageidaujamos pakuotėmis. Mūsų šokolado meistrai gali pagaminti šokolado, marcipano, karamelės figūrų, skulptūrų ar net paveikslų, kurie papuoš Jūsų ar Jūsų artimųjų šventę, padarys ją dar ypatingesnę. Galite užsisakyti baltojo šokolado atvirukų ir saldainių su pageidaujama atvaizdais, užrašais, linkėjimais. Pakuotės dizainu pasirūpins mūsų dizaineriai, galite jį pasiūlyti ir patys.

Išklausysime visų pageidavimų ir stengsimės išpildyti Jūsų svajones.

Dėl individualių užsakymų kreipkitės
mob. tel. +370 687 50253 arba el. paštu projektai@ruta.lt

UAB „Rūta“ Tilžės g. 133, LT-76349 Šiauliai, Lietuva (Lithuania)
Tel. + 370 41 52 20 45, el. paštas info@ruta.lt; www.ruta.lt

www.ruta.lt

„Rūtos“ šokolado muziejus yra įsikūręs trečiajame praėjusio šimtmečio dešimtmetyje iškilusiame fabrike „Rūta“ pastate. Rekonstravus pastatą antrajame aukšte įkurtas Šokolado muziejus, trečiajame – muziejaus edukacinių užsiėmimų salė „Linksmoji laboratorija“. Pirmajame aukšte lankytojų laukia jauki „Rūtos“ kavinė, šokolado kvapu vilioja saldainių parduotuvė – beje, toje pat vietoje „Rūtos“ parduotuvė veikė tarpukariu.

Vienintelis Lietuvoje Šokolado muziejus kviečia pasinerti į beveik 4000 metų skaičiuojančią šokolado istoriją. Čia galima sužinoti, kaip kakavmedžio sėklos virsta šokoladu, kokią šokoladą gamino senovės majai ir actekai, kodėl XVI–XVIII a. tik Europos kilmieji galėjo mėgautis šokoladu ir kaip šokoladas tapo ne tik turtingųjų privilegija. Muziejuje taip pat atskleista lietuviško šokolado ir saldainių gamybos istorija, galima pamatyti, kokius saldinius praėjusiame šimtmetyje pirkė mūsų tėvai ir seneliai. Vaikams labai patinka žaisti sustojus prie interaktyvų paviršių turinčio žaidimų stalo.

Edukacinių užsiėmimų dalyviai „Linksmojoje laboratorijoje“ degustuoja įvairių rūšių šokoladą ir mokosi vertinti jo savybes. Pamatę, kaip gaminami šokoladiniai saldainiai, lankytojai patys gamina saldinius ir iš muziejaus išeina su savo rankomis pagamintų skanėstų lauknešėliais. Tačiau neverta skubėti namo – „Rūtos“ kavinėje galima paragauti pagal senovinę majų ir actekų receptūrą pagaminto šokolado gėrimo, paskanauti „Rūtos“ gaminių, o lauktuvių nusipirkti čia pat įsikūrusioje saldainių parduotuvėje.

MUZIEJAUS darbo laikas: I–V 10.00–19.00, VI 10.00–17.00

KAVINĖS darbo laikas: I–VI 10.00–22.00, VII 10.00–20.00

PARDUOTUVĖS darbo laikas: I–V 8.00–19.30, VI 8.30–17.30

Gido paslaugas ir edukacinius užsiėmimus
užsisakykite iš anksto:

sokoladomuziejus@ruta.lt
tel. +370 41 523 212,
mob. +370 610 41 050

Tilžės g. 133, Šiauliai, Lietuva
www.sokoladomuziejus.lt

UAB „Rūta“ Tilžės g. 133, LT-76349 Šiauliai, Lietuva (Lithuania)
Tel. + 370 41 52 20 45, el. paštas info@ruta.lt; www.ruta.lt

www.ruta.lt

Saldainių fabrike „Rūta“ naujienos

Unikalūs ir stilingi šokoladinių saldainių rinkiniai, pagaminti remiantis šimtamete saldainių gamybos patirtimi ir troškimu „Rūtos“ mėgėjams dovanoti naują svajonę.

Šokoladinių saldainių rinkinys, 305 g. Baltos spalvos dėžutėje karaliauja šokolado ir riešutų skonio harmonija. Dviejų rūšių saldainiai, kurių skonis niekada nenuvilia: šokoladiniai saldainiai su lazdynų riešutų įdaru ir pieninio šokolado saldainiai su migdolų įdaru. Paprastumas, kokybė ir klasika.

Šokoladinių saldainių rinkinys, 200 g. Apvalioje elegantiško dizaino dėžutėje surinkti šešių rūšių juodojo, pieninio ir baltojo šokolado saldainiai su įdais. Įdarų skonių amplitudėje vyrauja lazdynų riešutai: lazdynų riešutų ir razinų, lazdynų riešutų ir romo skonio razinų, lazdynų riešutų ir smulkintų kakavos pupelių, cinamonu pagardintas lazdynų riešutų įdaras. Rinkinys praturtintas saldainiais su klasikiniiais įdais – *champ-krem* ir karamelinis.

„Pilies pasaka“. Saldainių dėžutę „Pilies pasaka“ papuošė didžiojo Mikalojaus Konstantino Čiurlionio darbo „Pilis. Pasaka“ reprodukcija, todėl tikimės, kad ją įvertins Lietuvos meno ir istorijos gerbėjai. „Rūtos“ meistrai saldinius šiam rinkiniui rinko ypač kruopščiai, bandydami surasti tobulą lietuviško tradicinio ir modernaus skonių derinį. Skirtingų rūšių šokoladas dera su įvairiais įdarų skoniais: mangų, mėtų, juodųjų serbentų, lazdynų riešutų, migdolų, razinų, vanilės, midaus, *champ-krem* ir brendžio.

„Rūta“ – kokybė ir išskirtinumas!

UAB „Rūta“ Tilžės g. 133, LT-76349 Šiauliai, Lietuva (Lithuania)
Tel. + 370 41 52 20 45, el. paštas info@ruta.lt; www.ruta.lt

ŠIMTAMETĖS TRADICIJOS

www.ruta.lt

Ilgiausia istorija Lietuvoje besididžiuojantis saldainių fabrikas „Rūta“ neseniai atšventė šimtmetį. Fabriko kolektyvas jubiliejaus proga prisiminė tarpukario klasiką – buvo atkurta fabriko įkūrėjo Antano Gricevičiaus laikus menanti saldainių dėžutė. Originali dėžutė saugoma „Rutos“ šokolado muziejuje.

1913 m. „Rūtą“ įkūręs Antanas Gricevičius garsėjo konditerio talentu. XX a. pradžioje Lietuvoje veikė keli konditerijos fabrikai, tačiau „Rūta“ greitai įsitvirtino dėl savo išskirtinio skonio saldainių, kurio receptus kūrė pats A. Gricevičius. Jo talentas tarpukariu buvo įvertintas net keturiais žemės ūkio ir pramonės parodų, ir kelių tarptautinių parodų medaliais.

Turbūt įdomu, ar per daugiau nei pusę šimto metų labai pasikeitė saldainių receptūros? Žinoma, keičiasi technologijos, keičiasi ir receptūros. Tačiau ir šiandien fabrikas „Rūta“ garsėja kaip unikalių receptūrų kūrimo lyderis Lietuvoje ir stengiasi nenuotolti nuo įkūrėjo parinktos krypties – gamina natūralius, originalius produktus iš šokolado ir lietuviškų žaliavų.

Rinkinį „Retro“ sudaro šokoladiniai ir pieninio šokolado saldainiai su penkių skirtingų skoninių įdarais: kriaušių, kavos, kremos, karčiojo šokolado kremos, pasiflorų tyrės ir baltojo šokolado bei lazdynų riešutų kremos su lazdynų riešutais.

Šokoladiniai saldainiai „Retro“
Į „Retro“ saldainių dėžutės dizainą atkartojančią saldainių pakuotę įvynioti šokoladiniai ir pieninio šokolado saldainiai su švelniu marcipaniniu įdaru – tikras atradimas klasikos gerbėjams.

„Rūta“ – 100 metų klasika!

UAB „Rūta“ Tilžės g. 133, LT-76349 Šiauliai, Lietuva (Lithuania)
Tel. + 370 41 52 20 45, el. paštas info@ruta.lt; www.ruta.lt